

II

24673

Incunabel

E.S.

4103

H. 2
1792

1284
fol

1797
31
10
65

II

24073

Incunabel

In hoc uolumine infra scripta. M. Tullii
Ciceronis opera continentur
una cū cōmētariis suis
uidelicet. Orator.
de fato. Topica
& de uniuer
sitate.

3. Kemble 1836-2. 116r / fe 1.35

605

VICTOR PISANVS PRAECELLENTI OMNIBVS LIBERALIBVS DISCIPLINIS VIRO ANTONIO PICIAMANO EXIMIO VENETO PATRITIO SALVTEM PLVRIMAM DICIT.

Baffinitatem nostram: qua iam pridem maiores nostri summum amorē inter se inuicem iucundissimumq; conciliauerunt: ac ob uirtutem tuā excellentem: scientiamq; illustrem: Antoni mi Piciamane dilectissime cogor: uel inuicissimue te impensissimē diligere: quā quidem affinitas nobis integerrimū: ac indissolubilem iniuisse amorem uidetur. Tua porro ho scientia non solum meum erga te amorem auxit: uer; etiam in maximam tui admirationem me compulit. Is enim uir es: ut non solum theologia te delectet ac mathematica: ars differendi: & tota denique philosophia: in quibus omnibus plurimum polles: quemadmodum in hac urbe pariter: & ubiq; fidem maximam tibi facis. Sed etiam eloquentiā studia amplecteris. Cū igitur hoc ipso anno bonam temporis partem eximio: ac omnium scientiarū thesauro Georgio Vallā ī eloquentiā studiis operam enauassem. cūq; excepissem quā in oratore Ciceronis interpretabatur: ita certe mihi peridoneum uisum est aliqua annotare. tum exercendi ingenii gratia: tum ut compluribus conferrem: qui huius opusculi incuria hominū corrupti: & re; cognitiōe par; itellecti suppetias occurrerē: uā hemēter aliq; annotatiōes cōcupiscūt: & quia est Ciceronis: hoc est praecipui eloquentiā luminis: & qā ī eloquentiā studiis ipsius Sententia Tullii iam in senium uergentis: oīum oper; ab ipso edito; lōge praestantissimum. quin etiam ipse Cicero ait: omnem suam studiorum eloquentiā cognitionē in hoc longe clarissimo libro cōclusisse. Cūq; omnia huius obscura loca pro uiribus annotarim. quod sane opus ut antea a nullis professoribus interpretari cōsueuerat: ut magis accurate a nostro omnium doctissimo praēceptore Georgio Valla interpretatum fuit: ac ad unguem exaratum. ita quādam cognitu dignissima collegi: & exercitatiōis causa huc cōgessi. Quare ob beniuolentiam iter nos iam diu contractam: obque tuā eximiam doctrinam: ut ceteris: ita mihi dilectus. par mihi uisum est: te utpote iustissimum pariter & prudentissimum iudicē huic operi adhibere. quo a tua autoritate in manus perueniens alio; plus sibi assequatur: ac tua gratia in maiori existimatiōe sit: quum quidem artium liberalium nihil potest: nisi summopere comprobatum iri: quod tuum subiuit iudicium: qui nomine: & re ipsa in omnibus prorsus liberalibus disciplinis superiorem habes neminem. ac per paucos pares. Proinde non parum mihi uidebor adeptus gloriae: si hanc modo nostrā approbaueris lucubratiunculā: nec ut probes modo uer; ut dūtaxat legendā putes. Vale.

Bruto rogatus Cicero: ut quenam perfecti oratoris esset forma: perfectissimum dicēdi genus oratione complecteretur. non uisus est idcirco posse tergiuersari, quod difficile maximeq; arduum esse uideretur. pluris tamē se Bruti fecisse testatur amiciciam: ac in prima libri fronte: ut attentū lectorem facit: beniuolum: & docilem. ita imprimis bruti sibi conciliat amiciciā dum ait. Vig. difficilius ac maius esset negare tibi sapius roganti: & quæ sequuntur. Sæpius idē roganti: ideo minus negare potuit: & quia sapius: & quia rogabat Brutus Ciceronis amicissimus. Diu, quia diu/turno tempore in eodem perstitit pposito. Nam id etiā diu significat: est enim perseverantis intentio. Quæ nō est in pridem aduerbio. nam sicut pridem duxi uxore recte dixeris: ita non recte diu. Multumq; ideo magis cogitur quod rogat Brutus Cicero efficere: quia rogabat: & quia amicus. Sed cum maxime arduum sit nō iniuria diu: ac multum se dubitasse ait. Brute dubitasti. hæc clausula sicut a numero cæpit: ita iure in numerum concluditur: Ciceronianusq; numerus est: frequē/ tissime siquidem trochæo ante pæana tertium in fine utitur clausulæ. Nam & negare, est recusare: inficiari: uel inficias ire: est non factum esse asserere. Quē unice, id est quē unum præter alios. Diligerem: cuiq; me carissimum esse sentirem. ideo inquit cogebar non abnuere q; mihi in amore respondeas: q; mutuus: q; reciprocus inter nos amor intercedat. Præsertim: & iusta perenti. ideo minus recusari potest: quia iustum: ne ini/qui uideamur: & quia præclarum: quoniam labor ipse sumptus a nobis non uilescit. Et suscipere tantam rē, quāta ea sit: mox explicabitur. Quātam non modo facultate consequi difficile esset. facultas appellatur qua aliquid facilius fit: unde & non scientiæ: atq; artes modo: uerum etiam opes sunt appellatæ facultates. facultate igitur id est dicendi potestate. Sed etiam cogitatione complecti, quoniam q; nusquam est: q; nemo unquā quātuscūq; esset in dicendo consequi potuit: ut tam cum mulatus foret orator: atq; cōsumatus: ut multa ei addi non possent. Qui ueretur reprehensionem doctorum: atq; prudentium. doctorum quidem: qui putaret tam multiplicem doctrinam: quāta in oratore desideratur a nemine comprehendi posse. prudentium uero: qui putarent honus maius: q; quod humeris sustinere nostris possimus subeundum non esse. Tanta sit iter oratores dissimilitudo. quādo alii in humili: alii in grandi loquo: alii in temperato dicendi genere excelluerunt.

M. Tullii. C. Orator Incipit feliciter.

TR VMDifficilius ac maius esset negare tibi sapius idem rogati: an efficere id quod rogares: diu multūq; Brute dubitasti. Nā & negare ei: quē unice diligerem: cuiq; me carissimū esse sentire: præsertim & iusta petenti: & præclara cupienti: durū admodum mihi uidebatur: & suscipere tantam rē: quantam non modo facultate cōsequi difficile esset: sed etiā cogitatione cōplecti: uix arduum esse eius: qui ueretur reprehensionem doctorum: atque prudentium. Quid enim est maius q; quum tanta sit inter oratores bonos dissimilitudo: iudicare quæ sit optima species: & quasi figura dicēdi: Quod quoniā me sapius rogas: aggrediar: non tam perficiendi spe: q; experiūdi uoluntate. Malo enim quum studio tuo sim obscutus: desiderari a te prudentiam meā: q; si id non fecerim: beniuolentiam. Quæris igitur id quod iam sapius: quod eloquētiæ genus præbē maxime: & quale mihi uideatur illud quo nihil addi possit: quod ego summū & perfectissimum iudicē. In quo uereor ne si id quod uis effecero: eūque oratorem quem quæris expressero: tardem studia multorū: qui desperatione debilitati experiri id nolēt: quod se assequi posse diffidant. Sed par est omnia experiri: qui res magnas & magnopere expetendas concupiuerunt. Quod si quem aut natura sua: aut illa præstātis ingenii uis forte deficient: aut minus instructus erit magnarū artium disciplinis: teneat tamē eū cursum quē poterit. prima enim sequentem honestum est in secundis tertiisque consistere: An i poetis Homero soli locus est (ut de græcis loquar) aut Archilochi: aut Sophocli: aut Pindaro: sed horum uel secundis uel etiā in-

Et quasi figura dicendi, id est character de quo mox dicetur. Desiderari a te prudentiam meam: desideramus siquidem absentia: cupimus præsentia. Tardem studia multorum, quoniam rei proposita im mensa difficultate a proposito dicendi se ad alia reuocabūt. Sed par est, id est expedit: conuenit. Præstantis ingenii uis, ad inuenienda noua: & inuenta iudicanda. Magnarū artium disciplinis, artes ipse per sese sunt: disciplina cū discuntur appellatæ: quæ cuiusmodi sint deinceps indicabitur. In secundis tertiisque consistere, hoc dicit honestum est: ut qui primus in capessenda aliqua disciplina esse non potest: contentus secūdo: aut tertio loco esse uelit, exemploq; docet, nam cum Homerus iter poetas primum sibi uendicauerit locum: non tamen famam suā reliquit eripuit. Nō Archilochi: iambographo: non Sophocli tragico: nō Pindaro lyrico: quem & Quintilianus: & cæteri decem lyricorum facile principem esse uolunt spiritus magnificentiæ: sententiis: figuris: beatissima rerum: uerborumq; copia: quodam eloquentiæ flumine: propter quæ merito credit Horatius

turno tempore in eodem perstitit pposito. Nam id etiā diu significat: est enim perseverantis intentio. Quæ nō est in pridem aduerbio. nam sicut pridem duxi uxore recte dixeris: ita non recte diu. Multumq; ideo magis cogitur quod rogat Brutus Cicero efficere: quia rogabat: & quia amicus. Sed cum maxime arduum sit nō iniuria diu: ac multum se dubitasse ait. Brute dubitasti. hæc clausula sicut a numero cæpit: ita iure in numerum concluditur: Ciceronianusq; numerus est: frequē/ tissime siquidem trochæo ante pæana tertium in fine utitur clausulæ. Nam & negare, est recusare: inficiari: uel inficias ire: est non factum esse asserere. Quē unice, id est quē unum præter alios. Diligerem: cuiq; me carissimum esse sentirem. ideo inquit cogebar non abnuere q; mihi in amore respondeas: q; mutuus: q; reciprocus inter nos amor intercedat. Præsertim: & iusta perenti. ideo minus recusari potest: quia iustum: ne ini/qui uideamur: & quia præclarum: quoniam labor ipse sumptus a nobis non uilescit. Et suscipere tantam rē, quāta ea sit: mox explicabitur. Quātam non modo facultate consequi difficile esset. facultas appellatur qua aliquid facilius fit: unde & non scientiæ: atq; artes modo: uerum etiam opes sunt appellatæ facultates. facultate igitur id est dicendi potestate. Sed etiam cogitatione complecti, quoniam q; nusquam est: q; nemo unquā quātuscūq; esset in dicendo consequi potuit: ut tam cum mulatus foret orator: atq; cōsumatus: ut multa ei addi non possent. Qui ueretur reprehensionem doctorum: atq; prudentium. doctorum quidem: qui putaret tam multiplicem doctrinam: quāta in oratore desideratur a nemine comprehendi posse. prudentium uero: qui putarent honus maius: q; quod humeris sustinere nostris possimus subeundum non esse. Tanta sit iter oratores dissimilitudo. quādo alii in humili: alii in grandi loquo: alii in temperato dicendi genere excelluerunt.

Et quasi figura dicendi, id est character de quo mox dicetur. Desiderari a te prudentiam meam: desideramus siquidem absentia: cupimus præsentia. Tardem studia multorum, quoniam rei proposita im mensa difficultate a proposito dicendi se ad alia reuocabūt. Sed par est, id est expedit: conuenit. Præstantis ingenii uis, ad inuenienda noua: & inuenta iudicanda. Magnarū artium disciplinis, artes ipse per sese sunt: disciplina cū discuntur appellatæ: quæ cuiusmodi sint deinceps indicabitur. In secundis tertiisque consistere, hoc dicit honestum est: ut qui primus in capessenda aliqua disciplina esse non potest: contentus secūdo: aut tertio loco esse uelit, exemploq; docet, nam cum Homerus iter poetas primum sibi uendicauerit locum: non tamen famam suā reliquit eripuit. Nō Archilochi: iambographo: non Sophocli tragico: nō Pindaro lyrico: quem & Quintilianus: & cæteri decem lyricorum facile principem esse uolunt spiritus magnificentiæ: sententiis: figuris: beatissima rerum: uerborumq; copia: quodam eloquentiæ flumine: propter quæ merito credit Horatius

Tardem studia

nemini imitabilem inquit: Pindarum quisquis stu-
det æmulari Nititur pennis ille cærat is uitreo daturus
nōmina ponto monte decurrens uelut amnis imbres:
quem super notas aluere ripas feruet immensusq; ruit
profundo pindarus ore laurea donandus apollinari.

Nec uero aristotelē. hoc dicit. tāetsi Plato uberrimus
fuit in dicēdo multipliciq; sciētia amplissimus: ob id ta-
men se Aristoteles a scribendo non abdicauit. Neque
ipse Aristoteles, ut cūq; admirabili quadam præditus
fuerit scientia: tamē multos alios: qui ipsum secuti sunt
deterruit. Qui aut hyalisi: quem rhodi uidimus, hu-
ius meminit Strabo libro quarto decimo inquit, sunt
& ptogenis picturæ hyalisi: & satyrus colūnæ adhæ-
rens supra quem perdix residet: ad quam quidem tabu-
lam cum exposita est adeo inhiantes spectant homines:
ut perdicem admirantes obstupeant. Aut coæ uene-
ris, quæ in co insula fuit depicta. Nec simulacro io-
uis olympii, quod phydias pinxit admiranda quadam
effigie: qui interrogatus: quem admodum Valerius ma-
ximus tradit: quo nam mentem dirigeret suam Iouem
depingens adiecit homericos uersus illos, Η και κυάρεη
σιν εποφρυσίνευσε κρονίων, αμβροσιαι Δαρρα και
Ται επερρωσαν το ανακτοσ, κρατοσ απαθαν τοιο με-
γαν Δελλιξεν ολυμπιον. Aut doryphori statua, do-
ryphorus deductum nomen est a dory quod significat
lanceam: & fero: sed ponitur pro ualido satelite: unde &
Quintilianus, an uero statuarum artifices inquit: picto-
resque clarissimi cum corpora quæ speciosissima fingē-
do: uel pingendo facere cuperent nunquā in hunc ceci-
derūt errorem: ut bagoam aut negabusum: aliquem in
exemplum operis sumerēt sibi, sed doryphoron illum
aptum uel militiæ: uel palæstræ. Quare non est argu-
mentationem cōcludit quā multis exemplis illustrauit
ut doceret neminē debere expauescere rei proposita ma-
gnitudine: q; oratoriæ facultatis apicē se contigere posse
non confideret: & perinde relinqueret itactam. Neq;
illud ipsum quod est optimum desperandum est, quo-
niam in humanis rebus: non in diuinis est collocatum.

In perpetuitate dicendi, id est perpetua habeat oratio:
aut certe tempore perpetuo. Sed ego sic statuo, sensus
est, arbitror autem in nullo dicendi genere nihil tam spe-
ciosum quo non sit id speciosius: unde quis loquitur: q;
quod loquitur: id est integrius sit unde sumit exemplū:
q; quod in oratione continetur. Cogitatione tan-
tum: & mente complectitur: quoniā species ipsæ artiū:
quæ cogitatione sola continetur: omnibus in eis facul-
tatibus præceptis instructæ sunt: figurisq; consumatæ:
in hominibus autem ipsis mutilæ: ac truncæ. Nec ue-
ro ille artifex, subaudi phydias, Iouis formā: aut miner-
uæ, nam quemadmodum Aristoteles i libro: quem de
mundo scripsit phidiam ait statuarium mineruam in
arce atheniensium ita construxisse: & in medio eius scu-
ro suum ita os formasse, ut qui uellet auferre: totā esset
statuā dissoluturus. Insidebat species, id est imago pin-
gēdi quæ eius animo adhæserat. Ut igitur in formis:
& in figuris est, figuræ i animatis: formæ animatis attri-
buuntur: figuras enim tunc designamus cum trigonū:
uel tetragonum: uel conum: uel cylindrum: uel sphæ-
ram dicimus: formas autem cum formosos asserimus
aliquos: uel deformes. Cuius ad excogitatam speciē,
id est non eam quam oculis intuemur: sed animo meti-
mur, Perfectæ eloquentiæ speciem animo uidemus,

fra secūdos. Nec uero Aristotelem in phia de-
terrui a scribēdo amplitudo Platonis: nec ipse
aristoteles admirabili quadam scientia & co-
pia cæterorum studia restrinxit: nec solum ab
optimis studiis excellentes uiri deterriti nō sūt:
sed ne opifices quidem se artibus suis remoue-
runt: qui aut Hyalisi (quem Rhodi uidimus)
non potuerunt: aut Coæ Veneris pulchritudi-
nem imitari: nec simulacro Iouis olympii: aut
Dotyphori statua deterriti: reliqui minus exp-
ti sunt quid efficere aut quo progredi possent:
Quorū tanta multitudo fuit: tanta in suo cu-
iusq; genere laus: & quum summa miraremur
inferiora tamen probaremus. In oratoribus ue-
ro græcis quidē admirabile est: quantum inter
omnis unus excellat: attamē quum esset Demo-
sthenes: multi oratores magni & clari fuerunt:
& antea fuerāt: nec postea defecerunt. Quare
non est cur eorum qui se studio eloquentiæ de-
diderunt: spes infringatur: aut languescat idu-
stria. Nam neq; illud ipsū quod est optimum
desperandum est: & in præsentibus rebus ma-
gna sunt ea quæ sunt optimis proxia. Atq; ego
in summo oratore fingendo talem informabo:
qualis fortasse nemo fuit. Non enim quæro qs
fuerit: sed quid sit illud quo nihil possit eē præ-
stantius: quod in perpetuitate dicēdi nō sæpe
atq; haud scio: an unquam i aliqua autē parte
eluceat aliquādo. Idē apud alios densius: apud
alios fortasse rarius. Sed ego sic statuo: nihil
esse in ullo genere tam pulchrum: quo non
pulchrius id sit unde illud ex ore aliquo quasi
potest. & imago exprimat quod neq; oculis
neque auribus: neq; ullo sensu percipi potest
cogitatione tantū & mente complectitur. Itaq;
& Phidias simulacris: quibus nihil in illo gene-
re perfectius uidimus: & his picturis (quas no-
minau) cogitare tamē possumus pulchriora.
Nec uero ille artifex quum faceret Iouis formā
aut Mineruæ: cōtēplabat aliquē e quo similitu-
dinē duceret. sed ipsius i mēte insidebat spēs pul-
chritudis eximia qdā quā itūēs: i eaq; defixus:
ad illius similitudinē artē & manū dirigebat.
Ut igit i formis & i figuris ē aliqd pfectū & ex-
cellēs: cuius ad excogitatā spēm imitādo refe-
runt ea que sub oculis ipsa nō cadūt: sic pfecta

eloquentiæ speciem animo uideamus. Effigiem auribus quærimus. Has rerū formas appellat ideas ille non intelligendi solum: sed etiam dicēdi grauissimus auctōr & magister plato: easq; gigni negat: & ait semper esse: ac ratiōe & intelligentia cōtineri: cætera nasci: occidere: fluere: labi: nec diutius esse uno & eodem statu.

Quicquid est igitur de quo ratiōe & uia disputetur. id est ad ultimam sui generis formam speciemque redigendum. Ac uideo hanc primam ingressionem meam: non ex oratoris disputationibus ductam: sed e media philosophia repetitam: & eam quidem: cum antiquam: tum subobscuram: aut repræhensionis aliquid: aut certæ admirationis habituram. Nam aut mirabuntur: quid hæc pertineant ad ea quæ quærimus: quibus satisfaciet res ipsa cognita: ut non sine causa alte repetita uideatur: aut repræhendet q; inusitatas uias indagemus: tritas reliquamus. Ego autem & me sæpe noua uideri dicere intelligo: quom peruetera dicam: sed inaudita plærisque: & fateor me oratorem si modo sim: aut etiam quicumque sim: non ex rhetorū officinis: sed ex academiæ spatiis extitisse. Illa enī sunt curricula multipliciū uariorūq; sermonū in quibus Platonis primum sunt impressa uestigia: sed huius & aliorū philosophorum disputationibus & exagitatus maxime orator est & adiutus. Oīs enī ubertas & quasi sylua dicēdi ducta ab illis est: nec tamē satis instructa ad fore ses causas: q̄s ut illi ipsi dicere solebant agrestioribus musis reliquerunt: sic eloquentia hæc fore sis spreta a philosophis & repudiata: multis q; dē illa adiuuētis magnisq; caruit: sed tamē ornata uerbis atque sententiis iactationem habuit in populo: nec paucorū iudicium reprehensionemque pertimuit. Ita & doctis eloquentia popularis & disertis elegans doctrina defuit. Positum sit igitur imprimis quod post magis intelligetur sine philosophia non posse effici quem quærimus eloquentem. Non ut in ea tamē oīa sint: sed ut sic adiuuet ut palæstra histrionē. Parua enim magnis sæpe rectissime cōferuntur.

Nā nec latius nec copiosius de magnis uariisq;

idest contemplamur mente absolutam illam eloquentiam: ad cuius similitudinem facta hæc est quam perspicimus. Effigiem auribus quærimus. sensus est: illius perfectæ eloquentiæ cuius imaginem solo animo comprehēdimus: auribus cupimus cognoscere similitudinem. Has rerum formas appellat ideas. sensus est. fontes illos unde omnium rerum demanant scaturigines. Plato ideas uocat: quasi mētis quædam simulacra perfectæ: ad quæ omnia referunt: quæ sint ne in diuino cōceptu: atque prouidentia collocata: an in nudis: purisq; intellectibus: an certe in indiuiduis uaria philosophogæ platonicoq; peripateticorumque contentio est. Easq; gigni negat. uelut in timæo Plato: & Cicero ipse Platonē secutus in libro de uniuersitate ostendit. Quicquid est igitur. sensus est. omnia quæ ratiōe: & uia aliqua in disputationem ueniunt sunt ad ultimū sui generis principium redigenda. ut cui generi idest categoriæ siue prædicamento subiiciantur cognosci possint. E media philosophia repetitam: quoniam si philosophia rerum meritur primordia facilius inde a qua unaquæq; res initium ducat dinosci potest. Cum antiquam tum subobscuram. cum idest partim: tum idest maxime. Inusitatas uias. a nullo rhetore tactas. Tritas relinquamus. idest quæ sunt in usu omnium. Noua. quia incognita rhetoribus. Peruetera. quoniam iā pridem tractata. Nō ex rhetorum officinis. qui rhetores agræcis dicuntur: a nostris oratores: qui in foro: & in omni causarum genere uersantur. Rhetores autem latine intelliguntur qui rhetoricam docent: quos græci sophistas uocant. officina dicitur locus in quo officium aliquod administratur quod ad corpus pertineat ut tonstrina: sutrina: hoc loco igitur officina ad mentem translata est. Sed ex academiæ spatiis extitisse. idest ex disputationibus philosophogæ. fuit autem academia uillula nō lōge ab athenis distans: ab academo heroe illic sepulto uocata: ubi philosophari Plato consueuit. Spatiis. quoniam spatari ibi solebant philosophi. Illa enim sunt curricula multiplicium uariorumque sermonum. currus curriculum facit. curriculum autem est a cursu deductū. unde curriculum aduerbium pro cito. Sensus autem est. cursus multiplices: & uarii sermonū ab ipsa petuntur philosophia.

In quibus Platonis sunt impressa uestigia. idest in quibus sermonibus multum uersatur Plato. impressa autem uestigia dicendo translatio sumpta est ab his qui in aliquo loco obnixissime se firmarunt. Et quasi sylua dicendi. sylua aliquando dicitur arborum: ut glandaria sylua: & cædua sylua: aliquando sylua dicitur materia unde aliquid gignitur: uelut philosophi materia nullā uocant: unde quatuor sunt elementa: inde Staius syluas suas appellauit: q; illis tanquam materia uteretur. i. principio ad cætera exactius scribenda opera: ideo Cicero etiam syluam dicendi philosophiā uocat: q; sine philosophiæ adminiculo rhetorica consistere non possit.

Ad forenses causas. idest ad genus iudiciale. Agrestioribus musis. icultioribus disciplinis: Doctis eloquentia popularis: & disertis elegans doctrina defuit: sensus est. eloquentia qua oblectatur populus doctis defuit hominibus. idest philosophis: & elegans doctrina. idest philosophia defuit oratoribus. Non ut in ea tamen oīa sint. sensus est. nolo tamen oratorem: qui omnes philo-

sophiæ nodos perscrutari contendat: sed ut a philosophia ita adiuuetur: ut a palæstra histrio. In Phædro Platonis, id est i dialogo quem scripsit Plato phædrum a suo discipulo appellans: in quo de pulchro agitur.

Anaxagoræ physici, qui fuit clazomenius, physici: qui de rerum natura disputauit: nam physis natura uocatur: unde physicus. Gnarumq; id est doctum: instructūque præceptis philosophiæ. Quam frequens fuerit Platonis auditor, id est quam frequenter Platonem in philosophia operam dederit demosthenes. Nec uero sine philosophorum disciplina genus & speciem cuiusque rei cernere, non potest inquit orator cognoscere genus & speciem sine philosophiæ cognitione, hoc autem dicit iuxta stoicorum sententiā, philosophi si quidem stoici philosophiam diuiserunt in physicam, id est naturalem: ethicam, id est moralem: & logicam, id est sermocinalem: logica uero ut multa alia cōpræhēdit: ita quinque uocum hoc est: ut nunc loquuntur multi: prædicationem cognitionem tradit. Sunt autem uoces quæque genus: species: differentia: proprium: & accidens: quæ ad unamquæque rem: siue diuidendam: siue diffiniendam per opportuna sunt, id est quod ait sine philosophia cerni non posse genus: & speciem nec diffiniri nec distribui in partes: a quibus ad demonstrationem ascenditur.

Nec iudicare quæ uera: quæ falsa sint, nam cum dialecticus nouerit prædicabilia: atque prædicamenta tantumquam omnium argumentorum sæmina: atque elementa nosse oportet quomodo omnis textatur argumentatio: quæ siue sit inductio: siue syllogismus: siue similitudo: siue exemplum: siue enthymema: siue epichirema oratione constat: quoniam sola idicatiua uerum uel falsum significat: indicatiua sit necesse est: quæ nomine & uerbo substantiuo constat: siue sit uniuersalis: siue particularis: siue indefinita: siue singularis: affirmatiua aut negatiua: una uel multiplex: categorica: uel hypothetica alii comparata: contraria: subcontraria: subalterna cōtradictoria: æquipollens: uel nō æquipollens: conuersa: uel non conuersa: quæ modo caret: uel quæ modo alio quo ex tribus definitur: unde syllogismi ad aliquid demonstrandum texuntur: quorum ut alii sunt categorici alii hypothetici: ita categoricorum tria sunt genera: & multæ singulorum species: hypotheticorum septem. Quæ igitur uera quæque falsa sint iudicari possunt facile ex contradictoriis. Neque cernere consequentia: quæ sequantur: quæ antecesserint: an argumentum stet nec ne. Repugnantia uidere, quæ in contraria: & cōtradictoria diuidunt. Ambigua distinguere: quæ in dubium sensum trahi possint: ut taurus est mons: si intelligat de terrestri uerum: sin autem de cælesti falsum: & aiæ fuit insanus: si de oleo falsum: si de telamonia uerum, distinguendum igitur. Quid dicat de natura rerum, id est de naturali philosophia. De uita, subaudi quid dicatur. De officiis: de uirtute, quæ omnia moralis sunt philosophiæ. Quod alia intelligendi, quæ est philosophia. Ab his, subaudi: quæ ad philosophiā tendunt. Cui uel primas eloquentiæ, id est primum in eloquentia locū. Multa in his: & in aliis desiderās: &

rebus sine philosophia potest quisquā dicere: siquidem etiam in Phædro Platonis hoc Pericle præstitisse cæteris dicat oratoribus Socrates: quæ is Anaxagoræ physici fuerit auditor: a quo censet eum quum alia præclara quædam & magnifica didicisset: uberē & facundum fuisse: gnarūque: quod est eloquentiæ maximū: quibus orationis modis quæque animorum partes pellerentur. quod idem de Demosthene existimari potest: cuius ex epistolis intelligi licet: quam frequēs fuerit Platonis auditor. Nec uero sine philosophorum disciplina genus & spēm cuiusque rei cernere neque diffiniendo explicare: nec distribuere in partes possumus: nec iudicare quæ uera: quæ falsa sint: neque cernere cōsequētia: repugnantia uidere: ambigua distinguere. Quid dicam de natura rerum: cuius cognitio magnam orationis suppeditat copiam: de uita: de officiis: de uirtute: de moribus sine multa earum ipsarum rerum disciplina: aut dici: aut intelligi posse: Ad has totasque res adhibēda sunt ornamenta innumerabilia: quæ sola tum quidem tradebantur ab his qui numerabant magistri: Quo fit ut uerā illam & absolutam eloquentiam nemo cōsequatur: quæ alia intelligendi: alia dicendi disciplina est: & ab his rerum: ab aliis uerborum doctrina quæritur. Itaque, M. Antonius cui uel primas eloquentiæ patrū nostrorum tribuebat ætas: uir natura peracutus: & prudens in eo libro quem unū reliquit: disertos ait se uidisse multos: eloquentē omnino neminē. Insidebat uidelicet in eius mente species æloquentiæ: quam cernebat animo: re ipsa non uidebat. Vir autem acerrimo ingenio: sic enim fuit: multa & in se & in aliis desiderās neminem plane qui recte appellari eloquens posset uidebat. Quod si ille nec se: nec, L. Crassū eloquentē putauit: habuit profecto cōpræhensam animo quandam formam eloquentiæ: cui quoniam nihil deerat eos quibus aliquid aut plura deerant in eam formam nō poterat includere: Inuestigemus hunc igitur Brute si possumus: quē nunquā uidit Antōius: aut qui omnino nullus unquam fuit: quem si imitari: atque exprimere non possumus: quod idem ille uix deo

concessum esse dicebat: at tamen qualis esse debeat poterimus fortasse dicere: Tria sunt omnino genera dicendi quibus singulis quidam floruerunt: peræque autem id quod uolumus per pauci in omnibus: Nam & grandiloqui (ut ita dicam) fuerunt cum ampla: & sententiarum grauitate: & maiestate uerborum uehementes: uarii: copiosi: graues ad permouendos & conuertendos animos instructi & parati. quod ipsum alii aspera: tristi: horrida oratione: neque perfecta neque conclusa. Alii leni & instructa: & terminata. Et contra tenues: acuti omnia docentes: & dilucidiora non ampliora facientes: subtili quadam & pressa ratione limati. In eodemque genere alii callidi sed impoliti: & consulto rudium similes & imperitorum. Alii in eadem ieiunitate concinniores. id est faceti: florescentes etiam & leniter ornati. Est autem quidam interiectus inter hos medius: & quasi temperatus: nec acumine posteriorum: nec fulmine utens superiorum: uicinus amborum: in neutro excellens: utriusque participes: uel utriusque (si uerè querimus) potius expers. Illique uno tenore (ut aiunt) in dicendo fluit nihil afferens præter facultatem & æqualitatem: aut addit aliquos: ut in corona toros: omnemque orationem ornamentis modicis uerborum sententiarumque distiguit. Horum singulorum generum quicumque uim singulis consecuti sunt magnum in oratoribus nomen habuerunt. Sed querendum est satis ne id quod uolumus effecerint. Videmus enim fuisse quosdam qui idem ornate ac grauitate: idem uersute & subtiliter dicerent: Atque utinam in latinis talis oratoris simulacrum reperire possemus: esset egregium non querere externa: domesticis esse contentos. Sed ego idem qui in illo sermone nostro qui est expositus in Bruto: multum tribuerem latinis: uel ut hortarer alios: uel quod amarem meos: recordor longe omnibus unum anteferre Demosthenem: quem uim accommodare ad eam quam sentiam eloquentiam: non ad eam quam in aliquo ipse cognouerim. Hoc nec grauior extitit quisquam: nec callidior: nec temperatior. Itaque nobis monendi sunt ii quorum sermo imperitus increbruit: qui aut dici se desiderant antiquos atticos: aut ipsi attice uolunt dicere: ut mirentur hunc maxime: quo athenas quidem ipsas magis credo fuisse atticas: quid enim sit atticum discant: eloquentiamque ipsius uiribus non imbecillitate sua metiantur. Nunc enim tantum quisque laudat quantum se posse sperat imitari: sed tamen eos studio optimo iudicio minus firmo præditos docere quæ sit propria laus

peride nullum perfectum oratorem itunes. Tria sunt omnino genera dicendi. Demetrius phalereus simplices inquit characteres sunt quatuor: tenuis: Magnificus: ornatus: grauis: ueruntamen oratum Cicero ipse medio inserit: quate & tres sunt dicendi et characteres: de quibus singulis: ut multi alii autores tradiderunt: sicut alibi: ita hic nobis præcepta reliquit. Et præsa ratione limati. arguti inquit: & elegantes in humiligenere dicendi. translatio sumpta est a lima: qua ferramenta terguntur. Sed impoliti. id est innitidi: est autem politum: tersum: & candicans. a uocabulo græco polion quod significat canum: Nonii marcelli de idagine doctorum uirorum auctoritate. Et consulto. id est dedita opera. In eadem ieiunitate concinniores. id est congruentiores: aptiores. Idem faceti. facerum Quintiliani testimonio aliquando urbanum: aliquando elegans: & disertum. Nec fulmine utens superiorum. id est magnifici dicendi generis: uel ac potestate illa qua etiam ipse dicitur fulminare demosthenes. Vicinus amborum. proximus humiliter: & grandiloquo. Nihil afferens præter facultatem. id est nihil molitus nisi quantum potest. Ut in coronatoros. id est tortiles illas eminentias quibus corona exornatur. Verborum: sententiarumque: de quibus dicitur posterius. Non querere externa. id est non labi in græcos: sed latinorum testimoniis esse contentos. Qui est expositus in Bruto. nam in eo libro qui Brutus inscribitur: claros tam græcos: quam latinos recensuit oratores: in quo cum uideatur latinos plus quam conueniat laudasse: cur id fecerit hic reddit rationem: ait enim. Velut hortarer alios uel quod amarem meos. Hoc nec grauior extitit quisquam. quod grandiloquo conuenit generi. Nec callidior. quod conuenit humiliter. Nec temperatior. quod conuenit mediocri. Qui aut dici se desiderant atticos. quoniam erant qui existimarēt esse genus atticum unum tantum: & id esse humile in quo lo-

ge falsos esse ostendit. Magis credo fuisse atticas idest genere dicendi elimatiores exstimatas tamen si atticum dicatur ab attica.

Moderatrix fuit auditoris prudentia, quoniam præstantes dicendi facultate uiri semper sese auditoribus accommodarunt: talisque fuit eorum oratio: ut auribus audientium congrueret. Itaque caria: & phrygia & myfia, quæ asiæ regiones tument: ac inflato dicendi genere usæ sunt. Et tanquam adipata dictionis genus, adipatum ueteres inquit Nonius marcellus honeste pro pingui: & succulento: & opimo posuerunt. Dictionis, elocutionis: non ut grammatici accipiunt dictionem pro uocabulo. Eorum religioni cum seruiret orator, religionem atheniensium uocat prudentiam in dicendo: atque audiendo: ut nec plus: nec minus: nec aliter quæ conueniat audire uelint. Nullum uerbum insolens, idest a quotridiano usu dicendi remotum. Itaque hic quem præstitisse diximus, idest demosthenes quem alios oratores grecos diximus antecedere facundia. In illa pro ctesiphonte oratione, quæ de corona inscribitur: in qua ctesiphontem defendit aduersus æschynem. Summissus a primo ut deos, deasque precatur ut sibi ita adsint sicut ipse semper reipublicæ commodis fauit. In reliquis exultauit audacius ubi iam in sua potestate uisus est habere auditorem. Facile, n. est aliquod uerbum ardens, idest per iram expressum, sicut etiam Quintilianus ardentem Lucanum dicit: nec ad elegantiam attinet splendoremque uerborum: quæ in ipso profus non sunt. In eum, subaudi æschynem. Ut putidus, idest corruptus. Inclinata hululanti que uoce, qua asiani utuntur.

Aures terretes, idest rotundas: atque consumatas. Hi unum modo, hi subaudi latini qui existimant unum atticæ dicendi genus.

Horride inculteque, sine numeris sine figuris. Eleganter enucleateque faciat, idest modo: proprietate utatur uerborum presseque & acute dicat. Cui primæ sine controversia deferebantur, idest qui primum sibi locum uendicarat, fuit enim per id tempus pericles oratorum facile princeps: & omni ut ipse alibi ait uirtutis genere floruit. Abaristophane: qui ueteris comædiæ scriptor fuit. Dicat igitur atticæ uenustissimus ille scriptor: ac politissimus lysias. Nam ut ipse quoque in Bruto inquit fuit lysias ipse quidem in causis forensibus non uersatus: sed egregie subtilis scriptor: atque elegans: quem iam prope audeas oratorem perfectum dicere, ita Quintilianus subtilis: atque elegans lysias. Et quos si oratori satis est docere nihil: quæras perfectius nihil enim est inane: nihil accersitum puro tamen fonti: quam magno flumini propior. Aeschines, Qui aduer-

atticorum non alienum puto: Sæper oratorum eloquentiæ moderatrix fuit auditoris prudentia. Omnes enim qui probari uolunt uoluntatem eorum qui audiunt intuentur ad eamque & ad eorum arbitrium & nutum totos se fingunt & accommodant. Itaque Caria & Phrygia & Mysia: quæ minime politæ minimeque elegantes sunt asciuerunt aptum suis auribus opimum quoddam & tanquam adipata dictionis genus: quæ eorum uicini non ita lato interiecto mari Rhodii nunquam probauerunt. Greci autem multo minus: Athenienses uero funditus repudiauerunt quorum semper fuit prudens sincerumque iudicium nihil: ut possent nisi incorruptum audire & elegans. Eorum religioni quum seruiret orator nullum uerbum insolens: nullum odiosum ponere audebat. Itaque hic quem præstitisse diximus: cæteris in illa pro Ctesiphonte oratione longe optima summissus a primo: deinde dum de legibus disputat pressius: post sensim incedens: iudices ut uidit ardentis: in reliquis exultauit audacius. Ac tamen in hoc ipso diligenter examinante uerborum omnium pondera reprehendit Aeschines quædam: & exagitat: illudens que dura odiosa: intolerabilia esse dicit. Quin etiam quærit ab ipso: quum quidam eum beluam appellet: utrum illa uerba: an portenta sint: ut Aeschini: ne Demosthenes quidem uideatur atticæ dicere. Facile est enim uerbum aliquod ardens (ut ita dicam) notare: idque restinctis iam animorum incendiis irridere. Itaque se purgans iocatur Demosthenes: negat uero politas fortunas greciæ: in hoc: in eum: huc an illuc manum porrexerit: Quoniam igitur modo audiretur mysias: aut phryx Athenis: cum etiam Demosthenes exagitetur ut putidus. Quum uero inclinata hululanti que uoce more asiatico canere cepisset: quis eum ferret: aut potius quod non iuberet auferri: ad atticorum igitur aures terretes: & religiosas qui se accommodant hi sunt existimandi atticæ dicere. Quorum genera plura sunt: hi unum modo quale sit suspicantur. Putant enim qui horride inculteque dicat: modo id eleganter enucleateque faciat: eum solum atticæ dicere. Errant quæ solum: quæ atticæ non falluntur. Istorum enim iudicio: si solum illud est atticum: ne Pericles quidem dixit atticæ: cui primæ sine controversia deferebantur. Qui si tenui genere uteretur: nunquam ab aristophane poeta fulgere: & tonare permiscere greciæ dictus esset. Dicat igitur atticæ uenustissimus ille scriptor: ac politissimus Lysias. Quis, n. id possit negare: dum intelligamus hoc esse atticum in Lysia: non quæ tenuis

fit atq; iornatus: q; nihil habeat isolés: aut iēptū. Ornate uero & graui ter & copiose dicere aut atticorū sit: aut ne sit Aeschines neue Demosthenes atticus. Ecce autem aliqui se thucididios esse profitent: nouū quoddā i peritorum & iauditum genus. Nam qui Lysiam sequūtur causidicum quendam sequuntur. non illum quidē amplum atq; grandem. subtilem & elegantem tamen. nec qui in forensibus causis possit præclare cōsistere. Thucydides autem res gestas: & bella narrat: & prælia graui ter sane & probe. sed nihil ab eo trāsferri potest ad foresem usum & publicum. Ipse ille contiōes ita multas habent obscuras abditasq; sentēti as uix ut itelligant: quod est in oratione ciuili uitium uel maximū. Quæ est autē tāta peruersitas: ut inuētis frugibus: glāde uescātur: an uictus hominū atheniensium beneficio excoli potuit: oratio nō potuit. Quis porro unquam græcorū rhetoricorū a Thucydide quicquam duxit. At laudatus est ab omnibus fateor: sed ita ut rerum explicator prudens: seuerus: grauis: non ut in iudiciis uersaret causas: sed ut i historiis bella narraret. Itaq; nūquam ē numeratus orator. Nec uero si historiā non scripsisset: nomen eius extaret: quum præsertim fuisset honoratus & nobilis: huius tamen nemo neq; uerborum: neq; sentētiarū grauitatē imitatur: sed quum utilia quædam: & ii antea locuti sunt: quæ uel sine magistro facere potuerūt: germanos se putāt esse Thucididis. Nactus sum etiam qui Xenophōtis similes esse se cuperēt: cuius sermo ē ille quidē melle dulcior: sed a forensi strepitu remotissimus. Referamus nos igitur ad eum quem uolumus inchoandum & eadē eloquētia i formandū: quē in nullo cognouit Antonius.

Agnum opus omnino: & arduum Brute conamur: sed nihil difficile amanti pu to. Amo autem: & semper amaui ingenium: studia: mores tuos. Incendor porro quotidie magis nō desiderio solum: quo quidem conficior congressus nostros: consuetudinem uictus. doctissimos sermones requirēs tuos: sed admirabili fama uirtutum admirabilium: quæ specie dispares prudentiæ cōiungunt. Quid enim tam distans: quam a seueritate comitas. Quis tam unquā te: aut sanctior est habitus: aut dulcior. Quid tam difficile quam in plurimorum controuersis diiudicandis ab omnibus diligi: consequeris tamen ut eos ipsos: quos contra stas æquos placatosq; dimittas. Itaque efficis: ut quum gratiæ causa nihil facias: oia tamen sint grata quæ facis.

fatus est demostheni. is autem: ut Quintilianus inquit: demosthene magis fufus: & graui diori similis quo minus strictus est: carnis tamen plus habet: minus lacertorum. Demosthenes atticus: qui: ut ait Quintilianus: oium decem oratorum: quos simul athenis una ætas tulit longe princeps fuit: ac pene lex orandi: tanta uis in eo: tam densa omnia: ita quibusdam neruis intenta sunt: tamen nihil ociosum: is dicendi modus: ut nec quid desit in eo: nec quid redundet inuenias. ipse quoq; Cicero in Bruto: nam plane quidem perfectum: & quoi nihil admodū desit demosthenem facile duxeris: nihil acutæ iueneri potuit in eis causis: quas scripsit. nihil: ut ita dicam: subdole: nihil uersute: q; ille non uiderit nihil subtiliter dici: nihil presse: nihil enucleate quo fieri possit aliquid limatius: nihil contra grande: nihil incitatum: nihil ornatū: uel uerborum grauitate: uel sententi arum quo quidem esset electius. Qui se thucididios esse profitentur. id est imitatores thucydides: fuit enim thucydides historicus densus & breuis in dicendo: & semper instans sibi concitatus contionibus magnus uique multum potens

Ad forensē uelut. id est ad iudiciale genus Et publicum. ubi quid cum populo agat.

Ut inuentis frugibus glande uescātur: id est cū possint meliora deligant deteriora. Atheniensium beneficiū excoli potuit. apud quos primū fruges inuentæ. Athucydide quicquam duxit. id est imitatus thucydidē quicq; ab eo sumpsit. Germanos se putāt esse thucydidis. id est genus dicendi habere q; plane habuit thucydides. Qui xenophontis similes. Xenophon socraticus iucunditate iafsectata præcellens adeo fuit: ut nulla eam consequi affectatio possit: ut sermonem gratiæ finxisse uideatur: ut merito hic dicat Cicero eius sermonē melle fuisse dulciorem. Referamus igitur nos. sensus est: sed iam perfectum oratorem incipiamus exponere: ita eloquentia instructum: ut talem nunq; cognouerit Antonius.

Agnum opus omnino. summa arte attentum lectorem facit: beniuolentiamque Bruti sibi cōciliat miris ipsū laudibus efferendo. Doctissimos sermones requirēs tuos. dedit enim Brutus operam non modo eloquentiæ studiis uerum etiam philosophiæ. Quæ specie dispares prudentiæ. quoniam res bellicas tu: ego res urbanas procuro: & tu seuerus in ea tua philosophia: ego comis. fuit enim ad reprehensionem usque factus: urbanusque Cicero: ut aliquando dicax habitus sit. Sanctior. inuiolabilior: incorruptior: unde & sancta urbis moenia dicimus: & sanctos legatos a sagminibus herbis: quas gestabant: ut Vlpianus inquit iurifconsultus.

Ut cum gratiæ causa nihil facias, probat incorruptum esse: ideo quod gratia nullius commouetur ad iudicandum secus q̄ ipsa exoptulet iustitia, Vna gallia, quam tu administras, Communi non ardet incendio, id est bello non mouetur, Frueris ipse te, tujs uirtutibus oblectaris, nam id demum frui dicimus, uti uero: ut equo; ut curru; cū uehimur in uilam qua nobis fruendū sit, Studia doctrinæ, quoniam studium est animi ad aliquid agendum pertinacia: aut perseverantia, Catone absoluto, quem de senectute aliqui inscribūt, Inimica uirtuti, cū omnia bellis ardeant, Tantam quæstionem quæ est quisnam optimus dici orator possit: uel quid sit quod consumatam possit efficere eloquentiam,

Formam qui character, relatiuum consequenti coniunxit: ut si dicas ciues boni: quæ sunt uiscera ciuitatis: tale illud: est locus in carcere quod tullianum appellatur, Ennio delectatur ait quispiam, ita Horatius, Deniq̄ nō omnes eadem mirātur amantq̄, Carmine tu gaudes: hic delectatur iambis: Ille bonis sermonibus: & sale nigro, Apud alterum, subaudi ennum, Fac alium actio, id est dic alium actio delectari tragico poeta, Abdita, quæ a conspectu recedere uideatur: & obtutu, Collustrata, undiq̄ lumine expressa: a cō. & lustro: nam collustrata quæ ex lacte fit concreto a colluēdo nascitur, Quid est quod, præscripta dicebantur quæ magistri imitanda discipulis dabāt inde præscribere; præcipere; mādareq̄ significat, Hæ ego religione, religionē seruius sulpicius esse dictam tradit: quæ propter sanctitatem aliquā remota: ac seposita a nobis sit: quasi a relinquendo dicta: ut a carento cærimonia: Cicero in libro de natura deorum religionem a religendo tanq̄ ex legendo legentes: & diligendo diligentes: his enim omnibus uerbis inest uis legēdi eadē: quæ in religioso, Lactantius autem libro quarto diuinorum institutionum a religando putat: cuius contrarium uitiumq̄ est superstitio: religionem igitur obseruantiam quandam par est accipere, Qui eius reigarius esset, id est qui nosset, Laudationum, ut panagirici sunt: & huiusmodi aliud ubi quicq̄ laudatur, Scriptionum, ubi quid componas doctrinæ causa qualem Isocrates fecit panegyricū: Quæ oratio tota in laudatione consumitur, Qui sunt nominati sophistæ, quos latini rhetores uocant cum græci suo uerbo id significēt rhetorē, quem nos oratorem appellamus, dicitur ergo sophista: qui discipulos in dicendi facultate instituit, A forense concione, id est a iudiciali genere, Græce epidicton: id aut latine demonstratiuum nominamus: sicut encomiasticon laudatiuum: nam ἐπιδειξις demonstratio nominatur quam tamen aliter mathematici accipiūt: Quem iformare uolumus, munire: & eius quasi formam referre: cum nusq̄ compertus sit, Mollimur, temperamus, Constructio: & numerus, de quibus mox abunde dicitur, Et arguti, acute instituti, Circumscripti, collecti: minimeque fluentes ambitus: qui a græcis periodi nominantur, De industria, unum uerbum est: ac aduerbium quod dedita opera consultoque significat, Quæ non ea insidijs, ut in iudiciali genere quo iudicium mens in nostram uerti possit sententiam,

Ergo omnibus terris: una Gallia communi nō ardet incendio: in qua frueris ipse te: quum Italiæ luce cognosceris: uersarisq̄ in optimorum ciuium: uel flore uel robore, Iam quantum illud est: quod in maximis occupationibus nunquā intermittis studia doctrinæ: semp aut ipse scribis aliquid: aut me uocas ad scribendum, Itaq̄ hoc sum aggressus statim Catone absoluto: quem nunquam ipsum attigissem: tempora timēs inimica uirtuti: nisi tibi hortanti: & illius memoriā mihi corā excitanti nō parere nefas esse duxissem: sed testificor me a te rogatum & recusandum hæc scribere esse ausum,

Volo enim mihi tecum commune esse crimen: ut si sustinere tãtam quæstionem non potuero: iniuristi oneris impositi tua culpa sit: mea recæpti, In quo tamen iudicii nostri errorē: laus tibi dati muneris compensabit, Sed in omni re difficillimum est formam: qui character græce dicitur: exponere optimi: q̄ aliud alijs uideatur optimum, Ennio delectator quispiam ait: quod nō discedit: a cōmuni more uerborum: Pacuuius inquit alius omnes apud hunc ornati: elaboratique sūt uersus: multa apud alterum negligentius: fac alium Actio: Varia enim sunt indicia ut in græcis, nec facilis explicatio: quæ forma maxime excellat, In pictura alius horrida inculca: abdita: & opaca: contra alius nitida, læta: collustrata delectatur, Quid est quo præscriptū aliquod, aut formulā exprimas: quū in suo quodq̄ genere præstet: & genera plura sint, Hac ego religioe nō sum ab hoc conatu repulsus: existimauiq̄ omnibus rebus esse aliquid optimū etiā si lateret, idq̄ ab eo posse, qui eius rei gnarus esset iudicari, Sed quoniam plura sunt orationum genera eaq̄ diuersa, neq̄ in unā formā cadunt oīa laudationū scriptionum & historiarū, & tahū suasionum quæ Isocrates fecit Panegyricū: multiq̄ alii: q̄ sūt noia: ti sophistæ, reliquarūq̄ rerum formā quæ absūt a forense contentioe, eiusq̄ totius generis, quod græce epidicticon nominat, qua quasi ad inspiciendū delectationis causa comparatum est non completar hoc tempore: non q̄ negligenda sit, Est enim illa quasi nutrix eius oratoris: quem iformare uolumus: & de quo mollimur aliquid exquisitius dicere, Ab hac & uerborū copia alit, & eorū cōstructio & numerus liberiore quadā fruitur licētia, Datur etiam uenīa cōcinitatū sentētiarū & arguti certiq̄

& circūscripti uerborum ambitus concedunt de industria: quæ non ea insidiis: sed aperte ac palam elaboratur: ut uerba uerbis quasi demensa & paria respondeant: ut crebro cōferat pugnātia: cōparentq; cōtraria: & aut pariter extrema terminentur, eundemque referant in cadendo sonum: quæ in ueritate causarum: & rarius multo facimus: & certe occultius, in panathenaico autem Isocrates ea studiose confectatum fatef. Non enim ad iudiciorū certamē: sed uoluptatē auriū scripserat hæc tractasse Thrasimachū calchedoniū primum: & Leontinū ferūt Gorgiam: Theodorum inde byzantium: multosq; alios quos logodædalos appellat in Pædro Socrates: quorū satis arguta multa: sed ut modo primumque nascētia minuta: & uersiculorū similia quædam nimiumq; depicta quo magis sūt Herodotus Thucididesq; mirabiles: quorum ætas quum in eorum tempora: quos nominaui incidisset: longissime tamen ipsi a talibus delitiis uel potius ineptiis abfuerunt: Alter enim sine ullis salebris: quasi sedatus amnis fluit: alter icitator fertur: & de bellicis rebus canit etiam quodāmodo bellicum: primisq; ab his (ut ait Theophrastus) historia cōmota ē, ut auderet huberius quam superiores & ornatius dicere. Horum ætati successit Isocrates qui preter cæteros eiusdem generis laudatur semper a nobis: nonnūquam Brute leuiter & erudite repugnante te. Sed credas mihi siquid in eo laudū cognoueris. Nam quum cōcissusei Thrasimachus minutis numeris uideretur: & Gorgias, qui tamen primi traduntur arte quadā uerba iunxisse: Thucidides autē præfractior: nec satis (ut ita dicā) rotundus primus instituit dilatare uerbis: & mollioribus numeris explere sententias. In quo cum doceret eos qui partim in dicendo: partim in scribendo principes extiterunt: domus eius officina habita eloquētiæ ē: Itaque ut ego cū a nostro Catone laudabar: uel reprehendi me a cæteris facile patiebar. sic Isocrates uidetur testimonio Platonis aliorum iudicio debere contemnere. Est enī (ut scis) quasi in extrema pagina Phædri his ipsis uerbis loquens Isocrates, adolescēs: etiā nunc o Phædre Isocrates est. Sed quid de illo augurer lubet dicere:

Verba uerbis quasi demensa: & paria paribus respōdeant. nā ideo etiā a græcis paria nominant: q; cæsim: aut membratim loquentes: ut abunde paulopost dicitur. paribus syllabis colligamus: & periodos terminemus. Conferant pugnātia, quæ in topicis repugnātia: uel quæ antitheta uocare grammatici solent. Pariter extrema terminentur, quæ tum homœoptota: tū homœoteleuta dici solent. idest similibus casibus: aut simili sono terminata. Quæ in ueritate causarum rarius multo facimus, ne dicendi lenocinium appareat.

In panathenaico Isocrates, oratione: quæ ita inscribit de laudibus mineruæ: quæ athenis præsidebat. Studio cōfectatū fatef, iquitens: ἐπιραγματευόμενῃ τοὺς περὶ τῶν σίμφοροντων τῆ πόλει καὶ τοῖς ἄλλοις ἑλλησὶ συμβουλευόντας καὶ πολλῶν μὲν ἐνευμημάτων γεμδντας οὐκόλιγων Δανθῆσεων καὶ παρισσοσεων καὶ τῶν ἄλλων ἰδεων τῶν ἐνταῖσ ρητορειαισ Δίσλαμ πουσων καὶ τοὺς ἀκουοντας ἐπισημαινε/θαι καὶ ἐδρῦβειν ἀναγκασων, γινδουδοσασομι τουσ τοῖουτουσ ἡγούμαι οὐχαρροττειν τετοῖσ ἐτέσι τοῖσ ἐννενηκοντα καὶ τεσσαρσιν ὠνεγῶ τυγχανῶ γωγονωσ. Non, n. ad iudiciorū certamē, sed uoluptatem auriū scripserat quod certe ipse quoq; confitetur dicēs, καὶ νοουθετονῶτας τῶν προσῆδονην καὶ χαρὶν λεγόμενων. Quos logodædalos, idest uarietate sermonis distinctos a logos: quæ oratio dicitur: & dædalo quod est uario. Vel potius ineptiis, ineptū siquidem est in his nimium inhære. Alter enim sine ulis salebris, herodotum dicit amoenissimum. Sine ulis salebris, idest sine scabro: duroque ullo dicendi genere. Alter icitator fertur, subaudi thucydides. Canit quodam modo bellicū, quia celsa: ac sublimi quadā uerboz utitur compositione. Successit Isocrates, ex decē: qui uno tempore fuerunt athenis oratoribus unus: q; rhetor potius q; orator dicēdus uideatur, laudatur quia omnes dicendi ueneres confectatus est. Thucydides autem præfractior, quod nimia breuitas facere compulit. Nec satis: ut ita dicam: rotundus, quia ut rotunda figura capacissima omnium est, ita absoluta undiq; cui nihil deest: ita oratio cui nihil deest: nihilq; superfluit rotunda nuncupatur. Primus instituit dilatare uerbis, de Isocrate loquitur. Et mollioribus numeris, quia sunt & asperiores: sicut & uoces. Domus eius officina habita eloquētiæ, itaq; & in Bruto inquit, extitit igit iam senibus illis: quos paulo ante diximus Isocrates: cuius domus cunctæ græciæ quasi ludus quidam patuit: atq; officina dicēdi magnus orator: & pfectus magister q; forensi luce caruit: itraq; parietes aluit eam gloriam: quam nemo in eo quidē iudicio est postea consecutus, is & ipse scripsit multa præclare: & docuit alios: & cum cætera melius q; superiores: tum primus intellexit etiam in soluta oratione: dum uersum effugeret: modū tamē & numerū quēdā oportere seruari, ante hūc, n. uerboz quasi structura: & quædam ad numerum cōclusio nulla erat: aut si quādo erat non apparebat eam dedita opera eē quæ sitā. Quital, porrho Isocrates ingt in diuerso genere dicēdi nitidus: & cōptus: & palæstræ quam pugnæ magis accōmodatus oēs dicēdi ueneres sectatus ē: nec in merito, auditoriis, n. se nō iudiciis cōparat iuentiē faci lis: honesti studiosus: in cōpositiōe adeo diligēs: ut cura eius rephēdat. In extrema pagina phædri, q; dialogus de pulchro inscribit, phædrū a suo appellauit discipulo.

Socrates auguratur, id est prædiuinat: ac coniectatur
 In illo epidictico genere, ut supra diximus demon-
 stratiuo. Proprium sophistarum, qui se ad laudan-
 dum: uituperandumque solum exercuere. Gymna-
 siis, quæ nuda in palæstra essent corpora: perfusaque oleo:
 Palæstræ: unde & palæstritæ: qui colluctantur in pa-
 læstra dicuntur. Huius nutrimentis, uenustatibus: &
 dicendi leporibus demonstratiui generis. Colorat, si-
 guris distinguit uariantibus orationem. Et roborat,
 sententiis. De oratoris quasi incunabulis, de primor-
 diis: unde ipsa ali eloquentia consueuit. In aciem di-
 micationemque ueniamus, id est iudiciale genus: i quo
 cum aduersantibus nobis colluctamur: & quodāmo-
 do manus conserimus. Quoniam tria uidenda sunt
 oratori, quid dicat, quod inuentionis est. Et quo quic-
 que loco, quod dispositionis est. Et quo modo di-
 cendum omnino est, quod ad elocutionem pertinet.
 Quid sit optimum in singulis: ut decor ubique serue-
 tur: ne quid ineptiarum a nobis emanet. Atque in tra-
 denda arte, quæ in rhetoricis præceptis exponendis me-
 morauimus. Neque enim id suscepimus, subaudi ut
 præcepta traderemus. Ac duo breuiter prima, id est
 inuentionem: & dispositionem. Tanquam animi in star in
 corpore, quia sicut animus corpus regit: & mouet: & ut
 uiuat facit: ita inuentionis ac iudicium totam orationem cõ-
 plectuntur uimque habere: & quasi sensus faciunt. Sed
 propria magis prudentiæ: quæ eloquentiæ, quoniam uel
 infantissimus quisque potest prudenter inuenire: ac de
 inuentis iudicare. Quæ enim causa est uacua pruden-
 tia, quæ inquit controuersia est: quæ aliqua non admi-
 nistratur prudentia? Alioqui non oratio: sed inanium
 uerborum compositio. Argumentorum: & rationum
 locos, locus argumentorum sedes est. Et, pro id est, nã
 nihil aliud est argumentum quam ratio eius quod in quæ-
 stione positum est: de locis autem argumentorum: & qui
 sint: & quomodo tractentur in topicis a Cicerone tradi-
 tum interprete elegantissimo præceptore nostro Geor-
 gio Valla. Nam quoniam, controuersiarum nunc ge-
 nera tangit quæ tum status: tum constitutiones appel-
 lantur. Quicquid in controuersia, id est quicquid cum
 aliquo controuertatur. Aut in contentione, id est siue
 id contentionem malis appellare. In eo autem sit ne,
 cum enim quæritur factum sit nec ne constitutio con-
 iecturalis: & pariter inficialis appellatur. Aut quid sit,
 actum finitius siue diffinitio status nominatur. Aut
 quale sit quæritur, qui status qualitatis: siue de summo
 genere nuncupatur: is in negocialem: & iudicialelem di-
 uisus est. Sit ne signis, quibus coniectura excuti solet:
 ut pro milone contra clodium uter utri fecerit insidias.
 Quid sit diffinitionibus, ut cum quis lesæ maiestatis
 crimine accusetur diffiniendum est quid sit ledere ma-
 iestatem. Quale sit recti, prauis partibus, tum enim
 oratori inspiciendum quid rectum: quid prauum: & utri-
 usque species tractandæ: ut cum quæritur iure ne ore-
 stes matrem occiderit nec a propriis personis, temporibus
 semper si potest auocat controuersiam, nunquam enim
 Cicero probauerit prius miloni licuisse clodium occide-
 re: quæ constat in uniuersum licere omnibus insidiatorem
 suum occidere: ubi personarum temporum: & locorum
 nulla cõplexio est. A propriis, id est a personis de quibus
 in infinita quæstione nulla sit mentio. Et tempo-
 ribus, nam si personæ reticentur: tempora quoque recitè

Quid tandem inquit ille? Maiore mihi inge-
 nio uidetur esse: quam ut cum orationibus Lyliæ
 comparetur. Præterea ad uirtutem maior iu-
 doles: ut minime mirum futurum sit: si cum æta-
 te processerit: aut in hoc orationum genere: cui nunc
 studet tantum quantum pueris reliquis præstet
 omnibus: qui unquam orationes attigerunt: aut
 si contentus his non fuerit: diuino aliquo animi
 motu maiora concupiscat. Inest enim natura
 philosophia in huius uiri mente quædam, hæc de
 adolescente Isocrate Socrates augurat. At ea de
 seniore scribit Plato: & scribit æqualis: & quidem
 exagitator omnium rhetorum hunc miratur
 unum: me autem qui socratem non diligunt una-
 cum Socrate: & Platone errare patiantur. Dul-
 ce igitur orationis genus & solutum: & effluens sen-
 tentiis: argutum: uerbis sonans est in illo epidi-
 ctico genere: quod diximus proprium sophista-
 rum pompæ: quæ pugnae aptius gymnasiis & pa-
 læstræ dicatum: spretum & pulsum foro. Sed
 quæ educata huius nutrimentis eloquentia est ipsa se
 postea colorat & roborat: non alienum fuit de ora-
 toris quasi incunabulis dicere. Verum hæc lu-
 dorum atque pompæ: nos autem iam in aciem
 dimicationemque ueniamus. Quoniam tria
 uidenda sunt oratori: quid dicat: & quo quodque
 loco: & quo modo dicendum omnino est: & quid
 sit optimum in singulis: sed aliquanto secus: at
 que in tradenda arte dici solet: nulla præcepta
 ponemus, neque enim id suscepimus: sed excel-
 lentis eloquentiæ speciem: & formam ad umbrabi-
 mus: nec quibus rebus ea pareat exponemus: sed
 qualis nobis esse uideat. Ac duo breuiter prima:
 sunt enim non tam insignia ad maximam laudem
 quam necessaria: & tamen cum multis pene cõ-
 munia. Nam & inuenire & iudicare quid dicas:
 magna quidem illa sunt: & tanquam animi in-
 star in corpore: sed propria magis prudentiæ quam elo-
 quentiæ, quæ enim causa est uacua prudentia? Nouerit
 igitur hic quidem orator: quem summum esse
 uolumus: argumentorum & orationum locos, nã
 quicquid quoniam in controuersia: aut in cõcio-
 ne uersetur: in eo aut sit ne, aut quid sit: aut qua-
 le sit queritur, sit ne? signis: qui sit? diffinitioni-
 bus, quale sit? recti prauis partibus: quibus ut uti pos-
 sit orator non ille uulgaris: sed hic excellens a p-
 priis personis: & temporibus semper si potest a

Orator

antur necesse est. Ad uniuersū generis orationē .i. ad quæstionē infinitam. Appellatur thesis .i. infinita quæstio: siue. ut cicerō alibi: ppositū. Tenuiter differendi. i. acute disputandi. In utraq; partem. nā cum oīs quæstio partē habeat negādi unā. alterā affirmādi: ut sit ne mūdus infinitus nec ne: liceat ne isidiatorē occidere an nō: ex citationis causa i utraq; partem aristoteles discipulis suis suggerebat argumenta nō anguste & presse disputādi: ut solent philosophi: sed copiose: ut oratores. Idemq; locos. idemq; i topicis. Vnde oīs. siue ad affirmandū: siue ad negandum. Hic noster. quē instituiimus declamatorem. qui facta & umbratili utitur eloquentia themate pposito cū se in ludo. i. schola. apud rhetorem exercet. Rabulā de foro .i. aduocatum: patronūq;

uocat controuersiam. Latius. n. de genere quam de parte discæptare licet: ut quod in uniuerso sit probatum: id in parte sit pbari necesse. Hæc igitur quæstio a propriis: & temporibus ad uniuersū generis orationem traducta appellatur thesis. In hac Aristoteles adolescentis: non ad philosophorum morem tenuiter differendi: sed ad copiam rhetorū in utraq; partē ut ornatius: & uberius dici possit exercuit. Idēq; locos: sic enim appellat: quasi argumentorū notas tradidit: unde omnis in utraq; partem traheretur oratio. Facile igitur hic noster: non enim declamatorem aliquem de ludo: aut rabulam de foro: sed doctissimum & perfectissimum quærimus: ut quoniam loci certi traduntur. percurrat omnis: utatur apertis: generatim dicat ex quo emanent etiam qui communes appellantur loci: nec uero utetur imprudenter hac copia. sed omnia expēdet: & seleget. Non enim semper nec in omnibus causis: ex hisdem argumentorum momenta sunt: iudicium igitur adhibebit: nec iueniet solum quid dicat: sed etiam expendet. Nihil enim est feracius ingeniis his præsertim quæ disciplinis exculsa sunt. Sed ut segetes fœcundæ & uberes non solum fruges: uerum etiam herbas effundunt inimicissimas frugibus: sic iterdum ex illis locis: aut leuia quædam. aut causis aliena: aut non utilia gignuntur: quorum ab oratoris iudicio delectus magnus adhibebit. Quonā modo uir bonus ille hærebit & habebit in suis: ut molliat dura: aut occultabit quæ dilui non poterunt: atque omnino opprimet si licebit: aut abducat animos: aut aliud afferet: quod ppositum probabilius sit: q̄ illud quod ostabit. Iam uero ea quæ inuenerit: qua diligentia collocabit: quoniam id secundum erat de tribus. Vestibula nimirum honesta: aditusq; ad causam faciet illustres. Quūq; aīos prima aggressione occupauerit: infirmabit: excludetq; cōtraria. De firmissimis alia prima ponet: alia postrema inculcabitq; leuiora. Atq; i primis duabus dicēdi partibus: qua-

causaz. Certi loci. causas cuilibet accommodari: ut apud ipsum ciceronē i topicis est uidere. Generatim dicat. genus cōpletur ipsum. i. infinita quæstionē: quā thesin uocant græci. Ex quo emanēt etiā qui cōmunes appellantur loci. qui iō cōmunes dicti q̄ in oī cā simili eis uti possimus: ut cōtra sacrilegū: cōtra furem. eorum aut tractatio præcipua est postq̄ cōfirmauerimus nostra: & confutauerimus aliena .i. post reprehensionē: & antepilogū. Omnia expēdet. quæ quibus cōueniāt locis. Et seleget. quæ argumenta quæstioni: quam tractamus maxime cōueniāt: & q̄ nō. Ex eis dē. subaudi locis. Argumentorum momenta sunt. rationū pondera inquit in oibus causis: nō ex eis dē semp locis eruuntur: sed alii aliis magis cōgruunt.

Sed etiā expendet. i. examinet. secum diu uoluntabit qd cuiq; quæstioni maxime conueniat. Quæ disciplinis exculsa sunt. nam cū ad disciplinas accedunt ingenia undiq; res abundāt: nec deesse copia i

collata ingeniis. Ex illis locis. assumptis de uariis disciplinis. Leuia quædam. i. friuola: frigidaz: aut parui momenti. Delectus adhibebitur. subaudi: qui quibus conueniant locis. Vt molliat dura. fugienda siquidem dura locutio est. i. ubi rem uerba non consequuntur. Aut occultabit quæ dilui non poterunt. hoc est argumenta aduersario: rum quæ confutari non poterunt in nostra argumenta obuoluentur: ut pariter cum aliis responsum uideatur: cum tamen id non fecerimus. Aut abducat animos. i. in aliam reuocabit mentes audientium sententiā.

Aut aliud afferet. si modo id refellere non poterit proferet aliud. Quod probabilius sit. q̄ quod proposuerit. Iam uero ea quæ inuenerit qua diligentia collocabit. non satis est. n. optima inuenisse nisi ea diligenter collocemus. nam nisi digeramus ea suis: opportunisq; locis erit quæadmodum qui supellectilem habet pulcherrimam: & eam suo tempore: ac loco promere nescit: aut in aceruum congestam profert: ut speciem nullam præferat nobilem. Quoniam id secundum erat de tribus. dictum siquidem supra est: tria potissimum considerari oportere inuentionem: secundo loco dispositionem. tertio elocutionem. Vestibula. i. primos ad causam accessus. Honesti. honorem accipiam præferentia. Prima aggressione occupauerit. ideo prima argumenta ualidiora probabilioraq; esse oportet. Infirmabit excludetq; cōtraria. quæ ab aduersariis illata fuerint. Alia prima ponet. alia postrema. nam debiliora in medio collocabit: quoniam prima oppugnat: ultima in auribus audientium relinquuntur: media uero utrinq; conclusa non apparent: ut in acie instructa fieri solet in prima fronte acres bello: in ultima subsidiarii milites collocantur: in media autē acie cohortes: in quibus

spes aut nulla: aut per pauca est. Inculcabitq; leuiora. in medio loco ifarciat. In primis dicendi partibus. in uentione & dispositione. Videre quo nam modo. i. qua nam præditum eloquentia esse conueniat. Chlitolomachus ea dicere. id est quæ causa exigeret. Carneadem eodem etiam modo. quo res ipsa dicenda fuerit.

Quod si in philosophia tantum interest. nam philosophi fuere ambo chlitolomachus iquam: & carneades.

Vbi res spectatur. sententia consideratur. Quibus totis moderatur oratio. moderor huic rei dicimus: ut hic: & hac rem ut ipse pro flacco: ut omnia uerba moderatur. Rem difficilem dii immortales. quoniam nõ de inuentione & dispositione tradi tibi præcepta exoptulas: quæ peruulgata: sed q̄ remotissimū est: longeq; difficillimum: ut optimi

oratoris tibi famam uerbis depingam. Qui ponunt in orationis electione eloquentiam distinctā. i. qui putant sacundiam esse in delectu orationis.

Alios interpuncta: interualla moræ respiratio nesque delectant. ut cæsim: membratimq; loqui q̄ simplici modo malint. Quid potest esse rã diuersum: q̄ flumen uolubilitatemq; uerborum amare? & interpuncta interualla moras? Tamen est i utroq; aliquid excellens. in suo iquit genere ē aliquid etiã quod emineat. Alii temperati uellent uideri: inter graues: & tenues medii.

Quot oratorū genera. quæ tria esse diximus grande: tenue: medium.

De actionis. subaudi modo. hoc est quæadmodum pronuntiare cõueniat. Quo modo autē dicatur. qua ratiõ facundi loquamur. Atq; motus totius quidē corporis. Totidē sunt: quot animoz. miserabilium miserabiles. fictoz fictæ: iratoz iratæ: & id genus alia. Cum quo iunctus est uultus. qui faciei forma quædã: & hypocrisis ē rei qua de agis accõmodata. Nã & ifates actionis dignitate. infantē aliquando ad inanimata referimus: ut cū ait oratius ifantes findit statuas: aliquando ad aīata: sed bruta: ut apud pliniū ē iquit i. xxix. naturalis historię uermiculus in lingua canū: q̄ uocat a græcis litra: quo exempto ifatus

catulis: nec grauidi fiunt: nec fastidiū sentiūt: aliquando infantē puez dicimus q̄ fari nesciat. i. uerba: quæ intelligi possint explicare: idq; ppter nimīū adhuc tenerã ætatē: deniq; infantē minime faciendū sicut hic cicero. Vt iam non sine causa Demosthenes tribuerit. et primas: & secundas: & tertias actioni. nã rogatus iterū ac ter

lis esset summam breuiterq; descripsimus. Sed ut ante dictum est: in his partibus: & si graues atq; magnæ sunt: minus: & artis est & laboris.

Quum autem quid & quo loco dicat inuenerit: illud est lōge maximū. uidete quonam modo. Scitum est enim q̄ Carneades noster dicere solebat chlitolomacū ea dicere: Carneadem autem eodem etiam modo dicere. Quod si in philosophia tantum interest quæadmodum dicas: ubi res spectatur: non uerba pendūtur. Quid tandem in causis existimandum est: quibus totis moderatur oratio? Quod quidem ego Brute & tuis litteris sentiebam: non a te id sciscitari: qualem ego inueniendo & in collocãdo sūmum esse oratorem uellem. Sed id mihi quærere uidebare: quod genus ipsius orationis optimum iudicarem: rem difficilem dii immortales atq; omnium difficillimam. Nam quum est oratio mollis & tenera & ita flexibilis ut sequatur quocūq; torqueas: tū & naturã uariã & uoluntates multū inter se distantia effecerunt genera dicendi. Flumē aliis uerborum uolubilitasq; cordi est: qui ponunt in orationis electione eloquentiam distinctam: alios interpuncta: interualla: moræ: respirationesq; delectant. Quid potest esse tam diuersum: tamen est utroq; aliquid excellens. Elaborant alii leuitate & æquabilitate & puro: quasi quodam & candido genere dicendi. Ecce autem alii duritatem: & seueritatem quãdam uerbis & orationis quasi mœsticiã sequuntur: quodq; pauloante diuisimus: ut alii graues: alii tenues: alii temperati uellent uideri: quot orationum genera esse diximus: tot idem oratorum reperiuntur. Et quoniam cœpi iam cumlatius hoc munus augere q̄ a te postulatū est. tibi enim tantum de orationis genere quærenti respondi etiam breuiter de inueniendo & collocando: ne nunc quidem solum de orationis modo dicam: sed etiam de actionis. Ita prætermissa pars nulla erit quando quidē de memoria nihil est hoc loco dicendū: quæ cõis ē multarum artiū. Quo modo autē dicatur id ē i duobus: i agēdo: & in loquēdo. Est enim actio quasi corporis quædam eloquentia: quū cõstet e uoce atq; motu. Vocis mutationes totidem sunt quot animorum: q̄ maxie uoce cõmouētur. Itaq; ille perfectus: quem iãdudum nostra idicat oratio. Vt cūq; se affectum uideri: & animū audiētis moueri uolet. Ita certū uocis admouebit sonum: de quo plura dicerem: si hoc præcipiēdi tempus esset: aut si tu hoc quæreres: dicerem etiam de gestu cū quo iunctus est uultus: q̄bus omnibus dici uix potest: quantum intersit: quemadmodum uratur orator. Nam & infantes actionis dignitate eloquentiæ sæpe fructum tulerunt: & disertis deformitate agendī multi infantes putati sunt. Vt iam non sine causa Demosthenes tribuerit: ut primas & secū

tio quid in oratore potissimum esset: respondit pronūciatio: nam ea actio etiam dicitur: nā quēadmodum quīn-
tilianus inquit demosthenes quid esset in toto dicendi opere primū interrogatus pronūciationi palmam de-
dit: eidemq; secūdum: ac tertium locum donec ab eo quāri defineret: ut eam uideri posset non prācipuā: sed
solā iudicasse. Contenta uoce: quasi compressa: nā ita fit truculentior. E tribus omnino sonis inflexo: qui
fit ex acuto: & graui: ideo etiam inflexus uocatur. Acuto graui: nam tot sunt accentuū genera: & tot apud
muficos uetustissimos fuere toni phrygius: dorius: lydius: qui has uoces exprimebant: inde ad tresdecim usq;
secūdū aristoxenum: secundum uero ptolemæum: qui aristoxenum carpit: octo.

das: & tertias actioni. Si enim eloquentia nulla sine hac: hæc autē
sine eloquentia tanta est: certe plurimū in dicendo potest. Volet
igitur ille qui eloquentiæ principatum petet: & contēta uoce atro-
citer dicere: & summissa leniter: & inclinata uideri grauis: & infle-
xa miserabilis. Mira est enim quædam natura uocis: cuius quidē
e tribus omnino sonis: inflexo: acuto: graui: tanta sit & tam suaui-
uarietas perfecta in cantibus. Est autem etiā in dicēdo qdā cātus
obscurior: non hic e Phrygia & Caria: rhetorum epilogus pene cā-
ticum: sed ille quem significat Demosthenes & Aeschines: quū al-
ter alteri obicit uocis flexiones. Dicit plura etiam Demosthenes:
illumq; sæpe dicat uoce dulci & clara fuisse. In quo illud etiam no-
tandum mihi uidetur ad studium psequēdæ suauitatis ī uocibus:
ipsa enim natura quasi modularetur hominū orationi ī omni uer-
bo posuit acutam uocem: nec una plus: nec a postrema syllaba ci-
tra tertiam: quo magis naturam ducem ad aurium uoluptatem se-
quatur industria. Ac uocis bonitas quidem optanda ē: nō ē enim
in nobis: sed tractatio atq; usus in nobis: ergo ille princeps uaria-
bit & mutabit oīs sonorū: tum intendens: tum remittens prosequē-
tur gradus: idemq; motu sic utetur: nihil ut supersit in gestu. Sta-
tus erectus & celsus: rarus incessus: nec ita longus: excursio mode-
rata: eaq; rara: nulla mollicia ceruicum: nullæ argutiæ digitorum
non ad numerum articulus cadens: trunco magis toto seipse mo-
derans: & uirili laterum flexione: brachii projectione in contioni-
bus: contractione in remissis. Vultus uero: qui secundum uocem
plurimum potest quantā affert: tū dignitatē: tum uenustatem. in
quo quū effeceris: nequid ineptum: aut uultuosum sit: tum oculo
rū est quædā magna moderatio. Nā ut imago ē animi uultus sic i-
dices oculi: quorū & hilaritatis: & uicissim tristitiæ modū: res ipse
de quibus agetur temperabunt. Sed iam illius perfecti oratoris:
& summæ eloquentiæ species exprimenda est: quem hoc uno ex-
cellere. i. oratione: cætera in eo latere indicat nomen ipsum. Non
enim inuētor aut compositor: aut actor hæc complexus ē omnia:
sed & græce ab eloquēdo rhetor: & latine eloquēs dictus ē. Cæte-

quem græci ut hululantem ita
barbarum dixerūt: & caras bar-
barophonos homerus appella-
uit. In omni uerbo posuit acu-
tam uocē. non equidē oē uerbū
acutam habet uocē: sed hoc di-
cit in omni genere uerborū acu-
ta inuenitur uox in monosylla-
bo ut est nux: in dissyllabo ut bo-
nus: in trissyllabo ut tullius: ī te-
tra syllabo ut tulliolus: ac ita de
inceps. Nec una plus. nā si diz-
ctio unā habet acutam uocem
plures acutas habere nō potest:
& ne quidem flexam ullā idem
de flexa itelligendum: at de gra-
ui nō idē dicere possumus. ubi-
cūq; n. acuta: aut flexa nō est: ibi
sit grauis necesse est. In una tātū
syllaba est arsis: in reliquis ē the-
sis omnibus. Nec a postrema
syllaba citra tertiam. nā raro ul-
timū tenet locū tā flexa q̄ acuta
uox. penultimū aut flexa semp.
acuta aut & penultimū: & ante
penultimū: ante uero nūq̄: sed
grauis tantum. Non est in no-
bis. potius optare q̄ uedicare no-
bis bonā uocē possumus. Sed
tractatio. subaudi in nobis ē. nā
tractando ipsam possumus effi-
cere meliorē. Omnis sonorū
tū intendens. i. exacuens. Tum
remittēs. grauens: uel inflectēs:

Nihil ut supersit in gestu, ne
qd in motu corporis sit nimiū:
ac redūdet. Rarus incessus. pe-
dum ante cōmotio. Excursio.
pedum celeris cōmotio. Nul-
la mollicia ceruicum. ne ceruix
molliter proclinetur. Nullæ
argutiæ digitorum. eleuationes
sursum: ac deorsum: ante: & po-
ne. Non ad numerum articu-
lus cadens. ne digitorum quidē
articuli ad numerandum infle-

stantur. Trunco magis toto seipse moderans. quod & quintilianus de pronūciatione ipse quoq; cōmonet.
Ut totius corporis uirilis motus sit. Brachii projectione. ubi quid cōcitatus pronūciatur. Qui secundum
uocē. i. secundo loco. post uocem uultus præcellit. Aut uultuosum. i. uultus nimia expressione. moderatū. n.
uultus motū esse decet. Ut imago est animi uultus. nam inde enim nomē habet a uoluntate si quidē ē appel-
latus. Sic indices oculi. i. ita mētē ostēdūt tū sedatā: tū pturbatā: aut moderatis affectibus cōmotā. Res. ipse
de quibus agetur: quoniā ipæ res p̄scribēt q̄les nos et cōuenit. Hoc uno excellere. i. oratiōe. nā ab oratiōe ora-
tor ē appellatus: tamen si plutarchus ī p̄blematis αριστοτον ορῶν. i. a cōcitatiōe tū ai: tū ofonis dictū putet. Cæ-
tera: q̄ sunt inuētionis: dispositiōis: pnūciatiōis memoriæ: q̄ in oratoris noīe oīa occultātur. Nō. inuētor: aut
cōpositor. i. q̄ iuenit dirigit. Aut actor. i. pnūciator cōplectif oīa sicut orator. Sed græce & ab eloquendo

rhetor. nam a tertia persona præteriti passiu: quæ est $\rho\epsilon\phi\eta\tau\alpha\iota$. i. dictum cū faciēdiā ē sit rhetor. latine inqt cice-
 ro eloquens ualet: tamen si rhetora nos dicamus: qui rhetoricam docet. Cæterarum. n. rerum. inuētionis: di-
 spositionis: memoriæ: pronunciationis. Si quidē: & theophrastus diuinitate loquēdi: si quidem $\theta\epsilon\omicron\sigma$ deus:
 & $\rho\phi\alpha\sigma\tau\omicron$ locutio latine dicitur. Et aristoteles isocratem ipsum laceffiuit. philosophus oratorem prouoca-
 uit. Quorum sedare animos malūt. i. argumētis: & ratiōe mitigare. Quā incitare fide. fidē faciendo. Di-
 cendi cautā. non mouēdi: ut oratores. Plus non nullis q̄ necesse sit facere uideantur. i. non tā docendi cā
 dicere uideantur quam fallēdi. Ab hoc genere. subaudi philosophico. Nec iuncta numeris. non numero
 fa. i. rhythmica: ut orator: de qua
 mox abūde dicitur. Itaq; ser-
 mo potius. quo iter nos sermo
 cinantes utimur. Sophistarū
 de qbus supra dixi. ita. n. a græ-
 cis dicūtur: qui iuuenes p̄cepta
 docent rhetorica. Quod cum
 sit his p̄positū. cū inquit sibi so-
 phistæ in declamationibus: uel
 quemadmodū isocrates scribit.
 Nō p̄ turbare animos: sed pla-
 care. Intexunt fabulas delectādi
 causā: ut de laudibus helenæ fe-
 rit isocrates. Paria paribus re-
 ferunt. utuntur eis figuris: quæ
 parasia appellātur de qbus mox
 dicitur. Aduersa cōtrariis. q̄
 antitheta uocant. Similiterq;
 sapiissime extrema definiunt: q̄
 dicunt homœoteleuta. Tria spa-
 tiose percurrēs. nā & tractus re-
 gio spaciūq; nominatur. Non
 hæc contorta. i. uibrata: & inflā-
 mata quæ p̄prie orator: ē. Ab
 his non multo secus q̄ a poetis.
 hoc dicit. nō magis oratori uitā
 da poetæ eloquentia in dicēdo:
 q̄ historici est. si quidē historio-
 rū eloquentia p̄xime ad poetas
 accedit. Apud oratores iā ipse
 numerus increbuit. nā non pe-
 dū modo cōpositiōe duorū: aut
 triū clausulæ claudūtur: sed in-
 tegri aliquādo uersus iambici ī
 soluta oratiōe inueniūtur: quā-
 uis id minime laudabile sit: ideo
 subiungit. Etiā si abest a uer-
 su. Numerus uocatur q̄ græ-
 cæ rhythmos dicit. diffinit autē
 a græcis hoc modo. $\rho\upsilon\theta\mu\omicron\sigma$ $\lambda\epsilon$
 $\epsilon\varsigma\iota$ $\chi\rho\delta\omicron\nu\omicron$ $\kappa\alpha\tau\omicron\mu\epsilon\tau\rho\eta\sigma\iota\sigma$ $\mu\upsilon$
 $\eta\sigma\epsilon\omicron\sigma$ $\tau\iota\nu\omicron\mu\epsilon\nu\eta\sigma$ $\omega\iota\alpha\sigma$ $\tau\iota\nu\omicron\sigma$
 Augustinus ī tertio de arte mu-
 sica latine inqt numerus græce
 rhythmus noiatur. qd̄ uero ab
 illis metrū a latinis mensio: uel
 mensura dici pōt. sed quoniam
 hæc apud nos nomīa late patēt:
 & cauēdū est ne ambigue loqua-
 mur cōmodius utimur græcis:
 q̄ illud pedibus certis prouolu-
 tur: peccaturq; in eo si pedes dissoni
 misceantur recte appellatus est rhyth-
 mus. i. numerus: sed q̄ ipsa prouolu-
 tio nō hēt modū: & neq; statutū est ī
 quo pede finis aliqs emineat p̄pter
 nullā mēsurā cōtinuationis nō debuit
 me trū uocari: hoc autē utrūq; hēt:
 nā & certis pedibus currit: & certo
 terminat modo. itaq; nō solū metrū
 p̄p̄signē finē: sed rhythmus ē metrū ē.
 rhythmi. n. nomē ī musica usq; adeo
 late patet: ut hæc tota pars eius: quæ
 rarum enim rerū quæ sunt in oratore partem aliquam sibi quisq;
 uendicat: Dicendi autem. i. eloquendi maxima uis soli huic conce-
 ditur. Quamq; n. & philosophi quidē ornate locuti sunt: siqdem
 & Theophrastus diuinitate loquendi nomen inuenit: & Aristote-
 les Isocratem ipsum laceffiuit: & Xenofontis uoce musas quasi
 locutas ferunt: & longe omnīū quicunq; scripserunt: aut locuti
 sunt extitit & grauitate princeps Plato: tamē horū orō neq; neruos
 neq; aculeos oratoris: ac forenses habet. Loquūtur cum doctis:
 quorum sedare animos malunt: q̄ incitare fide rebus placatis ac
 minime turbulētis docēdi causa: nō capiēdi loquūtur: ut in eo
 ipso q; delectationē aliquā dicendo aucupent: plus nonnullis q̄ ne-
 cesse sit facere uideant. Ergo ab hoc genere non difficile ē hāc elo-
 quentiam. de qua nūc agitur secernere. Mollis est enī oratio phi-
 losophorū & umbratilis: nec sentētiis: nec uerbis istructa: popu-
 laris: nec iūcta numeris: sed soluta liberius. Nihil iracūdū habet:
 nihil inuidum: nihil atrox: nihil mirabile: nihil astutum. Casta:
 uerecūda: uirgo quodāmodo icorrupta: itaq; sermo potius q̄ ora-
 tio dicit: Quauquam omnis locutio oratio ē: tamē unius oratio-
 nis locutio: hoc proprio signata nomine est. Sophistarū (de qui-
 bus supra dixi) magis distinguenda similitudo uidetur: q̄ omnes
 eosde uolunt flores: quos adhibet orator ī causis p̄sequi. Sed hoc
 differūt: q̄ quum sit his p̄positū nō perturbare animos: sed pla-
 care potius: nec tam p̄suadere q̄ delectar: & aptius id faciūt q̄ nos:
 & crebrius concinnas magis sentētiās exquirūt q̄ p̄bables: & a re
 sæpe discedunt: intexunt fabulas: uerba apertius transferunt: eaq;
 ita disponunt: ut pictores uarietatem colorum: paria paribus refe-
 runt: aduersa contrariis. Similiter sapiissimeq; extrema definiunt.
 Huic generi historia finitima est: in qua & narratur ornate: regio
 sæpe aut pugna describitur. Interponūtur etiam contiones & hor-
 tationes: sed ī his tracta quædam & fluens expetitur non hæc cō-
 torta: & acris oratio. Ab his non multo secus a poetis hæc eloquē-
 tia quam quærimus seuocanda est. Nam & poetæ quæstionem at-
 tulerunt: quidnam esset illud quod ipsi differret ab oratoribus: nu-
 mero maxie uidebātur antea & uersu: nunc apud oratores iā ipse
 numerus increbuit. Quicquid est enim quod sub aurium me su-
 ram aliquam cadit: etiam si abest a uersu. Nam id quidem oratio-
 nis est uitium: numerus uocatur qui græce rhythmos dicitur. Itaq;

Orator

ad diu: & ad non diu pertinet: rhythmus nominata sit, cū igitur & longitudinū: & breuitatū multitudinē in fine in primis clausulaz attendit orator, id numerū appellauit. Nisi quod uersiculi sunt, subaudi iambici: uersiculos autē ideo per diminutiōem uocauit q̄ mutua responsa breuissima aliquādo esse necesse sit. Quod uirtutes oratoris prosequitur, quoniā exprimit sermōes: ut orator quottidianos: cū autē astrictior sit oratore, quatenus uersu comicus utitur: orator autē minime. Licentiam maiorē eē, quoniā poetæ translatiōibus: reliq̄q̄ figuris: nouationeq̄ uerborū: & antiquitate Liberius utūtur: quā faciat orator. Vocibus magis: q̄ rebus in seruiant, quoniā magis ad uoluptatē aucupandā iuentū poema est: q̄ res explicandas. Nec uero si quid est, hoc

uideo uisum esse nōnullis Platonis & Democriti locutionem: & si abest a uersu: tamen q̄ incitatius feratur & clarissimis uerborum luminibus utatur: potius poema putandum q̄ comicorum poetarum: apud quos nisi q̄ uersiculi sunt: nihil ē aliud quottidiani distimile sermonis: nec tamen id est poetæ maximū: & si est eo laudabilior: q̄ uirtutes oratoris persequitur: quum uersu sit astrictior. Ego autem etiam si quorundam grandis & ornata uox est poetarum: tamen in ea cum licentiam statuo maiorem esse q̄ in nobis faciēdorum iungēdorūq̄ uerborū: tū etiā nōnullorū uolūtati uocibus magis q̄ rebus inseruiant. Nec uero si quid est unum inter eos simile: id autem est iudicium electioq̄ uerborū. Propterea cæterarum rerum similitudo intelligi non potest: sed id nec dubium est: & si quid habet quæstionis: hoc tamen ipsum quod propositum est non: ut necessarium. Seiunctus igitur orator a philosophorū eloquentia: a sophistarū: ab historicorū: a poetarū explicandus est nobis: qualis futurus sit. Erit eloquens: hunc enim autorem Antonio quærimus: is in foro causisq̄ ciuilibus ita dicet: ut p̄bet: ut delectet: ut flectat. probare necessitatis est: delectare suauitatis: flectere uictoriæ. Nā id unum ex oibus ad obtinendas causas pōt plurimū: sed quot officia orationis: quot sunt genera dicendi. Subtile in probando modicū in delectādo: uehemens in flectēdo. In quo uno uis oīs oratoris est. Magni igit̄ iudicii summæ etiā facultatis eē debet moderator ille & quasi temperator huius tripartitæ uarietatis. Nā & iudicabit quid cuiq̄ opus sit: & poterit quocūq̄ modo postulabit cādicere: sed est eloquētiā: sicut reliquarū rerū fundamētū sapientia. Ut enī in uita: sic in oratione nihil ē difficilius q̄ quid deceat uideri: præpon appellāt hoc græci: Nos dicamus sane decorū: de quo præclare & multa præcipiuntur: & res est cognitione dignissima. Huius ignoratiōe nō modo in uita: sed sæpissime & in poematis & in oratiōe peccatur. Est autē qd deceat oratori uidedū: nō in sentētiis solū: sed etiā in uerbis. Nō enim oīs fortuna: nō omnis honos: non oīs auctoritas: nō oīs ætas: nec uero locus: aut tempus: aut auditor oīs eodē: aut uerborū genere tractādus ē: aut sentētiarū: semperq̄ in oī parte orationis: ut uita quid deceat est considerandū: quod & in re de qua agit positū: & in p̄sonis & in eorū qui dicūtur: & eorū q̄ audiūt. Itaq̄ hūc locū longe & late patētē philosophi solēt in officiis tractare: nō quū de recto ipso disputant. Nam id quidē unum est

riuntur: quicquid dicat priscianus. Philosophi solent in officiis tractare, ad ip̄os. n. p̄tinet: qd in tota uita faciē: ac loqui deceat differere: quod oratores quoq̄ tractare cōsueuerūt: sicut ad demoniū isocrates. Vnū est grāmatici in poetis, grāmatici certe critici prius dicti: quod eorū munus adhiberetur in poetis historicisq̄ iudicandis: Eloquentis, in omni genere: & parte causarū: ita inquit eloquentis uiri decorū est inspicere: & in omni

dicat: nec si modo iter poetam: & oratorem similitudo est aliqua: id erit iudiciū: & delectus uerborum si quidem aliter iudicat: ac aliter uteruis deligit uerba: q̄ alter. Seiunctus igit̄, alia est ergo qua utitur tū philosophus: tū sophista: tū historicus: tū poeta: & alia qua orator utitur eloquētiā. Qui in foro causisq̄ ciuilibus ita dicet: ut p̄bet: ut delectet: ut flectat orator iquit erit qui in iudiciis forensibusq̄ controuersis uersabitur: ita ut q̄ dicat, p̄bet, i. doceat: ut oblectet: ut flectat, i. moueat: docere debitū est: delectare honorariū: flectere uero necessariū: alioqui psuadere nō poterit: ideo subiungit.

Nā id unū ex oibus ad obtinēdas cās plurimū ualeat. Subtile in probando, tenui, n. filo: ac subtili argumētationibus utimur.

Modicū in delectādo, tēperato iquit: & illo mediocri characterē utimur: dū uolumus oblectare.

Vāhemēs in flectēdo, cū mouere uolumus grādiloquo utimur. In quo uno uis oīs oratoris ē, quoniā in eo orator uires dicēdi suas ip̄imis ostēdit. Si q̄ dē hic character solius oratoris esse facile cōprobatur: cū cæteri ēt aliorū possint esse scriptorū.

Sed ē eloquentiæ sicut: & reliquarū rerū fundamētū sapientia, oīum, n. scientiarū: atq̄ artium fundamētū est sapere: itaq̄ & horatius scribendi recte sapere est: & principiū: & fons, alioqui uerborū ille tinnitus, p̄strepētis aui culæ sonus: potius q̄ oratio humana esse uideatur necesse est.

Præpon appellant hoc græci q̄d, n. latini decorū: græci p̄pon uocāt. Sed sæpissime: & in poematis, hæc est latina terminatio nominū in a terminatiū græcorū tertie declinatiōis autorem foca: & diomedes: ac ueteres elegantes autores oēs ita locuti compe

genere causarum: parteque causarum quod deceat: & quid non deceat. Quam non indecorum exemplo docet ubi orator indecorum fuerit. De stillicidiis: ac ceteris humilibus: ut stillicidia: sicut sunt de manianis: ptectis: parietibus: communibus aquis pluuibus reliquisque id genus magnifice: ac copiose dicere. De maiestate uero populi romani summissius: & pressius: subtiliter ut generi infimo conuenit. Persona peccant: cum non seruent personae decorem.

Videndum quatenus .i. est inspiciendum quicquid agas quousque agendum: quia qui: ut decet: agit is probatur: im probatur autem contrarius. In quo appelles: qui pictor insignis de pictoribus ferre potuit sententiam. Vsq; quaque quantum sit: omnifaria quantu. Etiam cum probam orationem affingit improbo: ideo inquit horatius Intererit multu dauus

neloquitur an heros. Marturus nese nex: an adhuc floreta iuuenta Feruidus: an matrona potens: an sedula nutrix: mercator ne uagus: cultor ue uiretis agelli: colchus an assyrius: thebis nutritus: an argis. Pencillo non posset imitari. quo pictura ruliniameta explicatur.

Sed nihil est experientii minus. quam longe id difficilius est acumen in quam illud in dicendo affequi: quam arbitremur.

Integra uale tudie. tralatio a corporibus sumpta sanis. E uinculis numerorum eximamus. non debet inquit humilis stilus numeris uinciri aliquibus. In alto genere orationis. in quo autem diceretur posterius. Non ut licenter uideatur errare. i. labi: & nullo teneri uiculo oratio uideatur.

Verba etiam uerbis quasi coagmentare negligat. coagmentata. n. uidetur uerba uerbis cum uocallium concursu sequens uerbum praecedens uideretur excipere: ut heri iuit. nam cum in acumine sensuum pna sit oratio non magnopere cura est compositionis modo sit sana: minimeque in culta oratio. Circuitus .i. periodus: quae a latinis clausula nominatur.

Conglutinatioque uerborum .i. idonea compositionis: est si quidem glutin unde glutio quae cola graece dicitur: quod uero a graecis commi: latine gumi. Omnis istis ornatus quasi margaritarum. quae graece margaritis: & margarita margaritae di

grammatici in poetis eloquentis in omni & genere & parte causarum: Quam enim indecorum est de stillicidiis: quum apud unum iudicem dicas amplissimis uerbis: & locis uel coibus de maiestate populi romani: summissis: & subtiliter hic genere toto. At persona alii peccant: aut sua aut iudicum aut etiam aduersariorum: nec re solum: sed saepe uerbo: & si sine re nulla uis uerbi est: tamen eadem res aut probatur aut reiicitur: alio atque alio relata uerbo. In omnibusque rebus uidentum est quatenus: & si enim suus cuique modus est: tam magis offendit nimium quam parum: in quo Appelles pictores quoque eos peccare dicebat: qui non sentirent quid esset satis. Magnus esset locus hic Brute: quod te non fugit: & magnum uolumen aliud desiderat. Sed ad id quod agitur: illud satis quam hoc decere: quod semper usurpamus in omnibus dictis & factis minimis & maximis: quum hoc inquam decere dicimus illud non decere: & id usque quaque quantum sit appareat: in alioque ponatur: aliudque totum sit: utrum decere an oportere dicas: Oportere enim perfectio ne declarat officii: quo & semper utendum est: & oibus decere: quasi a primum esse consentaneumque: tempori & personae. Quod quum in factis sapissimum: tum in dictis ualenti uultu denique: in gestu & incessu: contraque idem dedecet. Quod si poeta fugit: ut maximum uitium: qui peccat etiam quam probam orationem affingit improbo: stultoue sapientis. Si denique pictor ille uidit: quam imolanda Iphigenia tristis calchas esset: mcestior Vlysses: mcereret Menelaus. ob uoluendum caput Agamemnonis esse: quonia summum illum luctum pencillo non posset imitari. Si denique histrio quod deceat quaerit: quod faciendum oratori putemus: sed quam hoc tantum sit: quid in causis earumque quasi membris faciat orator uiderit. Illud quod de perspicuum est non modo partis orationis sed etiam casus totas alias alia forma dicendi esse tractandas. Sequitur ut cuiusque generis nota quaerat & formula: magnum opus & arduum (ut saepe iam diximus) sed ingredientibus considerandum fuit quod ageremus. Nunc quidem iam quocumque feremur: data nimirum uela sunt: ac primum informandus est ille nobis: quem quidam uocant atticum. Summissus est & humilis consuetudine imitans ab indistinctis re plusque opinione differens. Itaque eum qui audiunt quamuis ipsi infantes sint tamen illo modo confidunt se posse dicere. Nam orationis subtilitas imitabilis illa quidem uidetur esse existimati: sed nihil est experienti minus. Etsi enim non plurimi sanguinis est: habeat tamen succum aliquem oportet: ut et si illis maximis uiribus careat sit (ut ita dicam) integra uale tudine. Primum igitur eum tanquam e uinculis numerorum eximamus. Sunt enim quaedam (ut scis) oratori numeris: de quibus mox agemus obseruandi ratione quadam. Sed alio in genere orationis in hoc omnino relinquendi: solutum quaedam sit: nec uagum tamen: ut ingredi liberi: non ut licenter uideatur errare. Verba etiam uerbis quasi coagmentare negligat. Habet enim ille tanquam hiatus concursu uocallium molle quiddam: & quod indicet: non ingrata negligentiam de re hominis: magis quam de uerbis laborantis: sed erit uidentum dereliquis: quum haec duo ei libera fuerint circui-

10.
 citur penultima correpta: latine tū bacca: tū unio nominatur. Neccalamistri quidē adhibebūtur, calamistrus ferrū incuruū: quo capilli inflectūtur: & cincini fiunt. Fucati uero, phucus quæ græce phycos herba ē cuius succo pristinus lanæ color reparatur. Ergo fucati medicati. Medicamēta cādoris: & ruboris oīa repellent. i. ce ruffa: & purpurissus. Dilucide, ut itelligat. Plane, ut bene rē cōplectatur: ne qd defit: ne qd superfit. Af fluens, copiosū. Et nescio unde ex abdito eruta: unde etiam acutæ dicūtur. Verecūdus erit usus supellec ti lis oratoriæ. parce inquit utetur figuratis sermonibus: unde oratoria facultas præcipuū nomē sibi uendicauit.

tus: cōglutinatioq; uerborū. Illa enim ipsa cōtracta & minuta nō negligēter tractanda sunt: sed quedā etiam negligētia ē diligens. Nam ut mulieres esse dicūtur nōnullæ inornatæ: quasi id ipsum deceat: sic hæc subtilis oratio etiam incōpta delectat. Fit enī quid dā in utroq; quo sit uenustius: sed nō ut appareat: tū remouebitur omnis insignis ornatus quasi margaritarum: ne calamistri quidē adhibebuntur. Phucati uero medicamenta candoris & ruboris: omnia repellētur: elegantia modo & mūdicia remanebit. Sermo purus erit & latinus: dilucide planeq; dicitur: quid deceat circūspicietur. Vnum aberit quod quartum numerat Theophrastus in orationis laudibus ornamentum illud suaue & affluens: acutæ crebræq; sententiæ ponentur: & nescio unde ex abdito eruta: atq; in hoc oratore dominatur. Verecundus erit usus oratoriæ quasi supellectilis. Supellex est enim quodāmodo nostra: quæ est i ornamētis: alia rerū: alia uerborū. Ornatus aut duplex: unus simpli cium: alter collocatorum. Simplex probatur in propriis usitatissq; uerbis: quod aut optime sonat: aut rem maxime explanat. In alie nis: aut translaturum: aut factū aliunde: ut mutuo: aut factū ab ipso aut nouum: aut priscū & usitatum. Sed etiā usitata ac prisca sunt i ppriis: nisi quod raro utimur. Collata autē uerba habēt ornatū si aliqd cōcinitatis efficiūt: q; uerbis mutatis nō maneat manēte sen tētia. Nā sniæ ornamēta: quæ pmanēt ēt si uerba mutaueris: sūt illa qdē p multa: sed quæ emineāt pauciora. Ergo ille tenuis ora tor modo sit elegans: nec in faciendis uerbis erit audax & in transf erendis uerecundus & parcus: & in priscis reliquisque ornamen tis: & uerborum & sentētiarū demissior: translatione fortasse cre brior q̄ frequētissime sermo oīs utitur: nō mō urbanorū: sed etiā ru sticorū. Si qdē ē eorū gēma: uites. sitire agros: lætas eē segetes: luxu riosa frumēta. Nihil horū parū audacter: sed aut simile ē illi unde

tius ac rē tibiā ānibalemq; durū: ex epithetis quoq; sit pprietas: ut cū dicimus dulce mustū: & cū dēribus albis. Itē quæ sunt i quo p̄cipua pprii locū accipiūt: ut fabius iter plures iperatorias uirtutes cunctator ē appellatus: qd aut optie sonat ut si ductorē dicas q̄ ducē. Aut trāslatū, ut cū dicis hoc mihi excidit p oblitus sū. Aut fa ctum aliūde, in aliā assumptū significationē: ut se isti mutuo diligūt: cū sit res mutua: quæ numero: pōdere: uel mēsurā cōstat. Aut factū ab ipso, ut lucretius tuditare a sono malei formauit: & p̄sius cornicaris a cornice se cit. Aut nouū, uel id p deriuationē: ut a beato cicero beatitatē: & beatito dinē iuenit: uel p cōpositionē: ut a so lo: & uagor soliuagag feras: & thuricremas maētatur ad aras: & infinita huiusmodi alia: quæ quintilianus etiā tradidit: quæ elegantiā in oratione faciunt: ut iure dicat in arte poetica horatius. Dixeris egregie notū si callida uerbū Reddiderit iūctura nouū. Aut priscū, & usitatū ne sit ab ultimis reperitū tenebris: ne cum romulo loq uideamur: aut adhuc supra cū euādro, nā sicut ne antigerio: & toper: q̄ nimīū ex usu excesserūt p ualde: & cito nemo dicit ita facile exhāclare pro ppeti dixit cicero: & rebar pro putabā: & p̄sapiā pro progenie frequenter le gas. Sed ēt usitata: ac prisca sunt i ppriis. nā & i his pprie dici multa iueniūtur. Collata autē uerba, in quo primū ē: ut augeamus: minuamus concitate dicamus: moderate: læte: se uere: abūdanter: presse: aspere: leniter magnifice: subtiliter: grauiter: urbane. Ergo ille tenuis, qui i tenui figura eminet. Gemmate uites, cum i gēmae modū tū primū p̄pinum: uel racemū edunt. Sitire agros, cum exaruerūt lōgo tēpore sublatis plu uis. Lætas eē segetes, unde & uirgilius, qd faciat lætas segetes, Luxuriosa frumēta, cū nimīū herbescit solū.

Non ludendi, quoniam translatio lusus quidam uiderur: quod aliud i uocē prætetadat: & aliud significet. In alia, in alterius generis oratione, Schemata, aliqui habitus interpretantur. In sententiãrũ ornamenta, quoniam sunt figuræ sententiãrum quæ dicuntur dianceas. Nisi quod solũ quoniã omnia tria genera attica dicuntur: nihilq; aliud est attice dicere nisi munde: & minime sordide. Paria paribus relata, quæ paria diximus nominari. Similiter quæ conclusa, dicuntur homœoteleuta. Eodemq; pacto cadẽtia, homœoptota nominatur. Et in imutatione litteræ, quæ agnominatio dicitur: ut beneficium: ueneficium, Verborũ ite-

rationes ubi idem uerbum sæpius repetimus. Cõtinuatõe uerborũ, i. clausula simplici. Modo relaxet: & diuidat, subaudi i mēbra: & cæsa. Sententiãrũ lumina, figuras sententiãrũ. Nõ faciet rempublicã loquentem. i. profopoeiis non utatur: nec idolo, poeis: nec ethopoeiis. Nec aceruatim multa frequentans: ut cũ mēbratim: aut cæsim locutus sit clausulam quãdam uerborũ crepidine concludat. Suppresior summissior. Huic tenuitatis, quæ maximo characteri conueniunt: eorum multa etiã humili conueniẽt. Vtes horridius, non illo uerborum splendore: ac apparatus: quo magnificus. Actio tragica, i. sublimis elata: qualis in tragœdiis induci solet. Vultu multa conficiẽs, ut uultuose admodum pronunciet, i. multis uultus inclinatio nibus utatur. Os ducere, faciem ipsam nimum torquẽdo. Aspergentur etiam sales, cuiusmodi ipse in libro de oratore tradidit: & quintilianus de mouẽdis in conclusionibus affectibus docet. Vnum facetiarum: alterũ dicacitatis, facetum elegãs & urbanum: dicacẽ scurrã dicimus: ideo ipse pro celio aliud est maledicere iquit: aliud accusare: ac cõsatio crimẽ desiderat rem ut definiat hominem: ut noter argumento probet: teste confirmet, maledictio huius nihil habet propositi præter contumeliam: quæ si petulantius iactat conuicium: si facetius urbanitas nominatur. Quintilianus in narrando autem inquit cicero consistere facetias putat dicacitatẽ in faciẽdo: sicut hic statim commemorat. Sed nũc aliud agimus, ideo dicef super sedit: quoniam in libro de oratore hæc tradidit. Vt ne nimis frequentis: ne scurrile, quoniam scurræ nimum et dicaces sunt. Nec in calamitatẽ, i. calamitosos, ne et paupe-

transferas: aut si res suũ nullũ habet nomen docẽdi causa sumptũ: nõ ludẽdi uidet: Hoc ornamento liberius paulo q; cæteris utetur. hic summissus nec tam licẽter: tamẽ q; si genere dicẽdi uteret amplissimo. Itaq; illud indecorũ: quod quale sit ex decoro debet intelligi. Hic quoq; apparet: quum uerbũ aliquod altius trãssertur: idque in oratione humili ponitur: quod idem i alia deceret. Illã autẽ concinnitatem quæ uerborum collocationẽ illuminat: his luminibus q; græci quasi aliquos gestus orationis schemata appellant: quod idem uerbum ab his etiam in sententiãrum ornamenta transfertur: adhibet quidem hic subtilis: quẽ nisi q; solum cæterũ recte quidã uocant atticum sed paulo parcus. Nam si ut in epularum apparatu a magnificentia recedens: non se parcũ solũ: sed etiam elegantem uideri solet: eliget quibus utatur. Sunt eni plæraq; aptæ huius ipsius oratoris: de quo loquor: parsimonia. Nam illa de quibus ante dixi huic acuto fugienda sunt paria paribus relata: & similiter conclusa: eodemq; pacto cadẽtia: & immutatione litteræ: quasi quæ sita uenustates: ne elaborata cõcinitas: & quoddam aucupium delectationis manifesto deprehensum appareat. Itemq; siq; uerborum iterationes cõtentionem aliquam: & clamorem requirent: erunt ab hac summissione orationis alienæ: cæteris promiscue poterit uti: continuationem uerborum modo relaxet & diuidat: utaturque uerbis q; usitatissimis: translationibus q; mollissimis: etiam illa sententiãrum lumina assumat: quæ nõ erũt uehementer illustria. Non faciet rempublici, loquentem: nec ab inferis mortuos excitabit: nec aceruatim multa frequentans: una complexione deuinciet. Valentiorum hæc laterũ sunt: nec ab hoc quẽ informamus: aut expectanda: aut postulanda. Erit enim ut uoce sic etiam oratione etiam suppressior: sed plæraq; ex illis conueniẽt etiam huic tenuitati: quãquam hisdem ornamentis utetur horridius: talem enim inducimus. Accedit actio: nõ tragica: nec scænæ: sed modica iactatione corporis: uultu tamen multa conficiens: nõ hoc quo dicuntur os ducere: sed illo quo significant ingenue: quo sensu quidq; pronuncient. huic generi orationis aspergẽtur etiam sales: qui in dicendo nimirum quantum ualent: quorum duo genera sunt: unum facetiarum: alterum dicacitatis: utroq; utetur: sed altero in narrando aliquid uenuste: altero in iaciendo mittendoq; ridiculo aliquid uenuste: cuius genera plura sunt: sed nunc aliud agimus. Illud admonemus tamẽ ridiculo sic usurũ oratorẽ: ut nec nimis frequentis: nec scurrile sit: nec sub obscæno: nec inimicũ: nec petulãti: ne improbũ: nec in calamitatẽ: nec in humanũ: nec in fa-

Orator

res inhumanum sit petulans loqui. Nec in facinus, ut si quid flagitiose dictum: uel factum in risum uelimus conuerrere: cum carpendum potius: & incessendū fuerit. Vitabit etiā quæ sita, nam ridicula extemporaria esse conuenit. Nece tempore ficta, uitabit inquit: quæ nō sunt e tempore ficta: hoc est: quæ nō sunt tum inuenta: quia quæ e tempore inuenta sunt ea speciosiora. Quæ plerūq; sunt frigida, si quidem excogitata plerūq; secus eueniunt quam opinati fuerimus. Vitabit insanabiles contumelias, ne dum excitat risum in talē calūniam adducat: ut pœna dignus ille uideatur in quem ridiculum iactatū sit. Ex istis nouis atticis illos cicerō semper incessit sui temporis quosdam: qui dum attice loqui uideri uolebant ineptissimi inueniebantur.

cinus: nec odii locum risus occupet: neque aut sua persona aut iudicum aut tempore alienum. Hæc enim ad illud indecorum referuntur. Vitabit etiā quæ sita: nec e tempore ficta: sed domo allata, quæ plerūq; frigida sunt: parceret & amicitis & dignitatibus: uitabit insanabilis contumelias, tantūmodo aduersarios figet: nec eos tamen semper nec omni modo quibus excæptis sic utetur sale & facietis ut ego ex istis nouis atticis talem cognouerim neminē quum id certe sit uel maxime atticum. Hanc ego iudico formam summissi oratoris sed magni tamen & germani atticī, quoniam quicquid est falsum aut salubre in oratione id propriū atticorū est e quibus tamen non omnes faciet. Lysias satis & Hyperides: Demades præter cæteros fertur: Demosthenes minus habet quod quidem mihi nihil uideatur urbanius: sed non tam dicax fuit quā facetus. Est autem illud acrioris ingenii: hoc maioris artis. Vberius est aliud aliquantoq; robustius q̄ hoc humile de quo dictum est. Summissius autem q̄ illud de quo iam dicitur amplissimum. Hoc in genere neruorum uel minimum: suauitatis autem uel plurimum. Est enim plenius q̄ hoc enucleatum: q̄ autē illud ornatum copiosumq; summissius. Huic omnia dicendi ornamenta conueniunt: plurimumq; est in hac orationis forma suauitatis: in qua multi floruerunt apud græcos. Sed Phalereus Demetrius meo iudicio præstitit cæteris: cuius oratio quum sedate placideq; loquitur: tum illustrant eam quasi stellæ quædam translata uerba atq; immutata. Translata dico ea: ut sæpe iam quæ per similitudinem ab alia re: aut suauitatis: aut inopiæ causa transferuntur. Mutata: in quibus: pro uerbo proprio subiicitur aliud qd̄ idē significet sumptum ex re aliqua consequenti: quod quanquam transferendo fit: tamen alio modo trāstulit: quum dixit Ennius arcem & urbē orbas: alio modo si p̄ patria arcem dixisset: & horridam

Et germani atticī, i. qui proprie atticus dicēdus sit cuiusmodi ferme sunt comœdiæ omnes præsertim aristophanis: hyperides: quem quintilianus dulcem & acutum ait. Demosthenes minus habet, ita quintilianus de risu locutus quanta aut sit: inquit in ea difficultas: uel duo maximi oratores: alter græcæ: alter latinæ eloquentiæ principes dicit, nam plerūq; demostheni facultatem defuisse huius rei credunt, ciceroni modū nec uideri pot̄ noluisse demosthenes: cuius pauca admodum dicta: nec sane cæteris eius uirtutibus respondentia palam ostendūt: nec displicuisse illi iocos: sed non contigisse: noster uero non solū extra iudicia: sed in ipsis etiā orationibus habitus ē nimis risus affectator. Quo quidem nihil mihi uideatur urbanius, secus ergo ac quintilianus dicat sen tit cicerō, uerum quid per uerbum intelligat exponit: cū inquit.

Sed nō tā dicax fuit, oblectatus risum comouere. Quā facetus, i. comptus: & mulcens audientis animū. Acrioris ingenii, tam repete cōparata genera habere ridiculorū. Hoc maioris artis, oblectare posse animū nō risum excitare: sed exhilarare mentem. Huberius ē aliud.

Exposuit formā: & q̄si ideā cicerō humilis characteris: nūc mediocris: & temperati faciem docere incipit. Quam enucleatum. Hoc humile dicit: de

quo iam dictū est, plurimūq; est in hac oratoris forma suauitatis ideo homerus cū menelao argutū illud genus: & minime errans attribuisse: suaue ut melli cōpararet nestori attribuit. Sed phalereus demetrius: meo iudicio: præstitit cæteris, in hoc inquit dicendi mediocri characterē demetrius phalereus excelluit: de quo quintilianus quando etiā inquit phalereum illum demetrium quāq; is primus inclinasse eloquentiam dicitur multū ingenii habuisse: & facundiæ fateor: & uel ob hoc memoria dignū quod ultimus est fere ex atticis qui dici possit orator: quem tamen in illo medio genere dicendi præfert omnibus cicerō. Translata: ea dico, i. totum inquit quintilianus metaphora breuior est similitudo eorū distat quod illa comparatur rei quam uolumus exprimere: hec pro ipsa re dicitur, comparatio est cum dicitur fecisse quid hominem: ut leonem, translatio cū dico de homine leonem: item quid, n. diceret aliud sitire segetes: & frutices laborare necessitate nos durū hominem: aut asperum, nō, n. proprium erat quod daremus his affectibus nomen, nā incensum ira: & inflāmatum cupiditate: & lapsū errore significandi gratia illa ad ornatū lumē oratiōis: & generis claritatem cōcionū procellas: & eloquentiæ flumina: ut cicerō ipse pro milone cloidiū fontem gloriæ eius uocat: & segetē: ac materiē, i. quod cicerō inquit p̄ similitudinē trāslationē fieri ait: aut suauitatis: aut inopiæ causa. Arcem: & urbē orbas, quæ orbi homines dicuntur. Si p̄ patria arcē dixisset, quæ parte pro toto ponēs fuit synecdoche: & tamē trāslatio.

Hanchypallagē rhetores. metonymia inquit quintilianus: qui est noīs tropus nomine posito: cuius uis ē p
eo quod dicit causam propter quā dicit ponere: sed ut ait cicero hypallagen esse rhetores dicunt. hæc iuenta ab
inuentore: & subiecta ab obiectantibus significat: ut cererem corruptam undis: & receptus terra neptūnus. clas
ses aquilonibus arceat. refert aut in quantum dictus tropus oratorem sequatur: nam ut uulcanū pro igne uul
go audimus: & uario Marte pugnatum eruditus est sermo: & uenerem q̄ coitū dixisse magis decet: ita & libere:
& cererem: pro uino: & pane licentius q̄ ut fori ueritas ferat: sicut ex eo quod cōtinetur usus recipit: bene mora
tas urbes: & poculum epotum: & sæculum foelix: hominē deuorari: cuius patrimoniu consumatur: poetæ pal
lida mors: æquo pulsat pede:

pauperum tabernas: regumq;
turres pallentes habitant mor
bi: tristisq; senectus: orator præ
cipitem iram hūilem adoleſcē
tiam segne ocium dicit. Quā
catachresis uocat. nā catachro
me abutor significat. Genus
hoc græci appellant allegoriā,
quasi allo. i. aliud. agoreuō. i. di
cens: allegoriam inquit quinti
lianus: quam iuerſionem uo
camus: ut aliud uerbis: aliud se
su ostendat: ut o nauis referent
in mare te noui fluctus: & auia
peridū peragro loca: & sed nos
immensum spacio confecimus
æquor: & iam tempus æquum
spumantia soluere colla. Cice
ro, equidem cæteras tempeſta
tes: & procellas in illis dūtaxat
fluctibus cōtionū semper milo
ni putauimus esse subeundas.
Et nisi coram, hoc dicit, nisi ma
gnificum illud dicēdi genus: &
character ille sublimis confera
tur hic mediocri amplius uide
bis. Est, n. quoddā insigne: ac
florens & expolitū genus: hoc
genus quartū multi faciunt: qđ
antherinon uocat alii: alii uero
glaſphyron: cicero autem tem
perato ipsi annectit. Esophi
starum fontibus: qui a latinis
rhetores nominantur. Spre
tum a subtilibus, ab eis qui i hu
mili genere uersantur. Repul
sū a grauibus. i. a grandiloquis.

Tertius ille amplus, nunc for
mam grauis generis exprime
re cicero molitur. Quā admi
rarentur: quam se assequi posse
diffidentur. hanc homerus uyl
si potissimū attribuit: de quo
quintilianus, at ille q̄ saxa deuol
uat: & pontē idignetur: & ripas
sibi faciat multas torrens. iu
dicem: uel nitentem contra se
ret: cogetq; ire: q̄ rapit. ide sub
iungit: sed ad summam regres

sus ē homerus dicēs i uylſſe facūdiā: & magnitudine illū uicisse: cū oratorē similē nimis hibernis: & copiā uer
borum: atq; impetum parem attribuit: cū hoc igit nemo mortaliū cōtender hūc ut deum homines intuebun
tur, hanc uim: & celeritatem in pericle miratur eupolis, hanc fulminibus aristophanes comparat. Magnus
orator est qui in illo humili excellens, minimeque in lubrico uersabitur, quia humilis labi planeq; cadere non

Aphricam terribili tremore tumultu: quum dicit pro Aphris im
mutat Aphricam. Hanc hypallagen rhetores: quia quasi suman
tur uerba pro uerbis: metonymiam grammatici uocant: q̄ nomi
na transferuntur. Aristoteles autem translationi hæc ipsa subiun
git: & abusionem: quam chatacresim uocat: ut quum minutum di
cimus animū pro paruo: & abutimur uerbis propinquis si opus
est: uel quod delectat: uel quod licet: iam quum fluxerunt conti
nuæ plures translationes: alia plane sit oratio. Itaq; genus hoc græ
ci appellant allegoriam nomine recti genere. Melius ille: qui ista
omnia translationes uocat. Hæc frequentat Phalereus maxime:
suntq; dulcissima: & quanquā translatio est apud eū multa: tamen
immutationes nusquam crebriores in idem genus orationis. Lo
quor enim de illa modica & temperata uerborum cadunt lumina
omnia: multæ etiam sententiarum latæ eruditæq; disputatiōes ab
eodem explicantur: & loci cōmunes sine contentione dicuntur.

Quid multa? e philosophorum scholis tales fere euadunt: & nisi
coram erit comparatus ille fortior per se ipse quem dico probabi
tur. Est enim quoddam etiam insigne: & florens oratiōis pictum
& expolitum genus: in quo omnis uerborum omnes sententiarū
illigantur lepores: Hoc totum e sophistarum fontibus defluxit: i
forum: sed spretum a subtilibus: repulsum a grauibus: i ea de qua
loquor: mediocritate consedit. Tertius ille amplus copiosus: gra
uis ornatus: in quo profecto uis maxima est. Hic est enim cuius
ornatum & copiam admiratæ gentes eloquentiam in ciuitatibus
plurimum ualere passæ sunt. Sed hanc eloquentiam quæ cursu
magno sonituq; ferretur: quam suspicerent omnes: quam admira
rentur: quam se assequi posse diffidentur. Huius eloquentiæ est
tractare animos: huius omnimodo permouere. Hæc modo per
fringit: modo irrepit in sensus: inserit nouas opiniones: euellit insi
tas. Sed multum interest inter hoc dicēdi genus & superiora: qui
in illo subtili: & acuto elaborauit: ut callide arguteq; diceret: nec
quicquam altius cogitaret. hoc uno profecto magnus orator est:
si non maximus: minimeq; in lubrico uersabitur: & si semel consti
terit nūquā cadet. Medius ille autē quē modicū & tēperatū uoco:
si modo suū illud satis instruxerit: nō extimescit acipitis dicēdi i cer
tosq; casus: etiā si quādo mius succedet: ut sæpe fit: magnū tamen

potest. Etiam si quādo periculū nō adibit. i. se magis non attollet q̄ pati possit. Hic nos ter. i. grandis: & magnificus. Si ad hoc unum est natus. ut sit magnificus. Aut huic generi studet. uni quod facere nō debet. ne tumidus semper uideatur: quia aliquando sūmittēda: aliquādo temperanda est oratio. Ille. n. sūmissus. i. humilis. Et ueteratorie. i. uasre: ut uersute. ueteratores enim callidi dicti a multa rerum agenda: uerustate. Gran-
 Nihil partite. q̄a iter partiendū genus cōtrouersia summittit oratio. similiter ubi quid definias: ubi disti-
 guas: & excipias. Præsertim cū causæ. præcipue inquit cū causæ oēs in aliqua parte si non totæ ita tractandæ

periculum non adibit. Aliter enim cadere non potest. At uero hic nos ter: quem præcipem ponimus grauis: acer: ardēs: si ad hoc unum est natus: aut i hoc solo se exercuit: aut huic generi studet uni: nec suam copiam cum illis duobus generibus temperauit: maxime est contemnedus. Ille enim sūmissus: q̄ acute: & ueteratorie dicit sapiens iam: medius: suauis: hic autem copiosissimus: si nihil est aliud uix satis sanus uideri solet. Qui enim nihil potest tranquille: nihil leniter: nihil partite: diffinite: distincte: facere: dicere: præsertim quum causæ: partim totæ sint eo modo: partim aliqua ex parte tractandæ: si is non præparatis auribus inflammare rem cœpit: furere apud sanos: & quasi iter sobrios bacchari uinolētus uidetur. Tenemus igitur Brute quem querimus: sed animo: non manu. Si præhendissem: ne ipse quidem sua tanta eloquētia mihi persuasisset: ut se dimitterem. Sed inuentus profecto est ille eloquēs quem nunquam uidit Antōius. Quid est igitur: sed complectar breuiter differam pluribus. Is est enim eloquēs: qui humilia subtiliter: & magna grauiter: & mediocria temperate potest dicere. Nemo is inquit unquā fuit: nec fuerit. Ego enim quid desiderem: nō quid uiderim disputo. Re deoq; ad illam Platonis (de qua dixeram) rei formam & specie: quā & si nō cernimus: tamen animo tenere possumus. Nō enim eloquētē q̄ro: neq; quicquam mortale & caducum: sed illud ipsū cuius: qui sit compositus: sit eloquens: quod nihil est aliud nisi eloquētia ipsa: quam nullis nisi mentis oculis uidere possumus. Is erit igitur eloquens: ut idē iteremus: qui poterit parua summissē: modica temperate: magna grauiter dicere. Tota mihi causa: pro Cæcina de uerbis interdicti fuit: res inuolutas de finiēdo explicauimus: ius ciuile laudauimus: uerba ambigua distinximus. Fuit ornandus in manilia lege Pompeius temperata oratione: ornandi copiam persecuti sumus. Ius omne retinēdæ maiestatis Rabirii causa continebatur. Ergo in omni genere amplificationis exarsimus. At hæc interdum temperanda & uarianda sunt. Quod igitur in accusationis septem libris non reperitur genus: quod in habiti: quod in Cornelii: quod in pluribus nostris defensionibus: quæ exempla selegissē: nisi uel nota esse arbitraret: uel posse eligere qui quæreret. Nulla ē enim ullo i genere laus oratoris: cuius in nostris oratiōibus nō sit aliqua: si nō pfectio: at conatus tamē: atq; adūbratio: nō assequimur: at qd sit: quod deceat uidemus. Nec enim nunc de uobis: sed de re dicimus: in quo tantum abest: ut nostra miremur ut usq; eo difficiles ac morosi simus: ut nobis non saussaciat ipse Demosthenes: qui quanquā unus eminet iter oēs in omni genere dicendi: tamen non semper implet auris meas. Ita sunt

moderetur: arrogantiaq; fugiat inuidiam. Morosi. qui affectati moris sunt: & inde semper queru-

12.
 sint: ut sit quod partiare: aut quod dfinies: aut qd distinguas ubi trāquille eniterq; agendū sit oratori. Non præparatis auribus. i. attentis: docilibus: & beniuolis effectis.

Inflamare. quod ē grādis generis. Si præhendisse. facete cicero iocacum bruto. Inuentus. quia a medicēdo exprefus ē. Ad illā platonis. ideā dicit de qua supra ut locus exigebat dictum ē abūde. Parua sūmissē. i. qui i oī dicēdi caractere p̄prius: & copiosus fuerit. Tota mihi cā p cæcina. i. bi acutus: & humilis cicero: & perinde silo oīa humilia humili cōsectatus. In manilia lege. quā manilius rogauerat: ut cū scisceret populus i quo genere mediocritate dicēdi se cōsectatū ait.

Ius oē retinēdæ maiestatis. qd magnifici fuit characteris. In oī genere amplificationis exarsimus. speciose dictū: exarsimus ne dicat se cōpotem uoti fuisse eius quod tēptauerat ait uāhementi mentis itentio ne conati sumus. In accusationis septem libris. i uerrem quem repetundarum accusauimus defendente hortensio.

Quod in habiti. in ea quam pro posthumo habito habuimus. Quod in cornelio. cum defendimus cornelium. Quod in pluribus nostris defensionibus. quoniam fere semper defendit: rarissime autem accusauit cicero. Si non perfectio. licet intueri: quam sibi

li. Illū. demosthenem.

Quo cōtēdimus. subaudi: ut primi effemus romæ. sed id reticēdo: ut euitet arrogatiā reliquit nobis pferendū. Nūq̄ cotta. nūq̄ sulphitius: quos facit cicero in li. de oratore studiosissimos audiēdi crassum: & antoniū de arte dicendi differentes.

Ad oē genus. i oī charactere. Easq̄. subaudi auris detiebamus. Quæ neq̄q̄ deseruisse. quia si milia plura alia protulimus: ponitq̄ egregiā sententiæ similitudinē. Et quæ sequuntur. subaudi illum locū: quæ postea diximus. Ab hac indole iam illa. subaudi etiā protulimus superioribus si milia. Sed matura proficio. nā ferunt eam primā ciceronis causam fuisse: cuius patrociniū suscepit. Iuuenilis redundantia. quam ipse in bruto ait castigatā rhodi a molone cui operam aliquādiu dedit. Ut ne omnibus locis eadē cōtentione uterent. hoc dicit an cōcedemus: ut poetæ uario utantur dicēdi characterē: & nō poetis hoc idē dederimus. Diuio ingenio pfero. quoniā ut plato: ut democritus in quiebat nascit̄ poeta. ita cicero etiā de oratore: & pro archia: cæteri aut̄ fiunt itaq̄ affari quodam spiritu quasi diuio ad dicēdū solos poetas multis rationibus cōprobarunt.

Sed & comœdū. q̄ comœdias recitat comœdus: q̄ tragœdias tragœdus appellatur. Iā pridē effectū ē. q̄ cas agere defiuimus. Ut contra leptinē. quā habuit demosthenes ipsum leptinē accusans. Falsæ legatōis. subaudi ad philippum.

Pro causa ctesiphōtis. quæ oratio de corona inscribitur: quoniam ctesiphōteam demostheni attribuerat nō iure: ut æs-

audax & capaces: & sæpe aliqd̄ immensū infinitūq̄ desiderāt: sed tamen quoniā & hūc tu oratorē cū eius studiosissimo priamene quū esses Athenis totū diligētissime cognouisti. Neq̄ enī dimittis e māibus: & tamen nostra etiā lectitas. Vides pfecto illū multa pficere: nos multa conari: illum posse: nos uelle quocunq̄ modo causa postulet dicere: sed ille magnus. nam & successit ille magnis: & maximos oratores habuit æquales: Nos magnū fecissemus: si q̄dem potuissemus: quo contendimus puenire in ea urbe in qua (ut ait Antonius) auditus eloquēs nemo erat. Atqui si Antonio Crassus eloquēs uisus non est: aut sibi ipse tibi nunq̄ cōtra uisus esset: nunq̄ Sulpitiū: nunq̄ Hortensius: nunq̄ ample Cotta: nihil leniter Sulpitiū: non multa grauius Hortensius. Superiores magis ad omne genus apti: Crassum dico & Antonium. lenitas igitur huius multiplicis & æqualiter in omnia genera fusæ orationis auris ciuitatis accēpimus: easq̄ nos primi quicūq̄ eramus: & quantumcūq̄ dicebamus ad huius generis dicendi: audiēdi: incredibilia studia cōuertimus. Quantis illa clamoribus adolescentuli diximus de supplicio parricidarū: quæ nequaquā deseruisse post aliquāto sentire cœpimus. Quid enim tam cōmune: q̄ spiritus uiuis: terra mortuis: mare fluctibus: litus eiectis: Ita uiuunt dum possunt: ut ducere animam de cœlo non queant. ita moriuntur: ut eorum ossa terra non tangat: ita iactantur fluctibus ut nunq̄ abluantur: ita postremo eiiciunt̄ ut ne ad saxa quidem mortui coquiescant: & quæ sequuntur. Sunt enim omnia sicut adolescentis: non tam re & maturitate: quam spe & expectatione laudati: ab hac idole iam illa matura uxor generi: nouerca filii: filia pelex. Nec uero hic unus erat ardor in nobis: ut hoc modo omnia diceremus. Ipsa enim illa pro Roscio iuuenilis redundantia multa habet attenuata: quædam etiā paulo hilariora. At pro habito: pro Cornelio: compluresque aliæ: Nemo enim tam multa orator: ne in græco quidē ocio scripsit: quam multa sunt nostra ea quæ hanc ipsam habent quam probō uarietatem. An ego Homero: Ennio: reliquis poetis maximis tragicis concederem: ut ne omnibus locis eadem contentione uterentur: crebroq̄ mutarent: Nonnunquam etiam ad quotidianum genus sermonis accederent. Ipse nunquā ab illa acerrima contentione discederem: Sed quid poetas diuino ingenio proficere: Histrones eos uidemus: quibus nihil posset in suo genere esse præstantius: quam non solū in dissimillimis personis satisfaciebant quum tamen in suis uersarentur: sed & comœdum in tragœdiis: & tragœdum in comœdiis admodum placere uidimus. Ego non elaborarē quum dico me: te Brute dico. Nam in me quidē iā pridē effectū ē quod futurum fuit. Tu autē eodē modo oīs causas ages: aut aliquod causæ genus repudiabis: aut in iisdē causis perpetuū: & eundē spiritū sine ulla cōmutatione obtinebis: Demosthenes q̄dem cuius nuper inter imagines tuas ac tuorū: q̄ eum credo amares: quum ad te in tusculanū uenissē: imaginem ex ære uidi: nihil Lyfiæ subtilitate cedit: nihil argutiis: & acuminī Hyperidis: nihil leuitate Aeschini: & splendore uerborū. Multæ sunt eius totæ orationes subtiles: ut contra Leptinē: multæ sunt: & totæ graues: ut quædā philippicæ. multæ uariæ: ut cōtra Aeschinē falsæ legatōis: ut contra eundem pro causa Ctesiphōtis. Iam illud medium quotiens uult ari-

chynes arbitrabat. Illud mediū subaudi dicendi genus. Sed et uicinā eius sensus ē nō modo debet orator uim dicēdi copiose: ac fusim: sed et anguste: enucleate: presse quod artis differēdi ppriū est: quā dialecticē grāci uocat. Atq; et ante hūc subaudi zenonem cyticum. nā octo fuere zenones. Dicit illā artē quasi ex altera parte respondere dialecticā. i. esse antistrophon: ita, n. iquit. ρητορικη ἐστὶ ἀντιστροφὸς τῆς διαλεκτικῆς ἀμφοτέραι

pit: & a grauissima discedens eo potissimū delabitur: clamores tamen cū mouer: & tū in dicendo plurimū efficit: quum grauitatis locis utitur: sed ab hoc parūper abeamus quādo quidē de genere non de homine quærimus rei potius id est eloquentiæ uim & naturam explicemus. Illud tamen quod iam ante diximus meminimus: nihil nos præcipiēdi causa esse dicturos: atq; ita potius acturos: ut existimatores uideamur loqui: non magistris: i quo tamē longius progrediemur: quod uidemus hoc te non hæc solum esse lecturum: qui ea multo q̄ nos: qui quasi docere uideamur: habes notiora. Sed hunc librū etiā si minus nostra cōmēdatione tuo tamen nomine diuulgari necesse est. Esse igitur perfecte eloquētis puto: non eam solum facultatē habere: quæ sit eius ppria fufe: la teq; dicēdi: sed etiā uicinā eius: atq; finitimā dialecticorū scientiā assumere q̄q̄ aliud uideretur oratio esse: aliud disputatio: nec idē loqui esse quod dicere. Attamen utrūq; in differendo est disputandi ratio: & loquendi: & dialecticorū sit oratorū aut dicendi: & ornan di. zeno quidem ille a quo disciplina stoicorum est manu demōstrare solebat: quid inter has artis interesset. Nam quum cōprefferat digitos pugnumq; fecerat: dialecticam aiebat eiusmodi esse. Quum autē diduxerat: & manū dilatauerat palmæ illius: similē eloquētiam esse dicebat. Atq; etiā ante hunc Aristoteles p̄cipio artis rhetoricæ dicit illā artē quasi ex altera parte respondere dialecticā: ut hoc uidelicet differant iter se: q; hæc ratio dicendi latior sit illa loquendi contractior. Volo igitur huic summo omnē: quæ ad dicendum tradi posset: loquendi rationē eē notam: quæ quidem res: quod te his artibus eruditū minime fallit: duplicē habuit dicendi uiam. Nam & ipse aristoteles tradidit præcepta plurima differendi: & postea qui dialectici dicuntur spinosiora multa pepererunt. Ergo eum cenleo qui eloquentiæ laude ducatur non esse earum omnino rudem: sed uel illa antiqua: uel hac Chryssippi disciplina institutum. Nouerit primū uim: naturā. genera uerborū: & simpliciu: & copulatores. Deinde quot modis quicq; dicatur qua ratione uerū falsum ne sic iudicet: quid efficiatur: eo quoque quod cuiq; cōsequēs sit quodq; cōtrariū. Quūq; ambigue multa dicētur: quomodo quicq; eorū diuidi: explanariq; oporteat: hæc tenenda sunt oratori. Sæpe enī occurrunt: sed quo sua spōte squa lidiora sunt adhibendus erit in his explicandis quidā orationis nitor. Et quoniam in omnibus quæ ratione docentur & uia: primū cōstituendū ē: quid quoq; quid sit: nisi enim iter eos qui disceptēt

ut in syllogismis: & iductionibus. Quodq; cōtrariū. nā plerūq; ita ad id quod impossibile ē aduersariū adducimus: ut mathematici: & aliquādo et physici. Cūq; ambigue multa dicētur. imo et distinguendū: ut aristoteles docet in elenchis. Diuidi: explanariq; oporteat. ut totū i partes: genus in spēs: quod sæpe faciūt in dicēda

γὰρ περὶ τοιούτων τινὸν εἰοῖν ἀκοίνα τῶν πόν τινὰ ἀπαν τῶν ἐστὶ γνωρίζειν καὶ οὐδεμί, ας ἐπίσημησ ἀφορισμῆν ἡσ Δίο καὶ πάντες τροπον τινὰ μετεχουσὶν ἀφθῶν. Qui enī psuadere dicendo uult arguat necesse ē sicut plato persuasio nem in rhetorices diffinitione posuit cū iqt. πειθοῖς ἀμειδύρον. Et aristoteles qualiter cū ait. Διγαμῖν τεχνικὴν τοῦ περὶ ἑκάστον ἐνδεχομένου πῆσιν ἡσ λέγειν. Ita hermagoras. Διγαμῖσ περὶ λόγον τελοσχο ἡσ ἡσ τὸ πειθεῖν ὁσὸν ἐφάντη. Dion. quoq; halicarnasæus inqt. Διγαμῖσ τεχνικὴν λόγον πῆσαν ἡσ ἐν τῶν πῶν πολιτικῶν τελοσχο ἡσ τὸ κάλωσ εἰπεῖν κατὰ τὸ ἐνδεχομένον. hoc potius q̄ ut quidam. Διγαμῖσ κατὰ σκευεσικὴν καὶ ἀνασκευεσικὴν δικασίῶν καὶ ἀδικῶν πραγμάτων. uel ut alii. ἐπίσημη ἐν λέγειν. tamen si in idem recidit. Ratio dicendi: quæ oratoris est: illa loquendi: quæ dialectice est. Spinofiora multa pepererunt nō ut magis aristotele: ipam aperiat: sed ut rem redderet obscuriorē ingeniosioresq; ipi uiderētur: ut chrisippus qui in dicēdo: ut cū multi: tū uel in primis galenus medicus arguit fuit omnū philosophorū infantissimus: quē sæpe artis grammatices imperitiæ coarguit. Vim naturā genera uerborum. i. quicq; uoces: & categorias: quæ iuniores p̄dicabilia: & prædicamēta nominarūt. Simpliciu. cū p se itelliguntur: Copulatores. cū ex eis fiunt oratiōes. Deinde quot modis quicq; dicat. quæ oratiōes a iunioribus æquipollentiæ nominantur. Qua ratiōe ueq; falsum ne sit iudicet. ex cōtrariis: cōtradictoriisq; subcōtrariis: & subalternis. Quid efficiat: eo quoq; qd qd cōsequēs sit. ita. n. ois struitur argumētatio: ut ex p̄missis quibusdā: unde sequat aliquid necessario: uel pbabiliter

cā oratores. Cōstituendū quid sit. i. diffinitione utendū: qua quid sit aliquid explicatur: ac cū decē: & octo fe
re sint diffinitionū genera unū longe præstantissimū est quod p genus: & differentiā: uel aliquid differentiæ lo
co explicatur. Si quidē est diffinitio oratio: quæ quid sit id de quo agitur ostēdit quā breuissime: hæc ē diffini
tionis platonica diffinitio. inquit siquidē plato. ορισμός ἐστὶ λόγος σὺν τομῷ δηλοῦν τὸ φύσει τοῦ
ὑποκειμένου προὔματος. nā

aristoteles in topicis licet aliter
diffinire uideatur idē tamē pro
p modū dicit cū igit. ορισμός
ἐστὶ λόγος ὁ τοῦ τὴν εἶναι σὺν
μαίωσι. Eius generis siue for
mæ. quæ & species appellatur.

Siue partes. cum totum diui
ditur. Omnis oratio. i. tota di
uidendi ratio fiat. Quā in il
lis eruditissimis disputatiōibus
subaudi philosophorū. Neq;
prætermittat: neq; redundet.
quod diuisionis pprium est si
cut diffinitionis per genus suū:
& suā differentiā fieri: ut hō est
aīal ratiōale: ut alius placet si ad
dere uolueris ppter dæmonas
mortale: & ppter nymphas sci
entiæ et intelligētia capax. quā
do aut aut quo modo id facias
nihil ad hoc tēpus: quoniā lo
cus fuit in topicis: & hoc tēpore
īqu itostēdimus: ac circūscribi
mus oratorē pfectum nō doce
mus q; quā. Ois philosophiæ
notos: & tractatos locos. tota si
quidē philosophiā: ut aristote
les tradit: ut et ptolemæus ī pri
cipio maghæ cōstructionis ma
thematicæ: ut eius quoq; inter
pres theon: in agēdi: & inspiciē
di spēs diuisa ē: agēdi ois uis ad
mores relegata est: inspiciendi
aut diuidit ī theologia: & phy
sicā: & mathematicas scientias:
mathematica uero sunt arith
metrica: geometria: musica: &
astrologia: nā optica: catopetri
ca: geodesia: canonica: & pro
fus istrumētalis ois illarū sunt
spēs. Sed ieiunius agunt. ar
gutius siquidem hæc a philoso
phis tractatur q̄ ab oratoribus.

De materia loquor oratiōis.
quoniā de dicēdi mō mōx dil
ferā. Ne physicoq; qdē ignarū
eē uolo. i. naturalis et gnarū
eē philosophiæ: siqdē physis na
tura dicitur: unde phisicus: &
physicoq; neutro genere: phy
sica: & rhetorica: & biblia dicit
mus: quæ res phisicas: rhetori
cas: & libros plures continent.

A cælestibus rebus: quoniam res phisicæ nō mō intelliguntur in humanis rebus: sed et diuinis: ut paulo ante
diximus. Cū sis legū: & ciuilis iuris ignarus: lex est inquit papinianus cōmune præceptū uirorum prudētū
consultū: delictorū: q̄ & sponte: uel ignorantia contrahuntur coertio: communis rei publicæ sponso: lex portho
omnis aut tribuit. aut adimit: aut punit: aut iubet: aut uetat: aut pmittit. lus ciuile autē est: ut papinianus in

conuenit: quid sit illud de quo ambigitur: nec recte differit: nec un
quā ad exitū pueniri potest. Explicanda est sæpe uerbis mens no
stra de quaq; re: atq; inuolutæ rei noticia diffiniendo aperienda ē.
Siquidem est diffinitio: oratio: quæ quid sit id de quo agitur osten
dit quā breuissime. Tū ut scis explicato genere cuiusq; rei. uiden
dum est quæ sint eius generis siue formæ: siue partes in eas tribua
tur omnis oratio. Erit igitur hæc facultas in eo quem uolumus eē
eloquentē: ut definire rem possit: neq; id faciat tā presse: & angu
ste: quā in illis eruditissimis disputationibus fieri solet: sed quum
explanatius: tū etiam huberius: & ad cōe iudiciū popularēq; intelli
gētia accommodatius. Idēq; etiā quum res postulabit genus uniuersum
spēs certas: ut nulla neq; prætermittat: neq; redundet: partie
tur ac diuidet. Quādo aut: aut quomodo id facias: nihil ad hoc tē
pus: quoniā (ut supra dixi) indicē me esse nō doctorē uolo. Nec
uero dialecticis modo sit ilstructus: sed habeat ois philosophiæ no
tos & tractatos locos. Nihil enim de religiōe: nihil de morte: nihil
de pietate: nihil de charitate patriæ: nihil de bonis rebus: aut ma
lis: nihil de uirtutibus aut uitis: nihil de officio: nihil de dolore: ni
hil de uoluptate: nihil de perturbationibus aī & erroribus: quæ sæ
pe cadunt ī causas: sed ieiunius agunt: nihil inq; sine ea sciētia: quā
dixi grauius ample: copiose dici: & explicari potest. De materia
loquor orationis etiam nunc: non de genere ipso dicendi. Volo. n.
prius habeat orator rem de qua dicat dignā auribus eruditis: quā
cogitet. quibus uerbis quicq; dicat: aut quomodo: quem etiā quo
grādior sit & quodammodo excelsior: ut de Pericle dixi supra: ne
physicorū quidem esse ignarum uolo. Omnia pfecto quum se a
cælestibus rebus refert ad humanas excelsius magnificentiusq; &
dicet & sentiet. Cūq; illa diuina cognouerit: nolo ne ignoret: ne hæc
quidem humana ius ciuile teneat: quo egent causæ forenses quot
tidie. Quid est enim turpius q̄ legitimarum & ciuiliū contro
uersiarum patrocinia suscipere: quum sis legū & ciuilis iuris igna
rus: Cognoscat etiam rerum gestarum: & memoriæ ueteris ordi
nem maxime scilicet nostræ ciuitatis: sed & imperiosiorum popu
lorum & rerum illustrium: quem laborem nobis attici nostri leua
uit labor: qui conseruatis notatisq; temporibus nihil quū illustre
prætermitteret annorum septingentorū memoriā uno libro colli
gauit. Nescire autem quid antea q̄ natus sit acciderit: id est semp
esse puerum. Quid enim ætas hominis nisi memoria rerum uete
rum: quum superiorum ætate contextitur? Cōmemoratio autem

quit: quod ex legibus plebescitis senatusconsultis: decretis: placitis p̄cipū: autoritate prudentiū uenit: ut aut̄
 ulpianus inquit: ius ciuile est: quod neq; in totū a naturali: uel gentiū recedit: nec per oīa ei seruit: itaq; cū aliqd
 addimus: uel detrahimus iuri cōmuni: ius p̄priū: i. ciuile efficimus. Autoritatē orationi affert: quia uetera au-
 toritatē semp̄ p̄æferunt. Et fidē. quia facilius adducimur: ut credamus p̄scis: q̄ nouis. Habebit gene-
 ra primū ipsa cognita. demonstratiuū: deliberatiuū: & iudiciale. Res aut de uero. ut sit quod arguat̄ ueq; nec
 ne unde cōiecturalis & inficialis status. Aut de recto. i. de q̄litate unde negotialis: & iurisdicialis: & inde mul-
 tæ ex iurisdiciali species: q̄ ipsæ in rhetoricis cōplexus est. Aut de nomine. indefinito: siue finitiuus status.

antiquitatis: exēplorūq; probatio sūma cum delectatione: & au-
 ctoritatem orationi affert: & fidem. Sic igit̄ instructus ueniet ad
 causas: quarum habebit genera primū ipsa cognita. Erit enim ei
 perspectum: nihil ambigi posse: in quo non aut res cōtrouersiam
 faciat aut uerba. Res aut de uero aut de recto: aut de nōine. Ver-
 ba aut de ambiguo aut de contrario. Nā si quando aliud i sentētia
 uidetur esse: aliud in uerbis genus ē quoddam ambigui: quod ex
 p̄æterito uerbo fieri solet. In quo quod ē ambiguum propriū
 res duas significari uidemus. Quam tam pauca sint genera causa-
 rum & argumentorū p̄æcepta pauca sunt: traditi sunt e quibus
 ea ducant̄ duplices loci: uni ex rebus ipsis: alteri assūpti. Tractatio
 igitur rerum efficit admirabiliorē orationem: nam ipse quidē res
 in p̄facili cognitione uersantur. Quid enī iam sequitur quod qui
 dem artis sit: nisi ordiri orationem: in quo aut concilietur auditor:
 aut erigatur aut paret se ad dicēdum. Rem breuiter exponere &
 p̄babiliter & aperte ut quid agat̄ itelligi possit sua cōfirmare: ad-
 uersaria euertere: eaq; efficere nō perturbate sed singulis argumē-
 tationibus ita concludēdis: ut efficiat̄ quod sit consequēs his qua
 sumentur ad quāq; rem confirmandam: post omnia perorationē
 inflammantem restinguētēue cōcludere. has partis quē admodū
 tractet singulas: difficile dictū ē hoc loco: nec enim semp̄ tractan-
 tur uno modo. Quoniā aut̄ non quem doceam quæro: sed quem
 probem. Probabo primū eū qui quid deceat uidebit. Hæc enim
 sapientia maxime adhibenda eloquenti est: ut sit temporum per-
 sonarūq; moderator. Nā nec semper nec apud oīs: nec contra oīs
 nec pro omnibus: nec omnibus eodē modo dicēdum arbitror. Is
 erit ergo eloquens: qui ad id quodcūq; decebit poterit accōmoda-
 re orationem. Quod quum statuerit: tum ut quidq; erit dicendū:
 ita dicet: nec satura ieiune: nec grandia minute: nec item cōtra: sed
 erit rebus ipsis par & æqualis oratio. Principia uerecunda non ela-
 tis intensa uerbis: sed acuta sententiis: uel ad offensionē aduersarii:
 uel ad cōmendationē sui. Narratiōes credibiles nec historico: sed
 prope quotidiano sermone explicatæ dilucide: Deinde si tenues
 causæ: tum etiā argumentandi tenue filum: & in dicendo & in re-
 fellendo: idq; ita tenebitur ut quanta ad rem tanta ad orationem
 fiat accessio. Quum uero causa ea inciderit: i qua uis eloquentiæ
 possit exprimi: tum se latius fundet orator: tū reget & flectet aīos:

Verba aut de ambiguo. inde
 ambigui siue amphibologia
 status. Aut de cōtrario. iō de
 contrariis legibus appellatur.

Nā si quādo aliud in snia ui-
 detur esse: aliud in uerbis. iō de
 scripto: & snia nominat. Res
 aut̄ tota ita habet: q̄ lex aut li-
 tē habet p̄pter seipsam: aut p̄-
 pter alterā quæstionē: aut i scri-
 pto: aut in uoluntate: in scripto
 aut apertū ē: aut obscurum: aut
 ambigui: quod de legibus dici
 mus idē accipiendū de testamē-
 tis pactis: stipulationibus: oī de
 niq; scripto. Et argumētōz
 p̄cepta pauca. quæ cui q̄stioni
 accōmodētur in secūdo rhero-
 ricōz expositū ē. Traditi sūt
 e quibus ea ducātur duplices
 loci. i. i duo genera diuisi. Vni
 ex rebus ipsis. qui artificiales di-
 cuntur. Alteri assumpti. i. ex
 trinsecus ad cām adhibiti: q̄ ar-
 tis expertes dicūtur de q̄bus in
 topicis amplissime ipse cicero
 locutus est. Tractatio igitur
 rerū. quæ ē in oratiōis cōposi-
 tione. Nisi ordiri oratiōē
 .i. exordiū oratiōis texere. In
 quo aut conciliet̄ auditor. .i. ca-
 pter beniuolentiā. Aut erigat̄
 .i. fiat attētus. Aut paret se ad
 dicēdū .i. docilē faciat. Rem
 breuiter exponere. post exor-
 diū sequit̄ narratio: in qua tria
 custodienda sunt: ut breuius
 rem cōplectamur. Ut p̄ba-
 biliter .i. ut credat̄ quod dica-
 mus: & perinde fidē faciat ora-
 tio. Et aperte. .i. ut dilucide.

Quicq; agat̄ possit itelligi.
 Sua confirmare. q̄ post nar-
 rationē seq̄t cōfirmatio. Ad
 uersarii euertē: ut cū nostra cō-
 firmauerimus aliena refella-
 mus. Non p̄turba te. nō fidē
 causæ auferamus. Post oīa
 poratione. quā græci epilogon
 uocat̄. Inflammātem. si accusa-
 mus restinguentemue cōclu-
 dere. si defendamus. Diffici-

le dictu hoc loco. quoniā oīa paucis cōp̄hēdēda: & paucis hæc tradi nō possunt. Probabo primū eū q̄ qd de-
 ceat uidebit. i. q̄ custodiet το πρεπον. Nec satura ieiune: nec grādia minute: nec itē cōtra. q̄ oīum uiciū lon-
 ge pessimū ē a græcis cacozelia appellatū. Principia. .i. exordia. totius orōnis. Nec historico. ubi historici dele-

Etandi lectorē causa ueneres di
cēdi oēs cōfēctari solent. Te
nue silū. stilus sit inqt pressus.

Quāta ad rē tāta ad oīonem
faciat accessio: ut q̄lis fuerit snia
talis sit oīo. Cā ea iciderit, sub/
audi sublimis magnifica. Tū
se latius fundet orator. illo am/
plo: & grādi dicēdi genef utef:
ut tamē oīa: q̄ ad cām accedūt
expostulari uidebunt. Qui cō/
munes appellati: quibus utitur
orator anteq̄ cōcludat statī cū
sua cōfirmarit: & aliena cōfuta
rit. Eo q̄ uident multaz iudē
eē causaz. subaudi ī eodē gene
re: ide etiam cōmunes loci sunt
appellati: ut cōtra parricidā: cō/
tra sacrilegū: cōtra furē. Sed
pprii. subaudi loci: q̄ ad unāq̄q̄
p̄tinet q̄stionē de q̄ agat q̄ hy/
pothēos sunt. Quod grāce
crinomenon. latine iudicatio:
q̄ ī oībus sepata iuenit cōstitu/
tōibus: p̄terq̄ ī cōiecturali: ī ea
enī idē ē cōstitutio ipā cōiectu/
ralis: & rō: & iudicatio: & firma
mētū: iō subiungit. Nisi cū de
uero ābigit: qd̄ q̄ri coniectura
solet. Dices aut nō peripateti
coz more. quoniā obscuris:
ut neruosiū loquūtur pipate/
tici: q̄ oratores. Augendis ue
ro rebus. accusando. Et con/
tra abiiciendis. cū defendimus.
& pene infinite ī perorādo. q̄ tū
āplificatiōe maxie opus ī cōclu/
siōe. si mō mouere affectus nō
enumeratiōe uti studebimus.

Quod grāci ethico uocāt. i.
morale: qd̄ uix cicero dicere au
der: ita ī p̄cipio disputationis
de fato: morata siqdē snia mul
tū capi humanū genus consue/
uit. Altez qd̄ iudē pathetico.
qd̄ neoterici tū passibile: tū pas/
siuū uocāt. Quo pturbant ai.
ī affectus uocati ad odiū: ad mi
sericordiā: ad iuidiā: ad irā: & id
genus alia. Illud supius subau/
di morale. Comē & iucundū
eē expedit. Quo causā eripiū
tur. quoniā audiēdo tā uehemē
ter afficiūtur: ut cōtra dicei: ac
sentiri possit nemo. Familiari
reo. subaudi uerri. Nō respon
dit hortēsius. ipm nāq̄ defēde/
bat. Catillina ī senatu accusa
tus obmutuit: ut ex ipius inue/
ctiuis apparet. Nobis priuata
ī cā magna & graui cū capisset
curio pater. q̄ fuit & filius: qui

& sic afficiet ut uolet. i. ut causa & natura & ratio temporis postu
labit. Sed erit duplex omnis eius ornatus ille admirabilis: p̄pter
quē ascendit in tantū honorē eloquētia. Nam quum omnis pars
orationis eē debet laudabilis: sic ut uerbū nullū nisi aut graue aut
elegans excidat: tū sunt maxime luminosæ: & quasi actuosæ par
tes duæ. Quarum alterā ī uniuerſi generis quæstionē pono: quā
(ut supra dixi) grāci appellāt thesim. Alterā in augēdis amplifi
candisq̄ rebus: quæ ab eisdē hypothesis ē nominata. Quæ & si
æqualiter toto corpore orationis fusa esse debet: tamē ī omnibus
locis maxime excellet: qui cōmunes appellati: eo q̄ uidētur mul
tarum iudem esse causarū: sed pprii singularū esse debebunt. Ac
uero illa pars orationis: quæ ē de genere uniuerſo totas causas sæ
pe continet. Quicquid est enim illud in quo quasi certamen est
controuersia: quod grāce crinomenon dicitur: id ita dici placet
ut traducat ad perpetuā quæstionem: atq̄ ut de uniuerſo genere
dicatur: nisi quū de uero ambiget: quod quæri coniectura solet.
dicetur autē nō peripateticorum more: est enim illorum exercita
tio elegans: iam inde ab Aristotele cōstituta: sed aliquanto neruo
sius: & ita de re cōmunia dicētur: ut & pro reis multa leniter dicā
tur: & in aduersos aspera. Augendis uero rebus: & contra abiiciē
dis nihil est quod non proficere possit oratio. Quod & inter me
dia argumenta faciendū est quotienscūq̄ dabitur uel amplificā
di: uel minuendi locus: & pene infinite in porādo. Duo sunt quæ
bene tractata ab oratore admirabilem eloquentiā faciant. Quo
rum alterum est (quod grāci æthicon uocant) ad naturam & ad
mores & ad omnem uitæ consuetudinem accōmodatum. Alterū
(quod iudem patheticon nominant) quo pturbantur animi & cō
citantur: id quo uno regnat oratio. Illud superius come iucundū:
ad beniuolentiam conciliandam paratum: hoc uehemens incen
sum incitatum: quo causā eripiuntur: quod quum rapide fertur:
sustieri nullo pacto potest: Quo genere nos mediocres: aut mul
to etiā minus: sed magno semp usi īpetu: sæpe aduersarios de sta
tu omni deiecimus. Nobisq̄ familiari reo summus orator non re
spondit Hortensius. A nobis homo audacissimus Catilina in sena
tu accusatus obmutuit. Nobis priuata in causa magna & graui
quum cœpisset Curio pater respondere subito assedit: quum sibi
uenenis ereptam memoriā diceret. Quod ego de miserationi
bus loquar: quibus eo sum usus pluribus: q̄ etiam si plures dice
bamus per orationem mihi tamen omnes relinquebāt: in quo ut
uiderer excellere: non ingenio sed dolore assequebar. Quæ qua
liacunq̄ in me sunt: me enim ipsum non pœnitet quanta sint: sed
apparent in orationibus. Et si carent libri spiritu illo: propter quē
maiora eadem illa quum aguntur: q̄ quum leguntur uideri so
lent. Nec miserationē solum mens iudicum permouenda est: qua
nos ita dolenter uti solemus: ut puerum infantem in manibus pe
rorantem tenuerimus: ut alia in causa excitato: reo nobili sublato

cæsaris partes secutus ē. Subito affedit cū sibi uenenis memoriā ereptā diceret: ut ipse cicero in bruto meminit: nā cū de ipso cæpisset loqui paulopost subiungit, memoria aut ita fuit nulla: aliquoties tria cū proposuisset: aut quartū adderet: aut tertiu q̄reret: qui i iudicio priuato: uel maxio cū ego p titinia cottæ perorauissem ille contra me pro seruo næuio diceret subito tantā cām oblitus est: idq̄ ueneficiis: & cationibus titiniæ factū esse dicebat.

etiā filio paruo plangore & lamentatione compleremus forum. Sed etiā est faciendū ut irascatur iudex: mitiget: inuideat: faueat: contēnat: admiret: oderit: diligat: cupiat: satietate afficiat: speret: metuat: lætetur: doleat. In qua uarietate duriorū accusatio suppedabit exēpla mitiorū defensionis meæ. Nullo enī modo animus audiētis aut incitari: aut leniri potest: qui modus a me nō tētatus sit: dicerē perfectū si ita iudicārē: nec in ueritate crimē arrogātiæ extimescerē. Sed ut supra dixi nulla me ingenii sed magna uis animi inflāmat: ut me ipse non teneā: nec unq̄ is qui audiret incenderet nisi ardēs ad eū perueniret oratio. Vterer exēplis domesticis nisi ea legisses. Vterer aliēis uel latinis si ulla reperirem: uel græcis si deceret: sed Crassi per pauca sunt neq̄ ea iudiciorū: nihil Antonii: nihil Cottæ: nihil Sulpitii: dicebat melius q̄ scripsit Horatius. Verū hæc uis quā quærimus: quāta sit suspicemur: quoniā exēplū nō habemus: ut si exēpla seq̄mur: a Demosthene sumāus: & quidē perpetuæ dictionis ex eo loco: unde in Ctesiphōtis iudicio de suis factis cōsiliis: meritis in repu. aggressus est dicere. Ea pfecto oratio i eā formā quæ est insita in mentibus nostris includi sic potest. ut maior eloquētia nō requiratur. Sed iā forma ipsa restat: & character ille qui dicit: q̄ qualis debeat esse ex ipsis quæ supra dicta sūt intelligi potest. Nā & singulorū uerborū & collatorū lumina attigimus: quibus sic abūdabit uerbū ex ore nullū nisi aut elegās: aut graue exeat ex oīq̄ generē frequentissimæ trāslationes erunt: quod eas propter similitudinē transferunt animos: & referūt ac mouent huc & illuc. Qui motus cogitationis celeriter agitur per se ipse delectat: & reliqua ex collatione uerborū: quæ sumūtur quasi lumina afferūt ornatū orationi. Sunt enī similia illis quæ in amplo ornatu scænæ aut fori appellantur insignia: non quod sola ornent: sed q̄ excellant. Eadē ratio est horū q̄ sunt orationis lumina: & quodāmodo insignia: quū aut duplicantur iteranturq̄ uerba: aut breuiter cōmutata ponūtur: aut ab eodem uerbo ducitur sapius oratio: aut i idē conuicitur: aut utrūq̄: aut adiungitur idē iteratū: aut idem ad extremū refertur: aut continenter unū uerbū non in eadem sententia ponitur: aut quū similiter: uel cadunt uerba uel definunt: aut multis modis contrariis relata cōtraria: aut quū gradatim sursum uersus reddit: aut quū demptis cōiunctionibus dissolute plura dicūtur: aut quū aliquid prætereuntes cur id faciamus ostēdimus: aut quū corrigimus nosmetipsos quasi reprehendētes: aut si ē aliqua explanatio: uel admirationis: uel quæstionis: aut cum eiusdē nominis casus sapius cōmutatur: sed sententiæ ornamēta maiora sunt. Quibus quia frequentissime Demosthenes utitur: sunt qui putant iccirco eius eloquentiam maxime esse laudabilē. Et uere nullus locus fere ab

bat. Faciendū ut irascatur iudex. subaudi aduersario: & deniq̄: ut causa tulerit oēs mouēdi sūt affectus. Duriorū ubi duræ res occurrerunt accusanda. Mitiorū ubi defēdimus. Nec i ueritate crimē arrogātiæ extimescerē: quoniā qd fuissem affecutus si memorem nō putauero arrogātiæ esse. Ut me ipse nō teneā. i. ut affectū cohibere nō possim. Orationis lumina. schemata & tropos dicit.

Cū aut duplicatur figuræ: duplicationes multis modis sūt. unde illud quītiliani. uerba geminātur: uel aplificandi gratia: ut occidi: occidi: nō spurū meliū. Alterū est. n. quod indicat: alterū quod affirmat. uel miserādi: ut ha corydon: corydon: & bona miserā me. consumptis. n. lachrymis tamen ifixus aīo hæret dolor: bona inquā gnet pōpei acerbissimæ uoci subiecta pconis uiuis: sed uiuis non ad deponēdā: sed ad confirmādam audaciā: & ab hisdem uerbis plura acriter: & istāter inciipiūt: Nihil ne te nocturnū præfidiū palatii: nihil urbis uigiliæ: nihil timor populi: nihil cōsensus bonorū oīū: nihil hic munitissimus habendi senatus locus: nihil horū ora uultusq̄ mouerunt. Et quis eos postulauit apius: quis pduxit apius. Aut breuiter cōmutata ponūtur: ut abiit: excessit: euasit: erupit. Aut ab eodē uerbo: ut ostendimus.

Aut i idē conuicitur. i. ad id uerbū deuoluitur: ut ultimo patuit exemplo. Aut utrūq̄. cū & incipimus: & definimus. Aut adiūgit idē iteratū. multæ ēt fiunt: uariæq̄ repetitiōes: nā primorū uerborū alterna repetitiō: ut uigilas tu de nocte: ut tu is consultoribus respondeas: ille: ut eo quo itendit mature cū exercitibus pueniat. te gallog: illū bucciaz: cātus exuscitat. tu actionē istitu: is: ille aciē instruit. Tu caues ne cōsultores: ille ne urbes: aut castra capiātur. pos sūt media quoq̄ respōdere: uel primis: ut te nemus anguitiæ uitrea te fucinus unda: uel ulti

mis: ut hæc nauis honuſta præda ſiciliëſi. cū & ipſa quoq; eſſet ex præda: reſpōdent & primis ultima. Multi: &
 graues dolores inuēti parētibus: & propinquis multi. eſt & illud repetēdi genus quod ſemel propoſita iterat:
 & diuidit: ut iphitus: & pelias mecū: quorū iphitus æuo iā grauior: pelias: & uulnere tardus ulyſſi: epano-
 dos græce dicūt. noſtri reſſionē uocant: ut Forte ſub arguta confederat ilice daphnis: Compulerātq; greges
 corydon: & daphnis in unū Daphnis oues corydon diſtictas lacte capellas: & generibus fit iteratio: magnus ē
 labor dicēdi: magna ē res. Aut cū ſimiliter uel cadunt uerba i ſimiles deſinūt caſus: quæ figura homœoptoros
 nominat: ut inueſtigata: cōperta: patefacta: ſublata: detecta: extincta: uel deſinunt ut abiit: exceſſit: euafit: eru-
 pit, aut multis modis cōtrariis
 relata cōtraria antitheton dici-
 tur: latine ab aliis contrapōſitū:
 ab aliis cōtentio nō fit uno mo-
 do: nam & fit ſi ſingula ſingulis
 opponūtur: ut uicit pudorē libi-
 do: timorē audacia: ut bina bi-
 nis nō noſtri ingeniū eſt: ueſtri
 auxiliū eſt: & ſentētiæ ſentētiis
 determinētur: in cōtionibus ia-
 ceat: in iudiciis ſubiungitur cō-
 modiffime ea ſpecies: quā diſiū-
 ctionem dicimus: odit porrho
 priuatā luxuriam: publicā ma-
 gnificentiam diligit: & ſunt ſi-
 mili caſu: diſſimili ſententia in
 ultimo locati: ut quod in tem-
 pore male fuit nihil obſit quin
 quid in cauſa boni fuit proſit.
 Aut cū gradatim ſurſū uerſus
 reditur. hæc climax a græcis no-
 minat: hæc priorē habet artē:
 & magis affectatā: ideoq; rarior
 eſſe debet. fit ut africano uirtu-
 tem iuſtria: uirtus gloriā: glo-
 ria æmulos cōpauit: & calui il-
 lū nō ergo magis pecuniæ: re-
 rū petundæ: q̄ maiſtatis nec
 maiſtatis magis q̄ plāciæ legis
 nec plāciæ legis magis q̄ ābitus:
 neq; magis ābitus q̄ ſi oīum le-
 gū iudicia pierūt. Aut cū dēptis
 cōiūctiōibus: quæ figura aſyn-
 detos dicūt: ut inueſtigata: com-
 perta: patefacta: ſublata: deleta:
 extincta. Aut cū aliquid p̄tereū-
 tes cur id faciamus oſtēdimus:
 ut ipſe quod uero nup cū mor-
 te ſuperiores uxoris nouis nupti-
 is domū uacua feciſſes: nō ne ēt
 alio ſcelere i credibili hoc ſcelus
 cumulaſti: q̄ ego p̄termitto. & facile patior ſileri ne i hac ciuitate tāti facinoris i manitas: aut extitiſſe: aut nō
 i iudicata eē uideat. Aut cū corrigimus nosmetipſos q̄ ſi rephēdētes: ut ipſe una ſedēt ex accuſatoꝝ ſubſeliis ſur-
 gūt: nō diſſimulāt: nō uerētur: de ſubſeliis q̄ror una ex domo p̄deūt. aut ſi ē aliq̄ explanatio: uel admirationis:
 uel q̄ſtionis: quoꝝ exēpla frequētiora ſunt: ac maſteſtiora: q̄ ut ſit aliq̄ p̄ferre. ſimiliter cū idē nomē per ca-
 ſus uariat. ſæpe ēt ut extenuet aliq̄d hoc figur genus: & q̄ ſequūtur pōt apud ciceronē q̄ſq; ſibi iuenit: ſūt ſiq̄dē
 eius reſertæ his figuris ofones. ut hoīum ſermōnes: moꝝſq; deſcribit: q̄ æthopœia ē. ut muta q̄dā eloquētia i/
 ducat: ut i catillina patria loquēs i ducit: q̄ idolopœia. ābæ āt p̄ſopopœie ſpēs. Oratorē coerceat. ſubaudi aduer-
 ſantē cāæ ſuæ. Sæpe ēt rē dicēdo ſubiiciet oculis: ut marci cæli i ātoniū. illud nāq; ipſm offēderūt temulēto ſo-
 pore p̄ſigatū: totis p̄cordiis ſtērtētē ructuoſos ſpūs gemiāre p̄claratq; cōtubernaſ ab oībus ſpōdis trāſuerſas
 i cubare: & reliq; circuniacere paſſim: q̄ tamē exanimatæ terror hoſtiū aduētū p̄cepto: excitaſ ātoniū conabantē
 nomē iclamabāt: fruſtra ceruicibus tollebat. blādus alia ad aurē i uocabat: uehēmētius ēt nō nulla ſeriebat: q̄
 oīum cū uoce tactuq; oſciaret: p̄xime cuiuſq; collū āplexu petebat: neq; dormiſ excitatus: neq; euigilaſ ebrius
 poterat: ſed ſemiſōno ſopore iter manus cēturiōnū cōcubinarūq; iactabat. Sæpe ſupra feret. i. ut eſ hypbole:
 ut cū cicero charybdim: & ſcyllā marcū antoniū uocat. Significatio ſæpe erit maior: q̄ oīo. hæc ē phāſis dicūt.
 Quin ſilua uideat. i. totius facultatis oratoriæ materiā. nā ſicut corporatoꝝ regē oīum iſormis illa materia ſil

nō possunt. De quo quū nihil dēiceps uiderē eē dicēdū: & si nō mouebant iam me illa quæ supra dixerā: tamē his quæ sequuntur turbabar magis. Occurrebat enim posse repiri: nō inuidos solū: quibus referta sūt omnia: sed fautores etiā mearū laudū: qui nō censerent eius uiri esse: de cuius meritis tāta senatus iudicia fecisset cōprobāte populo romāo: quāta de nullo: de artificio dicēdi litteris tā multa mādare. Quibus si nihil aliud respōderē: nisi me. M. Bruto negār rogāti noluisse: iusta eēt excusatio: quū & amicissimo & prætatiissimo uiro: & recta & honesta petēti: satisfacere uoluissē. Sed si p̄fitear: quod utinā possem: me studiosis dicendi prætcepta: & quasi uias quæ ad eloquētiā ferrent traditurū: q̄s tan dē id iustus rex æstimator reprehēderet? Nā quis unq̄ dubitauit: quin in repu. nostra primas eloquētia tenuerit: semp̄ urbāis: pacatisq; rebus: secūdas iuris sciētia: quum i altera gratiā: gloriā: præsidiū plurimū eēt: in altera persecutionū cautionūq; prætceptio: quæ quidē ipsa auxiliū ab eloquētia sæpe peteret: ea uero repugnāte uix suas regiones finesq; defēderet. Cur igitur ius ciuile docere semp̄ pulchrū fuit: hominūq; clarissimorū discipulis floruerūt domus? Ad dicēdū si quis acuat: aut adiuuet i eo iuuentutem uituperet? Nam si uitiosum ē dicere ornate pellatur oīno e ciuitate eloquētia. Si ea nō modo eos ornat: penes quos est: sed etiā uniuersam rempu. cur aut discere turpe est quod scire honestum est: aut quod noscere pulcherrimum est: id non gloriosum docere? At alterum factitatum est: alterū nouū fateor: sed utriusq; rei causa ē. Alteros enī respondentes audire sat erat: ut hi qui docerēt. nullū sibi ad eā rem tēpus ipsi seponerent: sed eodē tēpore discētibus: & satisfacerēt & consulentibus. Alteri quum domesticū tēpus i cognoscēdis: cōponēdisq; cāis forense i agēdis: reliquum i seipsis reficiēdis oē consumerent: quē habebant instituendū aut docendū locum? Atq; haud scio: an pleriq; nostrū oratorū cōtra atq; nos i genio ualuerint: q̄ doctrina. Itaq; illi dicere melius q̄ præticipere. nos cōtra fortasse melius possumus docere. ac dignitatem docere. Non habet certe se quasi in ludo: sed si mouēdo: si cohortando: percunctādo: si cōmorando: si iterdū etiā una legendo: audiendo: nescio cur nō a dicendo etiam aliquid aliquando si posses melius facere: cur nolis? An quibus uerbis sacrorum alienatio fiat: docere: honestum est: ut est quibus ipsa sacra retineri defendiq; possit: non honestū est? At ius profitentē etiā qui nesciūt: eloquentiā aut illi ipsi q̄ consecuti sunt: tamen se ualere dissimulat: p̄pterea q̄ prudentia hoibus grata est: lingua suspecta. Nō igitur: aut latere eloquentia pōt: aut id quod dissimulat effugit: aut est piculū ne q̄s putet i magna arte: & gloriosa turpe esse docerē alios: id qd̄ ipsi fuerit honestissimū discerē? At fortasse cæteri fictiores: ego semp̄ me didicisse prætmetuli. Quid. n. possem quū & abfuisse adolescēs: & horū studioꝝ cā mare trālisse: & doctissimis hoibus referta domus esset: & aliq̄ fortasse iessent i sermōe nro doctriarū notæ? Quūq; uulgo scripta nra legerentur: dissimulatē me didicisse? Quid erat cur probarem? nisi quod parum fortasse profeceram. Quod quū ita sit: tamen ea quæ supra dicta sunt: plus in disputando q̄ ea de quibus dicendum est dignitatis habuerunt. De uerbis enim cōponēdis: & de syllabis p̄p̄modū dinumerādis & demetiēdis loquemur: quæ etiā

ua: uocatur: ita rudis: & indigesta qlibet rex prima materia silua noiā: unde & staturus cū materiā ad maiora scribēda sibi mēbris informē suis cōparasset librū siluarū iscripsit. Sed hæc nisi collocata. suo loco digesta: & numeris structa.

Aspirare nō possunt. Quasi spiritus peruenit. nā aliter dicimus: ut ouidius ceoptis aspirate meis. e. n. fauete. Occurrebat. n. posse. p̄munit hic cicero aduersū maledicos defēsiōe se: q̄ cū ad grāmaticā multā p̄tinētia dicturus sit: aliquis forte uideri possit tātus orator nimīū uilescere: cū i tā humilē descēdat locum. rōnibus cur id facturus uideat ostendit acutissimis. Sed si p̄fitear. i. palam p̄feram: ac p̄meferā. Primas eloquētia tenuerit. i. primū sibi locū defēderit. Secūdas iuris sciētia. i. secūdū locū. Cū in altera gratiā. eloquentiā dicit.

Ea uero repugnāte: si eloquētia iuri iqt ciuili obstiterit nihil poterit p̄ficere. Alteros. n. respōdētes uiriscōsultos dicit. Nos cōtra fortasse melius possumus docere. q̄re minus accusādus accedo qd̄ doceā. Sed q̄ si i ludo. si doceas iquit q̄ si i ludo tū dignitate caret.

Sacrorū alienatio fiat. Quod nosse iuriscōsultū oportet. At ius p̄fidentē ē q̄ nesciūt. quoniā totū ē i prudētia positū.

Se ualere dissimulant. cur ita dicit ipse q̄ inqt. Lingua suspecta. Prætmetuli. Professus sum.

Cū abfuisse adolescēs. ut i bruto de seait rhodū ad molonē se cōtulisse. De syllabis p̄p̄modū dinumerādis. q̄a de pedibus: qui numero sam reddunt oratiōem dicturus sum.

Sicut arborū altitudo, aptissima usus similitudine est cicero. Esse illa, subaudi altitudo sine radicibus nō potest: ita magna eloquētia sine grāmatices cognitiōe non potest. Qui uel ad artē pudere p̄loqui, ita horatius in arte poetica: cur nescire pudens prauus: q̄ discere malo. Ut quum meæ forenses artes: & actiones publicæ concidissent: quando cæsaris dictatoris mandato administrabantur omnia. Ut aut inter se quam aptissime cohæreant: ne asper consonantiū concursus sit: ne uocalium hiatus intolerabilis. Extrema cū primis, extrema antecedentis uerbi syllabæ: cū primis sequentis uerbi syllabis. Conficiat orbē suū, i. clausulā. Cōprehensio, i. periodus siue clausula. Numerose cadat, i. numero cōcludatur. Nec id tamē fiet operose, i. cū magna sollicitudine. Nā esset cū infinitus, si quidem i omnibus clausulis id obseruādum. Tū puerilis labor, quia de sententiis potius: q̄ de uerbis debemus esse solliciti. In albutio, contra albutium: ut lucillius inducit: ipsiusq; lucillii uerba apponit. Lexis cōpositæ, i. coniunctæ dictiones: est, n. nomiatius pluralis lexis. Ut tessellæ, a tessellis diminutiū: quibus luditur in alea. Pauimento, ita uariate: ut in pauimento ubi multæ impressiones inde quoq; dictū, nam pauire ferire: unde pauicula qua sæpius aræ feriuntur. Emblemate, impressione: nam εμβάλλω iprimo. Vermiculato, i. minuto: ita, n. nonius ueteres dixisse minutum ostendit. Sed tamen stilus, qui dicendi artifex est: ut inquit alibi cicero oīa hæc facilia reddet. Quoniā sicut oculus ostendit animo quæ cogitanda: ita animus uoluit: quæ dicenda sunt: pulcherrima comparatio est: ita in gyrum nostra uoluitur cognitio mens a sensibus capit: & sensus a mēte promūt sibi q̄ uelint. Aut hiulcas uoces efficiet, quod tū euenit cum uocalis uocalem excipit. Aut asperas, cū consona consonatē admittit. Quæ iudiciū ē superbissimū: quia nihil magis ad intelligentiam faciendā accommodatur: q̄ aurium sensus: quare nisi auribus: quod dicimus bladiatur: plerūq; etiā grauissima collabūtur. Latina lingua sic obseruat, ideo latina lingua inquit: quoniam nō ita græci ut paulopost ipse refert. Quin uocalis nollit cōiungere, i. uitare hiatus. In quo quidam theopompum reprehendunt, subaudi græci, nam id latini p̄bant. De industria id faciendum fuit, ne tam eloquentiæ: q̄ disputationi deseruire uideretur. Qua mos est athenis, iō: & demosthenis: & hypididis: & lysia tales nobilissimæ adhuc extāt orōnes. Vos accollitis uersus ē neuii multimodis ubi, i. ista subtrahitur.

si sunt sicut mihi uidētur necessaria: tamē fiunt magnificētius: q̄ docentur. Est id omnino uerum: sed proprie in hoc dicitur, nam omnium magnarum artiu: sicut arborum altitudo nos delectat: radices stirpesq; non item: sed esse illa sine his non potest. Me autem sicut peruagatissimus ille uersus: qui uel ad artē pudere proloqui: quā factites dissimulare non sinit qui delectet: siue tuū studium hoc a me uolumen expressit: tamen eis quos aliquid reprehensuros suspicabat respondendum fuit. Quod si ea quæ dixi non ita essent: quis tamē se tam durum agrestemq; præberet: qui hanc mihi nō daret ueniam: ut quum meæ forenses artes: & actiones publicæ concidissent non me aut desidia: quod facere nō possum: aut mœsticiæ cui resisto potius: q̄ litteris dederem: quæ qui dem antea in iudicia atq; in curiam deducebant: nunc oblectant domi. Nec uero talibus modo rebus: qualis hic liber continet: sed multo etiam grauioribus & maioribus: quæ si erunt perfectæ p̄fecto forensibus nostris rebus & domesticæ litteræ respondebūt. Sed ad institutam disputationem reuertamur. Collocabunt igitur uerba: ut aut inter se quā aptissime cohæreant extrema cum primis ea quæ sint q̄ suauissimis uocibus: aut ut forma ipsa cōcinnitaq; uerborum conficiat orbem suum: aut ut cōprehensio numerosæ & apte cadat. Atq; illum primū uideamus quale sit quod uel maxime desiderat diligētiam. Est enim quasi structura quædam: nec id tamen fiet operose, nam esset quum infinitum puerilis labor: quod apud Lucilium scite exagitat i Albutio Scæuola: q̄ lepidè lexis cōpositæ: ut tessellæ omnes arte pauimento: atq; emblemate uermiculato. Nolo tam minuta hæc cōstructio appareat: sed tamen stilus exercitatus efficiet facile hanc uia componendi. Nam ut intelligendo oculus: sic animus in dicendo prospiciet: quid sequatur: nec extremorum uerborum: quum i sequentibus primis cōcursus: aut hiulcas uoces efficiet: aut aspas. Quauis enim suauis: graue sue sententiæ: tamen si in conditis uerbis effertur offendent aures: quarum est iudicium superbissimum. Quod quidem latina lingua sic obseruat: nemo ut tam rusticus sit: quin uocalis nolit cōiungere. In quo qdē Theopompū et reprehendūt: q; eas lras tātōpe fugerit: & si id magister eius Isocrates: at nō Thucidides: ne ille quidē: ut paulo maior scriptor Plato: nec solū in his sermonibus: qui dialogi dicuntur: ubi etiam de industria id faciendū fuit: sed in populari: qua mos est Athenis: laudari cōtiōe eos q̄ sunt i præliis interfecti, quæ sic p̄bata ē: ut ea quotānis: ut scis

Orator

Duellū bellū. ide perduelles hostes uocitarunt, Cū superiores appellati essent semp duellii, ita quilianus

illa die recitari necesse sit: in ea est crebra ista uocum concursio: quā magna ex parte: ut uiosā fugit Demosthenes: sed græci uiderint: nobis ne si cupiamus quidem distrahere uoces conceditur. Indicant orationes illæ ipsæ horridulæ Catonis: indicant omnes poetæ præter eos: qui ut uersum facerent: sæpe hiabant: ut Neuius. Vos accollitis histrum fluuiū: atq; algidam. & ibidem, quam nunq̄ nobis grai atq; barbari. At Ennius semel Scipio inuicte: & quidem nos hic motu radiati se teste in uada ponti. Hoc idem nostri sæpius nō tulissent: quod græci laudare etiā solent. Sed quid ergo uocalis sine uocalibus: sæpe breuitatis causa cōtrahebant: ut ita dicerent multis modis uiuas argēteis palma: & crinibus rectifraetis. Quid quæro licētius: q̄ q̄ hominum etiam nomina cōtrahebant quo essent aptiora: & nam ut duellum bellum: & diuis diis: sic duillū eum qui pœnos classe deuicit: ut bellicum nomina uerūt: quum superiores appellati essent semper duelli. Quin etiam uerba sæpe cōtrahūtur: nō usus causa sed auriū. Quomodo enī uester Axilla alla factus est: nisi fugæ litteræ uastioris: Quā litteram etiam e maxillis & axillis: & uexillo: & pauillo cōsuetudo elegans latini sermonis euellit. Libenter etiam copulando uerba iungebant, ut sodes pro si audes: sis pro si uis. Jam in uno capsis tria uerba sunt. Ain pro ais ne: nequire p̄ nō quire: malle pro magis uelle: nolle pro non uelle. Deinde etiam sæpe & exin pro exinde: & proin p̄ proinde dicimus. Quid illud nō olet unde sit: quod dicit cum illis, cum aut nobis non dicitur: sed nobiscū: quia si ita diceret: obscœnius cōcurrerent litteræ: ut etiam modo: nisi autē interposuissem concurrissent. Ex eo est mecū: & tecū: nō cū me & cū te: ut esset simile illis uobiscū atq; nobiscū. Atq; etiā a quibusdā sero iā emendat' antiquitas: q̄ hæc repræhendūt: nā proh deū atq; hominū fidē deorū aiunt. Ita credo hoc illi nesciebāt: an dabat hanc licētiā cōsuetudo. Itaq; idē poeta qui inusitatius cōtraxerat patris mei meū factū pudet: pro meorū factorū: & textit' exitium examen capit pro exitiorū: nō dicit liberū: ut pleriq; loq̄mur: quū cupidos liberū: aut in liberū locū dicimus. Sed ut isti uolunt: neq; tu unq̄ i gremiū extollas liberorū ex te genus: & idē nāq; Aesculapii liberorū ex te genus: & idem nāq; æsculapii liberorū. At ille aliter in Chryse: non solū ciues: antiqui amici maiorū meum: quod erat usitatu: sed durius etiam consilium socii augurium: atq; exitū iterpreses. Idemq; pergit postq̄ pdigiū horriferum portentū pauor: quæ non sane sunt in omnibus neutris usitata. Nec enim dixerim tā libenter armum iudicium: & si est apud eundem. Nil ne ad te de iudicio armum accidit: quā centuriæ: ut censoriæ tabulæ loquuntur: fabrum & procum audio dicere non fabrorū & procorum. Planeq; duorum uirorum iudicium: aut triū uiorū capitoliiū: aut decē uiorū litibus iudicādis dico nūq̄. Atq; dixit accius uideo sepulchra dua duū corporū. Idēq; mulier una duum

i primo eadē fecit ex duello bellū: unde duellios quidā dixere bellofos. Nō usus cā: sed auriū, nō q̄ aiquit ita cōsuetudine inoleuerit: sed mulcendæ auriū cā. Vester axilla alla factus est, q̄ primus ab axilla brachii nomen acceperat ide per concisionē alla factus est publius fertilius alla appet ergo ut a multis aspiratur aspirari non debere, lam in uno capsis tria uerba sunt, nā cōpositū a cape: & si uis ē uerbū. Quid illud nō olet elegāter trāstulit quod p̄priū ē olfactus ad animū: sicut audio: & uideo usitatius ē pro itelligo positū. Obscœnius, turpius,

Concurrerēt litteræ. Subaudi, m. cum. n. Ut etiam modo nisi autem interposuissem. Si inquit dixissem cū nobis: nō cū aut nobis. Ut esset simile illis uobis cū atq; nobis cū, i. ut simili esset cōpositio i plurali: q̄ in singulari: si mō cōposita sūt: nā p̄ anastrophē oēs fere grāmatici p̄nūciari oportere aiunt: licet sub uno accētū, q̄ hæc repræhendunt nescientes cur ueteres ita loqui maluerint. Nō proh deū, deū p̄ deorū factū est. Ita credo, pulchra ironia, recte igit isti corrigūt: q̄ iscitia q̄dā hoc ueteres factitauerūt. Patris mei meū factū pudet: p̄ meorū factorū, p̄ cōcisionē. Sed ut isti uolūt, qui se antiq̄tatē correcturos arbitrātur iperiti. Aliter i chryse, i fabula quæ ita iscripta est a chryse patre agamēnonis amicæ: quæ chryseis dicta, unde inter achillem: & agamēnonē grauiſſima orta cōtētio: unde & homeri tota ilias emanauit. Maiorū meum, pro meorum. Consilium socii, pro cōsiliorum. Auguriū: atq; exitum, pro auguriorum: & exitorum. Prodigiū horriferorum portentum, pro prodigiorum horriferorum portentorum. Armum iudicium, pro armorum. Quā, pro quantū.

Centuriæ, quæ a cēturiis cōditæ tabulæ: tāq; a cēsoribus,

Dico nunq̄, quoniā sincopis potius utor: utpote concinuis ita me loq̄ratus. Dua duorū corporum, ita quilianus recte dici duapōdo: & trepundo putat,

Dū uirum, pro duoz uirorū. Quid uerum sit intelligo, i. noui equidē: quid recte dicatur: ut ipsa me loq
iubet analogia: sed malo sermonis leporē sequi. Quid quod sic loqui nosse, iudicasse uetant, ideo uetant: q̄
cōcisa sunt: nō itēgra. Nec uero repræhēderim scripsere, hæc uerba dualis eē numeri: more græcorū olim cō
derūt: quos ipse quoq; incitiaz
coarguit quintilianus iquiens: uirum: quid uerum sit intelligo: sed alias ita loquor: ut concessum
est: ut hoc uel pro deum dico: uel pro deorum. Alias ut necesse
est quum trium uirum non uirorum: quum sextertium: nūmum:
Quāquā fuerūt q̄ nobis adice
rēt dualē scripsit leger q̄ deui
rādā aspiratis gratia mollitū ē:
ut apd̄ ueteres p̄ male mereri:
male merere: ideoq; q̄ illi uo/
cant dualē, in illo solo genere
cōsistit: cū apud græcos: & i to
ra uerbi fere ratione: & i nomi
nibus depræhēdat: & sic quo/
q; rarissimus eius sit usus, apd̄
nostroz uero neminē hæc ob
seruatio reperiā: quin e con/
trario deuenere locos: & conti
cuere oēs: & confedere duces
apte nos doceāt nihil horū ad
uos ptinere dixit quoq;: quā/
quā id antonius rufus ex diuer
so pōit exēplū de pluribus pa
tronis præco p̄nūciare: qd̄ ue/
ro liuius circa initia stati primi
libri tenuere iquit arcē sabinī:
& mox i aduersū romāi subier
sed quē potius ego q̄ marcū tul
liū sequar: q̄ i oratore nō repræ
hendo iquit scripsit scripsit
eē uerius sentio. Idē erat ue
rius, nā componitur ab is: & de
mū prisciani testimonio. Cur
nō medidiē, cū a medio: & die
factū sit. Preter hæc duo uerba
nā a p̄positio nūq̄ in au mutat:
p̄ter q̄ i aufero: & aufero. No
tierant: & nauī: nauus prudēs
est unde nauiter prudenter.

Ex usu dicūt, quod significat
fere utile. In altero, si dicas ex
republica esset asperitas. Ex
quo quidam percisum. uult
ergo percisum dici. Indo
ctus dicimus breui prima litte
ra, non quin positione produ
catur: sed uoce breuis indica
tur. Quattuor enim modis syl
laba breuis: uel longa dicitur:
cum breuis: uel longa est i uer
su accipimus cum natura qua
le est cum seruius inquit tro
iam primitiuum corripit: deri
uatum produci cum uocem
non modo flexam: sed etiam
acutam: quæ plerunq; sit i bre
ui habet syllaba: ut sæpe uete
res loquunt grāmatici: & cū in
p̄nūciatiōe uocis morā attri
buimus: uel celeriter procurri

uirum: quid uerum sit intelligo: sed alias ita loquor: ut concessum
est: ut hoc uel pro deum dico: uel pro deorum. Alias ut necesse
est quum trium uirum non uirorum: quum sextertium: nūmum:
nō sextertiorū: nō nūmorum: quid in his consuetudo uaria non ē.
Quid q̄ sic loqui nosse iudicasse uetant: nouisse iubent & iudica
uisse: quasi uero nesciamus in hoc genere: & plenum uerbum re
cte dici: & iminutum usitate. Itaq; utrunq; Terentius: eo tu cogna
tum tuū non noras: post idem stilionem inq̄ est noueras, sic & ple
num est sicut imminuto licet utare: utroq; ergo ibidem quā curæ
sint quæ post carendo intelligunt: quā quem attinendi magni do
minatus sient. Nec uero repræhenderim scripsere alii item: & scri
pserunt esse uerius sentio: sed cōsuetudini auribus indulgenti libē
ter obsequor. Isdem campus habet iquit Ennius & in templis idē
probauit: ac isdem erat uerius: nec tamen idem ut optimus male
sonabat isdē ipse tractum ē a consuetudine: ut peccare suauitatis
causa liceret: & pomeridianas quadrigas: quā postmeridianas li
bentius dixerim: & mehercule: quā mehercules: nō scire quidem
barbaram iam uidetur nescire dulcius, ipsum meridiem: cur non
medidiem. Credo q̄ erat insuauius. Vna præpositio ē: eaq; nunc
tantum in accēptis tabulis manet: ne eam quidē oīum in reliquo
sermone mutata ē. Nā amouit dicimus: & abegit & abstulit: ut iā
nescias: an ne uerum sit: an abs. Quid si etiam affugit: turpe ui
sum est: & affer noluerunt: aufer maluerunt. Quæ præpositio
præter hæc duo uerba: nullo alio in uerbo reperietur. Noti erant
& nauī & nari: quibus quum i præponi oporteret dulcius uisum
est: ignoti ignauī: ignari dicere quā ut ueritas postulabat. Ex usu
dicunt: & e rep. quod in altero uocalis excipiebat: in altero esset
asperitas: nisi litteram sustulisses ut exegit edixit refert retulit: red
didit: adiuncti uerbi i primā litterā præpositio cōmutauit: ut sus
fugit: summouit: sustulit. Quid in uerbis iunctis: quā scite insi
pientem non insipientem: iniquum nō inæquum. tricripitem non
tricapitem: concisum non cōcæsum. Ex quo quidā percisum etiā
uolunt: quod eadem consuetudo non probauit. Quid uero hoc
elegantius: quod non fit natura: sed quodam istituto: indoctus di
cimus breui prima littera: isanus p̄ducta: i humanus breui: infœ
lix lōga: & ne multis q̄bus i uerbis: ea priæ līæ sūt q̄ i sapiēte q̄q;
fœlice producte dicit: i cæteris omnibus breuiter. Itemq; compo
suit: consueuit: concrepuit: confecit: consule ueritatem reprehē
det. Refer ad auris probabunt. Quare cur ita se dicent iuuari: uo
luptati autem aurium morigerari debet oratio. Quin ego ipse
quū scirē ita maiores locutos eē: ut nusquā nisi i uocali aspiratiōe
uterētur: loq̄bar sicut pulchros & cathegos: triūphos: Carthagi
nē dicerē aliquādo: idq; sero cōuitio auriū: quū mihi extorta ueri

tas esset usū loquēdi populo cōcessi: sciētīā mihi reseruauī. Orchinios tamē: & mathōes & orhones: Chæpiōes sepulchra: choroas: lachrymas dicimus: quia per auriū iudiciū semper licet. purꝫ semper Ennius nūq̄ pyr rhū uī patefecerūt phruges nō phryges ipsius antiqui declarant libri: nec enim græcam litteram adhibebant.

Nunc autem etiam duas: & quum phrygum & quum phrygibus dicendum esset absurdum erat: ut tamē barbaris casibus græcam litterā adhibere: aut recto casu solū græce loqui: tamē & phryges & Pyrrhū auriū causa dicimus. Quinetiā quod iam subrultū cū uidetur: olim autē politius eorꝫ uerborꝫ quorū eadem erant postremā duæ litteræ quæ sunt in optimus postremā litteram detrahebant nisi uocalis in sequebatur. Ita non erat ea offensio in uersibus: quā nunc fugiunt poetæ noui. Ita enī loquebamur: qui ē oību princeps non oībus princeps: & uita illa digni locoqꝫ: non dignus. Quod si indocta cōsuetudo tā ē artifex suauitatis: quid ab ipsa tandē arte: & doctrina postulari putamus? Hec dixi breuius q̄ si hac de re una disputarē: est enim hic locus late patens de natura usqꝫ uerborū: longius autē q̄ instituta ratio postulabat. Sed quæ rerū uerborūqꝫ iudiciū prudentiæ est: uocū autē & numerorum aures sunt iudices: & q̄ illa ad intelligētīā referuntur: hæc ad uoluptatē: i illis ratio iuenit: in his sensus artē: aut enim negligenda nobis fuit uoluptas eorum quibus pbari uolebamus: aut ars eius conciliandæ repetenda. Duæ sunt igitur res quæ permulceant aures: sonus & numerus: De numero mox: De sono nunc quærimus. Verba (ut supra diximus) legenda sūt potissimum bene sonantia: sed ea non ut poetæ exquisita ad sonum: sed sumpta de medio qua pōtus helles superat tmolum. At tauricos locorum splendidis nominibus illuminatus est uersus. Sed proximus inquinatus in suauissima littera finit frugifera & ferta. Asias arua tenet, Quare bonitate potius nostrorū uerborū utamur q̄ splendore græcorꝫ: nisi forte sic loqui pœnitet: qua tempestate paris Helenā: & quæ sequuntur: Immo uero ista sequamur asperitatēqꝫ fugiamus. Habeo istā ego per terricrepā: idemqꝫ uersutiloquas malitias. Nec solum cōponentur uerba ratione: sed etiam finiētur: quoniā id iudiciū eē alterum auriū diximus: sed finiūtur: aut cōpositiōe ipsa & quasi sua sponte: ut quædam genera uerborum: in quibus ipsis concinnitas inest quæ siue casus habent in exitu similes: siue paribus paria redduntur: siue opponuntur contraria suapte natura numerosa sunt: etiam si nihil est factum de industria. In huius concinnitatis cōsecutione Gorgiā fuisse principē accepimus: quo de genere illa nostra sunt in miloniana. Est enim iudices hæc non scripta: sed nata lex: quā non didicimus: sed accepimus: non legimus: uerꝫ natura ipsa arripuimus: hausimus: expressimus: ad quā nō docti sed facti non instituti: sed ibuti sumus. Hæc enī talia sunt: ut quæ referunt ad ea q̄ debēt referri. Intelligamus nō q̄ sitū eē numerū sed secutum: quod sit idem in referendis contrariis: ut illa sunt quibus non mo-

mus: ut hic: cuius rei aulus gelius: quitilianus: seruius: diomedesqꝫ meminerunt: ubi & ciceronis testimonium afferunt.

Purum semper ennius. nā nō y. græca littera ueteres utebantur. sed p. ea: u. ponebāt. Quod ex plautina fabula: quæ amphitryo inscribitur: licet etiā itueri. nā cū nomē fabulæ ex argumēti primis uersuū litteris significare plautus consueuit: i hac dictione pro y. græca littera. u. posuit: cū inquit. uterqꝫ deludunt dolis mirum imodū. Phruges: quia phrux: nō phryx dicebāt. Nunc & duas: quoniā ipsa aspiratio ratio græca est: post consonantes: ubi græce litteræ aspiratæ correspondent. In barbaris casibus. est siquidē phryx barbarum. Postremā litterā detrahebant. si i lucretianis uersibus adhuc iuenias frequētissime factū. Qui ē oību princeps: nō oībus ut nūc. Quid ab ipsa tandē arte: & doctrina postulari putamus. hoc dicit cū i perita multitudo hanc auribus suauem iueniret p. nunciationē quod nos facere par est: quæ ipsa doctrina exculti: & politi debemus ita longe melius sicut possumus hæc adhibere. In his sensus artē. sensus exterior: qui auriū est. Voluptas eorꝫ. qui nos audiunt a quibus probari desideramus. Sonus: & numerus. sonus quidem: qui i singulorꝫ delectu est uerborum: numerus qui est in copula uerborum.

Superat tmolum mōtē ciliæ: qui & tinolus ut ait plinius: prius dicebatur. Asias arua tenet. genitiuus ē asias: quæ siue casus habent in exitu similes. quæ homœoptota paulo ante diximus appellari. Siue paribus paria redduntur. q̄ statim memorabuntur. Est. n. iudices hæc non scripta: sed nata lex: scripta: & nata similes casus: & paria paribus correspondent. Quā nō didicimus. sed accepimus: & quæ sequuntur.

Sed ēt uersus efficit eā: quā nihil accusas damnas. dimeter est iambicus scazon eam pro una syllaba ponitur: ut sæpe eo modo loquuntur poetæ.

Condénas diceret: qui uer-
sum effugere uellet, quoniam
una syllaba superat: sed tamen
tales apud tragicos: & lyricos
præcipue pindarum uersus in
uenias, nã dimeter macrocatale
ctus uersus: sane hæc ipsa exem-
pla: & enthymemata a loco: qui
dicit a cõtrariis ipse uolens ostē-
dere i topicis posuit. Bene q̄ me-
ritã eē autimas dicit male me-
reri: & hic trimeter est scazon
ubi facta est cõcisio uerbi auti-
mas pro eo dictumq; autimas.
suntq; oia hæc interrogatiue le-
genda: ut enthymema fiat a cõ-
trariis. Id qd̄ scis pdest nihil:
id quod nescis obest, similiter
iabicus est uersus trimeter non
quo comici: tragiciq; utant: sed
iambographi: siqd̄ apud comi-
cos iambus: & ad iambi traden-
dã uelocitatē spõdeus adhibet
ita ut nō de sede secūda cederet
aut quarta iabus: & ultimus se-
per sit iabus cū resolutione alio-
rū pedū. ppter idifferentē, n. ul-
timã eēt pyrrihichius in sine po-
nitur: & ppter resolutionē iabi
ubi q; tribrachus: ac p resolutionē
nē spõdei ubi spõdeus: ibidem
dactylus: anapæstus: & proce-
leusmaticus. Quod scis nihil
pdest: qd̄ nescis multū obest,
trimeter quoq; hiciabicus est.

Numerū oratoriū necessitate
ipsa efficiūt, iō nō mirū dicit in
arte poetica aristoteles: q̄ ait iā-
bicū iō metrū uideri priō iuen-
tū q; plerūq; ita loqmur: ut ne
sciēter: iprudēterq; i ipm icida-
mus. In q̄rto accusatiōis, sub-
audi i uerrē. Quod q nō sen-
tiūt, q̄ fere sunt cū clausula mi-
nor ē q̄ ut uno possit spiritu p-
nunciari: aut plane ad syllabas
ipsas rettulit. Nō erat hoc apd̄
antiquos, hoc ex uerbis refert il-
log; cicero quos semp carpit.

Illam nobis sint credo repeten-
da, quæ nulla coloz; uarietate
distincta: qd̄ quã turpe uisu tã
ridiculum auditu fuerit. Nec
ego qd̄ deest antiquitati flagito,
hoc dicit sunt aliq; ueterū: q̄ ue-
lim ut exēpla desunt eis aliq; q̄
i nobis pfectiora sūt: q̄ qd̄ nō
posco. Porius q̄ laudo, quia
sunt alia pluris faciēda: q̄ qd̄ de-

sūt. In uerbis: & sēctis, subaudi grauib; ipsoz;. Quã cõclusiōe sniãz, quã ut sniãz qbusdã numeris teneãt:
uinciãtur: cõcludant. Quã nō hēnt, nō. n. numeros ullos norūt. Inuēta cõclusio, inuētus numerus. Atq;
usurpata, i. in usū uenissent. Sed hēt nomē inuidiã, odiosus hoibus numerus ubi i iudiciis hæc q̄ri uideantur:

do numerosa oratio: sed etiam uersus efficitur: Eam quam nihil
accusas: damna: cõdénas diceret qui uersum effugere uellet: be-
ne quam meritam eē autimas pro autimas: dicit male mereri: id
quod scis prodest: nihil id quod nescis obest. Versum efficit ipsa
ratio contrariorū. id esset in oratiōe numerosum: quod scis nihil
prodest: quod nescis multum obest. Semper hæc quæ græci anti-
theta nomināt: quum contrariis opponūtur contraria: numerū
oratoriū necessitate ipsa efficiunt: & eum sine industria, hoc gene-
re antiqui iam ante Isocratem delectabātur: & maxime Gorgias:
cuius in oratione plærūq; efficit numerū ipsa cõcinnitas. Nos eēt
in hoc genere frequentes ut illa sunt in quarto accusationis. Con-
ferte hæc pacē cū illius bello: huius prætoris aduētū cū illius ipe-
ratoris uictoria: huius cohortem impurā cū illius exercitu iuictō
huius libidines cū illius cõtnētia: ab illo qui cæpit cõditas: ab hoc
qui cõstitutus accepit: captas dicitis Syracusas. Ergo & hi nume-
ri sunt cogniti: etiã a latinis. Genus illud tertiū explicet: quale sit
numerosa & apta orationis. Quod qui non sentiunt quas auris
habeant: aut quid in his hominibus simile sit nescio. Mea quidē
& pfecto: cõpletoq; uerborū ambitu gaudent: & curta sentiūt: nec
amant redundantia: quod dico meas contiones sæpe ex clamore
uidi: cū apte sæpe uerba cõcidissent. Id enī expectāt aures: ut uer-
bis colligentur sententiã. Non erat hoc apud antiquos: & quidē
nihil aliud fere non erat. Nam & uerba eligebāt & sententiã gra-
uis: & suauis reperiebant. Sed eas aut uinciebant: aut explebant:
parum hoc me ipsum delectat inquiunt. Quid si antiquissima
illa pictura paucorum colorum magis q̄ hæc iam perfecta dele-
ctet: illa nobis sint credo repetenda: hæc. s. repudiãda: nominibus
ueterum gloriantur. Habet aut ut in ætatibus auctoritatem sene-
ctus: sic in exemplis antiquitas: quæ quidem apud me ipsum ua-
let plurimum. Nec ego id quod deest antiquitati flagito potius q̄
laudo: quod ē præsertim: quum ea maiora iudicem quæ sunt q̄ il-
la quæ desunt. Plus est enim in uerbis: & in sententiis bonis: qbus
illi excellunt: q̄ in cõclusionē sententiã: quã nō habent, post autē
inuēta cõclusio ē: qua credo uisuros ueteris illos fuisse: si iam nota
atq; usurpata res esset: qua inuenta ois uisus magnos oratores uide-
mus: sed habet nomē inuidiã: quum i oratiōe iudiciali: & forēsi nu-
merus latine: græce rhythmos inesse dicitur. Nimis enī isidiarū ad
capiendas auris adhiberi uidetur. si etiam in dicendo ab oratore
quærūtur hoc frãti isti: & ipsi isfracta: & amputata loquuntur: &
eos uituperant qui apta: & finita pronunciant: si inanibus uerbis
leuib; sententiis iuncta sint proba res lecta uerba. Quid est
cur claudere: aut insistere orationem malint: q̄ cum sententiã pari-
ter excurrere. Hic enim inuidiosus numerus nihil affert aliud: ni-

si ut sit apte uerbis cōprehensa sentētia: quod sit etiā ab antiquis: sed plerūq; casu: sæpe natura. Et quæ ualde laudātur apud illos: ea fere: q̄a sunt cōclusa laudant: & apud græcos quidem iam āni p̄pe quadringenti sunt: quū hoc probat nos nuper agnouimus. Ergo Ennio licuit uetera contemnendū dicere uersibus: quos olim Fauni uatesq; canebāt. mihi de antiquis eodem modo non licebit: præsertim cū dicturus nō sim ante hunc: ut ille: nec quæ sequūtur nos auli referare. Legi enī: audiuiq; nōnullos: quorū propemodū absolute concluderetur oratio. Quod qui non possunt nō est eis satis non contēni: laudari etiam uolunt. Ego autē illos ipsos laudo idq; merito: quorū se isti imitatores esse dicunt. Et si in his aliquid desidero hos uero minime: qui nihil illorū nisi uitiū sequūtur: quū a bonis absint longissime. Quod si aures tam inhumanas: tamq; agrestes habent: ne doctissimorum quidē uirorum eos mouebit auctoritas. Omitto Isocratē discipulosq; eius Ephorū: & Naucrātem: quāquā orationis faciendæ & ornandæ auctores locupletissimi summiq; ipsi oratores esse debeant. Sed quis omnium doctior: quis acutior: quis in rebus uel inueniendis: uel iudicandis acrior Aristotele fuit: quis porro Isocrati est aduersatus isensius: Is igitur uersum in oratiōe uetat eē: numerum iubet eius auditor Theodotes imprimis (ut Aristoteles sæpe significat) politus scriptor atq; artifex: hoc idē & sentit & præcipit. Theophaustus uero & hisdem de rebus etiam accuratius. Quis ergo istos ferat: qui hos auctores nō probent: nisi oīno hæc eē ab his præcepta nesciāt. Quod si ita ē: nec uero aliter existimo: quia ipsi suis sensibus nō mouētur: nihil ne eis inane uideatur. Nihil inconditū: nihil curtū: nihil claudicās: nihil redundās. In uersu quidē theatra tota exclamant: si fuit una syllaba aut breuior: aut longior. Nec uero multitudo pedes nouit: nec ullos nūeros tenet: nec illud quod offendit: aut cur: aut ī quo offēdit itelligit: & tamen omnīū longitudinē & breuitatē ī sonis. sicut acutarū grauiūq; uocū iudiciū ipsa natura in auribus nostris collocauit. Vis ne igit̄ Brute totum hunc locū accuratius etiā explicemus: q̄ illi ipsi qui & hæc & illa nobis traderunt. An his cōtenti esse quæ ab illis dicta sunt possumus. Sed quid quæro uelis ne quū litteris tuis eruditissime scriptis te id uel maxime uelle perspexerim. Primū ergo origo: deinde causa: post natura: tum ad extremum usus ipse explicetur oratiōis aptæ atq; enumerosæ. Nam qui Isocratē maxime mirantur: hoc ī eius summis laudibus ferunt: quod uerbis solutis numeros adiunxerit. Quum enim uideret oratores cum seueritate audiri: poetas autē cum uoluptate tum dicitur numeros secutus: quibus etiam ī oratione uteremur cum iucunditatis causa: tum ut uarietas occurreret satietati. Quod ab his uere quadam ex parte non totum dicitur. Nam neminem in eo genere scientius uersatum Isocrate confitendum est. Sed princeps inueniendi fuit Thrasimachus: cuius oīa nimis etiam extant scripta numerose. Nam (ut paulo ante di-

Hoc freti isti. hoc solatio sublati: qui numeris uti nesciunt.

Quā cū snia pariter excurrere. subaudi donec suo nūero reuiciat: ac potius ipsā malimus īterfingere sententiā. Sed plerūq; casu q̄ppe: q̄ nesciūt se illis uti. Sæpe natura: q̄a ut eorū natura ac dicendi cōcinitate delectat: ita sæpe in numerū iprudēter delabitur. Vetera cōtēnenti. nam si horatio credimus tradēti Liuii andronici ridet ennius poemata: & faunos illos: atq; ab origines. Ante hūc. subaudi numerū: & ennius: q̄ ueteres īcessabat: sed ut nunc eruditi loquantur oratores. Nō est eis satis nō cōtēni. ignaui prorsus: & ridiculi inquit hoies cum ad hanc dicendi uirtutem aspirare nō potuerint non est satis eis quod nō cōtēnunt quēadmodū fieri oportuit: sed etiā laudari quod nesciant uolunt. qui nihil illorum quos se imitari dicūt: cum uitā quidem imitētur: uirtutes uero relinquunt. mirā cicero īcrepationē adhibet aduersum istos: quos non insciat̄ mō qd̄ numeris uti nesciāt: sed etiā insanīa: qui uitia a uirtutibus discernere nō queant.

Tā inhumanas. i. incultas doctrina: nā humanitas doctrina appellat̄: ut tā aulus gelius: quā nonius marcellus pbant ueterū autoritate: quibus dicēdi est attributa autoritas. Ephorū: & naucratem. historicos isocratis discipulos. Quis porro isocrati est aduersatus isensius. & pinde si qd̄ ī numeris aristoteles uidisset iprobādū cū inimicus eius isocrates numerorum fuisset studiosissimus: an id taccuisset: inquit: uel potius asperime nō fuisset insectatus. Is igitur subaudi aristoteles: atq; artifex: q̄a de arte dicēdi libros reliquit. Quis ergo istos ferat. subaudi in calūniā numeros adducentes. Nisi omnino hæc esse ab eis præcepta nesciāt. iucunde cicero maxime eos coarguit ignorantīa quod nesciāt: qui etiā de numeris scripserint.

Nec uero aliter existimo: q̄ ab inscitia proficisci. Nec uero multitudo pedes nouit. ipe ritū uulgius inquit haud quāquā nouit pedes. Cū. n. uideret ora

tor, numerorum iā originem
aggregatur. Quod ab his
uere, eatenus uere aiūt: q̄te/
nus dicunt numeris delecta
tū isocratem, quatenus ip̄sū
autē primum numeris usū
ferūt: fallūtur, si quidem ali
ante isocratem uli sunt nu/
meris. Princeps inuenien
di, Thralimachus, primus
inuenit numerosam inquit
orationem thralimachus,
huius meminit plato in dia
logis. Similiter definita,
quæ homœoteleuta dixi/
mus appellari. Sed is est
usus intemperantius, quod
nimius in eis fuerit festiui/
tatibus dicendi: ueneres fe/
stiuitates cicero appellat.

Prope, n. centū cōfecit an/
nos. panathenaicū. n. scri/
bens nonagesimū: & quar/
tum agebat annum: uelut
ipse de se locutus inquit.

ἡγούμαι γὰρ οὐχαρμῶς
τεῖν οὐτε τοῖς ἐτέροις τοῖς
εὐενηκόντα καὶ τεσσαρ/
σιν ὄν ἐγὼ τυγχάνω γε/
γονῶσ οὐθολῶσ τοῖς ἡ/
δὴ πολιάσ εχουσὶν ἐκεῖ/
νοῦ τοῦτροπῶν ἐτιλεγεῖν.

Relaxat a necessitate nu/
merorū, quoniā ut ip̄e ait ta
lis oratio seni nō cōgruat. Ip̄s
sibi imitādi, i. sequendū fuit
eis eā cōcinitatē: quā semel
usurpassent. Aures, n. uel
animus: alii, n. cōcētū musi/
cū auribus rātū iudicari cen
suerūt: alii sola ratione: alii
porro melius tum sensu: tū
ratiōe: q̄ aiō in se dit putaue
rūt. An dispare numerus
i. dissimiles i his oibus iue
niant. Numerus interual/
lis longax: & breuiū ut in
musicis diastemata. Quæ
græci uocāt schemata, de quibus
supra abūde dictum ē.

Finitimū ē numero: tā, n.
figurata q̄ numerosa oratio
splēdidā reddunt orationē.

Per se plārūq; p̄fectū est
nā luminibus orō, i. tropis:
& schematis p̄ sese elegans
& ornata satis apparet ora/
tio. Iniquum est quod ac
cidit nō cognoscere, admo
dū inquit alienum est non
cognoscere: quo maxie sen
sus noster afficitur. Neq;

xi) paria paribus adiūcta: & similiter definita. Itemq; cōtrariis relata
contraria: quæ sua sponte etiam si id non agas cadunt plerūq; nume
rose. Gorgias primus inuenit: sed id is est ulus intēperantius. Idē autē
est genus (ut ante dictum est) ex tribus partibus collocatiōis. Alterū
horū uterq; Isocratē ætate præcurrit: ut eos illos moderatione nō in
uentione uicerit. Est enim ut in transferendis trāquillior: sic in ip̄s
numeris sedatior. Gorgias autē auditor est eius generis: & his festiui/
tatibus: sic enim ip̄se censet: isolentius abuti: quas Isocrates: quum
tamē audiuisset in thessalia adolescens senē iam Gorgiā moderatius
etiā tēperauit. Quin etiā se ip̄se tantū quantū ætate præcedebat: p
pe enī centū cōfecit annos: relaxarat a nimia necessitate numerorū:
quod declarat in eo libro quem ad Philippum Macedonem scripsit:
quū iam admodum esset senex. In quo dicit sese minus: iam seruire
numeris q̄ solitus eēt: ita non modo superiores: sed se ip̄se correxerat.

Quoniam igitur habemus aptæ orationis eos principes: auctoresq;
quos dicimus: & origo inuenta est causa quærat: quæ sic aperta est:
ut mirer ueteres non esse cōmotos: præsertim quū: ut fit: fortuito sæ
pe aliquid cōcluse aperteq; dicerent: Quod quum aiōs hominū: au
risq; ppulisset: ut itelligi posset id quod casus effudisset: accidisse iocū
de: notandū certe genus: atq; ip̄s sibi imitādi fuerūt. Aures enim uel
animus auriū nūcio naturalē quandā in se continet uocū omnium
mēsionē. Itaq; & longiora & breuiora iudicat & p̄fecta ac moderata
semp expectat. Inutilia sentit quædā & quasi decurtata: quibus tāq;
debito fraudet offendit. Productiora alia & quasi imoderatius ex/
currētia quæ magis etiā aspernant aures: quod quū in plārīsq; tum
in hoc genere nimiiū: quod ē offendit uehementius q̄ id quod uidet
parū. Ut igit poetica: & uersus inuentus ē terminatione auriū obser
uatione prudentiū: sic in orationē aiāduersum ē: multo illud quidē
serius: sed eadem natura admonēte: quosdam esse certos cursus: con
clusionesq; uerborū. Quoniā igit cām quoq; ostendimus naturam
nunciid enī erat tertiū: si placet explicemus quæ disputatio nō huius
instituti sermonis ē: sed artis itimæ. Quæri enī pōt qui sit orationis
nūerus: & ubi sit natus & positus: e quo & is unus ne sit: an duo: an
plures: quæq; ratione cōponat: & ad quam rē: & quādo & quo loco
& quēadmodum adhibitus aliquid uoluptatis afferat. Sed ut i plār/
risq; rebus: sic i hac duplex ē considerādi uia quarū altera est lōgior:
breuior altera: eadē etiā planior. Est autē lōgioris prima illa quæstio:
sit ne omnino ulla numerosa oratio: Quibusdā enī nō uidet: quia
nihil insit in ea certi ut i uersibus: & q̄ ip̄s q̄ affirmant eēt esse nume
ros rationē: cur sint: nō queāt reddere. Deīde si sit nūerus in oratione
qualis sit: aut quales & e poeticis ne numeris an ex alio genere quo
dā & si e poeticis quis eorū sit: aut quis. Nāq; aliis unus modo: aliis
plures: aliis omnes idē uidet. Deīde quicūque sūt: siue unus siue
plures: cōmūes ne sint oī generi orōnis: quoniā aliud genus ē narrā
di: aliud psuadēdi: aliud docēdi: an dispare numeri cuiq; orōnis ge
neri accōmodetur: si oēs: q̄ sint: si dispare: qd iter sit: & cur nō æque i
orōne atq; uersum numerus appareat: Deīde quod dicit i orōne nu

merosum: id utrū numero solum efficiat: an etiā uel compositione quadam: uel genere uerborū: an ē suum cuiusq;: ut numerus interual-
lis: cōpositio uocibus: genus ipsum uerborū quasi quādam forma: &
lumen orationis appareat: sitq; omnium fons compositio ex eaq; &
numerus efficiatur: & ea quæ orationis quasi formæ: & lumina quæ
(ut dixi) græci uocant schemata. At nō est unū: nec idem quod uoce
iucundū est: quod moderatiōe absolutū: & quod illuminatū genere
uerborū q̄q̄ id quidē finitimū est numero: quia p se plærūque pfectū
est. Cōpositio aut ab utroque differt: q̄ tota seruit grauitati uocū aut
suauitati. Hæc igit fere sunt: in quibus rei natura quærenda sit. Esse
igit in oratione numerū quendam nō ē difficile cognoscere. Iudicat
enī sensus in quo iniquū est quod accidit nō cognoscere: si cur id acci-
dit reperire nequeamus. Neque enim ipse uersus ratione ē cognitus
sed natura atque sensu quem dimēsa ratio docuit: quid acciderit: ita
notatio naturæ & aīaduersio pepit artē. Sed in uersibus res est aptior
q̄q̄ etiā a modis quibusdam cantu remota soluta esse uideat oratio:
maximeq; id i optimo quoq; eorum poetarū: qui lyriici a græcis no-
minātur: quos quum cantu spoliaueris: nuda pene remanet oratio.
Quorum similia sunt quædā etiam apud nostros: uelut in thyeste.
Quenam te esse dicam: quin tarda i senectute: & quæ sequuntur:
quæ nisi quū tibi cē accessit oratio ni sunt solutæ simillima. At comi-
corū senarii ppter similitudinē sermones sic sæpe sunt abiecti: ut nō
nunq̄ uix in his numerus & uersus intelligi possit: quo ē ad inueni-
endū difficilior in oratione numerus q̄ in uersibus. Oīno duo sunt
quæ cōdit orationē: uerborū: numerorūq; iucūditas. In uerbis inest
quasi materia quædā: in numero expolitio: sed ut cæteris i rebus ne-
cessitatis inuēta antiquiora q̄ uoluptatis. Ita i hac re accidit ut multis
sæculis ante oratio nuda: ac rudis ad solos animorum sēsus exprimē-
dos fuerit repta q̄ ratio uerborū cā delectationis aurium excogita-
ta. Itaq; & Herodotus & eadem superior quæ ætas numero caruit:
nisi quādo temere ac fortuito: & scriptores perueteres: de numero ni-
hil omnino: de oratione præcepta multa nobis reliquerūt. Nā quod
facilius est & magis necessarium id semp ante cognoscitur. Itaq; trāf-
lata: aut facta: aut iuncta uerba facile sunt cognita: quia sumebantur
e consuetudine quotidianoq; sermone. Numerus aut non modo de-
promebatur neq; habebat aliquā necessitudinē: aut cognitionē cū
oratione. Itaq; serius aliquāto notatus & cognitus quasi quandā pa-
lestrā & extrema liniamēta orationi attulit: quo & si angusta quædā
atq; concisa: & alia collocata & diffusa oratio: necesse ē id non littera-
rum accidere naturæ: sed interualloꝝ longorū: & breuiū uarietate.
Quibus implicata atq; permixta oratio: quoniā tū stabilis est: tū uo-
lubilis: necesse est eiusmodi naturā numeris contineri. Nā circuitus
quē sæpe iam diximus incitator numero ipso fertur & labit quoad
perueniat ad finē & insistat. Perspicuū ē igit numeris astrictā orati-
onē eē debere carere uersibus: sed ei numeri poetici ne sint: an ex alio
genere quodā deinceps ē uidendū. Nullus ē igit numerus extra poe-

enīpe uersus ratiōe ē cogni-
tus: at ut lucretius putat ex
auitū concentu homines cæ-
perunt primo ipsiq; modu-
late aliquid pferre. Nota-
tio naturæ: q̄ fuit in sensu.

Et animaduersio ratiōe
cōpræhensa. Peperit artē.
ita ars ortū habuit. Qui
lyriici a græcis nominātur.
nā in his maxie cātulenæ di-
uersa harmonia est. Lyriici
quod ad lyram uersus cane-
rēt: sicut et a modulatu me-
lici sunt noiati. In thyeste
tragœdia ueteres latini: uel
ēni: uel pacuuii: uel actii al-
teriusue fabula. Cū tibi cē
accessit cū ad tibias canūtur
uersus: ut et cātu teneat au-
ditor. Quo ē ad inuenien-
dū difficilior i oratiōe nume-
rus. quoniā numero comœ-
diæ adhuc obscurior. Ita
q; trāslata: aut facta. quoniā
hæc admodum necessaria
erāt: q̄ i oī oratiōe erāt usur-
panda. Quādā palestrā. q̄
exercendi corporis cā inuē-
ta ē. Et extrema liniamē-
ta orationi attulit. a pictori-
bus sumpta trāslatio: hoc ē
absoluit ita orationē ut i ea
polianda nihil amplius desi-
deraret. Tū stabilis. q̄ ex
lōgis: ut ex spōdeis: uel mo-
lōis. Tū uolubilis. quæ ex
breuibus: & pæanibus q̄t-
tuor: uel iābis aut trochæis.

Nā circuitus. quē græci
periodon: cicero multis ap-
pellat nominibus: modo. n.
clausulā: modo circuitum:
modo compræhensionem:
ut aliter etiam uocare solet.

Nullus est igitur nume-
rus extra poeticos. i. q̄ pedi-
bus eiusmodi constet: atq;
conficiatur: q̄bus etiam ipsi
utuntur poetæ in uersibus.

Nam omnis talis est. sub-
audi numerus. nā sicut hæc
pedes: quā ipse aperit habet
sectionem: ita numeri: q̄ ex
pedibus cōstant habeat ne-
cessē ē. Partem pedis: aut
æqualē esse ut in pyrrichio
spondeoq;. Aut altero tā-
to. ut in trochæo: & iambo:
aut sesqui esse maiorem: ut
pæanes quattuor: est & tri-
pla proportio: ut in amph-

bracho: & sesquitercia: & i quattuor epitritis unde etiā nomē habuerunt epitriti. Aequalis dactylus: quia una duorū temporū cū duobus temporibus comparata æqualem proportionē facit. Duplex iambus: quia duo tempora cū uno comparatur. Sesequi pæan, quoniā tria tempora cū duobus conferuntur. Qui pedes in orationem cadere qui possunt: ac si dicat nullo modo accidere poterit, hoc dicit nō qui alii quoq; cadant: sed satis habuit aliquos ostendere, ideo etiā subiungit, incidere uero omnes in orationē etiā ex hoc itelligi potest.

Quod uahementer est uitiosum, quoniam dum soluta esse debet oratio uitiose uersus pangitur. Neq; exaudimus nosmetipsos, nō suspicimus quid dicamus. Senarios uero, i, trimetros iambicos: Et hipponactæos effugere uix possumus, hipponactæū ab hipponacte iā bographo carmē appellatum. Est autē metrū iambicū hipponactæū ut manlius iquit theodoricus quod reperit pedes ex lege in aliis cōprehensa: & additur ei i sine pes bacchius, ibis liburnis inter alta nauū recurrens: ē etiam alterum iambicū hipponactæū quod a nobis cōprobat in quo sextus pes spōdeus ponitur, huius exēplū hic nō iambum reddit pedem sextum. Sed tamen uersus uitiosum genus, uerū tamen inquit uitiose uersibus utimur. Sed etiam anapæsta, subaudi carmina: sane i anapæstico metro: ut idem manlius theodoricus inquit nullum pedem ita congruere ut spōdeum uideamus: nam quāuis dactylum i hoc metro a quibusdam græcis positū inuenimus eo tamē adhibito cōfragosius quiddam resonat: & durius ita tamē si dactylus: atq; anapæstus sūt tēporibus pares: id tamē auriū sensus cui est maxime parendum efflagitat: ut quemadmodū itromitti in metrū dactylicū ne eius suauitate corrumpat non potest: ita metrū anapæsticū ne eius genera minuatur dactylo in hospitalis erit, accommodatissimus uero spondeus in hoc metro locus prius: cæteri atq; oēs pedes anapæsti, ita tamen ut pro ultimo pede: sicut i trochaico metro una tamē syllaba cōstituatur, priō autē metrū anapæsticū: aut dactylicū ab hexametro metro ordimur, huius exēplū alte superemicat ætнополоq; ppinquat. Hæc mālius nō me fugit hic de hoc metro posse alia plura dici: sed quod ad hunc locū attinet pluribus dicēdū non fuit. Anapæsticus is: qui aristophanius nominat, aristophanius cōstat monometro: uel dimetro: ut optima calliope. Sed tamē hic corrector, ironicos hic corrector: quoniā dum alios corrigit in eo: i quo corrigit uitio ipse repræhendēdus

Sunt, n, q iābum putēt, ut aristoteles. Quod ille dactylicus numerus hexametrorū magniloquentiæ sit accommodatior, sicut demetrius phalereus putat. Profectus ex optia disciplina, subaudi isocratea. Et choreū, choreus aliquādo trochæus: aliquādo tribrachus appellat. Alterā nimis icitatā: quæ ex choreis, i, tribrachis,

ticos: ppter ea q; definita sunt genera numerorū, nam oīs talis ē: ut unus sit e tribus. Pes, n, qui adhibetur ad numeros partit' i tria: ut necesse sit ptē pedis: aut æqualē eē alteri parti: aut altero tāto: aut sesq; eē maiorē. Ita sit æqualis dactylus: duplex iābus sesequi pæan q; pedes i orōnē nō cadere q; possunt: q; bus ordine locatis qd efficitur numerosū sit necesse ē. Sed quærit quo nūero: aut q; bus potissimū sit utēdū. Incidēt uero oīs i orōnē et ex hoc itelligi pōt q; uersus sæpe i orōne p i prudētiā dicimus: qd uehemēter ē uitiosū: sed nō attēdimus: neq; exaudimus nosmetipsos. Senarios uero & hipponacteos effugere uix possumus. Magnā, n, partem ex iābis nra cōstat orō: sed tamē eos uersus facile agnoscit auditor: sunt, n, usitatissimi. Inculcamus autē p i prudētiā: sæpe et minus usitatos: sed tamē uersus uitiosum genus: & lōga ai puisiōe fugiēdū. Elegit ex multis isocratis libris triginta fortasse uersus Hieronymus pipaticus i primis nobilis: plærosq; senarios: sed et anapæsta: quo quid pōt eē turpius: & si i eligēdo fecit maliciose. Priā, n, syllaba dēpta i priō uerbo sentētiæ: postremū ad uerbū primā rursus syllabam adiūxit insequētis. Itaq; factus ē anapæsticus is q; Aristophaneus nominat: qd ne accidat obseruari nec pōt: nec necesse ē. Sed tamē hic corrector i eo ipso loco quo repræhendit: ut a me ai aduersū ē studiose inq; renti: i eū imittit i prudens ipse senariū. Sic igit hoc cognitū i solutis etiā uerbis iesse numeros: eosdemq; esse oratorios: q; sint poetici. Sequitur ergo: ut q; maxie cadāt i orōnem aptā numeri uidendū sit, sunt enī q; iambū putent: q; sit oratiōi simillimus: q; de cā fieri ut is potissimū ppter similitudinē ueritatis adhibeat in fabulis: q; ille dactylicus numerus exametrorū magniloquentiæ sit accommodatior. Ephorus at lenis ipse orator sed pfectus ex optima disciplina pæana sequitur: aut dactylū: fugit autē spōdeū & choreū. Quod enī pæan habeat tris breuis: dactylus autē duas breuitate & celeritate syllabarū labi putat uerba pcliuius: cōtraq; accidere i spōdeo & choreo q; alter e lōgis cōstaret: alter e breuibus fieret: alterā nimis icitatā: alterā nimis tardā: neutrā tempatā. Sed & illi priores errāt & Ephorus i culpa est. Nā & q; pæana prætereūt nō uident mollissimū a sese numerū eūdemq; amplissimū præteriri. Quod lōge Aristoteli uidet secus q; iudicat Heroum numerū grādiorem q; desideret soluta orō: iambū autē nimis e uulgari esse

sermōe. Ita nec humilē nec abiectā orōnē: nec nimis altā & exag-
geratā probat. plenā tamen eā uult esse grauitatis. ut eos q̄ audi-
ent ad maiore admiratiōē possit traducere: trocheū aut̄ qui ē eo-
dem spatio quo choreus cordacē appellat. q̄a cōtractio & breui-
tas dignitatē nō habeat. Ita p̄æana p̄bat: eoq̄ ait uti oēs: sed ipsos
nō sentire quū utant̄. Esse aut̄ tertiū ac mediū inter illos: sed ita fa-
ctos eos pedes esse: ut in eis singulis modus insit: aut sexq̄ plus: aut
duplex: aut par. Itaq̄ illi de quibus ante dixi tantūmodo cōmo-
ditatis habuerūt rationē: nullā dignitatis. Iābus enī & dactylus ī
uersū cadūt maxime. Itaq̄ ut uersum fugimus sic hi sunt ī oratiōe
euitandi continuati pedes. Aliud enī quiddā ē oratio: nec qcq̄ ini-
micius q̄ illa uersibus. P̄æan aut̄ minime est aptus ad uersū: quo li-
bētius eū recipit orō. Ephorus uero ne spōdeū quidē quē fugit ī
telligit eē æqualē dactylo quē p̄bat. Syllabis enī metiēdos pedes
nō interuallis existimat: quod idē facit in trocheo: q̄ ip̄ibus & in-
teruallis par ē iambo: sed eo uitiosius in orōne si ponat̄ extremus:
q̄ uerba melius in syllabas longiores cadūt. Atq̄ hæc q̄ sūt apud
Aristotelē eadē a Theophrasto Theodecteq̄ de p̄æane dicunt̄.
Ego aut̄ sentio oīs in orōne eē q̄si pmixtos & cōfustos pedes. Nec
enī effugere possemus aiaduersionē si semp̄ hisdē uteremur: quia
nec numerosa esse: ut poema: neq̄ extra numerū: ut sermo uulgi
debet oratio. Alterq̄ nimis ē iunctū: ut de industria factū appareat.
Alterq̄ nimis dissolutū: ut puulgatū atq̄ uulgare uideat̄: ut ab al-
tero nō delectere: alterq̄ oderis. Sit igit̄ (ut supra dixi) pmixta & tē-
perata numeris: nec dissoluta: nec tota numerosa p̄æane maxime:
quoniā optimus auctor ita censet: sed reliquis etiā nūeris: quos ille
præterit tēperata: **Q**uos aut̄ numeros: cū quibus tanquā purpu-
rā misceri oporteat nūc dicēdū ē: atq̄ et̄ quibus orōnis generibus
sint quiq̄ accōmodatissimi. Iābus enī frequētissimus ē in his quæ
demisso atq̄ humili sermōe dicuntur: p̄æan at̄ ī āplioribus: ī utroq̄
dactylus: ita ī uaria & p̄petua orōne: hi sūt iter se miscēdi & tēpe-
randi: sic minime aiō aduerteret̄ delectatiōis aucupiū: & q̄drādæ
orōnis industria. **Q**uæ latebit eo magis: & uerborū & sniary pōderi-
bus utemur. Nā q̄ audiūt hæc duo aiaduertūt & iocūda sibi cēsēt:
uerba dico & sniary: eaq̄ dū ais attētis admirātes excipiūt: fugit eos
& præteruolat numerus: q̄ tamē si abesset illa ipsa delectaret̄: nec
uero minus his cursus ē numeroꝝ: orōnis dico. Nā ē lōge aliter in
uersibus nihil ut fiat extra modū. Nā id qdē eēt poema: sed oīs nec
claudicās: nec q̄si fluctuās: & æq̄liter cōstāterq̄ ingrediēs numero-
sa habet orō. Atq̄ ī dicēdo nūerosū putat̄: nō q̄ totū cōstat e nu-
meris: sed q̄ ad nūeros pxie accedit: quod etiā difficilior ē orōne q̄
uersibus: quod ī illis certa qdā & definita lex ē: quā seq̄ sit necesse.
In dicēdo at̄ nihil p̄positū: nisi aut̄ ne imoderata: aut angusta: aut
dissoluta: aut fluens sit orō. Itaq̄ nō sunt ī ea tanquā tibicini p̄cul-
sionū modi: sed uniuersa cōpræhensio: & spēs orōnis clausa & ter-

tabit̄. si pōdus erit ī uerbis: atq̄ sentētis. Qui tamē si abesset. si nullus foret numerus p̄pter grauitatē tamē
uerborū: & sentētiarū aures ad audiēdū intētā essent. Ad numeros pxime accedit. si qdē expedibus constant

Alterā nimis tardā. q̄ ex spō-
deis. Priores errant. ideo non
mirandū si numeri nōdū eis sa-
tis noti. Heroū numerū: qui
ex dactylis cōstet: uel spondeis.
Trocheū aut̄: q̄ ē eodē spatio:
quo choreus. uterq̄ enī tribus
constat temporibus. Corda-
cem appellat. i. lassiuā: & proca-
cem exultationē: quod in bre-
uitate grauitas nulla sit. Ita
p̄æana probat p̄p̄ dictionis lō-
gitudinē. Aut sescuplus: qui
ab aliis sesquialter etiā dicit̄ lati-
nis: græce aut̄ hemiolios ut tria
ad duo. triginta ad uiginti: in qui-
bus totum & dimidia alterius
pars continetur numeri super-
particularis. quis aut̄ hic in pe-
dibus metiēdus sit: sicut & du-
plus: & triplos: & sesquitercius
aut par iam dictū. Iambus. n.
& dactylus in uersum cadunt
maxime. hoc nō dicit quin reli-
qui quoq̄ uersum faciant: sed
quia hi coniuncti facile uersū
facere dinoscantur: multi iābi:
multiq̄ dactyli. P̄æan autem
minime est aptus ad uersū: atq̄
p̄æanicū etiā metrū dicimus
intelligendū ergo uersum: qui
sonitū aliquem poeticū habeat:
& eo metro rarissime quoque
utuntur poetæ. Aequalem
dactylo. subaudi temporibus:
nam et æqualis ē etiā sectio.
Nec enī possemus effugere ani-
maduersionem: quia cū simili-
bus oēs clausule pedibus termi-
narēt̄: dephēderet̄ dicēdi aucu-
piū: & p̄inde ubi uere diceſ uir-
deri uelles ludeſ uiderere. Al-
terū nimis ē iūctū. poema. Al-
terq̄ nimis dissolutū. qd̄ ad ser-
monē ptinet: iō neutro genere
ptulit: q̄a ad rē: nō ad sermonē
dirigit cogitatū. Ab altero nō
delectere. sermōe. Alterū ode-
ris. cū similes uideas poemati.

Optimus autor. subaudi ari-
stoteles. Hi sunt iter se miscēdi
iābus: dactylus: p̄æan. Et qua-
drādæ orōnis industria. sicut enī
qd̄rata forma maxie stabilis ē:
unde & eā plato terræ a scriben-
dā eē cēsuit: q̄a quāq̄ iactes: &
uoluas firmat̄: ita idē qd̄rat̄ cō-
uenit̄ dixerūt ueteres. Quæ
latebit eo magis: hoc dicit. au-

riū qd̄ q̄rimus aucupiū occul-

numeri: nec pars ulla uacat pedibus. clausula uero satis habet: si primordia pedibus consistant: atque adeo uersuum primordius fines pedibus concludant uersum non terminantibus. Taque tibicini percussione modi, ubi percussione digitorum breuitas: & longitudo syllabarum ostendat. Est enim ille ambitus non abiectus quod fieri uidebitur si sola ultima sint numerosa.

Non erit difficillimum, id uere. nam quoquo modo se quispiam exercuerit: ita dicit uel adeo uerum est ut nobis frequentissime scribentibus uersus: extemporalis quodam uersu dicendi facultas emanet, uerba concurrunt ad illa afferenda sententia ita ut mens ipsa: quod nihil celerius dici potest.

Spectat debet ad ultimum, quonia pars ultima potissimum mouet audientem. Incitator si ex breuibus consistet. In reliquis ornamento, quod sunt in solo uerbo: & figuris.

Ternae partes uerborum, id est tria genera uerborum distribuitur ornatus: ut sint translata: ut nouata: ut prisca: addunt et alii: ut alibi ipsemet cicero propria: sed subiungit. Nam de propriis nihil hoc loco dicimus, quonia ea magis humiliter conueniunt characteri. Concinnitate, ut supra ostensum comode copulat. Aut constructione uerborum, ut hent contraria. Si quando semper in gradiloquo, subaudi ne sibi sit ipse cicero contrarius: supra, n. humilem characterem ait loque abesse. In tota continuatione uerborum, id est periodo. Quorum subaudi uersuum imparibus: an aequalibus: quibus periodus consistat. Deque eorum partibus, id est casibus: ac mensuris.

Remotis igitur reliquis generibus, demonstratio: siue panagyrico: & deli-

minata est: quod uoluptate aurium iudicatur. Solet autem quaeri toto ne in ambitu uerborum numeri tenendi sint: an in primis partibus atque in extremis. Plurimique enim censent cadere tantum numero se oportere terminarique sententia. Est autem ut id maxime deceat non id solum, est enim ille ambitus non abiectus. Quare quum aures extremum semper expectent: in eoque acquiescant: id uacare numero non oportet: sed ad hunc exitum tam a principio ferri debet uerborum illa comprehensio: & tota a capite ita fluere: ut ad extremum ueniens ipsa consistat. Id autem bona disciplina exercitatis quae & multa scripserunt: & quicumque sine scripto dicerent similia scriptorum effecerint non erit difficillimum. Ante enim circumscribitur mente sententia: conuestimque uerba concurrunt: quae mens eadem quod nihil est celerius statim dimittit: ut suo quodque loco respondeat: quorum de scriptus ordo alias alia terminatione concludit: atque omnia illa: & prima & media uerba spectare debet ad ultimum. Interdum enim cursus est in oratione incitator: interdum moderata ingressio: ut iam a principio uidentur sit quemadmodum uelis uenire ad extremum: nec in numeris magis quam in reliquis ornamentis orationis: eadem quum faciamus quod poetae: effugimus tamen in oratione poematis similitudinem. Est, namque utroque & materia & tractatio: materia in uerbis: tractatio in collocacione uerborum. Ternae autem sunt utriusque partes uerborum: translatum: nouum: priscum, nam de propriis nihil hoc loco dicimus. Collocacionesque autem earum quod diximus: conpositio: concinnitas: numerus: sed in utroque frequentiores sunt: & liberiores poetae. Nam & transferunt uerba quum crebrius, tum et audacius: & priscis libentius utuntur: & liberius nouis: quod idem fit in numeris: in quibus quod si necessitati parere coguntur: sed tamen haec nec nimis esse diuersa: neque uallo modo conuicta intelligi licet. Ita fit ut non ite in oratione: ut in uersu numerus extet: idque quod numerosum in oratione dicitur non semper numero fiat: sed nonnunquam aut concinnitate aut constructione uerborum. Ita si numerus orationis quod sit: omnis est: sed alius alio melior atque aptior. Si locus in omni parte uerborum: si unde ortus sit ex aurium uoluptate: si componendorum: ratio dicitur alio loco: quae pertinet ad usum: quod pars quarta & extrema nobis in diuidendo fuit: si ad quam rem adhibeat ad delectationem: si quando semper: si quo loco in tota continuatione uerborum: si quod res efficiat uoluptatem eademque in uersibus: quorum modum notat ars: sed aures ipsae tacito: quum sensum sine arte definiunt. Satis multa de natura: sequitur usus de quo est accuratius disputandum. In quo quod situm est: in toto ne circuitu illo orationis quem graeci periodum appellant: nos tum ambitum tum circuitum tum comprehensionem aut continuationem aut circumscriptionem dicimus: an in principis solum an in extremis: an in utraque parte numerus tenendus sit. Deinde quum aliud uideatur esse numerus: aliud numerosum quod iter sit: tum autem in omnibus ne numeris aequaliter particulas deceat incidere: an facere alias breuiores: alias longiores: idque quando: aut cur: quibusque partibus: pluribus ne: an singulis: imparibus: an aequalibus: & quando: aut istis aut illis sit utendum: quaeque iter se aptissime collocent: & quomodo: an omnino nulla sit in eo genere distinctio: quodque ad rem maxime pertineat: quod ratione numerosa fiat oratio. Explicandum est etiam unde orta sit forma uerborum: dicendumque quomodo circuitus facere deceat. Deque eorum particulis & tamque incisionibus differendum est. Quare dumque utrum una species & longitudo earum: an ne plures: & si plures quo loco: aut quando: quoque genere uti oporteat. Postremo totius generis utilitas explicanda est: quod quidem patet latius

Orator

nō ad unā, n. rē aliquā: sed ad plures accommodat. Ac licet nō ad singulas res respōdētē de uniuerso generē sic diceat: ut ēt singulis satis respōsū eē uideat. Remotū igitur reliquos generibus unū selegimus: hoc quod ē in cāis foroque uersat: de quo dicemus. Ergo in aliis, i. in historia & in eo quod appellamus epidiectico, placet oīa dici. In Iocrateo Theopompeoque mori: illa circūscriptioe ambituque: ut tāquā in orbe inclusa currat orō quoad insistant in singulis pfectis absolutisque sētētis. Itaque postea quā ē nata hęc: uel circūscriptio uel cōprehēsiō uel cōtinuatio uel ābitus: si ita licet diceat nemo quod aliquo eēt in nūero scripsit orōnē generis eius: quod eēt ad delectationē cōparatū: remotūque a iudiciis forensibus certamine: quoniam redigeret oīs fere in quod dicitur nūmerūque sētētis. Nā quū is ē auditor quod nō uereat: ne cōposita orōnis insidiis sua fides attētet: grāciā quoque habet oratori uoluptati auriū seruienti. Genus autē hoc orōnis: neque totū assumēdū est ad cās forenses neque oīno repudiandū. Si enī semp utare quū satietatē affert: tū quale sit etiā ab īperitis agnoscitur. Detrahit præterea actiōis dolorem: aufert humanū sensum actoris: tollit funditus ueritatē & fidē. Sed quoniā adhibēda nōnūquā ē primū uideēdū est quo loco: deinde quādiu retinenda sit: tum quot modis cōmutanda. Adhibenda est igitur numerosa oratio si aut laudandū est aliquid ornatius: ut nos in accusationis secūdo de Siciliae laude diximus: aut in senatu de consulatione meo: aut exponenda narratio: quæ plus dignitatis desiderat quā doloris: ut in quarto accusationis de ætneensi cerere: de segestena diana: de syracusarū situ diximus. Sæpe etiā in amplificanda re cōcessu oīum funditur: numerose: & uolubiliter orō. Id nos fortasse nō pfectimus: conati quidē sæpissime sumus: quod plurimis locis porationes nostræ uoluisse nos atque aīo cōtendisse declarant. Id autē tū ualeat quū is qui audit ab oratore iam obsessus est ac tenetur. Nō enī id agit ut insidietur & obseruet: sed etiam fauet pcessumque uult: dicendi que uim admirās: nō anquirat quod pprehendat. Hęc autē forma retinenda non diu est: nec dico in poratione quā ipse includit: sed in orationis reliquis partibus. Nā quum sis his locis usus: quibus ostendi liceret transferenda tota dictio est ad illa quæ nescio: cur quum græci comata: & cola nominent: nos non recte incisa & mēbra dicamus. Neque enim esse possunt ut rebus ignotis nota nomina: sed quum uerba: aut suauitatis: aut inopiæ causa transferre soleamus: in omnibus hoc fit artibus: ut quū appellādū sit: quod ppter rerū ignorationē ipsarū nullū habuerit ante nomen necessitas cogit: aut nouū faciat uerbum: aut a simili mutuari. Quo autē pacto deceat incise mēbratimue dici iā uidebimus: nunc quot modis mutentur cōprehēsiōes cōclusionesque dicēdū ē. Fluit oīno numerus aprior: tū icitatius breuitate pedū: tū pceritate tardius: cursū cōtētiones magis requirunt: expositiōes regere tarditatē. Insistit autē ābitus modis pluribus: e quo unū ē secuta alia maxie quod dichoreus uocat: quū duo extremi chorei sunt, i. e. singulis lōgis & breuibus. Explanan-

beratio, uel ēt aliis generibus: ut dialogorum: & id genus disputationū de iudiciali dūtaxat genere loquimur. Appellamus epidiectico, i. demonstratiuū: quod alii ēt laudatiuū: quia græci encomiastico uocāt. In quod dicitur, i. aptū et cōtinuū: ut supra exposuimus.

Genus autē hoc orōnis, subaudi uoluptaria. Detrahit pterea actiōis dolorem, quod ludere in cōpositiōe uideare: dolorem autē quod seu accuses: seu defendas dolor exulscitat. Aufert humanū sensū, i. sētētis affectū: quod fere in humano genere excitari solet. Si aut laudādū ē aliquid ornatius: quia ea pars demonstratiui ē generis: cui numerus potissimū accomodat. Ut nos in accusationis secūdo, subaudi in uerrē. In apli ficanda re, quod quattuor fere modis fieri solet: aut icremēto: aut cōgerie: aut cōparatiōe: aut rōcinatione. Ab oratore iā obsessus ē, hoc ē: nō in exordiis: cū attētiō docilitas: & beniuolētia quæreda sed cū iā factus auditor in oratoris uideat potestare, ut insidietur oratori: & obseruet ne quod dicat: quod minie cāe cōuenire arbitretur. Nō anquirat quod pprehendat, i. nō circūspiciēs intētus ad singula quærit quid sibi psuadeat. Hęc autē forma, subaudi in cāis numerose loquēdi. Trāfferenda tota dictio: totus is loquēdi modus. Cū græci comata uocant, αὐτοῦ τοῦ κοπιτεῖν, i. ab incidendo: & cola mēbra a nrīs dicunt.

In oībus hoc fit artibus, ut uerba nouē: trāfferaturque: ut geometres rhōbū figurā illā quod drata uocat a rhōbi piscis similitudine: arithmeticus dociclas numeros que lateris gerat effigiem musicus a numeris cōsonātiis appellauit sescuplā: sescuertia: sescuoctauā: duplā: triplā: quadruplā ob illoz mēsurā numeros. Astronomus argumentū quod ex eo in quo loco sol sit arguatur a dialecticis: uel oratoribus sūpta similitudie: & ita in reliquis ne sim iā in enumerādis locis nimius. Fluit oīno numerus a primo, quō aut fluat ostēdit. Breuitate iquit pedū icitatius sicut pceritate, i. longis syllabis tardius. Cursū cōtētiones magis requirunt cōfirmatio inquit: & cō-

futatio magis exigūt: ut pcurrat orō. Expositiones regere tarditatē: quia grauitate ac sine affectu efferri debent. Qui dichoreus uocat, i. bini trochæi cōiūguntur quod ipse expōit cū inquit. Id est e singulis lōgis: & breuibus, nā

ut supra quod choreus est tribrachus appellatur. Sed in orationis numero si trochaicum feceris metrum. Cadit autem per se ille ipse preclare, dichoreus inquam si clausulam concluderit. Me stante, iam ponit eius quod dixit exemplum carbonis: quod in bruto faciendum fuisse memorat: cuius per icisa: & membra structa numerose clausulam metit, Poenas psolutas, in duos trochaos concludit si sponteo antecederet: & quoniam psolutas ultima syllaba longa est: ut sponte deus potius uideatur subiungit.

Nihil, n. ad rem extrema illa longa sit an breuis: quoniam ita est in uersu liberè ponit, se/cus autem quintiliano uideatur: qui ait si longa sit quiddam uideri si/bi huberius sonare: quod si bre/uis: quaccederit aristotelicæ uideatur eatenus sententia: quatenus pæan quæritum probat aristoteles in ultima clausula parte colloca/ri, nobis uero cicero ipse prouidentissime dixisse uisus est: si quod breuis per longa haberi et a musicis solet: quod mora quiddam sit donec alia exordium sibi sumat clausula: quod recte breue uideri longa facit. Deinde patris dictum sapiens temeritas filii comprobauit: quod carbōis clausulae pars extrema dichoreo terminata: tantum clamorem inquit cicero excitauit: ut admirabile esset. Ordinem immuta, ne sit in postrema clausula dichoreus: sed sit pæan quæritus comprobauit filii temeritas. Iam nihil erit, subaudi quod probes. Sed id crebrius fieri non oportet, ne similitudo fatiet. Et eius æquilis pæan, quia totidem temporum: non tamen syllabarum. Qui numerus in primo uiget, prius inquit pæan in principio clausulae: ut est incipite definite. Totidem breuibibus: & longa, ut est temeritas: facilitas: agilitas.

Cessent ueteres, ut aristoteles. Hebetior uideatur & tardior, inquit est in iambico admissus unde horatius. Tardior ut paulo grauior quæ ueniret ad aures sponte deos stabiles in iura paterna recepit. Et non ex parte dignitatis gradum, est siquidem in sponte deo grauitas, paucitate, n. pedum, quia cum sit duarum syllabarum bis tantum positus facit numerum propter longarum tarditatem. Ne iambus quidem, recte iambus ante dactylum collocatur: ut pro marco marcello ipse finem hodiernus dies attulit. Par choreo, i. tribracho.

Sed spatium, i. temporibus. Si est proximus a postremo, quia tantum uersus uideatur heroicis. Numquam, n. interest uter eorum sit in pede extremo, propter indifferentem ultimam: an trochaus, Qui pæana dixit aptior: pæana inquit quæritum: quod dicit in extremo collocandum propter indifferentem ultimam,

dum est enim ab illis eisdem pedes aliis nominantur uocabulis. Dichoreus non est ille quod sua sponte uitiosus in clausulis: sed in orationis numero. Nihil est tamen uitiosum quod si semper idem. Cadit autem per se ille ipse preclare: quo etiam fatietas formidanda est magis me stante, C. Carbo, C. F. tr. plæ. in cōtione dixit his uerbis, O. M. Druse patrem appello. Hæc quod duo binis pedibus icisum dein membratim tu dicere solebas sacram esse rem, hoc item membra ternis post abitus: quicumque eam uiolauisset ab omnibus esse ei poenas psolutas. Dichoreus, nihil, n. ad rem extrema illa longa sit an breuis, deinde patris dictum sapiens temeritas filii comprobauit: hoc Dichoreo tantus clamor cōtione excitatus est ut admirabile esset. Quæro nunc id numerus effecerit, uerborum ordinem immuta: fac sic: comprobauit filii temeritas, iam nihil erit: & si temeritas ex tribus breuibibus & longa est: quem Aristoteles ut optimum probat: a quo dissentio. At eadem uerba: eadem sententia a me istuc satis est: auribus non satis: sed id crebrius fieri non oportet. Primum enim numerus agnoscitur: deinde sariat: postea cognita facilitate cōtinentur. Sed clausulae plures: quod numerose & iucunde cadant. Nam & Creticus quod est e longa & breui & longa: & eius æquilis pæan quod spatium par est syllaba longior, quod commodissime putatur in soluta orationem illigari quum sit duplex. Nam aut e longa: est tribus breuibibus: quod numerus in primo uiget: iacet in extremo: aut totidem breuibibus & longa: in quod optime cadere cessent ueteres. Ego non plane reicio: sed alios antepono: ne sponte deus quod funditus est repudiandus: et si quod est e longis duabus hebetior uideatur & tardior: habet tamen stabilem quiddam: & non ex parte dignitatis gradum. In icisionibus uero multo magis & in membris. Paucitate enim pedum grauitas suæ tarditate compensatur: sed quum in clausulis pedes non loquor de uno pede extremo: adiungo quod minimum sit proximum superiorem: sæpe est tertium: ne iambus quod quod est breui & longa: aut par choreo quod habet tres breues: sed spatium par non syllabis: aut est dactylus quod est e longa & duabus breuibibus: si est proximus a postremo parum uolubiler puenit ad extremum: si est extremus choreus: aut spondeus. Numquam enim interest uter sit eorum in pede extremo. sed iidem hi tres pedes male concludunt: si quis eorum in extremo locatus est: nisi quum pro Cretico postremus est & dactylus. Nihil, n. interest dactylus sit extremus: an Creticus quia postrema syllaba breuis: an longa sit ne in uersu quod refert. Quare est pæana quod dixit aptior in quo esset longa postrema uidit par: quoniam nihil ad rem est postrema quod longa sit. Iam pæana quod plures habeat syllabas: quod tris numerus a quibusdam non pes habet. Est quod: ut inter omnia constat antiquos aristoteles: Theophrastus: Theodectes: Ephorus: unus aptissimus orationi uel oriendi uel mediæ: putant illi est cadenti: quo loco mihi uidetur aptior Creticus. Dochimus autem e quibus syllabis: breui: duabus longis: breui: longa: ut est hoc amicos tenes: quouis loco aptus est dum semel potatur iteratus: aut cōtinuatus numerus aptum & nimis insignem facit. His

quod, n. interest uter eorum sit in pede extremo, propter indifferentem ultimam: non interest sit ne ultimus sponte deus: an trochaus, Qui pæana dixit aptior: pæana inquit quæritum: quod dicit in extremo collocandum propter indifferentem ultimam,

igitur tot commutationibus tamque variis si utemur: nec deprehendet manifeste quod a nobis de industria fiat: & occurret satietati. Et quia nunc numerosa oratio: sed & compositio fit & generis: quod aut dictum est concinnitatis compositione potest intelligi quod ita structa uerba sunt: ut numerus non quaesitus: sed ipse secutus esse uideatur: ut apud Crassum. Nam ubi libido domiat incontinentiae leue praesidium est. Ordo enim uerborum efficit numerum sine ulla apta oratoris industria: itaque si quae ueteres illi: Herodotum dico & Thucydidem totaque eam artate apte numeroseque dixerunt: ea si non numero quaesito: sed uerborum collocatione ceciderunt. Formae uero quaedam sunt orationis in quibus ea concinnitas est: ut sequatur numerus necessario. Nam quum aut par pari refertur: aut contrarium contrario opponitur: aut quae similiter cadunt: uerba uerbis comparantur. Quid quod ita concluditur: plerumque sicut: ut numerose cadat: quo de genere quum de exemplis supra diximus: ut haec quoque copia facultate afferat: non semper eodem modo desinendi: nec tamen haec ita sunt arcta & astricta: ut ea quum uelimus laxare nequeamus. Multum interest utrum numerosa sit. id est similis numerorum: an plane e numeris constet oratio: altere si sit intolerabile uitium est: altere nisi sit dissipata & inculta: & affluens est oratio. Sed quoniam non modo non frequenter: uerum etiam raro in ueris causis aut forensibus circumscripse numeroseque dicendum est: sequi uidetur ut uideamus quae sint illa quae supra dixi incisaque membra. Haec enim in causis ueris: maxima parte orationis obtinet. Costat enim ille ambitus & plena comprehensio e fere quattuor partibus quae membra dicimus: ut & aures impleat: & ne breuior sit quam satis sit: neque longior: quam utrumque non nunquam uel potius saepe accidit: ut aut citius insistendum sit aut longius procedendum: ne breuitas defraudasse aures uideatur: neue longitudo obtudisse: sed habeo mediocritatis rationem. Nec enim loquor de uersu: & est liberior aliquanto oratio. Est quattuor igitur quasi extrametrorum ista uersuum: quod sit constat fere plena comprehensio. His igitur singulis uersibus quasi nodi apparerent continuationis: quos in habitu coniungimus. Sin membrati uolumus dicere insistimus: idque quum opus est ab isto cursu inuidioso facile nos & saepe disjungimus. Sed nihil tam debet esse numerosum: quam hoc quod minime appetit: & ualet plurimum. Ex hoc genere illud est Crassi: missos faciant patronos: ipsi prodeant: nisi iteruallo dixisset: ipsi prodeant: sensisset perfectos non effugisse senarium: oino melius caderet prodeant ipsi: sed de genere nunc disputo: cur clandestinis consiliis nos oppugnant: cur de profugis nostris copias comparant contra nos? Primum sunt illa duo quae comata graeci uocant: nos incisa dicimus. deinde tertium colorem illi nos membra: sequitur non longa. Ex duobus enim uersibus. id est membris perfecta comprehensio est: & in spondeos cadit: & Crassus quidem sic plerumque dicebat: idque ipse genus dicendi maxime probat. Sed quae incisum aut membrati effertur: ea uel aptissime cadere debent: ut est apud me domus tibi deerat: at habebas: pecunia superabat: at egebas: haec incisa dicta sunt quattuor. At membrati quae sequuntur duo. Incurristi amens in columnas: in alienos insanus insanisti. Deinde omnia tanquam crepidine. quadam comprehensioe longiore sustinetur: depressam: caecam: iacentem domum pluris quam te: & quam fortunas tuas aestimasti: dichoreo finitur. At spondeus maximum illud: nam in his: quibus ut propugnaculis uti oportet: breuitas facit ipsa liberiores pedes. Saepe enim singulis utendum est plerumque

Vidit parum. hoc aristoteles ait: cui quintilianus astipulatur: ut iam supra diximus.

Numerus a quibusdam non pes habet. & proinde existimat solum hunc esse ponendum.

Occurret satietati. cuius mater est similitudo. Quod autem dictum est concinnitatis compositione. quia apta diximus igitur structuram compositione concinnitatis. id ita intelligendum quod tamen si numerus a nobis fit at non is tamen quaesitus: sed dum uerba struimus sponte se numerus obtulit. Leue praesidium est. pyrrhichius aere praena primum propter ultimam in differente: quae a monosyllabo excepta parte dictiois facit.

Apte numeroseque dixerunt sicut dionysius halicarnasensis eos locutos uideri plerumque uult. Altere si sit. ut e numeris constet: ut iam diximus fuerit uiciosum. Altere nisi sit. ut sit numerosa e quatuor fere partibus aliquando simplex est pedos: & dicitur monocolos: ut demetrius phalereus scribit: aliquando duobus membris: & de dico: si tribus tricolos: si quatuor tetracolos: ultra non progreditur. Quam satis sit. quam uno possimus pronuciare spiritu: id longissimi spiritus fuisse demosthenem arguit: quod perio dis utatur longissimus: ergo erit fere inquit ex quattuor hexametris. Membrati uolumus dicere. ubi urgendum & contentiosius dicendum sit. Nisi iteruallo dixisset ipsi prodeant: quoniam dicendo missos faciant patronos aliquatulum conqueiuit: inde itulit: ipsi prodeant: quod si continuus pronuciatione fuisset spiritus trimeter erat iambicus: sed numerosus inquit erat prodeant ipsi creticus ut sit ante spondeum.

Cur clandestinis consiliis. ex crasso sumpta sunt exempla. Non longa. ab inferiore pede. est enim ordo uerborum: non longa comprehensio est. Et crassus quidem sic plerumque dicebat. grauior enim ex longis ut diximus fit oratio. Domus tibi deerat: at habebas. similiter desinens.

Tanq̄ crepidine, tanq̄ fornicato opere: ut rotunda fiat cōstructio: quæ cōclusa est gemino trochæo iābo ante cedēte fortunæ tuas æstimasti: At spōdeus p̄ximū illud: quod mēbratim enunciarum est id dispōde terminatur: in sanus isanisti. Nā in his quibus ut p̄pugnaculis, recte translatio facta a p̄pugnaculis ut incisa: ut mēbra tanq̄ propugnacula antecedāt: inde maior uis ifertur ex uocū igeminatio ne p̄ quādam: ut ipse ait: crepidinē. Sæpe enī singulis, subaudi pedibus. Vt edū. Et utrisq̄, hoc est: singulis: & binis pōt addi: pes medius: q̄ in metris fieri solet macrocatalectis. Nō fere ternis amplius, nō excedūt tres inq̄ pedes. Cum aut arguas: aut refellas, i. in argumentationibus: q̄ nō pōt eē breuior q̄ ut sit dicolos: nō simplex mēbrum habere putat cicero: De metrius inde phalereus ipsam monocolon appellauit. Interponit sese raro numerosa compositione, raro inq̄ ubi mēbratim dicas iterponitur clausula numerosa, q̄ fructū oratori ferat: q̄ palmā patrono cōparet. Nō qui tidē sint numeri: cadūt enī numeri sub tactum: sub uisum: sub auditū: ut arteriæ: saltatio: & sonitus siue ore siue instrumēto fiat. Ne infinite feratur ut flumē oratio, sed deco re numeri tāq̄ habēis retineās.

Interductū librari, iactari q̄ si singultu. Vt, n. athletas, i. pugiles. Habeat palæstrā quādā, q̄ ludēdi: nō feriēdi cā adhibēt: sed icursandi: subducēdiq̄ p̄ se q̄dā dexteritas ē. Nec plagā grauē facit, argumētis iaculando. Nisi petitio, i. uasio & cū ad uersarium icessimus apte faciamus. Nec satis tecta, ab aduersarii argumētis. Decliat, subterfugit. Apalestros græci uocant, i. palæstricæ agilitati minime idoneos. Tātūq̄ abest ne, sensus ē. Tātū abest, ut eorū nō eneruet orō: q̄ aut inopia magistrorū: aut ingenii ibecillitate: aut laboris fuga asseq̄ nō potuerūt ut nūeris uterēt: ut et eorū nullus ipetus sit i orōne: nec uis ulla i dicēdo eē possit. Sed magnā exercitationē res flagitat: ut oīa certe humana: q̄ ad laudē mō aliquā aspirat posse uideantur. Traiciamus, apte ne poetarū mō uerba trāfferamus: ut numerum faciamus quem solent facere poeta: ut uersum concludant. Et asiaticos ma-

binis & utrisq̄ addi pedis pars pōt nō fere ternis amplius. Incisim aut & mēbratim tractata oratio i ueris causis plurimū ualet maximeq̄ his locis quum aut arguas aut refellas: ut nostra in corneliana secūda. O callidos homines: o rē excogitatam: o igenia metuēda. Membratim adhuc deinde cæsim diximus. Rursus membratim testis dare uolumus: extrema sequitur compræhensio: sed ex duobus mēbris q̄ non pōt esse breuior: quæ quasi nostrū fefellit: ita uos eē facturos. Nec ullū genus ē dicēdi aut melius aut fortius binis aut ternis finire uerbis nōnūq̄ singulis: paulo alias pluribus: inter quæ uariis clausulis iterponit se raro numerosa cōpræhensio: quæ per uerse fugiēs Egēsiās: dū ille quoq̄ imitari Lyfiam uult: alterū pene Demosthenē saltat incidens particulas: & is quidē nō minus sententiis peccat q̄ uerbis: ut nō quærat quem appellet ineptū qui illū cognouerit. Sed ego illa Crassi: & nostra posui: ut qui uellet auribus ipsis quid numerosū etiā in minimis particulis orationis esset iudicaret. Et quoniam plura de numerosa orōne diximus: q̄ quisquam ante nos: nūc de eius generis utilitate dicemus. Nihil enī ē aliud Brute quod quidē tu minime oīum ignoras pulchre & oratorie dicere: nisi optimis sententiis uerbisq̄ lectissime dicere. Et nec sententia est quæ fructum oratori ferat: nisi apte exposita atq̄ absolute: nec uerborū lumen apparet nisi diligēter collocatorū: & horū utrūq̄ numerus illustret. Numerus aut: sæpe, n. hoc testandum est: non modo non poetice iunctus: uerū etiam fugiens illum: eiq̄ oīum dissimillimus: non quā idem sint numeri: nō modo oratorū & poetarū: uerū oīno loquentiū: deniq̄ etiā sonātū oīum quæ metiri auribus possumus: sed ordo pedum facit: ut id quod p̄nūciat aut orationis aut poematis simile uideat. Hæc igit̄ cōpositionem: siue p̄fectionem: siue numerū uocari placet: & adhibere necesse est si ornate uelis dicere: nō solū quod ait Aristoteles & Theophrastus: ne infinite feratur ut flumen oratio: quæ non aut spū p̄nūciatis: aut iterductu librari: sed numero coacta debet insistere: uerū etiā quod multo maiorem habent apta uim q̄ soluta. Vt enim athletas: nec multo secus gladiatores uidemus nihil ne uitādo facere caute: nec petēdo uehementē: i quo nō motus hic habeat palæstrā quādā: ut quicquid i his rebus fiat utiliter ad pugnā: id ad aspectū et sit uenustū: sic orō nec plagā grauē facit nisi petitio fiat apta nec satis tecta decliat ipetum: nisi et icedēdo q̄d deceat itelligit. Itaq̄ qlis eorū motus: quos apalestros græci uocāt. talis horū mihi uidetur oratio qui non claudunt numeris sententiās: tantūq̄ abest: ne quod hi qui hoc: aut magistrorum inopia: aut ingenii tarditate: aut laboris fuga non sunt affecuti solent dicere: eneruet oratio cōpositione uerborū ut aliter i ea: nec ipetus ullus: nec uis eē possit. Sed magnā exercitationem res flagitat: ne quod eorū q̄ genus hoc secuti nō tenuerūt simile faciamus: ne aut uerba traiciamus apte quo melius aut cadat aut uoluat oratio.

Orator

Quod se. L. Cælius antipater i proemio belli punici: nisi necessa-
 rio facturū negat. O uirum simplicē qui nos nihil cælat: sapiente
 qui seruiendū necessitati putet: sed hic oīno rudis. Nobis in scri-
 bendo atq; i dicendo necessitatis excusatio nō putat̄. Nihil est enī
 necesse: & siquid esset: id necesse tamen nō erat cōfiteri. Et hic qui
 dē qui hanc a Lælio ad quē scripsit cui se purgat ueniā petit & uti-
 tur ea traiectione uerborum: & nihilo tamen aptius explet: cōclu-
 ditq; snias. Apud alios aut̄ & asiaticos maxime numero seruiētes
 inculcata reperias inania quædam uerba quasi cōplemēta nume-
 rorū. Sūt etiā qui illo uitio qđ ab Egelia maxime fluxit infringē/
 dis cōcidēdi sq; numeris in quoddā gēus abiectū incidā sicularū
 simillimū. Tertiū ē in quo fuerūt fratres illi asiaticorū rhetorū pri-
 cipes Hierocles & menocles: minime mea snia cōtēnendi. Etsi enī
 a forma ueritatis & ab atticorū regula absunt: tamen hoc uitium cō-
 pēsāt: uel facultate uel copia: sed apđ eos uarietas nō erat: q; oīa fe-
 re cōcludebāt uno mō: q; uitia q; fugerit: ut neq; ita traiciat: ut id
 de industria factū itelligat̄: neq; ifarciēs uerba q̄si rimas expleat:
 nec minutos numeros sequēs cōcidat: delūbetq; snias: nec sine ul-
 la cōmutatiōe i eodē se per uerset̄ gener̄ numerorū: is oīa fere uitia
 uitauerit: nā de laudibus multa diximus qbus sūt alia pspicue ui-
 tia cōtraria. Quātū aut̄ sit apte dicere expiri licet: si aut cōpositio
 oratoris bene structā collocationē dissoluat pmutatione uerborū.
 Corrupat̄ enī tota res: ut & hæc nr̄a i Corneliana & deinceps oīa:
 neq; me diuitiæ mouent qbus oīs Aphricanos & Lælios multi ue-
 nalicii mercatoresq; superūt. Immuta paulū ut sic multi superūt
 mercatores uenaliciiq; pierit tota res & q sequūt̄: neq; uestis aut
 celatū aurū & argētū: quo nros ueteres Marcellos: maxiosq; mul-
 ti eunuchi e Syria ægyptoq; uicerūt. uerba pmuta sic ut sit uicerūt
 eunuchi e Syria ægyptoq;. Adde tertiū. Neq; uero ornāmēta ista
 uillaz: qb. L. paulū: & L. Mumiu q rebus his urbē Italiāq; oēm
 refererūt: ab aliquo uideo pfacile Delyaco: aut syro potuisse supra-
 ri. Fac ita potuisse superari ab aliquo syro aut Delyaco. Vides ne ut
 ordie uerborū paulū cōmutato hisdē uerbis stāte snia ad nihilum
 oīa recidāt: quū sint ex aptis dissoluta: aut si alicuius icōditi arripi-
 as dissipatā sniam licet: eāq; ordie uerborū paulū cōmutato i drū
 redigas: efficiat̄ aptū illud qđ fuerit ātea defluēs ac solutū. Age su-
 me de Gracchi apud cēsores illud abesse nō pōt: qn eiusdē hoīs sit
 pbos iprobar̄ q ipobos pbet. Quāto aptius: si ita dixisset: quin
 eiusdē hoīs sit q ipobos pbet pbos iprobar̄: hoc mō. dicei nemo
 unq; noluit: nemoq; potuit qn dixerit. Qui at̄ aliter dixerit hoc af-
 seq nō potuerit: ita facti sūt repēte attici: q̄si uero Trallianus fuerit
 Demosthenes: cuius nō tā uibrarēt fulmīa illa nisi numeris cōtor-
 ta ferrent̄. Sed si quos magis delectāt soluta sequant̄ ea. Sane mo-

xime quos supius diximus can-
 tū: & tumore quēdam i oratio-
 ne secutos prorsus atticis con-
 trarios oratoribus. Quasi cō-
 plementa numerorū. quod cū
 poetis: q necessitate cogunt̄ eo
 modo explere uersum: ut nec
 desit: nec redundet puerile fit:
 multo id magis erit oratoribus
 quos nulla ducit necessitas. Si
 culoz simillimū. qui ut dorica
 lingua utebantur: ita rustica: ut
 apparet adhuc ex archimede
 eutotio: & timæo qui eadē lin-
 gua usi sunt. Hierocles. qui
 uersus pythagoræ quos aure-
 os uocat̄ interpretatus ē. Neq;
 infarciens uerba. quæ momēti
 nullius sint: sicut aduerbia ali-
 quando poetæ iterferūt. Mul-
 ti uenalicii. qui seruos mercan-
 tur: enūciādūq; qui & uenali-
 ciani dicuntur ulpianus in. xxi.
 pleriq; solēt mācipia: q nouicia
 nō sunt: q̄si nouicia distrahere
 ad hoc. f. ut pluris uendāt. præ-
 sumptū. n. ē ea mācipia: quæ ru-
 dia sunt simpliciora eē: & ad mi-
 nisteria aptiora: & dociliora eē.
 & ad oē ministeriū habilia. Tri-
 ta uero mācipia: & ueterana dif-
 ficile ē reformari: & ad suos mo-
 res formare: q; ergo uenalicia
 rii sciūt facile decurri ad noui-
 cioz emptionē idcirco iterposi-
 lāt ueteratores: & pro nouiciis
 uendūt. Dicimus ēt uenalicium:
 qđ ē ad uedēdū expositū: de ho-
 minibus locuti: ut pōponius q
 uir cibaria uxoris familiæ iu-
 mētisue pstitit: quæ i usu cō-
 muni erāt nō cōdicent̄. q; si fa-
 miliā uxoris domesticā: aut ue-
 nalicia pauerit contra puto ob-
 seruari debere. Verba pmuta.
 tū uidemus clausulā sordidā:
 q; deest numerus. Adde tertiū.
 q; duo ptulimus. Ad ni-
 hilū oīa recidant. i. quā nullius
 momēti eē oīa uideant̄. In q;
 drū redigas. i. i aptissimā: & cō-
 gruētissimā sensibus clausulā.
 Idq; gracchi minie numeris
 utēdū docet exēplo. Hoc mō.
 subaudi numerosē nemo inqt
 ita iēptus ē: & delirus: q; potius
 cōcīne nō cupiat dicei si possit.
 Ita facti sūt repēte attici. iro-
 nicos: dū iquit numeris uti ne-

sciūt: & q; thucydides: aut herodotus attici numeris usi nō sūt quoniā p id tēpus nōdū nūerus cognitus erat.
 se putant attice loqui: & repente se factos atticos: & quia numeris nō utantur rem statim confectam putant.
 Si quis modo phidiæ clypeum dissolueret. in eius medio phidiæ caput fuit: sed statua mineruæ sicut supius.
 ostēdimus. Ut in thucidide orbem modo orationis desidero. in thucydide iquit solū desidero numerū: cæ-

tera siquidē mihi uidētur absolutissima. Isti cū dissoluunt orationē, ac si dicat homines ineptissimi: qui se at-
 ticos faciunt. Nō clypeum: sed ut ī puerbio est, sensus est, thucydides: uel si quis aliū thucydideo more lo-
 cutus grauissimis sententiis: electissimis: grauissimisq; uerbis: quod numero se si in ordinē ducat efferrī potuit
 nō effertur: sed dissolui, traicijq; numerus uidetur: is iure phidix clypeū dissoluere dici pōt, siquidē eius grauis-
 sime dicta: pulcherrimæq; sentētiæ minime clypeo uidētur posse cōparari: qui aut ineptissimis uerbis inepti-
 do iactatiæ causa similes thucy-
 didi q; numeris nō utantur: ui-
 deri uelint: & perinde: quæ nu-
 merose efferrī poterant dissol-
 uunt: non illi inquit mineruæ
 clypeum: sed scopas: ut in pro-
 uerbio est: dissoluere iure dici
 possunt, stolidissimi: q; hoc uno
 quo illi deliquerunt uideri uo-
 lunt similes eis: qui nullam eo-
 rum uirtutem: in quibus maxi-
 me probari solent æmulentur:
 aut cernere etiā possint nō in iu-
 ria dissoluere scopas dicuntur:
 quoniā eorum dicta non clype-
 us mineruæ sunt: tanq̄ lōge ab
 eo absunt: ut iam quæ loquan-
 tur scopæ dici possint. Et si
 humiliter dictū, quoniā nihil
 uidetur abiectius scopis. Atq; ut
 plane genus hoc, sensus est:
 quod si genus hoc dicendi non
 probant scribant igitur socra-
 tis more aliquid: & quantūuis
 dissoluant: tunc credemus pos-
 se: & hæc: & alia quæuis factita
 re. Quo æschynes, subaudi
 ocraticus: uel etiā q; demosthe-
 nis inimicus: uel quo scripsit
 ipse demosthenes modo. Fa-
 cilius est, n. apta dissoluerē: quia
 facilius est deliquere: q; bene ui-
 uere: facilius a circuli cētro ab-
 scedere: q; ipsum centrum inue-
 nire. Res autem sic habet,
 suam, nunc cicero de scribendi
 iudicio effert sententiam. Etiā
 plerūq; prudentes possibile si-
 quidem est: ut multi sensus ma-
 gnæq; prudētiæ: eximiq; iudi-
 cii sis: & tamē dicēdi genus nul-
 lū habeas. Si liceat, quoniā
 nō semper opus. Habes me-
 um de oratore brute iudiciū.
 mos ciceronis ita libros conclu-
 dens, habes: uel hæc fuerūt. Si
 aliud quoddā est tuū, quod tu solus tibi inueneris, pōt enim nō solū aliud mihi: quoniā mutari hominis pru-
 dētia consueuit: ut aliud alio tēpore uideri, alioq; ne cicero quidē tot libros nobis rhetoricos reliquisset: neq; ut
 fecit emēdasset: q; ante ea multa tenenda p̄nunciarat. Quæ ad uulgi assensum pertinet, studiū, n. oratoris to-
 tū ad multitudinis iperitæ iudiciū relegat. Sed ne ī maximis qdē rebus, q; altissimo regūtur cōsilio. Quicq;
 iueniri firmitus, qd minus posset imitari. Quā simillimū ueri uideret, i. pbabile: nā q; nā q; so disciplina iā ē: q;
 maxie hoc nō sequat: p̄ter mathematicas disciplinas: i qbus ēt iuenias aliq; aliquādo: q; & ipa quoq; ueri simili-
 tudinē: atq; umbrā sequant: q; certe p̄ferrē nec ullus ēt labor si mihi id mō p̄positū ēt. Maius opus iſtitutū
 putes: qd nūquā fuit: aut dubiū sit eē ne possit nos aggressi fuerimus ostēdere: q; certe q; magna sint uix etiā
 cogitatione potest acutissimi quilibet ingenii prospicere.

do siquis Phidix clypeum dissoluerint collocationis uniuersam
 speciem sustulerit: nō singularum operum uenustatem: ut ī Thu-
 cidide: orbem modo orationis desidero: ornamenta comparent.
 Isti autem quum dissoluunt orationem ī qua nec res nec uerbū ul-
 lum est nisi abiectum non clypeum: sed ut in prouerbio est: & si
 humiliter dictum est tamen simile est: scopas (ut ita dicam) mi-
 hi uidētur dissoluere. Atq; ut plane genus hoc quod ego laudo cō-
 tēplisse uideantur: aut scribant aliquid uel socrateo more: uel quo
 Aeschynes aut Demosthenes utitur: tum illos existimabo nō de-
 speratione formidauisse genus hoc: sed iudicio refugisse: aut repe-
 riam ipsa eadem conditione qui uti uelit: ut aut dicat: aut scribat
 ultra uoles lingua eo genere quo ipsi uolunt. Facilius est enim apta
 dissoluere q̄ dissipata connectere. Res autem sic habet: ut breuissi-
 me dicam quod sentio composite & apte: sine sententiis dicere in-
 fantia est: sententiose autem sine uerborum & ordine & modo in-
 fantia. Sed eiusmodi tamen infantia: ut ea qui utuntur non stulti
 homines haberi possint: etiam plerūq; prudentes quo qui est cō-
 tentus utatur. Eloquens uero qui non approbationes solum: sed
 admirationes: clamores, plausus si liceat mouere debet: omnibus
 oportet ita rebus excellat: ut ei turpe sit quicquā: aut expectare:
 aut audire libentius. Habes meum de oratore Brute iudicium:
 quod aut sequere si probaueris: aut tuo stabis: si aliud quoddam
 est tuum: ī quo neq; pugnabo tecum: neq; hoc meum de quo tā-
 topere hoc libro asseueraui unq̄ affirmabo esse uerius q̄ tuum. Po-
 test enim non solum aliud mihi ac tibi: sed mihi ipsi aliud alias
 uideri. Nec in hac modo re quæ ad uulgi assensum spectet & ad
 aurium uoluptatem: quæ duo sunt ad iudicādum nouissima. Sed
 ne in maximis quidem rebus quicq; adhuc inueni firmitus quod
 tenerē: aut quo iudiciū meū dirigerē: q; id quodcūq; mihi q̄similli-
 mum ueri uideretur: quum ipsum illud uerū ī occulto lateret. Tū
 autem uelim si tibi ea quæ disputata sunt minus probabantur: ut
 aut maius opus iſtitutū putes q; effici potuerit: aut dū tibi rogāti
 uolueri obseq; uerecūdia negādi scribēdi me ipudētiā suscipisse.

Orator Finit.

Finis cōmentarii in Ciceronis oratorē accuratissime pro rerū necessitate expositi p̄
 magnificum ac generosum dominum Victore Pisanū patritium Venerum.

Ad magnificum Virum equitem iuratum:& myfoci in rhetiis comitem.D.Ioannem Iacobum triuultium
ducalem fecretorum arbitrum:exercitus prætorem:Mediolanensem ciuem primarium,Georgii Vallæ in fe-
quentem editionem præfatio.

E fato Ciceronis opusculum sane reconditum:& argutum a me nuper interpre-
ratum tibi Iohannes Iacobe triuulti nequaquam destinandum censuiffem:nifi ue-
rerum de fato philosophorum sententias acriter ingenio penfitare:& insigni iudi-
cio definire posse cognouiffem.Cui quam grata hæc omnis futura fit difputatio
ex eo nempe mihi licet perfpicere:quod mens illa fublimis tua nunquam nifi ar-
dua excelfa:tum fama:tum re ipfa immortalia potefit cogitare,Cætera uero cadu-
ca:mortalia:& in fluminis morem dilabentia uix uno:ut aiunt:oculo infpicere:ut
fit tui ignarus nemo:qui de te ueriffime prædicata potius uera q̄ ficta effe fit exi-
ftimaturus.at de fato & præftantiffimorum philosophorum:& Cicerone tanto
autore differente difputazione: potefit quicq̄ acutius:grauius:difertius:ueniri:&
cum eam omnem trinis potiffimum fingularibus conftare difciplinis compertū
habeamus:morali:naturalique philofophia:& arte differendi:quam græca appel-
latione dialecticen appellamus:potefit ne mentem tuam quicq̄ pascere fublimius?

Totum præterea hunc de fato locum multo etiam iucundiffimum tibi fore non dubito:quod nos ipfos exci-
tet cognofcere quid fumus:ut perffianis utar uerbis:aut quidnam uicturi gignimur:ordo quis datus:aut mœ-
tæ q̄ mollis flexus:& unde:quis modus argeto:quid fas optare:quem te deus effe iuffit:& humana qua parte lo-
catus es in re.Quod fi rerum alienarum:atque adeo non magni momenti nos tantopere ducit cognitio:ut ad
extremum ufque legere foieamur hiftorias:prætermiffas repeteri:inchoatas persequi:nec hiftorias modo un-
de aliqua utilitas:fed fictas fabulas unde nulla:fi homines infima fortuna:nulla fpe rerum gerendarum opiffes:
in cœtu & corona fabulis delectantur:fi confecti fenectute cum non habeant ingenuas ex doctrina oblectatio-
nes (tanta fcilicet hominū generi innata effe aliquid cognofcendi cupiditas) circulos aliquos:& feffiuunculas con-
fectantur:quid a uulgo longe longeque remotos facere par effe:qui aut priuati totos fe ad ftudia doctrinæ con-
tulerunt:curas:follicitudines:uigilias perferunt:aut qui adhuc altiore animo funt:& res magnas capeffunt:fi-
ue domi illuftribus de rebus ftatus fouendo confiliis:fiue foris bellicis in rebus:honoribus:imperiique adipi-
fcendis optima parte hominis quæ in nobis diuina ingenii & mentis acie fruuntur:nullam uoluptatem aucu-
pantes:nullum laborem fubterfugientes:qualem te omnes iuratorum equitum peritiffimum:& peritorum
omnium acutiffimum fufpicimus:obferuamus:admiramur.hanc difciplinam dignam ut orator inquit præ-
cipuus:ingenuarum artium ftudioffis:dignam claris uiris:dignam principibus:dignam regibus non infpicere:
& colere uelle cenfebimus:quæ nobis noftra uifcera aperiat:animam oftendat,quod fi aliquando ad aliena li-
bentius:q̄ noftra cognofcenda prouamus:effe etiam uideri ubi plerunque alieni cafus grauius animos noftros
faucient:atque confternentur:quod securius:q̄ tutius incenditibus idem nobis euenire potuiffie facile fufpice-
mur:quod ipfi plane accidit ut hæc fcriberet Ciceroni,nam cum Iulius Cæfar non paucis in fenatu confoffus fu-
iffet uulneribus:& futuram huiufmodi cædem prodigia compluria diuinitus indicaffent:idque adeo palam ut
ne ipfum quidem Cæfarem præterierit:quippe qui ad ea refpondit neceffarium fore:quod neceffarium effet:
ut uis fatalis ipfum ad uitæ exitium rapuiffie magisquam illexiffe uifa fit:quod fane quo pacto accipiendum fit
in tota hac de fato difputazione late patebit:Cum tanti inquam & tam longe:Lateque per orbem terrarum effu-
fi ftatus:tam repentina:ac fubitaria fuiiffet fubuulfio credere utiq̄ liceat:etiam fi ad nos eius rei nulla fama per-
ueniffet:omnium conuentus hominum tum nil aliud:q̄ de tam infigni cæde fuiiffe locutos:quod & Cicero te-
ftatur id fibi in caufa fuiiffe ut de fato hæc fcriberet:& nos pariter eadem prope:quæ Ciceronem caufa commo-
uit:ut ueterum philofophorum fententias de fato committeremus:& denique hæc ad te editionem perffcribe-
rem:quod tot pridem a multis prædictos ftatuam motus breuiffimo temporis curriculo fuiiffe cernimus,p-
inde operam dedi hoc Ciceronis opus a me nuper pro uiribus emédatum:cum antea non fatis commode per-
cipi poffet:tibi liceret infpicere de re tanta:tam grauiter differentis.fed quod aliquot intuebar locos non ita fo-
re obuios:breui eos interpretatione putauit aperiendos:non equidem tibi quem multo obfcuriora intellectu
certo fcio:fed eis propter te cuius caufa hæc a me infumpta opera effe:qui eruditione:& acumine non tantū emi-
neant:ut eximii oratoris Paulo abftrufior fensus eos aliquando non fugiat:denique tibi fole aliorum etiam pu-
taui philofophorum:nec non meam de fato fententiam eodem in Ciceronem commentario aperiendam:quo
te lucubratiuncularum mearum præftantiffimo iudice conftituito ipfi libello apud cæteros impenfior accedat
autoritas.fed de re ipfa iam dicere ordiamur.

etiam angelis liberam utrolibet se flectendi dedit uoluntatem & peccandi si libeat: unde Hieronymus ad dama-
sum pōtificem: nulli inquit periculosum: nulli uideat blasphemū quod & in apostolos inuidiæ malū diximus
potuisse subrepere. Cum etiam de angelis hoc putemus: sidera quippe nō sunt munda in cōspectu eius & cōtra
angelos suos, peruersum quid itellexit, nō iustificabitur in cōspectu tuo omnis uiuens, nō iustificabitur omnis
homo sed omnis uiuens, i. nō euangelista: nō apostolus: nō ppheta: ad maiora cōscendo: nō troni: nō domina-
tiōes: Cæteræq; uirtutes, solus enim deus est in quo peccatū nō cadit. Cæteri cum sint liberi arbitrii iuxta quod
& homo: qui ad imaginē & similitudinē dei factus est: in utraq; partē possunt suam flectere uoluntatē. mani-
festum igitur est cur liberæ uoluntatis animæ uideri debeant: sed scrutemur nunquid ulla fati necessitate adigi
possint ut fati causa magis elucescat. Cum itaq; aiām itelligentia sapientē: & ratione prudentem: ut Plato scribit
deus genuisset: fati legē eidem dictitante cōscientia porro docuit, fati autē lex fuit huiusmodi: ut deus edixerit si
hoc egeris: tum meo iussu necessario sequerē illud, diuina itaq; prouidentia edicit cuius edicti utrā potius partem
sequamur nostræ est optionis sed cum alterā admiserimus quod iude sequatur in nobis id erit: sed in fati necessi-
tate cōtinebit uelut cum thetis: nec enim refert si explicadæ rei causa fabulosa ponamus exēpla filio achilli præ-
dixit si ad Troiam pugnaturus p̄ficisceretur fore ut immatura morte raperetur: sed multa iclytū gloria nomē
habituz: sin autē domi se cōtineret: lōgæ spatia uitæ portendi. Vegz sine ullo nomine ipsum uictuz: quod cum
utq; deligeret efficere eius fuisset optionis: & maluerit ad Troianū bellum p̄ficisci: necessaria uis est secuta ut iu-
uenis iteriret: eadē ratio est de adam eiecto & mortali effecto, duplex itaq; fatum dici uetere, testimonio liquet:
& quod ex naturæ uiribus descendit in corpora: & quod ex diuina lege sancitum nobis ipi contrahimus. Quid
aut fatum sit & unde fati causa descendat satis ut opinor dictum: nūc sequitur ueluti p̄posuimus ut fati nomē
exponamus: a græcis itaq; aliquando εἰμαρμενῆ dicitur ut porphyrius existimat πάρα τὸ μοῖρα quod est for-
tior: quoniam forte quadā fata euenire dicuntur, aliquando περρωμένῃσι πάντας εἰς ἑσπρας ἀγοί, quod oēs
ad finē suum fata perducant: nec sit quicq; infinitum, aliquādo μοῖρα ἀμερίτω, i. partior quod sua ununquēq;
fata comitentur, modo nominatur κίραπο τὸν κηρον, i. cæra quod causæ causis colli quescāt ut cæra, modo ve
μερίσπο τὸν γεμειν, i. a distributione quā cuius fata secundū merita exhibere dicuntur uelut interpretatur Ari-
stoteles & Orpheus de nemese locutus inquit ἢ πάντες Δελασσι βροτοῖ ζυγον ἀνχειν θεντες ψην γὰρ αἰ
γγωμη πάντων πλεῖον δεσληθεῖ ψυχη νω ερρονεονσα λογυ ἀδιακρι τω ορμην πάντες αρας καὶ παν
τεπίσκομοις καὶ παν τὰ βραβεῖς εν σοιδεῖσι δίκαι θνη των π ανυπερτατε Δαίμων μὲ ἀθραυσία: qđ natu-
ra suapte fatū sit ieuitabile, ab a priuatoria particula & θρανω frāgo, nōnūq; αἰσά νοιαf ita dictū: ut Aristoteles
putat: qđ ἄσασα quod fatoz causæ semper fuerint, porphyrius uero αἰσαν quasi θαισαν dicitur putat & Δαίω, i.
seco quod in ununquēq; suum partitum sit fatum, est etiam uideri ubi sub triū soroz nomine appelles quaz
una λαχευς est dicta ἀλαγχανω, i. sortior quod quæ futura sunt singulos sua fortiantur & finem cōsequan-
tur altera κλωθα κλωθω, i. torqueo quod fatum unicuius filum suum subigat, tertia στροπος quod quæ iam
præteriere: aut quoz futuroz nos bonoz uel maloz fundamenta iecerimus auerti nō possint quo minus præ-
miū aut pœnā iueniant: nisi misericordiā nostraz deprecationum moueatur deus, ab a particula priuatoria &
Τρεπω uerto: solet etiam ἀγκη, id est necessitas nonnunq; appellari quod necessariis antecedentibus causis: neces-
sarius sequatur effectus: a latinis etiam parca dicitur per contrariam appellationem quod nemini parcat, i. quod
omnes fato subiecti simus: denique fatum creditur nominatum: quod ita sit ineuitabile ut quod iam diximus:
quod quidem quin sit dictum fieri nullo modo potest aliis fatum placet dictum quasi ab astris significantibus
quæ futura sint: aliis uidetur quod diuina prouidentia præscitum apud summum deum iam pro dicto sit: ut
ita fore necesse sit: sed de fati nomine satis, sequitur ut ipsum a fortuna & casu distinguamus. Quæcun-
que igitur uel rebus uita carentibus: uel sine ratione uiuentibus aialibus accidūt non a natura: uel arte perfecta
casu omnia fieri dicuntur: quæ uero hominibus accidunt uel fauentia negociis eorum uel aduersantia fortuita
& fortunæ deputantur arbitrio. Causarum tamen huiusmodi aliæ sunt principales: aliæ succedentes, principa-
lis est ut itineris faciendi: uel negocium gerendi: aut ruris inuifendi: uel id genus aliud faciendi, succedens ut cū
iter ingressos sol adusserit sequitur uultus nigricia, principalem ergo causam in fato esse putamus: succedētem
uero & quasi secundariam in fortuna & casu, itaque & fortuna quidem ita diffinitur, fortuna est concursus si-
mul cadentium causarum originem ex proposito trahentium: ex quo cōcurfu eueniat aliquid præter spem cū
admiratione. Casus uero hoc pacto, Casus est concursus simulatque una accidentium sine ratione causarum in
uita carentibus uel mutis animalibus: uelut cum stabulis egressa armenta sponte redeunt: uel cum saxum ultro
prolapsum esse dicimus, sane docet Aristoteles fortunam neque natura: neque diuina prouidentia ortam: aut
humana arte: uel disciplina: non natura: quod cuiuscunq; natura in causa fuerit id non aliud fere semper oria-
tur: fortuna uero sit incerta: temeraria: & nulla causarum ratione proueniat: a diuina multo minus prouiden-
tia inquit quod indignis bona & mala plærunq; distribuat, deum autem nullam malorum habere curam credi
par esse, non deniq; ipam arte: uel disciplina posse comparari: quod quæcunq; fortuita dicuntur præter spem &
propositum nostrum eueniāt, ideo quidam fortunam dæmonum ludum esse diffinierunt: qui indignissimi alii
quando res secundas obiiiciunt: ut eos agant præcipites, nam ut prudentissimi quit demosthenes res nimiam
secundæ stultis & indignis nequiter sentiendi atq; adeo faciendi occasionem præbent ut p̄pmodum illecebris
nos fallere dæmones ita uideantur ut fortunatiores reddant quos sentiatiu stultiores hinc licet credere dixisse
Aristotelem Διο καὶ οὐ πλειοσσ νοσο καὶ λογοσεν ται: θα ἀλαχιοσῆ τυχην ου Δε πλειοσην τυχην εν ταν
θα ελαχιοσσο νοσο id est quam obrem & ubi plurima est intelligentia: ac ratio illic minimam esse fortunam
constat: ubi uero fortuna plurima sit minimam ibidem esse intelligentiam: sed de casu & fortuna hæc tenus di-
ctum. Nūc quod reliquum est Ciceronis uerba interpretæmur: qui ita quātum ad nos peruenerit exorsus est,

Via pertinet ad mores & quæ sequuntur. Sensus est, uis & ratio indicatiuæ orationum a nobis explicabit quia pertinet ad mores, demonstrandū igitur arbitror quo pacto id ad mores pertineat: quod facere nō possumus nisi prius liberā nostrā esse uoluntate intellexerimus: quod faciemus: si prius tamē ostēderimus quibus in rebus uis: ac necessitas esse dicat, uis igitur ac necessitas oīs in rebus aīatis & animatis inuenit: quod cum suus sit singulis locus a natura tributus: ut igni quē sursum terræ uero deorsum, ut autē agi dicunt cum lapis quē sursum: ignis uero deorsum fert, in rebus porro aīatis ut cum currentē equū auertimus ac retinemus: ut uim ita definire cōueniat, quando cūq;

extrinsecus causa aliqua eueniat, uel præter naturā uel præter uoluntate eius in quē descēderit agēdi quicq; tum demū uis fieri dicit, ac cū causa quod aliquid fiat intrinsecus & agētis uolūtate erūpit tū nulla est uis, p̄inde si quando deliquerit icōtinēs nō se excusat quod iquiat a cupiditate se coactū cōmisisse: quia suæ ipse cupiditatis: ueluti paulo post ostendit: fuit causa, idē quoq; de necessitate intelligendū est, oīs n̄, coactio extrinsecus uenit, neq; uoluptatis necessitate coactū se uirginē uiolasse quisq; dixerit, manifestū est itaq; nec uim nec necessitate in nobis ullā esse: sed utraq; extrinsecus in nos, prouere: ueq; ut ostēdamus peccata nec ui nec necessitate ulla a nobis cōmitti: sed spōte ac uolētibus nobis: quidnam sit uoluntariū demonstramus: quandoquidē id ad uirtutē capessendā est: ut iquit Aristoteles: potētrissimum: itaq; ut paucis absoluā: illud pprie uoluntariū dicit: quod agimus minime coacti: ueq; tamen de ipso plurius adhuc differendū est. Ut quid uis agamus aliquo nimis adducimur appetitu, appetitus autē tria sunt genera: cupidō: ira: uolūtās: primū igitur inuestigemus eam actionem quæ de cupiditate manat: nūquid sit uolūtaria an nō: quæcūq; nō spōte: facimus coacti: at qui quæcūq; necessitudo & coactio facere ipulerit sequitur mœstitia: & cupide aliquid agētes comitat uoluptas, nō ergo quos cupido egit eos coegit: quādoquidē ad uoluptatem nulla nos agit necessitudo: quia tū sequeretur mœror qui uoluptatis contrarius est, spōtanea igitur est cupiditas, eadē quoq; ratio de ira adduci potest si quidē inimicum uultu ira cōciti: in eo adhuc furore bacchātes de ultione uoluptatem capimus. Itidē de alio quē tertiū fecimus appetitu hoc est uolūtate dicendū est, ad ea si quidē icōtinēs ipellitur: quæ uult: ut assequat quā cōcupiscit uoluptatē: ergo spōte uult: sed quoniā plæraq; sunt argumēta quæ a multis ad libere uolūtatis iminuendū afferuntur arbitriū ea in unū colligētes, p̄ponemus: postea confutabimus, Itaq; Socrates: ueluti Aristoteles scribit: nō eē nostræ potestatis aiebat q; boni malie euaderemus: quoniā si quis in-

Via pertinet ad mores quos ἠὸς ἡ γράκι uocant nos eam partem philosophiæ de moribus appellare solemus.

terroget quenq; iustusne an iniustus esse malit: nemo futurus sit qui iusticiā iniusticiæ nō anteponat: & ad cōfirmandū argumentū adducebat ut diceret: p̄pter quid cum ægrotamus: aut pallore uel macie confecti sumus: id nemo dat nobis uitio: ideoq; ne icōtinentiā quidē ullā esse: quod mala: sciēs ea mala esse nemo faciat. Incōtinēs uero mala quidē cognouit: sed tamē ad icōtinentiā plabit. Alii ut libere ipi quoq; uolūtatis nostræ perimāt arbitriū aiūt cum deus cūcta ante rege p̄cipia norit: nec cælestia modo quæ perpetua beatitudine quodā fato cōnexa sunt: sed nostras etiā cogitationes: & uolūtates: & oīa deniq; p̄terita p̄sēntia & futura: nā apud ip̄m nullū unq; fuit tēpus: ut nullo modo falli possit deus: cūcta ab eodē instituta: digesta & obnixissime decreta esse uident: tam quæ i nostra posita potestate esse dicunt: q; quæ casu & fortuna euenire cōtendamus, leges quoq; & exhortationes: & obiurgationes & disciplinas & id genus alia huiusmodi esse: ut fatalibus nexibus alligentur: unde fit ut quicquid eueniat illud fati necessitate euenisse uideat: quē ad modū si cui iter nauigandū sit eūctura scēlicitas nō possit euenire ab alio quoq; illo qui nauim gubernarit: uel si cui eūctura sit ciuitati: ut bonis utaq; institutis: uelut solonis legibus atheniēses: lycurgi lacedæmones: minois cretēses: & si cui futura sit ut euadat iustus parentum educatione: uelut aristides id omne & quicquid est simile fato euenire: præterea artes quicquid efficiat fati lege cōficere: sicut qd̄ ab ip̄erito aliq; æger medico salutē inuenit, alius a perito curatus necatus sit, eandē quoq; rationē esse putat: laudū: uituperationū aiaduersionū: p̄miorq; fieri enim frequēter ut aduersante fato quæ recte gesta sunt nō modo laudē nullā: sed e diuerso reprehensionē suppliciaq; afferat: ac postremo diuinationē aiūt aperte demonstrare: rege uentus iam pridē esse decretos: nec enim nisi decretū p̄cedat quæ futura sunt p̄sagire quenq; potuisse: itaq; animorū nostrorū motus nihil aliud esse q; decretorū fataliū ministeria: quoniā ipellente fato a nobis quod futuru sit agi necesse sit: itaq; in hominis uita concludi quæ p̄saga mens nouerit: nec absq; ea agi quicq; posse: ueluti sine loco: motus aut status esse nō possūt: ita sine humana uita fatū esse nō posse. Hoc pacto igitur libere nobis auferētes uolūtatis arbitriū: uirtutē & bonos mores extixerūt, aduersum quos tam pugnantiter de ip̄o fato disputātes argumenta opponamus, q; Socrates igitur dixerit neminem si percūctetur an se malū: q; bonū malit eē respōsurū se malū: ideo necessitate cōpelli ut malus sit id plane falsum cōplexū est, quorsum, nō tot leges nobis cōditæ: quæ aut bonis p̄mīa tribuerēt: aut malis p̄nās infigerēt, quorsum aut laus beneficiaribus digna: aut ultio deliquētibus, quorsum cōsilia faciēdis rebus adhibebunt? si nec mala declinare: aut bona assequi illis nō possumus: ueluti si ita cōsiliis Scipio, si exercitū in aphyricā adduxero Hānibalis cladē ab Italia amouebo: sin aut minus ex Italia bellū eiici non poterit: q; re ne homo quē ullus ab altero distabit cū honoratissimos ac oīum dignissimos illos demū arbitremur: q; cōsilio: & prudētia cæteros antecellat: quod si cuncta necessitate adducēte frustra cōsiliū est: neminē pbare: laudareq; cōueniet: aut icessere atq; uituperare: qd̄ exhortationes: admonitiones: institutiones educationes: p̄ceptiones: oīa in cassum erūt: quæ cuncta sunt huiusmodi: ut tam eos audiamus cōticescēdos q; ex diuina puidētia nobis libere eximūt uolūtatis arbitriū: q; Socratē q; ait neminē mala cōmissurū potiusq; bona facturū: si utiq; faciēdi in sua habeat potestate: ideoq; neminē icrepari oportere icōtinentē sicut ne quē ægrotantē & morbo cōfectū: quod minime ueq; est quando quē & tales carpinus cum ipsi

sui morbi in causa sunt: sed quoniam de libera uoluntate nostra disputatio est scrutemur paululum quidnam id sit quod libere uocamus arbitriū: ut cætera sint idē nobis apertiora. Libere certe uoluntatis arbitrium nō id dicimus ut quod quis cupiuerit faciat: sed quod iudicio & æstimatione compræhēderit. alioqui bruta quoque aialia liberam dici poterunt habere uoluntate: uidemus enim ea spōte & natura docente quædam subterfugere: quibusdam ihærere: si igitur uelle hoc uel illud: aut nolle liberi arbitrii nomine uocet: nemo dubitauerit quoniam cæterorum ita sit aialium sicut hoīs liberam habere uoluntate: atqui libere arbitrium dicitur libere nobis de uoluntate cum aliqua actione iudiciū: quotiens enim imaginationes de re aliqua mentem subeunt & appetitū mouent: easque ratio perpendit: atque iudicari discreueritque ab altero altere: tum libero dicitur uoluntatis arbitrio id effecisse: sicut uerbi causa. Cum dulcia quidē aliqua: sed noxia spernimus: amara uero quæ profutura cōfidimus licet auersemur tamen fortiter toleramus adeo nō in uoluntate sed in uoluntatis iudicio libere cōstat arbitrium: nō in ipsa imaginatione: sed imaginationis æstimatione actioneque locatū est: quæ igitur icontinens secum reputarit uideritque fugienda: nec fugit: merito deliquisse dicendus est. ideo autem quæ secum reputarit dicimus: quoniam est uideri ubi potius lapsus quam peccasse: quoniam nō aduerterat & ubi uenia dignus quod aduertere nō potuerit morbo correptus potius quam dānandus dici queat. nam si tradēti credimus Aristoteli: tria incōtinentiæ sunt genera: unū quidē morbosum: uelut cum morbi acerbitate correpti aliqui capillū sibi e capite cōuellunt: & alia agunt quæ morbo uacui nō fecerit: altere autem quod a natura perficitur: ut cum aliquis quæ uitiosa natura suggererit repētino quodam motu excitata illico nō potest cōprimere: & peccati culpā recognoscere: ut per irā uel cupiditatē in aliqua repræhendenda plabamur: ac cōmittamus quæ mox nos cōmisisse pœniteat. In hoc enim neutro uix delinquimus nō magis quam cum poscētibus nobis librū minister sedulus nondum expresso quod nobis uelimus pennariū aut atramentariū perfert. accipiendū enim ei auribus fuit prius quid posceretur: deinde perficiendum: sicut in cōtinenti aduertendū iuste ne an iniuste ageret: sed ipsum prona nimium in cupiditate: aut irā natura superauit. Tertiū uero genus a cōsuetudine nascitur. i. quod cum animaduersione factū maxime repræhendī solet: quod si uolere permiserimus uix eradi & abstergi potest. Logam enim cōsuetudinē nō minus quam naturā ipsam uincere difficile est: quod prauo magis illectu quam delectu nobis bladiēte cōmittere uideamur. id nimirum est quod ad libere uoluntatis pertinet arbitriū & in quo in primis sumus repræhendendi: nam cum sint ira & cupiditas nobis cum brutis cōmunia: hoc solū hoīs est quod oīa rōne perpēdat: nec ab illis affectibus fallit: sed se ipsum ipse seducit. nec peruicaciter hic istiterit quisquam eam æstimationē qua hoc potiusquam illud perficere deligit: ut fati dicat aliqua necessitate agi: sicut stoici: qui aiunt aiām naturalē quādā habere uoluntate: ad quā ipsius natura uoluntatis impellit: & sicut in corporibus inanimatis quædam naturaliter grauiā feruntur ad terrā. leuiā uero sursum uersus meat: ita in hoīb. cæterisque aialibus naturalē quādā esse uoluntate ut ea uelimus: quæ puidētia illius necessitas imperauit: quod si uegeti pereat oīs æstimationis ratio necesse est. quod enim æstimare dicimus aliud nisi consilio: ac rōne faciendū ne aliquid an non nobiscum disputare: ea si nos ad alterā partē trahat necessitas: magisquam iudicii ratio perducatur: ratio pereat necesse est. atqui solo iudicio ac rōne a cæteris distiguimur animalibus: ergo ne hominis quidē nomē in nobis manebit: quod rationē ei auferamus quā in hominis definitione ponimus: dicimus enim. homo est animal rationale: quod si quis iudiciū quidem libere esse fateatur: sed actū ipsum a necessitate descendere contendat. hic quoque nihil dicit: omnis si quidē: ut Aristotelis utar argumēto: natura talis est substantiæ precreatricis: qualis ipsa est: ut uegetaria: ut aialia. gignit. n. utque hoc genus: & ex suis pricipiis arbor quidem ex sæmine suo: id enim cuiusque rei in sua specie pricipiū est: a quo idē gignit: ita & aial nascitur. ut igitur fuerint pricipia ita quæ de pricipiis oriuntur: nec enim de castanæ aut gladii sæmine nascitur prunū: aut de sicu castanea: quod ex geometriæ exēplis facilius dā intelligi. uelut si triāgulus habet tres angulos æquales duobus rectis: quadrāgulus habebit quatuor angulos æquales quatuor rectis: quod si quadrāgulus nō ita habeat ut diximus: ne triāgulus quidē tres angulos habebit æquales duobus rectis. hoc idē de hoīe licet intelligere. solus enim homo rōne duce quicquā agit: nō autē dubiū est quoniam ipse gignat quod agit. actio autē de aliquo pricipio: utpote caula sua gignit. a cōsilio autē & iudicio humanæ oriuntur actōes. quod si pricipiū hoc est iudiciū immutes. immutetur actio quoque necesse est: uel si actionem mutes mutari quoque iudiciū necesse est: atque nemo unquam iudicio quicquā agit: ut dicat: aut cernat aliud se egisse quam captarit cōsiliū: nec me lateri immutari saepe in rebus ipsis obeūdis actiones: sed tū cōsilia quoque mutant: aut euenire secus quam putauerimus: sed tū cū in nostra potestate nō fuit. nam si gladio hostē petere nostræ est optionis: nō tamē etiam nostri est ipsum occidere arbitriū. quis ergo nō uideat actiones: quæ de iudicio manēt: nostræ optionis eē: ac in nobis eē: nec aliū de desiderari oportere quod boni maliue simus: sed de his hætenus. nūc aliud argumentū diluēdū sumamus: quod fuit: quoniam eē nō possit ut omnia futura nō nouerit deus cūcta necessitati eē obnoxia. quid ergo dicendū? fatemur deū certe scire omnia: sed ob hoc tamē quicquā necessitati obnoxia eē negamus. si enim necessario cūcta eueniūt: necessario ea quoque euenire nouit deus: quod si uegeti sit: quæ nos eadē quoque deū ligat necessitas: ut si cui bona tribuat tribuere coactus sit: si quā in mūdū animā misit eā misisse adiectus fuerit. quod angelū: quod hominē: quod cætera creari create cōpulsus sit: quia ita futuræ psciuit. quod si sit: ubi nā illa quæ in deo eē credit: uereque pdicat fœlicitas: ut ipse quoque non libera quæ uult agat uoluntate omnia: sed necessario quæ facit facere cōpellat: ne qua igitur tāque stulta tāque ipsa sit sapiētia quæ nos aliqua deū adigi necessitate persuadeat: ne aliquid supra deū hoc est necessitate esse fateamur. quod etiam cogitatu nefandū sit: ac nos ad impossibile perducatur illud potius quod uerissimū est asseueremus: neque decretū neque imperatum quod quicquā futurus bonus aut malus sit: sed penes nos uiuēdi eē optionē: & libere eē uoluntatis nostræ iudiciū. quid. nā nos si deus præsciuit quæ facturi simus nō magis quam si quāpiam alius quis ille sit illud idē nouerit. sunt igitur aliqua quæ nobis desiderare potius quam uendicare possimus: unde & externa nominantur: ut forma: diuitiæ: gloria: ualetudo: fama & id genus alia: quædam uero eē nemo etiā negauerit: quæ in nostra sunt potestate: ut iudiciū: uoluntas cōsensus:

electio: cæteraq; huiusmodi, itaq; tam qui quæ nostra sunt aliena arbitratur: q̄ qui quæ sunt aliena nostra putat. uehementer errat: & in ueri cognitione hallucinatur: nec ut opinor quicq; sapit: nam sicut diuitiæ: forma: gratia gloria: & in hoc genere alia in fortunæ potestate esse credi certo debent, ita iustitiâ: temperantiâ fortitudinem: reliquasq; uirtutes in nostra manu esse par est existimare, aut præterea illi delicta minime uideri debere uoluntaria: quod mēs nostra diuinitatis particeps sit: & naturali appetitu bonū expetere: uerū tamen in bonorū iudicio nos plerūq; errare: idē esse quod alii summū bonū uoluptatē: alii diuitias: alii gloriā & deniq; alii alia esse existimant, at huiusce erroris multiplex est causa nō sanū iudiciū ratioq; qua oīa metiri nos cōuenit: sed q̄ nimium sensibus dedamur, nam ut stoici putant cum dolore & corporis aliquo cruciatu affligamur & aīo minus fortes deliriamur: sensu aut nimia oblectatione exultemus: hic dolorē summū malū & uoluptatē summū bonū illi putauerūt, hic pernitiōsa pro salubribus: flagitiōsa pro honestis & appetūt & agunt: hic diuitias quod præsentissimum ad uoluptatē nobis cōparandā sit istrumentū ipensissime diligimus: gloriā falsam pro clara cōplectimur quod uirtutis præmiū: ac quasi testimoniū laus: honor: gloria existimef: sed prudētes & uere sapiētes uiri in ueri iuestigatione uersati: sciūt quā & cuiusmodi gloriā expetere non conueniat: uulgus autē iperū pro honore ueraq; gloria popularē existimationem: uanamq; gloriā colit: pro uirtutibus instituta, uoluptatibus delibutā uitam cōsectatur: faciendi quæ quis uelit: iperariq; cupiditas: aut ira ipulerit nō ratio persuaserit: regiā quandā esse eminentiam arbitratur natura si quidem suapte: homo liber esse: q̄ seruire: iperare q̄ obsequi potius affectat, at quia iperium potestas comitatur regnum ubiq; potestas fuerit putat, Cum sit regnum ut recte diffinit Iso crates iusta alicuius erga populos suos: ut parentum erga filios tutela: atq; obseruatio: porro quod beate illū putent uiuere: qui ut ei libuerit uiuat: illum credunt beatum esse qui uoluptatem omnem aucupetur: & sua consequatur desideria: Cum uiuere ut libet horū nemo possit quem semper aliqua deserit cupiditas: uitiumq; quasi cathena aliqua uictum teneat, ille solus demum uiuit ut uult: qui iudicio & ratione omnia facere expetit: & cautionis salubritate mala deuitat, hæc igitur & similia errorem uulgo iniecerunt: ut plerūq; omnes in bonorū delictu hallucinētur: quamobrem diuino in primis homini opus est præsidio: quod fortitudinem: & cognitionem suggerat ad animi affectum fere humanum hostem superandum qui ea de causa carni aduersus rationem dāxus est ingens ut de uictoria maius præmium reportetur, sed nihil agat deus nisi uolūtas se nostra idoneam exhibuerit ad accipiendum assuescatq; a prima ætate illas corporis animi perturbationes cupiditatesq; extrahat contundere: difficillime enim eradetur: quod sinetur inolescere, eadem est ad ultimum confutandum argumentum ratio: nullam si quidem ostendit diuinitatem necessitatem: non magis q̄ diuina scientia, nam plerūq; ita dicitur: si hoc fiet sequetur illud: ut perdet croesus halym trāsgressus maxima regna, des igitur croesum halym non trāsgredi: non sequetur ut maxima perdat regna, quod si sit: nō fuit necesse ut perderentur, ergo nō omne quod futurū est iuehit necessitas, quod cum ita habeat secus non est q̄ nos a principio facti sumus, diximus enim quædam fortuna: quædam casu: alia fato euenire: fato qdem ut quod moriamur: & item cum deliquimus ut luamus poenas: deliquere: ac non deliquere libera fuit uoluntatis præmium an pœna in nostra potestate non est ut cum antecesserit illud hoc sequi necesse sit: at qui sanctissimi plerūq; uiri supplicio ultimo affecti sunt: & pessimi honorati: cur hæc permittat: nouit ipse deus nec hæc regū causas scrutari ad nos attinet, illud enim hic quærimus sit ne libera uoluntas nostra an non: quod autem bonus ob inuidiam plerūq; mala subeat & malus bona icurrat non est quod liberam homini auferat uoluntatem, ideo in omni actione mens hominem: aut condēnat: aut absoluit, Instituant igitur quid tandem hanc necessitatem quod fatum appellamus esse uelint diuinam ne prouidentiam: at malorum causa esse non potest: an malignam animam: sed a malo nihil oriri potest boni: nam fato etiam bona euenire aiunt: an bonam mentem uirtutesq; uult quidem deus: sed præstare non potest: ibecillum quiddam & sine uirtutibus erit, potest ne: sed non uult: hæc fera & immanis erit iuidia: nunquid neq; uult neq; potest: & hoc de quocunq; bono dicere flagitiōsum est, an uero & potest & uult: ergo erit bonorum causa cum sit ipse optimorum omnium quæ excogitari possunt optimus: nec malorum ulla causa pertinebit ad fatum, unde ergo tot mala contra nos sese arietant: nunquid ex stellarum motu: & stellis ita iubentibus: at qui quæcunq; in cælo animata sunt ea iuxta diuinum nutum mouentur: & omnia diuina sunt igitur bona: quo nā pacto igitur quod bonum est maleficum esse potest: & rursus cum sidera omnia cælesti sapiētia plena esse oporteat: manifestumq; sit omnem malitiam ex dementia nasci: quoniam modo sidera conuenit maligna contra nos esse censere, ergo si qua in cælo signa futura portendant: si qua mens præfaga futuri adeo prædicat ea de causa contendendum est ut significant quæ nobis imminant: quæ sint quæ nobis gignant mala nisi cauerimus: & ut caueamus nos admoneri credendum est: deus igitur omnium bonorum causa & iustorum bonos præmiis inuitando: malos poenis territando: & rursus bonos mundanis fluctibus roborando, non enim arbor est solida nisi quæ crebris fuerit flatibus agitata: malos præmonendo ut uitis suis finem aliquando inueniant, extermināda itaque hæc nimirum uana credulitas: & arguendi fallax calliditas, Quod si quis ad humores corporis: naturalemque illam compositionem respiciens deinde consuetudines contempletur hinc plerosque auaros: multos incontinentes, & in aliis alios uitis laborantes & exinde in morbis animi multos fluitare quippe qui sensibus nimium sint dediti: mecum: & recte ut arbitror sentit, ideo aduersum huiusmodi uitia salubris adeo homini tributa ratio est, nam auaritia: libido: crudelitas: & reliquæ huiusmodi pestes: non in tenera ætate: sed tum cum iam ætas adoleuit manifestissime erumpunt cum omnia consilio & ratione regi gubernariq; possint: quin & quo quis iam ingenio præstantior fuerit plerūque maiore uitii tabe corrumpitur: quasi ex uno eodemque fonte nascatur utraq;: nam corporis prospera ualetudo: & membrorum uigor sensus ad illecebras omnes præcipue ad incontinentiam pronos habet: ita uigor ille sensuum regū tractandæ maiorem habet industriam: sed cupiditatem etiam uehementiorem: ut igitur pernitiōsa uitent: & salubria consequantur: humanaq; oīum regū

De fato

decus honesta & liberalia studia atque disciplina in primis profunt: exhortationes: admonitiones reprehensio-
nes: aduersiões: educatiões igenuæ: cōsuetudines sanctæ: colloq̃a proba: naturis medent uitiosis: horum autē
cōtrariis mētis acies obrūdīt: ratio desipiscit: igeniū ifolescit. Inde in aīo continentis uiri semp̃ plus cōsiliū po-
test: intēperātis uero ibecillitas aduersum rōnē uitiosis animæ partibus suffragat: ne nris igit̃ uitis blādiamur:
ut nos necessitate cōpulsos ea icurrisse dicamus: sciamus ea a diuinis p̃dici solere q̃ ambigua euentura sint: nec
ne. nemo. n. astrologū unq̃ cōsuluīt moriēdū sibi sit nec ne: sed q̃ longissima uitæ suæ spacia possit p̃ducere. di-
ues an paup̃: in plebeia an nobili fortuna uicturus sit: & cætera quæ obseruatione scientia artificiosaq̃ solertia

Sed decet augentem linguam latinam nominare molarem expli-
cāda uis ē ratioq̃ enunciationum: quæ græci ἀξιωματῶα uocant:
quæ de re futura cū aliquid dicūt de q̃ eo quod fieri possit: aut nō
possit: quā ui hēant obscura q̃stio ē: quā ἀπειροκατῶα appellāt

indagant. omnisque huiusmo-
di rō nihil aliud est q̃ cōiectura
earū rez: quæ uel ad corpus p̃ti-
nēt: uel ad ea q̃ ad corpus referū-
tur uel ad aīum: q̃ tenus corpori
nimiū obsequitur: nō ut ad rō-
nē se cōparat. nec sane rōni irā:
& cupiditate quasi damnosos

& iuriles affectus sed q̃ presto eēnt si rōne gubernent: deus ut ueteres ēt scriptis prodiderūt cōiūxit: quādo q̃dē
multa sunt: quæ per idignationē: sedatāq̃ irā inuita fiunt: quæ ad iustitiam uirilē quandā demōstrāt cōmotio-
nem. multa quoq̃ ex cupiditatis motu honesta expetimus: sicut ergo ī cælo uiuentes: quod illic minime opus
sit: nulla ira: aut cupiditate agunt. ita mentibus nostris necessariae fuerunt ira & cupiditas: ut cum se ad rōnem
atq̃ cōsiliū cōuertisset metiret cælestia: cōsideraret immortalia: cū uero terrena dispiceret: animi nostri obtu-
tus non esset inanis: sed ad ea gubernāda: tum iræ: tum cupiditatis partibus alliceretur: ne qd̃ tamen ledere pos-
sent: rōnis præscriptōi suppositæ sunt: quæ si cedit affectibus: malos: sin aut̃ iperat: bonos instituit mores: exposi-
tum tādem: ut opinor: ē q̃re Cicero dicat. fati quæstionē ad mores p̃tinere: reliquū nūc est: ut uerba interprete-
mur: inq̃t igitur: q̃a p̃tinet ad mores quos ἠθῆν græci uocant ἠθῶσ δῆτῦ ἄσσο του ἠθῶσ. aristoteles in primo
magnorū ethicorū τὸ γὰρ ἠθῶσ ἄσσο του ἠθῶσ εχει τὴν ἠθῶσ ἠθῶσ ἠθῶσ ἠθῶσ ἠθῶσ ἠθῶσ ἠθῶσ ἠθῶσ ἠθῶσ ἠθῶσ
Nos eā partē philosophiæ: subaudi quæ græce ethica dī. Sed decet augentē linguā latinā noiare moralem. Hic
nobis licet intueri moralē ante ciceronē dictū nō fuisse: & ab eo nouatū esse uerbū. Explicāda uis est ratioq̃ enū-
ciationum. quē sensum: & quam ueritatē habeāt enunciationes de qua ui mox disseremus: nunc quid sit enūcia-
tio: & quot enunciationū sint genera explicemus: orōnis igitur partes Aristoteles cæteri q̃ dialectici duas omni-
no esse uoluerūt: nomē & uerbū quod ex his uerū uel falsum possit iudicari. orationū uero aliæ imperfectæ: ut
At regina graui iam dudum saucia cura. aliæ perfectæ. ut At regina graui iādudum saucia cura. Vulnus alit ue-
nis. aliæ deprecatuæ: ut Ad sit letitia bacchus dator. aliæ imperatiuæ: ut Cape robora pastor. Tollentēque mi-
nas & sibila colla mouentē deice. aliæ interrogatiuæ: ut Tu ne ille æneas quem dardanio anchisæ Alma uenus
phrygi genuit simcentis ad undam: aliæ uocatiuæ: ut O qui res hominūq̃ deūq̃ æternis regis imperiis: & hu-
iusmodi. aliæ etiam sunt ad oratores & pœtas pertinētes: ad dialecticum uero: & philosophū solæ indicatiuæ:
has itaq̃ oratiōes enunciationes dialectici uocat: ut plato disputat. enunciationū porro aliæ sunt negatiuæ: aliæ af-
firmatiuæ. itē aliæ sunt unæ: aliæ multiplices. oratio una dicitur quæ unam significat substantiā: unde & theo-
phrastus in libro de affirmatione: & negatione diffinitionē unam semper esse orationem ait. ut homo est animal
rōnale mortale. multiplex uero quæ nō unū sed plura significat: ut aiā sibi mortem consciuit. hæc oratio nō
est una: q̃ duo fuerint aiaces: si de telamōnio intelligas: uera est: sin de oileo: falsa. aliæ enunciationes sunt sim-
plices: aliæ compositæ. simplices ut dies est. hæc a græcis cathogorica a nostris prædicatiuæ dicuntur. Cōpositæ
autem quæ a græcis nominantur hypotheticæ sunt: ut si dies est lux est: rursum aliæ enūciationes dicunt̃ uni-
uersales: ut omnis uirtus est bona: aliæ particulares: ut hic homo est bonus: singulares aliæ: ut. M. Var. omnīū
romanorū fuit doctissimus. aliæ indefinitæ ut uirtus est uitæ humanæ regula. Cæterum oēs enunciationes sūt:
aut possibiles aut impossibiles. possibilium uero aliæ sunt necessariae. aliæ cōtingentes: de quarum ui atq̃ rōne
mox dicetur. Quæ græci ἀξιωματῶα uocat. notanda locutio: ratioq̃ enūciationū quæ græci ἀξιωματῶα uo-
cant: huic dissimilis illa: q̃a p̃tinet ad mores quos ἠθῆν græci uocant. axioma græci: nostri uero tū enūciatio-
nem tum effatum nomināt. cicero ipse in hortensio. nempe fundamentū dialecticæ est: quo quid enūcietur. id
autem appellatur axioma quod est quasi effatum: aut uerum esse aut falsum. Obscura quæstio est. quā ἀπει-
ροκατῶα philosophi appellant. id est ut ipse interpretatus est: de eo quod fieri possit: aut non possit sane quæ si
unt omnia in partes tris ueteres diuiserunt: possibile: necessarium contingens. quod non nulli dixerunt ambi-
guum: ut sit quidem possibile ut genus: necessarium uero & contingens: ut species. ergo omne possibile uel ne-
cessarium uel ambiguum est. philo autem ait possibile esse: quod propria enunciationis natura uerum signifi-
cet: ut si dico me cras librum de fato expositurum. hoc nisi extrinsecus aliquid prohibeat uere enunciabitur: eo-
demque pacto ipse philo necessariū definit: quod cū uerū sit quātū in ipso est mēdacium admittere nō possit: &
possibile idē porro definit: ut quātū ī ipso sit falsū possit admittere. Impossibile at̃ qd̃ sua pte natura uerum nunq̃
possit admittere. idē ille tamē cōtingēs: & possibile unū eē asserit. Diodorus uero possibile eē definit quod aut ē
aut erit. Impossibile qd̃ falsū sit nec unq̃ erit uerū. necessariū quod cū uerū sit nunq̃ erit falsū: nō necessariū quod
aut ēt est: aut erit falsū. Stoici uero possibile qd̃dem uoluerūt quod rem exprimeret uerā si modo nihil extrinse-
cus secus facere prohiberet: quod cū eo tamē fieri cōtingat. Impossibile at̃ quod nunq̃ admittat uerū. Ita aliis ex-
tra ipsius euentum phibentibus. necessariū porro quod cū uerū sit falsā uim nulla rōne admittat: sed si cuncta
a necessitate eueniāt ī diodori non satis p̃batā perueniemus sententiam. Ille si qd̃dem cenfuit si quis in mari mo-
teret eū ī terra mortē obisse nō potuisse: quod nec philo nec stoici probant. Aristoteles autem ea ait necessaria:

quæ nullam cum contrario habeant cognationem: ut nix quod semper frigida sit nunq̄ calori possit esse coniūcta, itidem ignis cū nunq̄ frigori cognatus sit semp̄ in frigoris cōtrario iacet: quæcūq̄ igit̄ sunt necessaria nullā cū cōtrariis unquā habet cognationē: quæ uero habet nō sunt necessaria: quæ cū ad utrāq̄ partē flecti possunt tum possibilis utriusq̄ dicit̄ euentus ut calamū hunc frangi: & nō frangi, possibiliū igitur aliud ē huiusmodi: ut ei oblati quo minus eueniat non possit: cuius cōtrariū ipossibile: ut est omnia orta occidere: & aucta fenescere: nec est eius cōtrario locus: ut quod natum sit nō occidere, aliud tale est ut phiberi declinariq̄ possit sicut omne quod in uoluntatis nostræ arbitrio positum est. Cōtingens uel dubium est possibile: Cuius etiam contrariū

possibile natura p̄duxit: ut hodie post solis occasum futuram pluuiā: quod certe ita possibile est: ut æque eius cōtrarium sit possibile, itaq̄ certū nescientibz oratio enūciabit̄ ābigua, quæcūq̄ igitur ab humana actiōe: cum aliqua fuit animaduersione eorū penes nos optio ē, nam euenit plærūq̄ ut imprudēter aliquid agamus, unde & dicere solemus: nō equidē hoc præuiderā: non aiaduenterā quid agerē, sed nulla est fere in nobis culpa: si mō eius imprudētiæ ipsi nō simus in causa, ac tū demum culpam effugere non possumus cū sensus atq̄ appetitus non est sine phantasia: quā: ut censeo: nostri imaginationē uocāt: ac sine idolo: quod nr̄i spectrū appellant: rei efficiendæ ad itima penetrans: hoc est ad rationē atq̄ consiliū: ut id animæ assensum admiserit, Illud tamē nō negauerim animæ nostræ assensum multis de causis in uitiosa defleat: aut enim itemperantium in consultando rusticitas: & quædam barbaria cōsiliū subuertit: uel iscitia illecebris nimium dedita mens: & laboris ipatiēs: uel falsa opiniois persuasio: uel

maxime cū magni auctoris habet exēplū: uel improba cōsuetudo: & uitii alicuius q̄si tyrānica dominatio: p̄pter quæ uiolentis quibsdā delinimētis: potius quā uolūtate peccare existimamur: quæ omnia quādo cautiones prudentiæ auerti queūt in optione nostra esse iure duci debēt: sed de ui: ac ratione possibilium enunciationum habet̄ tenus, merito igit̄ cicero subiungit. Totaq̄ est logica, nā cū in partē iueniēdi: & partē iudicādi omnis a ueteribus logica diuisa sit incognita ui: ac rōne enūciationū iudicare, certe nemo poterit: nemo argumentationē cōcludere: argumēta astruere uel destruere quæ uelit: in horū nāq̄ disputatione ois dialectici necesse est uersetur oīo. Logica, n. ᾱπο του λογου, i. aut rōcinādi siue sermocinādi: uel potius differēdi dicta. Ut in utrāq̄ partē, i dialogi ritū: ut cōfirmaret unus quod alter aut tertius cōfutaret. Maxime pbabile, ui argumētōz cōiūctum.

Nam cū eē in puteolano: urbs cāpaniæ puteoli colonia dicearchia dicti: q̄d ea ciuitas olim iustissime regeretur: unde puteolanus ager dictus. Consul designatus, i. insigni noīe cōsulatus clarior factus, ē et uideri ubi designare sit ignominia cū aliquid facere Hora, dū sicus prima calorq̄: designatorē decorat littoribz atris, Terentius in adelphis, illa quæ ante acta sunt omitto modo qd designauit. Et magis uacuo ab iteruentōibus die, quo minus iteruenirēt alii ad nos quo liberius nō possemus quæ uellemus iter nos loq̄. Illa quæ erāt quotidiana, deest referēbamus: est enī nō sine orōnis grā ellipticos dictum. Quibus acceptis, admittis, Incēdi, & ut audi res flagrantissimū acceperā. Hoc genere philosophiæ dialectica: & morali philosophia: aut certe morali tantū.

Subtilitatē, n. ab academia mutuatur, i. a philosophoz & platonicoz subtilitate: nō enī lōge ab athenis platonis fuit uilla i academia ubi ad studia cū discipulis suis icūbebat philosophiæ: ab academo heroe locus sic appellatus sicut eupolis i astra teutis memit̄ iges umbrosis icursibz acadēi dei: sed timō p̄cipē platonē fuisse ait suauitate orōnis & copia oīum q̄ acadēiæ rus ai colerēt florētia ubi ē sepultus d̄ a quo academici phi postea dicti sūt, hic & Ci. uillā suā academiā & quē edidit libz acadēicoz appellauit, & quoniā res ut iqt̄ Pli. digna memoratu ē: ipius Pli. uerba apponā, uilla iqt̄ ē ab auerno lacu puteolos tēdētibz iposita littori celebrata porticu: ac nō re: quā & uocabat, M. C. academiā ab exēplo athēaz: ibi cōpositis uolumibz esdē noībz, In q̄ & monumētū sibi

instaurauerat: ceu uero nō & in toto terrarum orbe fecisset. Huius i parte prima exiguo post obitum ipsius: an-
tistio uetere possidente eruperūt fontes calidi perq̄ salubres oculis celebrati carmīe laurē tullii qui fuit e liber-
tis eius ut protinus noscat etiā ministeriū eius haustus ex illa maiestate: ponam enim ipsum carmē dignū ubi-
q; & non ibi tantum legi. Quod tua romanā uindex clarissime liguā Silua loco melius surgere iussa uiret.

Atq; academiā celebratam nomine uillam. Nunc reparat cultu sub potiore uetus. Hic etiā apparent lym-
phæ nō ante reptæ: Languida quæ infuso lumina rore leuant: Nimirū locus ipse sui ciceronis honori Hoc
dedit: hac fontes cum patefecit ope. Ut quoniam totum legitur sine sine per orbem. Sint plures oculis quæ

medeantur aquæ.

Et ei uicissim reddit hubertatem orationis & ornamenta dicendi.
quamobrem inquam quoniam utriusq; studii nostra possessio ē.
Vtro frui malis: optio sit tua. Tum hircius gratissimum inquit: &
tuorum omnium simile: nihil enim unquam abnuī uoluntas tua
meo studio: sed quoniam rethorica nostra mihi sunt nota: teq; in
his & audiuius sæpe & audiemus: atq; hanc academicorum con-
tra propositum disputandi consuetudinem indicat te suscepisse tu-
sculanæ disputationes: proponere aliquid ad quod audiam si tibi
non est molestum uolo. At mihi inquam potest quicquam eē mo-
lestum quod tibi gratum futurum sit: sed ita audies: ut romanum
hominem: ut timide ingredientem ad hoc genus disputandi: ut lō-
go interuallo hæc studia repetentem. Ita inquit audiam te dispu-
tantem ut ea lego quæ scripsisti proinde ordire: Cōsideramus hīr-
ci: quorū i aliis. Ut in antipatro poeta: ut i brumali die natis: ut īsi-
mul ægrotātibus sribis: ut i urina: ut i unguibus: ut i reliqs eiusmodi

Proposito egre-
di passus ut ab il-
la cicerōis dispu-
tandi seueritate
te aliquando lo-
annes iacobe tri-
uulti in angulū aliquē amœnū
deducerē quo reliqua lōge ma-
gis tibi eēt uiliorū cōparatio-
ne placitura. Et ei, subaudi phi-
losophiæ uicissim, ut ab ipa acu-
men accepit: ita reddit: subaudi
orator. Hubertatē orationis,
eloquiū copiam: quæ i ipso am-
plissima eē debet. Et ornāmē-
ta dicendi, ea uero aut in senten-
tiis: aut in uerbis spectantur. In
sentētiis quidē: ne qd absurdū:
sed nescio unde erutum: & nō-
uū uideatur materiæ accomo-
datum: acutū: aliquando graue:

aliquando humile: & aliquādo tēperatum dicendi genus, in uerbis uero aut singulis: aut cōiunctis singulis: ut
propria: ut nouata: ut antiqua: ut translata sint: ut lautissima eligamus: q̄q; & aliis etiā suis utendi est locus. i cō-
iunctis autē ordo spectandus: ut structura numero & lenitate profluat: troporum & schematon perpetua lu-
minibus exornetur oratio, hoc sane expressi breuius q̄ res ipsa deposcebat: sed ad id quod nunc agimus nō fu-
it dicendū pluribus: p̄sertim cū de hac oī materia alibi abūde scripserimus. Vtro frui malis, i. uoluptatem ca-
pere: distat autē a uerbo utor: utar autē augustini uerbis: qui frui inqt est amore ihærere alicui rei p̄ter ipsam, uti
autē, quod in usum uenerit ad id quod amat obtinendū: si tamen amandū est, nam usus illicitus abusus potius
uel abusus noīanda est, quo modo ergo si essemus peregrini qui beate uiuere nisi in patria non possemus: eaq;
peregrinatione utiq; miseri: & miseriam uitare cupientes in patriam redire uelimus: opus esset uel terrestribus
uel marinis uehiculis quibus utendum esset ut ad patriā qua fruendum erat peruenire ualeremus. Optio sit
tua: tu inquit deligas, est enī optare deligere. Rhetorica nra: quæ tu latina fecisti, rhetorica istitutiōes rhetori-
cæ: generis neutri: numeri tātum pluralis: nam rhetorica generis fœminini facultatē ipsam & artem significat.

Cōtra propositum disputandi consuetudinem: quemadmodum plato in dialogis facit: ut quod unus con-
firmet alius refellat. Consideramus hirci quorum in aliis: ordo est, consideramus hirci in aliis: ut in antipa-
tro poeta: & que sequuntur: quorum naturæ contagio ualeret. Ut in antipatro poeta, antipater poeta sido-
nius omnibus annis eo tantum die: quo erat genitus febrī corripiebatur: cumq; ad ultimam ætatem perue-
nisset die natali suo certo illo circuitu morbi cōsumptus est. Ut i brumali die natis, Cuius modi hoc sit exem-
plū mihi nō liquet: nec usq; me legisse recolo: sed nihil refert quādoquidem: & huiusmodi quotidie possimus
exēpla spectare si mentē adhibeamus. Ut īsimul ægrotātibus fratribus, polystratus & hippoclydes iquit Va-
lerius maximus: philosophi eodē die nati eiusdē præceptoris epicuri sectā secuti: p̄imonii etiā possidendi alen-
dæq; scholæ cōmunionē cōiuncti: eodēq; momento tps ultima senectute extincti tam æqualē fortunæ pari-
ter: atq; amicitia societatē q̄s nō ipsius cœlesti cōcordiæ sinu genitā: nutritā: & finitā puret: quod si hos forte ci-
cero etiā non dicit: qui simul ægrotantes: qui fratres fuisse scribit nō dubiū qn his simile philosophis profer-
re uoluerit exemplum: sed hic nō est curandū quod nā exemplum sit: sed ad quod referatur inspiciendum: fa-
ri enim necessitatē nūc quærimus: quam in huiusmodi rebus nullam esse cicero arguit: quod fatum id esse pu-
tet quod longissima causarum serie diuina & eterna prouidentia ad ultimum peruenit effectum: sed longe ma-
gis illis accefferim: qui ut supra ostendimus: omnem rei futuræ necessitatem fatū dixerūt: siue id a natura i cor-
pora nostra descenderit: siue nostris flagitiis irritatus deus nobis inflixerit cuiusmodi iam abūde a nobis dictū:
præterea qui scire quisquam potest: nisi sit deus: an etiā hæc ipsa quæ a naturæ uiribus ait euenire a causis æter-
nis non emanarint: id est cursibus cœlestibus: quæ illam corporum molem atq; materiem stolidam: ac sine fen-
su ita affererint atq; commouerint: ut nos utpote perq̄raros demiremur effectus. Ut in urina, ut in ungui-
bus: ut in reliquis eiusmodi, subaudi quæ in toto corpore spectantur multis esse inter se similia: quod ab una
aut non admodum ab simili causa effluere certum est.

De fato

Naturæ contagio ualeret, cōtagio & nō contagiū: ut igitur festus pōpe. Legimus tamē cōtagia unde illud apud Iu-
 crenū. Quippe etenim nullo cessabat tpe apisci. Ex aliis alios auidi cōtagia morbi. Legimus & cōtagibz ut apud
 eundem. Qui fuerat aut præsto cōtagibus ibant. Quasi ad cōtagies contagis deductus: ac sicut compago:
 & compages: & ab utroq; compagis nalcitur genitiuus ita ab eo quod est cōtagio genitiuus sit in usu cōtagis q
 fuit a nominatiuo cōtagies, dicif & contagionis. Naturæ contagio, ut quæ unum cōplexa sit: alterum quoq; ali
 qua in parte similiter contigerit: quādoquidē a similibus principiis similes gignuntur effectus. Quam ego nō
 tollo, non aufero quo minus accedā id a natura posse fieri. Fortuita quædam esse possunt: quæ fato ab aliis fie
 ri putantur. Vt in illo naufra-
 gio: cuiusmodi: hoc fuisse nau-
 fragium sentiat: ipse paulo post
 exposuit. Vt in icadio, icadius scæ
 uissimus pirata ut festus pōpe.
 ingt: qui cum in speluncā se quā
 dam recepisset saxo de rupe ex-
 cidente extinctus ē. Vt in da-
 phyta, daphytas cū eius studii
 esset cuius p̄fessores sophystæ
 uocātur: ut ualerii maximi uer-
 ba referam: in aptæ: & morda-
 cis opiniōis apollinem delphis
 irridēdi causa cōsuluit: an equū
 iuenire posset cū omnino nullū
 habuisset cuius ex oraculo red-
 dita uox ē iuēturum equū: sed
 ut eo pturbatus periret. Inde
 cū iocabundus quasi delusa sa-
 crarū sortiū sīde reuerteref inci-
 dit i regē atalum sæpenumero
 a se cōtumeliosis dictis absentē
 lacessitū: eiusq; iussu saxo cuino
 mē erat æg p̄cipitatus ad deos
 usq; cauillados demētis ai iusta
 supplicia pepēdit. Pace magistrī, zenonis. Cōminisci cōfigere unde commentus, Plautus, fac sis cōmentus.
 i. mem ineri & cōmenticius id est ficticius, & cōmentarius siue cōmentarium. Qui cum equus non esset ani-
 mal sed montis propriū. Aut philippus hæce in capulo quadrigulas uitare monebat oraculo ut ualerius ingt
 maximus macedonū rex philippus admonitus ut a quadrigæ uiolentia salutē suā custodiret: toto regno disū
 gi currus iussit, eūq; locū: qui i boetia quadriga uocat semper uitauit: nec tamen denunciatum periculi genus
 effugit, nā paufonias in capulo gladii: quo eum occidit quadrigā habuit celatam. In capulo, capulum manu-
 brium dicif & p̄heretrū: unde senex capularis qui iam ita decrepitus ut in p̄heretro capiendus uideatur. Si-
 ne nomine: quoniā si lapsus in flumē occubuerat nō proprie fecisse naufragium dici potuit. Quid enī scribit
 subaudi posidonius. Quid enī scribit hoc predictum in aqua esse pereundum, i. quid nā scribit igitur i aqua
 eē pereundū si non ita enunciātū sed quod naufragium facturus erat. Ex spelunca ubi diliterat: dicitur &
 speleū: sed apud poetas, græcū enim est uerbū, & specus & specu genere masculino: sc̄eminino & hæc postrema
 terminatio neutro rātum genere qd̄ ēt græci tū σπέος tū σπηλοιοι dicūt. Aut nihil omnino ē fortuitū, qd̄ te-
 mere & sine cā dicimus euenire. Aut hoc ipm potuit euenire fortuna, potuit quidē euenire fortuna, i. temere:
 sed cū plectēda icadii piratæ uiderent facinora, potuit etiā id fato euenisse ut supra ostēdimus, sane fors quod a
 fortuna ip̄a dea dicebat uelut ipse de diuinatōe, qd̄ est enī aliud fors q̄ fortuna: quid casus? quid euentus? nisi cū
 sic aliquid cecidit: sic euenit: ut uel aliter cadere: atq; euenire potuerit: & rursum qd̄ est tādē quod casu fieri: aut
 forte fortuna putemus? nihil enim tam contrarium rationi: & constantiæ q̄ fortuna: ut mihi ne in deum qui-
 dem cadere uideatur: ut sciat quid casu fortuitoue futurum sit: si enim scit: certe illud eminent, sin certe eueniet
 nulla est fortuna, rerum igitur fortuitarum nulla est præsensio: immo equidem apud deum rerum omnium
 præsensio est, nec quicquā ipsum potest fallere: sed ideo fortuitu dicimus aliquid euenisse: quod cur ita eueni-
 ret nulla fuit necessitatis causa, non enim omne quod futurū est: necessario est futurū, nempe quis me nunc scri-
 bere cōpellit: aut uetat desinere: siue sim adhuc scripturus aut desiturus neutrū cogor facere. Cum uero altege
 feci non possum dici coactus effecisse: non tamen hoc a me etiam factū forte fortuna dici pōt: sed quod ita uo-
 luerim: q; si extrinsecus aliqua causa immineat que id me facere prohibeat tum aut fortuna aut fato factum
 dici potest: quæadmodū supra abunde disseruimus. Quæro igitur: atq; hoc late patebit: si fati omnino nullū
 nomē: nulla natura: nulla uis esset: & forte temere: casu aut plæraque fierēt: aut omnia nunc aliter: ac nunc eue-
 niunt euenient: si uis fati ulla nūc est non est dubitandū quin aliter a fato aliter a fortuna & casu eueniat alio-
 qui nullum inter hæc esset discrimen: itaque si fortuna: & casu omnia fiant longe secus fieri q̄ fato necesse est:
 quod si datur nunc alia fato: alia fortuna euenire: & detur in posterum hæc immutatū iri ut fortuna omnia
 eueniant fati causas extingui oportebit: quod si ita sit mundi quoque machinam necesse erit immutari quæ

De fato

ut Aristoteles acutissime arguit, ita ab optimo maximo deo fabricata est: ut exigua etiam ipsius parte diminuta totam collabi necesse sit ita pars parti hæret: ita altera indiget altera: ut id euenire opus sit, quid ergo dicere at rinet si non fato: sed temere omnia eueniant non aliter euentura ac eueniant? Longe enim secus possunt euenire, hæc solus nouit deus q hæc constituit: num secus sint euentura an nō sed quæ & quare euenire fato: & alia & alia fortuna cōtendamus iam a principio fati ut opinor ostēdimus. Cum bona gratia dimittamus, cuius a nobis explorata sententia est. In aliis esse pituitosos: chararum a græcis a latinis uero pituita nominatur: ut ueterum quorundam uoluit opinio: pituita quod petat uitam dicta. Redūdantes, noxio humore superfluentes

nunc eueniunt, euenirēt? quid ergo attinet iculca re fatum? Cum sine fato ratio omnium rerum ad naturam fortunæ referatur, sed posidonium sicut æquum est cum bona gratia dimittamus. Ad chrisippi laqueos reuertamur. Cui primum quidē de ipsa rerum cōtagione respōdeamus: reliqua postea persequemur. Inter locorum naturas quantum iter sit uideamus: alios eē salubres: alios pestilētes: in aliis eē pituitosos: & quasi redūdātes: in aliis exiccatos, atq; aridos: multa q; sunt alia: quæ iter locum & locum plurimum differant, athenis tenue cœlum: ex quo etiam acutiores putantur attici: crassum thebis: itaq; pingues thebani: & ualētes: tum neq; illud tenue cœlum efficiet ut aut zenonē q; aut archesylam: aut theophrastum nō audiat: neq; crassum ut nemea potiusquā isthmo uictoriā petat, disiunge longius: quid enim loci natura afferre pōt ut in porticu pēpei: potiusquā in campo ambulemus: tecū quā cū alio: idibus potiusquā calendis: ut igitur ad quasdam res naturas loci pertinet aliquid ad quasdam autem nihil: sic astrorum ualeat affectio: si uis ad quasdam res ad omnes certe non ualebit, at enī quoniā in naturis hominum dissimilitudines sunt ut alios dulcia alios subamara delectent, alii libidinosi: alii iracūdis: aut crudelēs: aut superbi sint: alii talibus uitiiis abhorreant, quoniā igitur inquit tantum natura a natura distat: quid mirum est has dissimilitudines ex differentibus causis eē factas? Hæc differens qua de re agatur: & in quo casu consistat non uidet: non enī si alii ad alia propensiores sunt propter causas naturales & antecedentes: nam tum nihil esset in nostra potestate si res ita haberet: nūc uero fatemur acuti: hebetesue ualētes imbecilliue simus nō esse id in nobis quod autem ex eo cogi putat ne ut sedeamus quidem: aut ambulemus uoluntatis esse is non uidet quæ quamq; rem res consequatur: ut enim & ingeniosi & tardi ita nascantur anteceden-

Athenis tenue cœlum, penetrabile aerem, dicitur enim cœlum aliquando aer, lucretius, quæ generantur in hoc cœlo qui dicitur aer. Acutiores putantur attici, iuentione præoptiores, Pingues thebani, ignio crassi. Et ualentes, corporis mole robustiores

Tū neq; illud tenue cœlum efficiet ut aut zenonē quis, zenonē cithæa dicitur ex cypro, nam cū octo fuerint zenones hic præstātiſſimus habitus ē: & ne aliorum quidē ullus fuit atheniensis. Aut archesylā: qui pythæus ex eolide primus mediam iuexit academiā. Aut theophrastum: qui ereſius fuit: leucippi platonis & postremo aristotelis discipulus fuit: sed nemo iquit cicero quod nullus horū fuerit atheniensis ipos audire recusauit. Neq; crassū ut nemea potiusquā isthmo uictoriā petat: quattuor in græcia fuerunt olim celebrata certamina: ioui apollini: palæmōi: & archemoro: unde illud epigramma,

τεσσαρες οισιν αγωνες εν ελαδα παντες αγαιοι
οι δυο μεν εν ητων οι δυο λαθρατων ηνος λη
τοι δυο παλαιμονος αρχεμοροιο
σθλα δε των κοτινος μηλα σελινα σιτυς
sunt autem qui existimēt ioui qdē olympia: & apollini pythia sicut cæteri dicata fuisse: sed neptunio isthmia: & herculi nemea ut uersus illi indicant.
ζηνη μεν οι τισαται κοτινος και ολυμπια θεητο
και τωνοις μετα του σθελας τυια μηλα τε φοιβο
ιθμια και σιτυην αυτε κορινθιοι εννος ιγαιο
και νεμεα νεμεστοι ηρακλει η δε σελινα

Apparet at in isthmo tenuiorē fuisse aerē: crassiorē uero in nemea silua ac per hoc nemeatas corpore robustiores fuisse. Ut in porticu pēpei potiusquā in campo ambulemus: disiunge iquit longius ut loci natura nihil ad fatū cōferre uideat: qd sit quod alio nobis in loco potiusquā alio nobis ambulare nobis libeat. In campo subaudi martio, Idibus: potiusquā kalēdis, idus ab eo quod thusci itus, ut igitur Var, uel potius sabini idus dicunt: primi dies mēsiū noiati kalēdas ab eo q; his diebus calēt eius mēses: licet απο του κλειν, i. ab aduocando quidā deduci putauerit. Sicut astroge ualeat affectio quā græci, Διαιθεση uocāt, nri affectionē: quoniā igitur subaudi Chrysippus, Hæc differēs disputās, Propensiores: inclinatiores, Propter causas naturales: & antecedentes: subaudi sūt, ē, n. αποκινων dictum: ut sit tamē integrū sunt fato. Nō eē id in nobis, i. optioē nra quoniā id a natura ipsa propēdet. Ex eo quod in optioē nra nō sit ut corpe ualidi aut imbecilli simus ut piter nō sit in nobis ut sedeamus aut stemus quā a uolūtate pficiscit nisi tamen extrinsecus uis aliq; aut stare aut sedere nos phibeat, sed hæc q̄lia sint nos supra ostēdimus: uigdē corpi & externis reb; afferri posse: uoluntati nra nō posse: ut pote liberæ & nulli obnoxia uolētia. Cogi putat ut stoicus q omnia

fato definit, Nō uidet quæ quāq; rem res cōsequatur, quoniam: ut diximus: iudicium actio sequitur: is qui omnia necessitati subiecit: aut certe uerborum cōsequentia nō cernit. Vt enim ingeniosi: hoc dicit, non si ingeniosum aut tardum esse in nobis non est: idcirco & ambulare & sedere pariter non esse dici potest,

Principalibus causis, i. generalibus & omnibus iminentibus: quandoquidem id in uoluntate positum est. Zophyrus physognomon: id est qui naturas hominum ex uultu: oculis: naribus: ore omnibusq; totius corporis membris cognoscit: a physis: id est natura: & gnome id est cognitio perceptio, sententia, unde & Aristotelis libellus est: & alter alberti alemani & adamantii cuius eminentiora præcepta nos in latinum cōuertimus: q; de physognomia in scriptis sunt ubi ex membris humanis naturam hominum uariam dinosci uoluerunt.

Stupidum esse socratem dixit & bardum, bardum inquit nonius marcellus est uel propria & ingenio tardum: nam græci, bardos tardos dicebant. Hom. Ψ1. id est xxiiii. iliados. βαρδιστοὶ μὲν γὰρ οἴσταν καὶ ἀλιτριχοὶ ἰσσοὶ. Idē i eodē oi. θαλασσίου περιτρω. ἀλισσεύειν ἀλλοτῶν ἰσσοὶ βαρδιστοὶ εἴσιν. Plautus in persa nimis tandē equidē pro barda & pro rustica reor habitam eē abs te. Inde apud Iuuenalē bardaicus iudex datur, sane dicūt bardum græci per hypertesim pathos ab eo quod est bradys id est tardus: & fegnīs ut ex homero licet nobis perspicere qui in octauo iliados inquit. ἠπεδ' αὖτος δ' ἐνυτοῖς ἑρπύων βαρδιστοῖς ἰσσοῖς. Quod iugula: unde iugulo uerbū. Alcibiades atheniensis adolescens socratis discipulus: postea philosophus. Dicitur cachinum sustulisse, i. solutū risum emisisse. a græcis est sumptum uerbum, illi enim καγχάζομαι dicūt quod nos cachinor. Ex naturalibus causis, magis enim sanguinei: q; melancholici uenerem affectant.

Studio, subaudi ea uitia amouendi. Disciplina morali philosophia. Si uis & natura fati ex diuinationis ratione firmabitur, id est ex eo quod astrologus ita prædixerit. Etenim si est diuinationis quælibet natura, id est nil aliud q; quod natura efficit, legitur & nostra: ut sit quam nos habemus quoniam & apollo & cæteri dæmones etiam futura præcinerunt. A præceptis artis proficiscitur sicut astrologia: id tamen minime uerum est: nā & natura quædam quam anima plerunq; habet futura prædicuntur ut cælestibus fuerit cōiuncta corporibus: aut diuina concessione permissum cuiusmodi prophetæ, & sibyllæ: & hermes trismegistus & multi præterea alii: quin & astronomum quoque prophetē eē oportere multi dixerunt, non ergo diuinationis omnis nostra a præceptis artis proficiscitur. Quæ dicuntur græce, θεωρηματικά, id est quæ in rerum speculatione & corporum cælestium consideratione posita sunt ἀπὸ τοῦ θεωρεῖσθαι, id est a speculando. Nullo præcepto, ordo est: non enī credo artifices nullo præcepto ante cæteros uersari in suo munere, sensus ē, existimo artifices in suo quoslibet officio aliquo præcepto cæteros anteire. Aut eos qui diuinatione utantur, subaudi nullo præcepto futura prædicere: si quidem omnis astrologia præceptis & speculatione cōstat: q; ut diximus mens præfaga multi momēti haberi debeat. Luctatio, contentio certamen. Pugnāt hæc igitur inter se, si modo illud quod iā propositum est admittamus. Certum in fabio ponitur ut oriente canicula natus sit. Hæc quoq; coniunctio id est hypothetica propositio de qua abunde supra diximus. Est ex repugnantibus: quia si uerū ē illud connexum, si fabius oriente canicula natus ē fabius in mari non morietur: illius connexi contrariū est, at qui fabius oriente canicula natus est & fabius in mari morietur: quia illius consequens fuit, fabius aut oriente canicula natus est: ergo fabius in mari nō morietur: hæc ergo propositio a loco sumpta est qui ex

tibus causis, itemq; ualentes & ibecilli. Non sequitur tamē ut & sedere eos & ambulare, & rē agere aliquam principalibus causis definitū: & constitutum sit. Stilponē megaritum philosophum acutum sane hominem: & probatum temporibus illis accepimus, hunc scribunt ipsius familiares & ebriosum & mulierosū fuisse: neq; hoc scribunt uituperantes: sed potius ad laudē: uitiosam enim naturā ab eo sic domitam, & compressam esse doctrina: ut nemo unquam uinolentum illum: nemo in illo libidinis uestigiū uiderit: quid socratem? nōne legitimus quæ admodum notarit zophyrus physognomon: qui se profitebatur hominū mores naturasq; ex corpore: oculis: uultu: fronte: pnoscere: Stupidum eē socratem dixit & bardum: quod iugula concaua non haberet obstructas eas partes et obturatas eē dicebat: addidit etiā mulierosum: in quo alcibiades dicitur cachinum sustulisse: sed hæc ex naturalibus causis uitia nasci possunt: extirpari autem & funditus tolli: ut is ipse qui ad ea propensus fuerit a tantis uitiiis auocetur, nō est id positū in naturalibus causis: sed in uoluntate studio: disciplina, qua tolluntur omnia: si uis & natura fati ex diuinationis rōne firmabitur: & enim si est diuinationis quælibet natura a præceptis artis proficiscitur, præcepta appello: quæ dicuntur græce θεωρηματικά, non enī credo nullo præcepto ante cæteros artifices uersari in suo munere: aut eos q; diuinatione utantur futura prædicere. Sūt igitur astrologorū præcepta huiusmodi, si quis uerbi causa oriente canicula natus est: in mari nō morietur. Vigila chrysispe ne tuā causam in qua tibi cum diodoro ualente dialectico magna luctatio ē: deferas, si enim est uerū quod ita cōnectitur: si quis oriente canicula natus est in mari non morietur: illud quoq; uerum est, si fabius oriente canicula natus ē fabius in mari nō morietur, pugnant igitur hæc inter se, fabium oriente canicula natū & fabiū in mari moriturū esse: & quoniam certum in fabio ponitur natum esse eum canicula oriente: hæc quoq; pugnant & esse fabium & in mari eē moriturum, ergo hæc quoq; cōiunctio est ex repugnantibus:

De fato

repugnantibus dicitur de quo in topicis Ciceronis quæ dicere attinebat protulimus. Ex eo genere est quod fieri non potest: id est ἀδυνατόν quæ neoterici possibilis uocant. Ut propositum est, ut pro concessio in eapropositione positum. Omne ergo quod falsum dicitur in futuro id fieri non potest, sensus est, si quis uerbi causa natus est oriente canicula in mari mori non potest: quod idem cæteris in rebus ualet sequitur ut quicquid falsum uel uerum dicatur in futuro id fieri non possit: sed hic respondendum quod merito peripatetici asserunt non omne quod falsum sit id impossibile esse siue in futuro siue in præsentia ita sit: nam si me dicas stare qui sedeo falsum est: non tamen: ut etiam beatus Thomas in Aristotelis librum pri-

& est fabius & in mari fabius morietur, quod ut propositum est ne fieri quidem potest, ergo illud morietur in mari fabius: ex eo genere est quod fieri non potest, omne ergo quod falsum dicitur in futuro id fieri non potest. At hoc chrysisse minime uis maximeque tibi de hoc ipso cum diodoro certamen est. Ille enim id solū fieri posse dicit: quod aut sit uerum: aut futurum sit uerum: & quicquid futurum sit id fieri necesse esse: & quicquid non sit futurum id negat fieri posse: tu etiam quæ non sunt futura posse fieri dicis: ut frangi gemmam hanc etiam si id nunquam futurum sit: neque necesse fuisse cypsellum regnare corinthi: quāquam id milesimo ante anno apollinis oraculo editum esset, at si ista comprobabis diuina prædicta & quæ falsa in futuris dicuntur: in his habemus ut ea fieri non possint ut si dicatur africanum carthaginem potiturum & si uere dicatur de futuro idque ita futurum sit dicas esse necessarium: quæ est tota diodori uobis inimica sententia: & eni si illud uere connectit si oriente canicula natus est in mari non morietur: primūque quod est in conexo natus

mum de cælo & mundo inquit: impossibile est ita id: quia futurum est ut hinc ad horam hunc anulum non confringam non ideo tamen impossibile est, at quod tria & quattuor conficiant octo non falsum modo est: sed etiam impossibile, falsum itaque aliquid in futuro dici potest: quod tamen fieri potuit: idque præcipue si humana uoluntas accesserit: nam sicut nauis uero acta in scopulis collisa foret nisi gubernatoris sollertia subuenisset: ita humana corpora a corporibus acta cælestibus multa subitura eent pericula nisi ratio succurrisset, proinde si quis oriente canicula in mari mori non debuit quod corpora cælestia quæ corpori non etiam rationi dominantur: alioqui cum sedeo exurgere non possum quod ridiculum est: talem uideantur habere

re affectionem: & ita etiam affectus commouere, uide quid concedam ut aquas nullas ingredi uelit: potest tamen accidere ut uoluntas & ratio sicut affectus plerumque obrundit & sibi subiicit eo ita corpus immittat ut periclitari fortuna ita aduersante necesse sit. Et quicquid non sit futurum id negat fieri posse, sed fallitur Diodorus ut iam ostendimus. Neque necesse fuisse cypsellum regnare corinthi, de cypsello hæc apud Herodotum legimus. Cum ciuitas corinthiorum paucorum potentia teneretur, qui bacchiadæ nominabantur, hi inter se & dabant: & accipiebant uxores, amphion igitur uni ex horum numero filia nascitur nomine Labda: quæ cum claudicaret & bacchiadarū nemo uxorem sibi uellet: eætionem cuidam echeratei desponditur: isque ex petrea tribu oriundus erat: sed ea res laphitas: & cenidas latuerat, is igitur cum neque ex uxore neque ex alia filios haberet delphos petit: Cui apollo, Eætione quāuis longe es dignissimus: at te Ultio pro merito tamen est non nulla secta. Labda quidem nocuum gignet parietemque tyrannos Qui cadet in scæuos iudex tum deinde corinthi. Quæ responsa ubi bacchiadis nunciata sunt: licet antea essent prædicta: tamen exciderant: deinde aliud responsum fuit, En aquila in petris gignet fortemque leonem Ac scæuum parietem genua & compluria soluet Talia uobiscum iam nunc uersate corinthi. Qui colitis pulchram pyrthenen: altamque corinthon. His exciti bacchiadæ partum ex eætione si quod oriatum interficere decernunt: nec mora decem eliguntur: quibus id negotium demādarur: ac iureiurando adiguntur. Coniurati ubi eætione natum esse intelligunt domum ingrediuntur: Læta mater talium aduentu uirorem ob patris beniuolentiam occurrit ilico: & infantem absente uiro porrigit uni. Conueniant autem ut qui primus sustulisset is illum parieti illideret aut terræ: sed euenit ut primo ifans arderet eum suspiciens: qui miseratus secundo tradidit: is inde tertio: & sic deinceps: qui omnes misericordia moti ei ignouere: & matri infantem reddidere: sed inter eundem adhuc immutati regrediuntur: ubi rem mulier intelligit perire aduolans puerum in aluearibus recondit sibi persuadens si redeant subuersuros omnia, regressi cum nullam eum inueniunt: domum redeunt se negotium confecisse dicentes, Infante per hunc modum liberato ad locum ubi latuerat cypseli nomen habuit, is demum cum sacrificaret oraculi sorte corinthiorum imperium obtinuit. Foelix ille meas qui nunc ascendit in ædes Cypsellus eætides celebris rex ipse corinthi: Ipse quidem & natus: at non qui nascentur ab illis. Talis itaque uir regno potitus graui in ciues tyrannide sæuiens ad duos ac triginta: quibus regnauit: annos corinthiorum alios urbe sum mouit: alios pecuniis multauit: plures interfecit, qui decedens peridro filio reliquit imperium: quod ad tertium usque hæredem peruenit: ut autor est Strabo.

Diuina prædicta, quæ futura antequam euenierint significauerunt. Equæ falsa in futuris dicuntur, id est quæ minime futura sunt falsumque sit si quis ea futura dicat. In his habemus, id est pro certo tenemus. Ut ea fieri non possint hoc est ut factu sint impossibilia. Dicas esse necessarium, non necessarium sed contingens est: quoniam aliter potuit accidisse. Primum quod est in conexo, id est in hypothetica oratione, Natus est oriente canicula necessarium est, postea quod est: esse necesse est: sed tamen ne hoc quidem necessarium: sed contingens

si quidem potuit non nasci oriente canicula: non enim necessitatis ullæ fortassis antecesserunt causæ non magis quod ipse nunc scribam: illi enim necessaria ducimus appellanda sicut supra præfati sumus quæ a causis emanant necessariis ut mori quod natum est corpus ex principiis naturalibus hoc est elemētis. Ut chryippo placet: ac si dicat quod nos non utiq; admittimus. Quia sunt immutabilia hoc pacto: & qui intulerit cupiam iniuriā necessario se intulisse dici poterit: iam sæpius ostendimus quod ut iterandum uideatur immutabile omne non esse necessarium. hæc itaque sunt etiam huiusmodi. Fit etiam quod consequitur necessarium. si propositio sit uera aut necessaria: id quoque erit uerum aut necessarium: sed si rem ipsam inspiciamus ne id quidem uerum est: nam

si ortum oriente canicula Fabiū ideo necessariū putes: quia præterita sint ut tu uis necessaria oīa quod immutabilia sint ac infecta fieri non possint: ita futura quia futura sūt: ut sæpe iam diximus nō de omnibus futuris idem dici potest si quidem multa a nobis fient quæ potuerunt euitari quo minus fierent. itaq; hoc cōfirmatur quasi natum Fabium oriente canicula infantem uel uirum aliquis si uoluerit in mare præcipitem agere nō potuerit. quod si nemo id possit non uideatur cur etiam magis alia quædam possit ut sedere & ambulare ut nō possit quisquam aliqua nisi quæ necessitas imperarit. ut rursus in illud recidamus nullum esse peccatum quoniam libera nōstræ nō sint actiones atque uolūtates: sed libera eē iam a principio ostēdimus uolūtates. libera ergo etiā & actiōes: ut ostē sū ē. Quāq; chryippo hæc nō uidentur ualere in omnibus: ut

necessitas necessitatem consequatur: quoniam potest necessitas alia aliam impedire. Sed si naturalis est causa. ut elementa ita affecta sint aut humores in corpore ita corrupti uel nō corrupti: necessario sequitur quicquid natura inuenerit: sed si naturalis est causa inquit: id est si alstra ita portendant: uerū tamen corpus non animus cohiberi poterit. q; si uehementer etiam astrorum sint impulsus: nulla tamen est necessitas quin uoluntas secus possit efficere. Usuros esse coniunctionibus. id est coniunctis enunciationibus. Ne incidat in diodorum: ne a diodoro refellatur. Quæro enim si chaldæi. id est mathematici: ut Strabo in duodecimo. qui nūc chaldæi inquit olim chalybes: qui antea halybes dicebantur: apud quos est pharnacia: & rursus in sextodecimo. apud idos gymnosophistæ. apud persas magi: & necromantici & qui dicuntur leuconomantes: & hydromates id est in aqua diuinantes: apud assyrios chaldæi. apud romanos tyrrheni temporum coniectores: id est horoscopi. talis fuit & mores & eius successores. Ut negationes infinitarum coniunctionum. id est enūciationū quæ definitas non significant personas. Infinita connexa ut propositum est si quis natus est oriente canicula is in mari non morietur infinitam enim personam indicat quod ita connectitur. Cur reliqui facere non possunt. ne ipse quidem chryippus prohibet. Si cui uenæ sic mouentur. quoniam ex earum motu cordis temperamentum & distemperamentum nouerunt medici. Si in sphaera maximi orbis medii inter se diuiduntur. significationes quædā in sphaera circūductione orbis siue circuli ab astrologis nominantur. sphaera autem dempta aspiratione more æolico latine globus dicitur. circuli igitur omnes sunt decem. eorum uero alii minores: alii maiores appellantur: minores dicuntur qui sphaeram ambientes eam in partes duas diuidunt inæquales super sphaeræ centrū inuecti: maiores uero qui circum sphaeræ centrū inuecti eam diuidunt in partes duas æquales. minores itaque circuli de quibus hic loqui nihil attinet sunt quatuor: maiores autem sunt sex quorum unus equinoctialis a quibusdam: ab aliis æquidialis: quod græcæ dicat ismerinus: appellatur. hic igitur orbis equinoctialis æque ab utroque polo distat: ideo autem æquinoctialis uel equidialis appellatur: quoniam cum per eum sol transit quod singulis annis bis facit: in principio arietis & libræ tum dies ac noctes sint æquales per omnem terram. alter orbis uoce græca zodiacus dici solet: qui diuidit medium æquinoctiale & ab eo medius diuiditur: cuius altera medietas ad septentrionem uergit: altera uero ad meridiem: dicitur etiam græcæ λοξίος. id est obliquus in quo secundū accessum ac recessum solis omnes tum generationes: tum corruptiones fiūt. Tertio duo sunt alii maximi circuli coluri appellati: qui solstitia & æquinoctialia media diuidunt & ab eis diuidunt per polos transeuntes mundi & zodiaci & per maximas solis declinationes id est per cancri: & capricorni primos gradus: quintus circulus maximus dicitur meridianus: qui ubicunq; quis fuerit quouis anni tempore cum sol ad meridiē peruenit ei meridiē facit.

Sextus maximus circulus orizon dictus qui terminat ea quæ perspicui aut uideri non possunt. hic autem incerta ratione definitur: nam aliis atq; aliis terræ partibus adiectus prouidetur ita ut spæra fuerit collocata: nec minus hi postremo loco positi orbis alios diuidunt medios & ab eisdem diuiduntur. Multa sunt genera enuncian- di: ita scilicet & cum enunciationum: alia quidem simplices: alia uero ut supra ostendimus compositæ sint. cõ- positarum: de quibus hic mentio fit: uinculo oriuntur syllogismi: qui hypothetici nominantur: quorum gene- ra siue ut nunc loquimur modi sunt septem. Primus modus est quotiens quod in cõnexa enunciatione propo- nitur: ita assumitur ut quod consequatur ex duabus constet affirmationibus hoc modo: si dies est, lux est, atqui

& sunt in spæra maximi orbis: & hi nõ medii iter se diuidunt quid est quod non possit isto modo ex connexo transferri ad coniunctio- num negationem: & quidem aliis modis easdem res efferre possu- mus. modo dixi in spæra maximi orbis medii inter se diuiduntur. possum dicere: si in spæra maximi orbis erunt. possum dicere quia in spæra maximi orbis erunt: multa sunt genera enunciandi: nec ul- lum distortius q̄ hoc quo chrysippus sperat chaldæos contentos stoicorum causa fore: illorum tamen nemo ita loquitur: maius est enim has cõtortiones orationis q̄ signorum ortus: obitusq; perdi-

dies est, lux igitur est, ex duabus negationibus, si lux non est dies non est: sed lux non est: dies igitur nõ est, ex affirmatione & ne- gatione, si dies est: nox non est: sed dies est: nox igitur nõ est: ex negatione & affirmatiõẽ, si nox non est dies est: sed nox nõ est di- es igitur est. Secundus modus est quotiens in cõnexa enunciatio- ne ad syllogismum ita assumit ut id quod primum est auferat ex duabus affirmationibus hoc modo: si dies est lux est: sed lux

non est, dies igitur non est, ex duabus negationibus: si lux non est dies nõ est: sed dies est, lux igitur est, ex affirma- tione & negatione si dies est: nox non est: atqui nox est, dies igitur nõ est: ex negatione & affirmatione, si nox nõ est dies est, sed dies non est, nox igitur est. Tertius modus est cum connexæ enunciationis partes ex affirmatio- nibus coniunctæ negatione diuiduntur: totique enunciationi rursus negatio adiungitur, quod genus enuncia- tionis græce *ὑπερ ἀποφατικόν* appellatur assumiturque quod prius est in enunciatione: ut ex contrario conclu- datur ab eo quod in propositione prolatum fuerat hoc modo, non si dies est lux nõ est: atqui dies est, lux igitur est, hic ergo posito quod præcedebat id est esse diem: euersum est quod sequebatur: id est non esse lucẽ: quod ne- gantiam euertat affirmatio: uel cum connexæ enunciationes ex negantiis iunctæ: secundæ parti negantia demit- tur totaque enunciatio abnegatur præposita priori enunciationis parti negantia interimit quod subsequitur hoc modo sit enunciatio, si non est lux dies non est, fiat repugnans ita: si nõ est lux est dies, huic negantiam præ- ponamus ut fiat uera hoc modo non si lux non est dies est: atqui lux non est: dies igitur non est. Aut si connexæ enunciationis ex negantia & affirmatione compositæ: uelut si dies non est nox est secundæ parti negantia iunga- tur: ut sit si dies non est nox non est, sit repugnans eaque porro abnegetur ut sit uera hoc pacto: non si dies non est nox non est: atqui dies non est: nox igitur est. Aut si in eadem enunciatione quæ ex negantia atque affirmatione copulata est: quæ est si dies non est nox est, priori parti negantia subtrahatur fiet repugnans hoc modo si dies est nox est, ponaturque quod primum est ut id quod sequitur auferatur hoc modo, non si dies est nox est: atqui di- es est nox igitur non est. Aut si connexæ enunciationis ex affirmatione & negatione copulata uelut si uigilat nõ stertit, posteriori parti negantia dematur ut sit: si uigilat stertit, sit repugnans: totaque porro abnegetur ut fiat uera hoc modo, non si uigilat stertit, positoque priore id quod sequitur iterimatur hoc modo: nõ si uigilat ster- tit: atqui uigilat non stertit igitur, hæc omnia in tertio esse genere siue modo facile intelliguntur: quæque ex re- pugnantibus fiunt: ubi semper id quod antecedit ponitur: ut id quod sequitur auferatur: ipso etiã in topicis me- morante Cicerone. Quartus uero modus est cum disiunctiua enunciatione primum ponitur: ut auferatur se- cundum hoc modo: aut dies est, aut nox est: atqui dies est nox igitur non est. Quintus modus est quotiens in dis- iunctiua enunciatione aufertur quod prius est ut ponatur secundum hoc modo: aut dies est: aut nox est, non est autem dies, nox igitur est. Sextus modus est cum in his rebus quæ in disiunctione uenire possunt, id est contra- riis uel repugnantibus medietate carentibus negantia præponitur & copulatiuæ coniunctiones adiunguntur, poniturque quod est primum: ut id quod sequitur auferatur hoc modo: non est dies & nox est, dies autem est, nox igitur non est. Septimus modus cum in eadem enunciatione aufertur quod præcedit negantia: ut ponatur id quod sequitur hoc modo, non est dies & nox est, atqui dies non est, nox igitur est, cum ergo iquit chrysippus non & natus est quis oriente canicula & is in mari non morietur, negat natum aliquem oriente canicula qui in mari non moriatur ne si ut diodorus sentiebat præteritum omnino affirmet futurum quoque admittere ne- cesse sit. Nec ullum distortius, a communi consuetudine loquendi remotius. Quo chrysippus sperat chal- dæos contentos stoicorum causa fore, uenusta certe Ciceronis irrisio, hoc enim dicit, Sperat chrysippus conten- tos chaldæos fore ut ita loquantur quod stoicis id loquendi genus gratum fore intelligant. Illorum, subaudi chaldæorum. Maius est enim has contortiones orationis q̄ signorum ortus obitusq; perdiscere, hoc dicit, ob- scurior erat futurum chaldæis stoicorum dialecticas obseruare orationes q̄ stellarum ortus & occasus perdiscere, nec dubium quin per signa stellas omnes accipiat non eas modo quæ in plano sunt: sed etiam & erraticas, at- certe res ita habet, nam qui inter cæteros eximii haberi dialectici uolunt ita loquuntur ut infantissimi plane de- prehendantur licet in dialectica omnem ætatem contriuerint: nam cum ad ostendendã ueritatem & fidem ali- cuius rei faciendam inuenta sit dialectica: nullam ipsa hypothesin per sese habet: sed aliunde ex omnibus sibi assu- mit disciplinis: isti tamen ita in ea consensescunt perdiscenda quasi cæteræ nõ sint artes cognoscendæ: & cū oẽm

dialecticam orationem sensibus & uerbis constare necesse sit & sensus quidem aliunde ex aliqua eruere disciplina: uerba autem a grammatica: ita propemodum loquuntur ut nec alicuius artis sensus insignis appareat: sed potius inanis quædam loquacitas ihorrescat: orationes uero sunt huiusmodi ut præter ipso eo pacto loquatur ne mo. iure itaque inquit Cicero maius esse has contortiones orationis quæ signorum ortus obitusque perdiscere. περὶ ἀνὰ τοῦ, id est de possibilibus quid ualeat id quod fieri possit, id est quo pacto possibile fieri accipiendum sit.

Anquit, id est circūquirit. Sic si diceretur morietur noctu in cubiculo suo ui oppressus Scipio: uere diceret: mori Scipioni utpote ex naturalibus habens causis originem necesse fuit, nec enim immortalis esse potuit, at illo

ne modo ei moriendum fuerit ambigi plane potest: quoniā & fato & fortuna id accidisse coniectari potest, sane Cornelius Scipio carthagine euertit ac solo æqua uit cum aduersus grachanas leges dicere cōpelleretur: sibi plebeios grauiter reddidit ifensos: ita cum i uespera se domum recepisset tabula & pugillaribus paratis qua nocte scripturus uidebatur quæ populo recitarentur in cubiculo suo lecto stratus sine uulnere mortuus iuetus est: siue corneliæ grachi insidiis circūuentus ne leges grachanæ soluerentur agrariæ: conscia in his etiam sempronia eius filia quæ scipioni nupta ob deformem eū faciē non amabat: & ne ipse quidem eam ut marito par fuit diligebat: siue ipse sibi ut quibusdā uisum est mortem conscierit: quando quæ esset pollicitus nō posset transigere: sunt etiam qui dicāt seruos Scipionis in tormentis fassos esse ab exteris quibusdā per noctem i Scipionis domo latitantibus oppressum sugillatum eē nec ausos fuisse qui necis eius in causa fuerat proferre. Et ab atomis petat præsidium: hoc est se a fati necessitate defendere nō posse uideatur: nisi atomos in medium producat

atomis ifecabilia corpora dicuntur: unde & nomen habent ab a priuatoria particula & Τεῖνω secō, aiebat autem epicurus ex atomis descendentibus e cœlo: omne corpus gigni: nec non animorum motus pacari & excitari ab eisdem, itaque quales essent atomi: tales humanos casus fore & declinatione atomorum declinari: tum bona: tum mala: petit itaque præsidium ab atomis ne æternas fateatur esse causas. De uia deducat, quoniam si omnes certa quadam uia descenderint necessitatem causarum inferre uideantur. Inenodabiles, inexplicabiles, Ex quo existet, unde apparebit ac fieri uidebitur. Ut de nihilo quippiam fiat, Cum omne corpus materia formaque constet. Quod nec ipsi, unde Lucretius in primo: qui epicuri dogma sequitur, Nil igitur fieri de nihilo posse fatendum est Semine quando opus est rebus: quo quæque creatæ: Aeris in teneras possent proferrier auras.

Nec cuiquam physico placet, id est qui de rerum natura disputet sicut Aristoteles qui in physicis hoc idem docet. Duo indiuidua, id est atomi, Per inanitatem, id est per aera qui quod non ternatur sicut aqua & terra ianis uideatur: aut quod epicurus: ita esse sibi persuaserit cum doceat in physicis Aristoteles & ceteri philosophi Aristoteli astipulentur nusquam esse inane. Alterum, subaudi indiuiduum corpus. E regione moueatur, id est ex opposito atque contrario quod græci dicunt κατὰντικρυ Plato in timæo εἰσὶ κυκλωσὶν ἡ ψῶσ ἀνταίσι, τε καὶ ἀλλήλαίσι ἐν τῷ κατὰντικρυ τῆσ πρὸς βολῆσ quem locum Cicero ita in latinum uertit: ut & ipse secum & inter se ex cōmissura: quæ e regione esset iungerentur: sane e regione sine, x, littera dicimus quod fere solet fieri quotiens, r, sequitur ut e repu, id est pro repu, e re mea e re tua e re nostra: e renibus laborabat: hoc est morbum in renibus patiebatur, & non sequente r ut in uerrem Cicero quorum alterum fingere opinor e cæra solitum eē & alio pacto alibi simulacrum inquit præclare factum e marmore: quod si uocalis sequatur tum x exprimi solet ut ex utilitate ex usu pro eo quod est ad dignitatem uel usum ex equo loqui uel pugnare quod est in equo se-

scere: sed ad illam diodori contentionē quā περὶ ἀνὰ τον appellāt reuertamur: in qua quid ualeat id quod fieri possit anquit, placet ergo diodoro id solum fieri posse quod aut uerum sit: aut uerum futurum sit: qui locus attingit hanc quæstionem nihil fieri quod nō necesse fuerit: & quicquid fieri possit id aut esse iam: aut futuræ esse: nec magis commutari ex ueris in falsa posse ea quæ futura sūt quidem quæ ea quæ facta sunt, sed in factis immutabilitatem apparere in futuris quibusdā quia non apparent: ne in esse quidem uideri: ut in eo qui mortifero morbo urgeatur uerum sit hic morietur hoc morbo: at hoc idem si uere dicatur in eo in quo tanta uis morbi nō appareat nihilominus futurum sit, Ita fit ut commutatio ex uero in falsum ne in futuro quidem ulla fieri possit, nam morietur scipio talem uim habet ut quæquam de futuro dicatur: tamen id non possit conuerti in falsum: de homine enim dicitur cui necesse est mori, sic si diceretur morietur noctu in cubiculo suo ui oppressus scipio uere diceretur: id enim fore diceretur: quod esset futuræ: futurum autē fuisse ex eo quia factum est intelligi debet: nec magis erat uerum morietur scipio quæ morietur illo modo: nec minus necesse mori scipioni quæ illo modo mori: nec magis mutabile ex uero i falsum necatus est scipio quæ necabitur scipio. Nec cum hæc ita sint est causa cur epicurus pertimescat fatum: & ab atomis petat præsidium easque de uia deducat & uno tempore suscipiat res duas inenodabiles: unā: ut sine causa fiat aliquid ex quo existet ut de nihilo quippiam fiat quod nec ipsi: nec cuiquam physico placet, alteram ut cū duo indiuidua per inanitatem ferantur alterum e regione moueat

De fato

dentem loqui uel pugnare quod si, u. littera non uocalis sed consona sit tum ex dicitur, ut ex uinculis causam dicere quod est ligatum respondere criminibus. Alterum declinet, de uiter alterius casum: aut declinet de uia secedat. Descendit in academiam, in differendi consuetudinem platoniam: ut supra a nobis expositum est.

Carneades quem argutissimum in disputando fuisse ferunt. Fortuito, id est quæ fortuna non fati necessitate antecefferunt. Cohibentes in se, complectentes. Efficientiam naturalem, id est quod naturaliter efficiatur. Morietur epicurus cum duos & septuaginta annos uixerit archonte pytharato. Cum triginta duorum esset annorum epicurus primum mitylenæ & lampfaci docuit annis quinque: inde athenas migravit ubi diem

alterum declinet: licet enim epicuro concedenti omne enunciatum aut uerum: aut falsum esse non uereri ne omnia fato fieri sit necesse, non enim æternis causis naturæ necessitate manantibus uerum est id quod ita enunciatur descendit in academiam carneades: nec tamen sine causis: sed interest inter causas fortuito antegressas: & inter causas cohibentes in se efficientiam naturalem: ita & semper uerum fuit: morietur epicurus cum duos & septuaginta annos uixerit archonte pytharato: neque tamen erant causæ fatales cur ita accideret: sed quod ita accidisset certe causarum sicut accidit fuit, nec hi qui dicunt immutabilia esse quæ futura sint nec posse uerum futurum conuertere in falsum fati necessitatem confirmant: sed uerborum uim interpretantur: ac qui introducunt causarum seriem sempiternam hi mentem hominis uoluntate libera spoliata necesse fati deuincunt: sed hæc hæc hactenus: alia uideamus. Concludit enim chrysippus hoc modo si est motus sine causa non omnis enunciatio quod αἰώμα dialectici appellant: aut uera aut falsa erit: causas enim efficientes quod non habebit id nec uerum nec falsum erit: omnis autem enunciatio: aut uera aut falsa est, motus ergo sine causa nullus est: quod si ita est omnia quæ fiunt causis fiunt antegressis: id si ita est: fato omnia fiunt: efficiunt ergo fato fieri quæcunque fiant. Hic primum mihi si libeat assentiri epicuro: & negare omnem enunciationem: aut ueram esse: aut falsam: eam plagam potius accipiam quàm fato omnia fieri comprobem. Illa enim sententia aliquid habet disputationis. Hæc uero non est tolerabilis. Itaque contedit omnes neruos chrysippus ut persuadeat omne αἰώμα aut uerum esse aut falsum: ut enim epicurus ueretur ne si hoc concesserit concedendum sit omnia fato fieri quæcunque fiant si alterum: si neutrum ex æternitate uerum sit: esse id etiam certum: & si certum: necessarium: ita & necessitatem & fatum confirmari putat sic chrysippus metuit: ne si non obtinuerit omne quod enunciatur aut uerum esse: aut falsum omnia fato fieri possint & ex causis æternis rerum futurarum: sed epicurus declinatione atomi uitari fati ne

obiit anno secundo, c. xxvii, olympiadis sub pytharato cum septuaginta & duos uitæ compleisset annos: ergo archonte pytharato, id est quo tempore pytharatus imperabat, nam archon archontos dicitur imperans ab ἔρχομαι quod est ipero, libet autem credere: ideo appellatione græca uti uoluisse Ciceronem aut quod tum ita loqui usitatus fuerit: aut quæ expressius: ita enunciatum uideretur nisi ipse fortassis scripsit græce ἀρχοντος πύθορατος. Neque tamen erant causæ fatales cur ita accideret: si quo ad corporis compositio patiebatur longius uitam producere non potuit id ei necessarium fuit, atque qui necessarium fatale dicimus: fato igitur tum decessisse fatendum erit. Fuit causarum, id est in causis fuit inclusum, Fati necessitatem confirmant ut alter euenisse non potuerit. Verborum uim interpretantur ut qualis sit eorum uerborum uis doceant: non ut fati lege omnia, ita astringere uelle uideri uelint

Causarum seriem uinculum & quasi cathenam ut ex causa causæ emanent. Fati necessitate deuincunt, qualiter hæc sint accipienda: & quid respondere illis oporteat supra ut cæseo ab uide dictum est. Id si ita est fato omnia fiunt, hoc non est consequens, non enim si omnia causis fiunt antegressis fato etiam fiunt, nam non sunt necessariae causæ omnes sed sunt aliquæ etiã ambiguae quæ nullum necessarium allaturæ sunt effectum. Et negare omnem enunciationem, aut ueram esse aut falsam quod a nul-

lis ut opinor conceditur dialecticis: ideo subiungit eam plagam potius accipiam: patiar inquit eo pacto potius feriri: plaga quæ a græcis ἀληθῆ αὐτὸ πλῆττω quod serio significat. Illa enim sententia ut negem omnem enunciationem aut ueram esse aut falsam. Aliquid habet disputationis, quod possit uideri enunciationes aliquæ nec uerum nec falsum significare: quia sunt aliquæ ambiguae orationes quæ in plures possint sensus trahi. Contendit omnes neruos, id est omnem loquendi & intelligendi acrimoniam ad hoc probandum exacuit: quoniam omnis enunciatio pro eo quod significat una est non ambigua: quod cum ita sit uerum uel falsum significat.

Si alterum, uerum uel falsum. Esse id etiam certum, si neutrum sit hoc est nec uerum nec falsum. Chrysippus metuit, ordo est, chrysippus metuit nec omnia fato fieri possint si non obtinuerit: & quæ sequuntur,

Declinatione atomi, declinando atomum ut etiam fatum possimus declinare credidit epicurus,

Extra pondus. alterius atomi.
Et plagam. eum ubi erat lo-
cum. Id appellat ελαχιστον.
idest minimum uelut etiam ipse
interpretatur ut parum admo-
dum deesse uideatur ne id con-
ficiat: quod effugitur. Qui po-
test. quonam pacto potest.

Ad perpendicularum. idest re-
ctā linea descendendo. Cæsar in
commentariis de gestis rebus in
galliis: non sublicæ modo dire-
ctæ ad perpendicularum: sed pro-
næ ac fastigiatae ut secundum
naturam fluminis procumbe-
rent. Autor atomorum. qui
hanc commentus est de atomis
rationem. Naturales motus.
quos inuitabiles natura dedis-
set corporibus. Suam causam.
sententiam qua innitebantur.

Animi motum uoluntarium
ipsi animæ ut supra dictum est
naturalem. Quam introdu-
cere declinationem. subaudiendū
atomī. Abutimur. quo-
niam nihil fit sine causa licet ani-
mi motum sine causa esse dixe-
rimus. Non ita loquimur ut
physici: quibus inane esse nihil
placet: ideo secuti epicurum er-
rant qui inane in rebus esse uo-
luerunt sicut Lucretius qui ait.
Quapropter locus est intactus
inane uacansque Quod si non
esset nulla ratione moueri Res
possent: nanque officium quod
corporis extat Officere: atq; ob-
stare id in omni tempore ad-
set Omnibus: haud igitur qui-
quam procedere posset Princi-
pium: quoniam cedendi nulla
daret res. Ipsiū indiuidui. idest
atomī. Cur ita feratur. quam
obrem eum habeat motum.

Omnis pronuntiatio. idest
uerum uel falsum indicans ora-
tio. Nisi cum concesserimus
fato fieri quæcunque fiant. ac
si dicat absque hoc ueram uel
falsam esse posse omnem enun-
tiationem liquet. Inquit. sub-
audi chrysiippus. Confectum
negocium. idest hoc modo su-
um chrysiippus conclusit argu-
mentum. Capiet numantiam
Scipio hispaniæ potentissimam
olim ciuitatem quam Scipio mi-
nor africanus excidit subactis
omnino celtiberis qui sæpe bel-
lum romanis intulerant.

cessitatem putat: Itaque tertius quidem modus oritur extra pondus
& plagam cum declinat atomus interuallo minimo id appellat
ελαχιστον quam declinationem sine causa fieri si minus uerbis re
cogitur confiteri. non enim atomus ab atomo pulsa declinat. nam
qui potest pelli alia ab alia si grauitate feruntur ad perpendicularum
corpora indiuidua a rectis lineis: ut epicuro placet. sequitur enim ut
si alia ab alia nunquam depellatur ne contingat quidem alia aliam
ex quo efficitur ut iam si sit atomus eaque declinet: declinare sine
causa. Hanc epicurus rationem induxit ob eam rem quod ueritus
est ne si semper atomus grauitate feratur naturali ac necessaria ni-
hil liberum nobis esset cum ita moueretur animus ut atomorū mo-
tu cogeretur. id democritus autor atomorum accipere maluit ex
necessitate omnia fieri: quæ a corporibus indiuiduis naturales mo-
tus auellere. Acutius carneades qui dicebat posse epicureos suam
causam sine hac commenticia declinatione defendere. Nam cum
doceret esse posse quendam animi motum uoluntarium id fuit de-
fendi melius: quæ introducere declinationem: cuius præsertim cau-
sam reperire non possunt: quo defenso facile chrysiippo possent re-
sistere. Cum enim concessissent motum nullum esse sine causa: non
concederent omnia quæ fierent fieri causis antecedentibus. uolun-
tatis enim nostræ non esse causas externas: & antecedentes. Com-
muni igitur cōsuetudine sermonis abutimur cum ita dicimus: uel-
le aliquid quæpiam: aut nolle sine causa. ita enim dicimus sine cau-
sa: ut dicamus sine externa & antecedente causa non sine aliqua ut
cum uas inane dicimus: non ita loquimur ut physici quibus inane
esse nihil placet: sed ita ut uerbi causa sine aqua sine uino sine oleo
uas esse dicamus. sic cum sine causa animum dicimus moueri: sine
antecedenti & externa causa moueri: non omnino sine causa dici-
mus: de ipsa atomo dici potest cum per inane moueatur grauitate
& pondere sine causa moueri: quia nulla causa accedat extrinsecus
Rursus autem ne omnes physici irrideamur si dicamus quicquam
fieri sine causa distinguendum est: & ita dicendum ipsius indiuidui
hanc esse naturam. ut pōdere & grauitate moueatur: eamq; ipsam
esse causam cur ita feratur: similiter ad animorum motus uolunta-
rios non est exquirenda externa causa. motus enim uoluntarius
eam naturam in se ipse continet: ut sit in nostra potestate: nobisque
pareat nec id sine causa: eius enim rei causa ipsa natura est. quod
cum ita sit quid est cur non omnis pronuntiatio aut uera aut fal-
sa sit: nisi cum concesserimus fato fieri quæcunque fiant. quia futu-
ra uera inquit non esse possunt: ea quæ causas cur futura sint non
habent. habeant igitur causas necesse est ea quæ uera sint ita cum
euenerint fato euenerint confectum negocium: si quidem tibi con-
cedendū est aut fato omnia fieri: aut quicquid posse fieri sine causa. an
hæc enūciatio aliter uera esse non potest capiet numantiā scipio ni-

De fato

Nisi ex æternitate causa causam ferens, id est fato: nam hæc fati definitio est. Vera hæc enunciatio, subaudiendum est: & iuanda pronuntiatione sententia. Vera esse, subaudi potest. Ne illa quidem uera esse: quia nescita. Quod non fuerit uerum futurum esse: sed ambiguum futurum ne esset an nō. Atq; id est q̄ casurum euenturum sit. Fortuitæ, ancipites sit futurum an non aliquid, Cato in senatum ueniet, quoniam id in libera ipsius uoluntate positum conuerti in falsum potest. Nec ob eam causam fatum aut necessitas extimescenda est, quoniam in libera est posita uoluntate non in externis causis inclusum. Quorum isti neutrum uolūt, quoniam ambiguum esse uideatur uenturus ne in uillam suam hortensius sit quæ in tusculano fuit.

si ex æternitate causa causam ferens hoc erit effectura: an hoc falsū potuisset esse si esset sexcētis sæculis ante dictum: & situm non eēt: uera hæc enunciatio: scipio numātiā capiet: ne illa quidem uera esse uera est hæc enunciatio capiat numātiā scipio. Potest igitur quicquam factum esse quod non fuerit uerum futurum esse: nam ut præterita ea uera dicimus: quorum superiore tempore uera fuerunt instantia: sic futura quorum consequenti tempore uera erunt instantia ea uera dicemus. nec si omne enunciatum aut uerum aut falsum est, sequitur ilico esse causas imutabiles: easq; æternas quæ prohibeāt quicquam secus cadere atque casurum sit, fortuitæ sunt causæ quæ efficiant: ut uere dicātur quæ ita dicantur cato in senatū ueniet non inclusæ in rerum natura atq; mundo: & tamen tam est immutabile uenturum cum est uerum quam uenisse: nec ob eā causam fatum aut necessitas extimescenda est: & enim erit confiteri necesse si hæc enunciatio ueniet in tusculanum hortensius uerum nō est: sequitur ut falsum sit: quorum isti neutrum uolūt, quod fieri nō potest, nec nos impedit illa ignaua ratio quæ dicitur, appellat̄. n. a philosophis ἀργος λογος cui si pareamus nihil ē omnino quod agamus in uita, sicut enim interrogāt si fatum tibi ē ex hoc morbo cōualefcere: siue tu medicum adhibueris: siue non: conualesces: item si fatum est tibi non conualescere: siue medicum adhibueris siue nō non conualesces, & alterutrum fatum est, medicum ergo adhibere nihil attinet, recte genus hoc interrogationis ignauū atque iners nominatum est: quod eadem ratione omnis e uita tollatur actio, licet etiam imutare ut fati nomen non adiungas: & eandem teneas sententiam hoc modo siue adhibueris medicum siue non conualesces: si ex æternitate uerum hoc fuit ex isto morbo conualesces siue adhibueris medicum: siue non, itemque si ex æternitate falsum hoc fuit ex isto morbo non conualesces siue adhibueris medicum siue non adhibueris: non conualesces, deinde cætera. Hæc ratio a Chrysippo reprehendit̄: quædā enī sunt inqt̄ in rebus simplicia: quædā copulata, simplex ē, moriet̄ illo die socrates huic siue qd fecerit siue nō fecerit finitus ē moriēdi dies: at si ita fatū sit nascet̄ oedippus laio

Vera hæc enunciatio, subaudiendum est: & iuanda pronuntiatione sententia. Vera esse, subaudi potest. Ne illa quidem uera esse: quia nescita. Quod non fuerit uerum futurum esse: sed ambiguum futurum ne esset an nō. Atq; id est q̄ casurum euenturum sit. Fortuitæ, ancipites sit futurum an non aliquid, Cato in senatum ueniet, quoniam id in libera ipsius uoluntate positum conuerti in falsum potest. Nec ob eam causam fatum aut necessitas extimescenda est, quoniam in libera est posita uoluntate non in externis causis inclusum. Quorum isti neutrum uolūt, quoniam ambiguum esse uideatur uenturus ne in uillam suam hortensius sit quæ in tusculano fuit.

Quod fieri non potest, quoniam id aut uerum aut falsum ē omnino. Nec nos ipedit quominus quod ita enunciamus dicamus: aut uerū aut falsum esse. Ignaua ratio quæ quantum ipsa est facit ut ignaui & inertes simus, Cōualesces, quoniā de uibisti conualescere. Et alterutrum: utrū pōtius ex his sequet̄ quoniam necessarium ut ea ratio dicat, Omnis e uita tollatur actio subaudi si id sequamur ppositum. Ut fati nomen non adiungas, ita loqui ut fatum nō nominet: & tamen necessitatem ostendas, Deinde cætera si argumentationem tibi texere libeat.

Nascetur oedippus laio, labdaco filius fuit laius qui cum apollinem cōsulisset cuiusmodi sobolem eēt habiturus, apollo respondit oedippum ei fore filiū: qui patrem erat occisurus: quoniam ipse laius pelopis qui hæc omnia ei imprecabatur filiū rauerat: in hunc enim sensum a clepiades editum eē oraculum scribit his uersibus. λαίελαβ δακιδη παιδων γενος ολβιον αιτις δωσωτοι φιλονιχιον αταρ περωμενονεςιν σου παιδος χειρσι λιτωιν φαοσ ωσ μαρ ανευσε ξενο κρονιδησ πελοπος συγεραισ αραισι πιθησασ ον φιλον ηρωασ ασνοιοη οδευξα τοσοι ταδε παντα, nato igitur oedippo non patrem modo occidit: sed etiam matrem iocastam duxit uxorem sed nescius: unde & polynices & Eteocles nati qui mutuis occidere uulneribus: quam obrem cū pestis thebas atrocissima iualisset: apollinem creon consuluit de liberanda a tantis

malis ciuitate qui respondit: laii mortem esse ulciscendam qui a filio oedippo fuerat occisus: hoc oedippus itel ligens sibi oculos eruit & mater sibi mortē consciuit: ut Aristophanes his uersibus docet. λιπτων κοριθων οδισωνος πατροσ νοθοσ προσ των απαντων λοιδωρου μεν οσξενος ηλθεν πνυεθαϊ πνυικων βεσσισ ματων ηητων εαυτον και γενονσ φντοσσωρον ενρων δε τλημων ει σεναισ αμαξι τοισ ακων επεφνε λαιον γεννητορα σσι γγος δε δεηνησ θανασιππον λυσασ μελοσ ησχινε μιτροσ αγνοου μενησ λεχοσλοι μος δε ηηβασ ει λεκαι νοσος λακρα κρεων δε πωμφεισ δε λφικην προσ εσιαν οπως πνυηται του κακου παυσηριον ηκουσε φωνησ μαη τι κησ θεον παρα του λαϊειον εκδι κητηναϊ φονον οθεν πιασωυ ενστων οιδιππουσ ταλασ δι οσσισ ι χειρσ ιη εφε τυφλωσ εκορα σαν τη δε μητηρα γχοναϊσ διωλετο.

Dicitur autem ideo oedipus est quod cum natus esset laio sibi propter oraculum metuenti expositus est ad necem & pedibus appensus: nam oia dicitur tumor & pus pes, a pastoribus uero uisus sublatu & educatus ad regem polybum portatus ab eo pro filio educatus est: cui cum in gradiore aetate ei obiceretur quod psem nesciret quaerendo patrem ei incognito occurrit atque occidit, sane oedipus oedipodis ut melapus & tripus, declinatur & oedipi: ut etiam auctor est donatus, nam quod claudianus inquit, Oedipodes matrem natam duxisse thyestes, Cantatur, deriuatiuum pro primitiuo positum est: qui mos poetis creberrimus est. Confatalis cum re alia fatalis. Luctabitur olympiis milon: milon crotoniensis inuictus athleta cuius plerique meminere

& miserabilem eius exitu Gelius in atticis noctibus refert. Pli-
nius autem ait uisum esse aliquibus ideo inuictum quod alectoria gemmam secum gestaret, ita enim scribit, alectoria uocant in uentriculis gallinaceorum in uentas crySTALLINA specie, magnitudine fabae: quibus milone crotoniensem usum in certaminibus iuictum fuisse uideri uolunt,

Captiosum, subaudiendum est hoc loquendi genus, Fatale, fato & necessitati subiectum,

Concludi hanc rationem, id est confici syllogismum, Nec uilam adhibebat calumniam, i. calidam & uersutam interpretationem: quae a uero ipso longe ab esset: calleo callui callurum, uide callumnia ueluti grammatice uisum est, Conferta, colligata, Contexta, coniuncta, Quod si ita est omnia necessitas efficit hoc non sequitur: quandoquidem non causis omnia necessariis contexta sunt: sed multa ambiguis annectuntur unde nulla sequitur necessitas, Est autem aliquid in nostra potestate: quod in uoluntate uidelicet est nostra, nam in fortunae manu positum optinis nostrae nostrique arbitrii est qui potest? Quid enim spectans: si causam nullam uidet antecedere: unde futura possit aperire, Deus ipse apollo: nam rerum omnium creator non potest aliquo non modo nomine explicari: sed ne quidem humana intelligentia cognosci, Marcellum eum qui ter consul fuit: quoniam complures marcelli fuerunt: sed causas efficientes id non habebat, id est in causis hoc non erat necessariis inclusum: sed eis quae nullos exitus uiderentur allaturae fatales, Quo minus, ut non,

Causis enim efficientibus, id est

necessariis: Ergo hec de oedipo potuisse apollinem praedicere subaudi: ut patrem laium esset occisurus iocastam matrem ducturus uxorem: & sibi oculos eruturus, Nullis in rerum natura causis praepositis, si nullae fuissent causae praepositae quae haec futura enunciarent, Cur quae obrere, Quae ad diuinationem pertinent comprobare: id est existimare: ita ut dicuntur futura esse, Non idem dicendum est: quoniam multa futura sunt quae non ex aeternitate uera fuerunt, Illorum oraculorum, Hi enim stoici, Ratio, id est mens humana, Libera quae libere quae uult cogitat, Quod uidebatur: in eo autem quod uiri dicebatur,

non poterit dici siue fuerit laius cum muliere: siue non fuerit, Copulata enim res est & confatalis, sic enim appellat: quia ita confatale sit esse concubiturum cum uxore laium & ex ea oepidum procreaturum ut si esset dictum luctabitur olympiis milon & referet aliquid ergo siue habuerit aduersarium siue non luctabitur: erraret, est enim copulatum luctabitur: quia sine aduersario nulla est luctatio, oes igitur huius generis captiones eodem modo refelluntur: siue tum adhibueris medicum: siue non conualescens captiosum, tam enim est fatale medicum adhibere quam conualescere: haec ut dixi confatalia ille appellat, Carneades genus hoc totum non probabat: & nimis inconsiderate concludi hanc rationem putabat, Itaque praemebat alio modo nec ullam adhibebat calumniam: cuius erat haec conclusio si omnia antecedentibus causis fiunt omnia naturali colligatione conferta contextaque fiunt quod si ita est omnia necessitas efficit: id si uerum est nihil est in nostra potestate: est autem aliquid in nostra potestate, at si omnia fato fiunt omnia causis antecedentibus fiunt, non igitur fato fiunt quaecunque fiunt, hoc arctius astringi ratione non potest: nam si quis uelit idem referre atque ita dicere: si omne futurum ex aeternitate uerum est: ut ita certe eueniat quemadmodum sit futurum omnia necesse est colligatione naturali conferte contextaque fieri nihil dicat, multum enim differt utrum causa naturalis ex aeternitate futura uera efficiat: an etiam sine aeternitate naturali futura quaeque sint ea uera esse possint intelligi, Itaque dicebat carneades ne apollinem quidem futura posse dicere: nisi ea quorum casus natura ita contineret: ut ea fieri necesse esset, quid enim spectans deus ipse diceret marcellum eum qui ter consul fuit in mari esse periturum, erat quidem hoc uerum ex aeternitate: sed casus efficietes id non habebat, ita ne praeterita quidem ea quorum nulla signa tanquam uestigia extaret apollini nota esse censebat: quominus futura, Causis, n. efficientibus quaque re cognitis, posse deique sciri quod futurum esset: ergo nec de oedipo potuisse apollinem praedicere nullis in rebus natura causis praepositis cur ab eo patre iter fieri necesse esset: nec quaeque eiusmodi, Quocirca si stoicis quae omnia fato fieri dicunt consentaneum est huiusmodi oracula ceteraque quae ad diuinationem pertinent comprobare: haec autem quaecumque futura sunt ea uera esse ex aeternitate dicunt non idem dicendum est, Vide ne non eadem sit illorum casus & stoicorum, Hi

De fato

Quid proficiatur? quid tandem concludi poterit. Apta coniuncta αὐτοῦ enim attigo significat: unde illud stellis fulgentibus aptum. Cruditas morbi, id est epulæ nocuere repostæ: ut inquit Virgilius: uel cum iā grauis est ætas & attrita uis est stomachi. Vt quod cuiq; antecedit: ut species huic uel illi indiuiduo. Efficiēter antecedit: antecedens necessario efficiat. Id fuisse causæ, id in causa fuisse. Vt pila luderem: cum id forte fortuna eueniret. Quod Alexandrum genuerit: qui & paris dictus est: notissima autē historia est. Nec tyndareum causam Agamēnoni quod clytemnestram: subaudiendum genuerit: sane tyndareus oebali filius cuius frater iacarus fuit: & arne soror illegitime uero natus hipbothon ex læda Castorem & Pollucem: Clytemne-

enim urgentur angustiis illorum. ratio soluta: ac libera est quod si concedatur nihil posse euenire nisi causa antecedente quid proficiatur si ea causa non æternis causis apta ducat. Cā autem ē quæ id efficit cuius ē cā ut uulnus mortis: cruditas morbi: ignis ardoris: itaque non sic causā intelligi oportet. ut quod cuiq; antecedit idem causa sit. Sed quod cuique efficienter antecedit id & causa sit: nec quod in campum descenderim id fuisse cause cur pila luderem: nec hecubam causam interitus fuisse troianis: quod alexādrum genuerit: nec tyndareum causam agamēnoni quod clytæmnestram. hoc enim modo uiator bene uestitus causa foret cur a crassatore expoliaretur ex hoc genere illud est enni. Utinam ne in nemore pelio securibus cæsæ cecidisset abiegnæ ad terram trabes. licuit uel altius. utinam ne in nemore pelio nata ulla unquā esset arbor: etiam supra. utinam ne esset mons ullus pelius similiterq; repetentem regredi in infinitum licet. Neue inde nauis inchoandæ exordiū capisset. Quorsum hæc præterita: quia sequitur illud. nam nunquam hera errās mea domo efferret pedem. Medea animo ægro: amore sæuo saucia. non ut hæc res causam afferret amoris. ite esse autē aiūt utrum eiusmodi quid sit sine quo aliquid effici non possit: an eiusmodi cum quo aliquid effici necesse sit. nulla igitur earum est causa: quia nulla earum eam rem sua ui efficit: id cuius causa dicitur. nec id sine quo quippiam non fit causa est: sed id quod cum accessit id cuius ē causa efficit necessario. nondum enim hulcerato serpētis morsu philocteta: quæ causa in rerum natura continebatur: fore ut is in insula lemno linqueretur. post autem causa fuit propior: & cum exitu iunctior. Ratio igitur euentus aperit causam: sed ex æternitate uera fuit hæc enunciatio: reliquetur in insula lemno philoctetes. nec hoc ex uero in falsum poterat conuerti. nec est enim in rebus cōtrariis duabus. Cōtraria autē hic ea dico: quorū alterū ait quod alterū negat. ex his igit

stram: & helenam filios excepit. Cum igitur Helena Menelao desponsa secuta fuisset Paridem: & ob hanc iniuriam omnis græcia in troianos coniuirasset excidiumq; troianum secutum esset: & Clytemnestra agamēnoni tradita uxor. Helena quidē maritū postea secuta ab oreste & pylade domi occisa: ut euripides uero fabulatur in cælum trāsata est. Clytemnestra uero propter suspectam quam secum adducebat pellicem maritus: ac quæ ægisthiam adulterum ardētissime adamaret: cum ipso adultero incautum agamēnonem ipsum excipiens occidit. Cur a crassatore expoliaretur, a latrone: ac ficio eiusmodi uestibus exueretur. Ex hoc genere. subaudi causarum minime necessarium. Illud est enni. fuit autem apud enniū hic uersuū contextus: & series. Utinam ne in nemore pelio securibus. Cæsæ cecidissent abiegnæ ad terram trabes.

Neue inde nauis inchoandæ exordiū capisset. Quæ nunc nominatur nomine: Argo. qua uecti argiui delecti uiri. Petebant illam pellē inauratam arietis. Chelchis imperio legis peliæ per dolum. Nam nunquam

hera errans mea domo efferre pedem. Medea animo ægro amore sæuo saucia. In memore pelio. pelium thesalix mons est ubi a chirone nutritus ac eruditus Achilles fuit: unde & lancea achillis excisa qua in troiano bello utebatur. ideo pelias dicta: ut apud Ouidium: & Homerum in sextodecimo iliados. fraxineā fuisse refert Abiegnæ ex abiete ex quibus argonauis facta est. ab abiete uero ita abiegnus ductum ut a ficu ficulnus a corylo columnus. ilice ilignus: quāquā & iliceus dicitur. a falice salignus. a quercu quernus: licet & quercus legatur.

Licuit uel altius. hoc est causa adhuc superior adduci potuit. Utinam ne esset mons ullus pelius: nunc ad ietium fecit pelius. nam pelium genere neutro mons illæ thesalix effertur. Ne ut inde nauis qua medea rapta est: uel patrem effugit. Sine quo aliquid effici non possit sicut iason qui Medeam uidisse non potuit nisi illa antecessissent quæ memorata sunt. Cum quo aliquid effici necesse sit: ut que ad amorem iasonis. & Medæ nō longissimæ: sed proxime antecesserunt. Nulla igitur earum: quas ennius memorauit. Est causa. subaudi necessaria. Nondum enim hulcerato serpentis morsu philocteta. Philoctetes dum ad troianum bellum cum cæteris græcis ducibus proficisceretur in lemno insula serpētis morsu hulceratus relictus ē: quē postea Machaon sanauit. uide Proper. Tarda philoctetæ sanauit crura machaon: postea græcis ducibus restitutus Paridē sagittis cōfinxit & deīq; gladio occidit. Hulcerato. ab eo quod hulus quod græce ελκος dicitur. Rō igitur ut philoctetæ

quo reliqueretur est quod ægrotus sequi exercitū non potuit. Quoz̄ alterz̄ ait qd̄ id est affirmat: ūde illud. aiūt aio. negant nego: & illud uel ai uel nega apud Terentium & neuium. Aut cum id pudet subaudi dicere: quoniā omnis enunciatio: aut uera aut falsa est. Veras esse ex contrariis disjunctiones: sed quæ in his enunciata essent: eorum neutrum esse uerū: quod quam absurdum cogitatu. tam ridiculum affirmatu est. O admirabilem licentiam. subaudi disputādī.

Qui pōt nō fallū eē: quod ē eius cōtrariū & ea nō esse nexa causis æternis. ac per hoc nō fato sed fortuito euenire. Vim necessitatis ut corporibus afferret. Chrysippus tanquā arbiter honorarius cui tanquā delato iudicio honor: ut ei uideat habendus sit. Necessitate motus. ut nulli necessarii motus sint. Fato assensioibus adhibito. i. diuinis aut naturalibus causis uoluntati humanæ adhibitis. hoc dicit si naturales causæ fore aliqd̄ portenderēt ad easque mentis assensus accessisset id necessarium foret. Si omnia fato fiūt hoc negauerimus.

Et si appetitus. nam appetitus: ut Aristoteles docet: tria sūt genera: cupiditas: irascibilitas: & uoluntas. Hæc supra lōgius disputauimus.

Quod cum uitiosum sit. existimatu. Perfectis: quæ sine adminiculo alterius p̄ficiant. Causis adiuuantibus: quæ cum solæ perficere necessitatem non queant aliis adiunctæ id efficiunt.

Non sequitur: ut ne appetitus quidem sit in nostra potestate: quoniam motus ille appetitus ex adiuuante causa ex se aliquid edit non necessaria. Hæ causæ quæ sūt appetitus. In eos ualebit illa cōclusio: ut causis antecedentibus fiat quicquid euenit: quæ effectus suos necessarios emittant. In eos nihil ualebit. quoniam non erit necesse causarum gene-

necesse est inuito epicurō alterum uerum esse alterum falsum: ut sauciabitur philocteta: omnibus ante sæculis uerum fuit. non sauciabitur falsum: nisi forte uoluerimus epicureorum opiniones sequi: qui tales enunciationes nec ueras nec falsas esse dicunt. aut cum id pudet illud tamen dicunt: quod est impudentius: ueras esse ex cōtrariis disjunctiones: sed quæ in his enunciata essent eorum neutrum esse uerum. O admirabilem licentiam & miserabilem inscitiam differendi: si enim aliquid in eloquendo nec uerum: nec falsum est: certe id uerum non est. quod autem uerum non est qui potest non falsum esse: aut quod falsum non est qui potest non uerum esse: tenebitur id quod a chrysippo defenditur omnem enunciationem aut uerā aut falsam esse: ratio ipsa coget: & ex æternitate quædā esse uera & ea non esse nexa causis æternis: & a fati necessitate esse libera. Ac mihi quidem uidetur cum duæ sententiæ fuissent ueterez̄ philosophorum: una eorum: qui cēserent oīa ita fato fieri: ut id fatum uim necessitatis afferret: in qua sententiā democritus: heraclitus: empedocles: aristoteles fuit: altera eorum quibus uiderentur sine ullo fato esse animorum motus uoluntarii: chrysippus tanquā arbiter honorarius medium fieri uoluisse: sed applicat se ad eos potius qui necessitate motus animos liberatos uolunt. dum autem uerbis utitur suis: delabitur in eas difficultates ut necessitatem fati confirmet inuitus. atq; hoc si placet. quale sit uideamus in assensioibus q̄s prima oratione tractauī. eas enim ueteres illi quibus omnia fato fieri uidebantur ut effici: & necessitate dicebant: qui autem ab his dissentiebant fato assensiones liberabant negabantque fato assensionibus adhibito necessitatem ab his posse remoueri: hique ita disserebāt. si omnia fato fiunt. omnia fiunt causa antecedente: & si appetitus illa etiam quæ appetitum sequuntur: ergo etiam assensiones. At si causa appetitus non est sita in nobis ne ipse quidem appetitus est in nostra potestate: quod si ita est ne illa quidem quæ appetitu efficiuntur sunt sita in nobis. non sunt igitur neque assensiones neque actiones in nostra potestate ex quo efficitur: ut neque laudationes iustæ sint: nec uituperations: nec honores: nec supplicia: quod cum uiciosum sit probabiliter cōcludi putant: non omnia fato fieri quæcunque fiant. Chrysippus autem cum & necessitatem improbaret: & nihil uellet sine præpositis causis euenire causarum genera distinguit: ut & necessitatem effugiat & retineat fatum. Causarum enim inquit aliæ sunt perfectæ & principales: aliæ adiuuantes & proximæ: quamobrem cum dicimus omnia fato fieri causis antecedentibus non hoc intelligi uolumus causis perfectis & principalibus: sed causis adiuuantibus: antecedentibus & proximis. Itaq; illi rationi quam paulo ante conclusi sic occurrit si omnia fato fiāt sequi illud quidem: ut omnia causis fiant antepositis. uerum non principalibus causis & perfectis. sed adiuuantibus & proximis quæ si ipsæ non sint in nostra potestate. at non sequit̄ ut ne appetitus qd̄ sit in nr̄a pt̄ate. at hoc seq̄ret̄ si oīa perfectis & principalibus causis fieri diceremus: ut cum hæ causæ nō eēt in nr̄a pt̄ate. Quāobrem q̄ ita fatū introducūt ut necessitatē adiungāt in eos ualebit illa conclusio: qui autē causas antecedentes nō

ra ita distinguere. Proximam habet causam unde motum est. Hanc habet rationem ut adiuuetur. Non ut illa quidem, subaudi assensio. Viso commoueri, re uisa quā mēre cōceperit. Sed reuertit ad cylindrū subaudi chrysippus cylindrus lapis rotundus ē ad areas æquandas: Virgilius, Area cum primū facili est æquanda cylindro, & cato in rebus rusticis, Area ubi frumētū teratur sic facies, cōfodiatur minute terra, amurca bene cōspargatur & cōbibat q̄ plurimū: cōminuito terrā cylindro: aut pauicula cōæquato, fuerunt igitur sicut chrysippus qui diceret nullas causas quæ assensionibus nostris accederent nō magis moueri appetitus nostros q̄ cylindrum: & sicut cylindrus tardius aut uelocius extrinsecus mouetur, ita assensionibus nostris moueri: & intendi

dicunt perfectas neq; principales in eos nihil ualebit, quod enim dicantur assensiones fieri causis antepositis id quale sit facile a se explicari putant. Nam quam assensio non possit fieri nisi commota uiso, tamē cum id uisum proximam causam habeat non principalem hāc habet rationem: ut chrysippus uult: quam dudum diximus: non ut illa quidem fieri possit nulla uī extrinsecus excitata: necesse est enim assensionem uiso commoueri: sed reuertitur ad cylindrum: & ad turbinem suum: quæ moueri incipere nisi pulsa non possit: id autem cum accidit suapte natura quod superest & cylindrum uolui: & uersari turbinem putat, ut igitur inquit qui protrulit cylindrum dedit ei principium motionis: uolubilitatem autem non dedit: sic uisum obiectum imprimet illud quidem: & quasi signabit in animo suam speciem: sed assensio nostra erit in potestate, eaq; quemadmodum in cylindro dictum est extrinsecus pulsa quod reliquum est suapte uī: & natura mouebitur: quod si aliqua re efficeretur sine causa antecedente falsum esset omnia fato fieri, sin omnibus quæcūque fiunt uerisimile est causam antecedere quid afferri poterit cur non omnia fato fieri fatendum sit modo intelligatur quæ sit causarum distinctio ac dissimilitudo. Hæc cum ita sint a chrysippo explicata si illi qui negāt assensiones fato fieri, fateantur tamen eas sine uiso antecedente fieri alia ratio est: sed si concedunt anteire uisa: nec tamen fato fieri assensionesq; proxima illa & continens causa non moueat assensionem; uide ne idem dicant: neq; enim chrysippus concedens assensionis proximam & continentem causam esse in uiso positam eā causam esse ad assentiendū necessariam concedet: ut si omnia fato fiant omnia fiant causis antecedentibus: & necessariis. Itemque illi qui ab hoc dissentiant confitentur non fieri assensiones sine præcursione uisorū dicent

ba causa antecedat improbum facinus edat necesse sit: sin autem bona bonum: quāobrē afferri nihil potest: modo causarum distinctionem ac dissimilitudinem recte teneamus: quo minus fati legem fateamur si modo minerimus fati: quā supra ptulimus definitionē, Assensioes fato fieri, q̄ cas præcedentes nō habeāt æternas. Sine uiso, absq; re uisa ac præcurrēte sensu. Alia rō ē, diuersa ē opiniōis argumētatio: quo pxima illa subaudiendū nisi cā. Vide ne idē dicāt, qd, n, refert dñe nullas cās necessarias antecedere assēsiōes: an ātecedere q̄ tē, sed tā exhaustas uiribus: ut assēsiōes mouere nō possint, Oia fiāt causis ātecedētibus: & necessariis: quoniā non omnes

ac remitti appetitus. Et ad turbinem suum, trochus a græcis a latinis uero turbo nominatur: licet sit etiam turbo tā typhon q̄ ecnephas a similitudine credo uterq; dictus quācum turbine habent. Id autem cum accidit: ut moueri incipiat, Et uersari turbinem, i. flagello agitari. Sic uisum: id est res uisui obiecta. Signabit in animo suam speciem: specietrum in mente: & quasi signaculum imprimet. Ea q; subaudi assensio erit. Extrinsecus pulsa a uiso atq; appetitu q; interior est.

Quemadmodū in cylindro dictum est, sine cylindri nomen non unius est significati, nam & gemam aliquando significat, aliquando eum quē diximus lapidem: apud plautū uero uiri proprium est, cylindrum autē genere neutro dogmatis philosophorū species, tria si quidem a ueteribus dogmatum genera legitimus instituta: unum quidē quod primo ad erudiendū scholasticorum multitudinē propositum quasi rotabatur, idq; cylindrū uocitarunt ασο του κυλιειν, alterū fuit subtilius quod eruditionibus præponebat: quod συντογματικον tū etiā ακροματικων appellarunt, inde: & physicoz aristotelis liber λογων ακροματικων ab ipso dictus est, tertium uero quod absolutum inter ipsos philosophos uersabat nominatū ab eis dē philosophima. Quod reliquum est: cum iam moueri iceperit. Modo intelligatur quæ sit causarū distinctio ac dissimilitudo, cū sint causarum: aliæ quidē propinquæ: aliæ remotæ: aliæ efficientes: aliæ adiuuantes, nec existimandū sit causam efficientem fuisse Medæ cur lasonē secuta sit: quod abiegnæ trabes in monte pelio excisæ nauim argo confecerint, sed q; lason a Medea uisus amoris spicula iecisse uisus sit deinde eam rem auxerint tū colloquia blanda tū cætera quæ inter utrunq; intercessisse dicuntur: idem de cæteris quoq; rebus est intelligendū, hoc ergo dicit distinguere causas oportet ne longinquas p proximis accipiamus si fatū uelimus ex antecedētibus causis approbare, itidem similes metiri causas oportet, nam sicut a simili simile omne gignitur: ut a piro pirus: a ficu ficus a columbo columbus: ita omnis causa alia si milem i eodem genere producit: ut si impro

sunt quæ præeunt causæ necessariae. Con-
fitebimur esse fato fieri omnia, quoniam quæ
sunt fato ea ex causis æternis antecedentibus
& quasi cathena quadam connexis fieri dicun-
tur. Verbis eas non re dissidere, quandoqui-
dem non ex necessariis causis fata euenire oia
concludunt. Cû hæ causæ antecessæ sint:
ut cû antecesserit: quod in tua fuerit opti-
one assumendi uel abiiciendi ita plærûq; non tuæ
sit optionis euitare quod imineat. Sed ali-
ter censeant, quo nam pacto illud fiat licet idem
cõcludat. Ab his fatû abesse, nẽpe: & nos ita
a principio de fato præfati sumus: ut quid ipm
afferat nõ sit in nostra potestate si modo a na-
turalibus causis corpori aliquid infligatur aut
si nobis ipsi causam inflictus protulerimus.

Præsidium petere, ut fati necessitatem se eo
pacto dicant effugere. Vim motus habeat
a democrito impulsione, qui non sponte pri-
mum uoluit moueri atomum sed eam ipel-
li: non ut epicurus pōdere suo moueri. Quã
plagam ille appellat: democritus inquit per-
cussionem nominat: A te epicure grauita-
tis & ponderis, subaudi uim habeat. Quæ
declinet atomû, e sublimi cogat descēdere ac
deorsum ferri. Aut num fortiuntur inter se
quæ declinent, hic locus q̄ uenustissime in de-
mocritum & epicurum irrisione refertus est
Cur minimo: ut uoluit epicurus. Vno mini-
mo: deest iteruallo. Optare hoc quidẽ nõ
disputare, sibi respõsio per homœoteleton
speciosa. Quicquã fuisse causæ, subaudi di-
cis, idest non ais quicquã impediuisse. Ere-
gione feratur, i oppositum eat atomus. Nec
in ipsa atomo mutatiõis aliquid factum est,
cum sit sine sensu: & cum extrinsecus a quopiã
non moueatur qui potuit mutatiõis aliquid
habere. Aliquid sibi dicere uidetur cum ni-
hil dicat, aliqd sibi dicere uidetur, idest quod
probabile uideatur, ab hoc non inscitiam mo-
do rerum: sed etiam eius arguit stultitiam.

Nec uero quisq; magis, quanta animi sit epi-
curi caligo quãq; mira stultitia docet cû pror-
sus contrarium probet eius quod se cõproba-
re existimauit. Et uim, i, uolentiam. Su-
stulisseq; motus animi uoluntarios quos ato-
morum motu regi putauit. Commentiti-
as, fictitias ac minime ueras. Tamen decli-
nationes istæ: si etiam detur esse atomos,

Nunquam explicarentur, satis alicuius exa-
ratione percipi possent. Moueatur & fera-
tur, subaudi deorsum, quod ponderi natura-
le sit ut descendat. Necessè est declinare qui-
busdam atomis: declinatio tribuenda ato-
mis ẽ: si minus omnibus saltẽ aliquibus idq;
iporum ita iubente natura.

De fato opusculi finis.

si omnia fato fieret eiusmodi: ut nihil fieret absq; præ-
gressione causæ: cõfitebimur esse fato fieri omnia: ex quo
facile intellectu est: quoniam utrinq; patefacta atq; ex-
plicata sententiã sua ad eundẽ exitû ueniant: uerbis eas
nõ re dissidere. Omninoq; cum hæ sit distinctio ut qui-
busdã in rebus uere dici possit cû hæ causæ antecessæ
sint non esse in nostra potestate: quin illa eueniant quo-
rum causæ fuerint: quibusdam autem in rebus causis
antecessis in nostra tamen esse potestate: ut illud ali-
ter eueniat. tũ hanc distinctiõem utriq; approbãt: sed ali-
ter censeant: quibus rebus cû causæ antecesserit non sint
in nostra potestate: ut aliter illa eueniant eas fato fieri.
quæ autem in nostra potestate sint ab his factum abes-
se, hoc modo hanc causam disceptari oportet non ab
atomis errantibus: & de uia declinantibus præsidium
petere, declinat inquit atomus primum. Cur enim aliã
quandam uim motus habeant a democrito impulsio-
nis: quam plagam ille appellat a te epicure grauitatis
& pōderis? Quæ ergo noua causa est i natura quæ de-
clinet atomû: aut num fortiuntur iter se quæ declinent
quæ non: aut cur minimo declinent interuallo: maiore
non: aut cur declinent uno minimo non declinẽt duo-
bus: aut tribus: optare hoc quidẽ est nõ disputare. Nã
neq; extrinsecus atomû impulsã loco moueri & decli-
nare dicis: neq; i illo inani per quod ferat atomus quic-
quam fuisse causæ cur ea nõ e regione feratur nec i ipsa
atomo mutationis aliquid factum est: quã obrem natu-
ralem sui ponderis motû non teneret. Ita cû attulisset
nullam causam quæ istam declinationẽ efficeret: tamẽ
aliqd sibi dicere uidetur cû id dicat: quod oium mētes
aspernentur: ac respuant, nec uero quisquã magis cõfir-
mare mihi uidetur: non modo fatum uerum etiã neces-
sitate: & uim omnium rerum: sustulisseq; motus ani-
mi uoluntarios quam hic qui aliter obsistere fato fate-
tur se non potuisse nisi ad has commentitias declinatio-
nes confugisset: ut essent atomi: quas quidem esse mihi
probari nullo modo potest: tamen declinatiões istæ nõ
quã explicarent. nã si atomis ut grauitate ferant tribu-
tum est necessitate naturæ: quodq; pondus nulla re im-
pediente moueatur & feratur necesse est. Illud quoque
necessè est declinare quibusdam atomis: uel si uolunt
omnibus naturaliter.

Georgius ualla placentinus bernardo saluatico genuensi Patrio Sal.D.P.

Seruantia præcipuaq; beniuolentia qua me ex quo tempore discipulus iam pridem meus fuis-
sti in diem usq; hodiernū perpetuo obnixeq; profectus es me profecto bernarde saluaticæ ad-
gunt operam dare: ut lucubrationum mearum aliquo ad te munere meū tibi animum mutuo
respondere deprehendas. Cum igitur Ciceronis librum topicorum; argumentorum; omnium
quoddā cellarium: unde tanq; e penu argumentorū omne genus ad propositā tibi ostendēdam:
possis depromere materiā: fuerim interpretatus: quod non satis obuiū legentibus: uel etiā pluri-

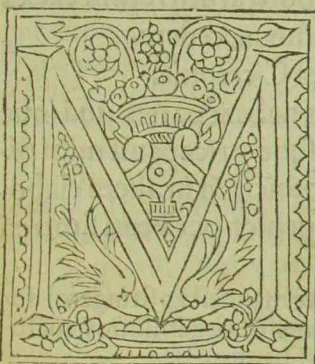
M. Tull. Cice. C. Trebatio. S. D. P.

Ide quanti apud me sis: & si iure id quidem. non enim
amore te uinco. uerūtamen quod præsentī tibi prope
subnegaram nō tribueram certe id absenti debere nō
potui. Itaq; ut primum uelia nauigare cœpi: institui to-
pica aristotelica conscribere: ab ipsa urbe communi-
tus amantissima tui. Eum librum tibi misi rhegii scriptum quā ple-
nissime res illa scribi potuit. Sin tibi quædam uidebūtur obscurio-
ra: cogitare debebis nullam artem sine litteris sine interprete & sine
aliqua exercitatione p̄cipi posse. Non longe abieris. nam ius ciuile
uestrum ex libris cognosci potest: qui quanquā plures sint: docto-
rem tamen lumenq; desiderant: quanquam tu si attente leges: si sæ-
pius: per te omnia cōsequere: ut certe intelligas: ut uero etiam ipsi ti-
bi loci proposita quæstione occurrant: exercitatione cōsequere: in
qua quidē nos te continebimus: si & salui redierimus: & salua ista
offenderimus.

Vale. Calen. Sextil. rhegio.

Incipit præfatio Ciceronis in Librum Topicorum.

Atores nos res scribere ingressos. C. Tre-
bati & his libris quos breui tempore mul-
tos edidimus satis digniores e cursu ipso
reuocauit uoluntas tua. Cū. n. mecum in
tusculano esses: & in bibliotheca separati
uterque nostrum ad suum studium libel-
los quos uellet euolueret: incidisti in Ari-
stotelis topica quædam quæ sunt ab illo
pluribus libris explicata: Quæ inscripti-
one commotus cōtinuo a me librorū co-
rum sententiam requisisti. Quæ cum tibi exposuissem disciplinā
iueniēdorū argumētōr; ut sine ullo errore ad eā rōnē uia puenire-
mus ab aristotele iuēta illis libris cōtineri uerecūde tu quidem: ut
oīa: sed tamē facile ut cernerē te ardere studio mecū ut tibi illa tra-
derē: egisti. Cū autē te nō tā uitādī laboris mei causa q̄ qua tua id iter
esse arbitraret: uel ut eos p̄ te ipse legeres uel ut totā rationem a do-
ctissimo quodā rhetore acciperes hortatus essem: utrunq; ut ex te
audiebā es exptus. Sed a libris te obscuritas reiecit. Rhetor autē ille

ues interpretatūculas cōcludamus. sed ne p̄cipiis te longius trahā Ciceronis ad trebatiū epistolā paucis eiūsdē
deiceps obscurius dicta enubilatari pro uiribus interpretemur.

Aiores nos res scribere ingressos. C. trebati: & his libris quos breui tpe satis multos edidimus di-
gniores e cursu ip̄o reuocauit uolūtas tua. oē ofonis cuiuscūq; phemiū rhetor; oīum consensu:
& cōciliat: attētū facit: & docile q̄bus rebus trebatiū. hic Cic. qd̄ unusq; facile poterit itueri: allo-
quit: qd̄. n. a magnis se rebus: q̄s ichoauerat: quo trebatiū uotis satisfaceret reuocatū dicit: eum si
bi conciliat: sed quod ait maiores se res scribere ingressum ad amici studiū cōtulisse philosophiā

bus doctissimis esse perspexerā
ip̄os tibi destinādos esse censui:
quos in huiusmodi librum scri-
psi cōmētariolos. Hos tibi gra-
tissimos fore ratus sum: tū ut ci-
cerōis paucis admodum cogni-
tus tibi liber inotescat: tū ut præ-
cepta longe utilissima usu assi-
duo mēte recōdas penitissima:
quod te facturum cēseo p̄ mē-
tis tuæ acie euigilāti: rerūq; mi-
nus expositarum atq; adeo iuo-
lutarū cupidissima: q̄re bernar-
de mi non equidem ero præfati-
one lōgior ne auidā. ut iā mihi
uideor intueri mentē tuā a cice-
roniani opis lectōe differā. Vale.

GEORGII uallæ i topicis Ci-
ceronis cōmentariū: ad Bernar-
dū saluaticū genuesem patriū

In topicis Cice-
ronis post Marii ui-
torini boetiūq; i-
gentes commen-
tarios glossema-
ta: & breues iter-

prætationes posituris satius no-
bis fuerat siluisse: nisi & labori
nō apud aliquos daref: quo se
reciperet locus. propositū at no-
bis ē quæ ab illis explicata pluri-
bus fuere uoluminib; breuem
summā cōtrahere: ne lōgus tra-
ctata eademq; iculcata sapius e
mente effluant audientis: præce-
pto mōitis horatiano. Quicq; d̄
præcipies esto breuis: ut cito di-
sta Percipiāt animi dociles: tene-
antque fideles. Omne superua-
cū plēo de pectore manat, ubi
iudiciū aliquādo n̄m iſeremus
suū tamē linq̄mus audietibus:
qd̄ eo libentius fecimus bernar-
de saluaticæ ut totus hic topico-
rū liber iterp̄te nō careret: cū tā
uictorinus q̄ boetius totū nō fu-
erit iterp̄tari: nos uero ad finem
usq; euecti cōmētariolos & bre-

accipimus quæ pluribus ab eo libris est explicata: ut tusculanis quonibus: de fato: de diuinatione: de finibus bonorum & malorum: timæo. similibusque qui ab eo editi sunt. E cursu ipso reuocauit uoluntas tua, attentum facit.

Maiores nos res scribere ingressos: tropus est synecdoche: pluralis, n. numerus pro singulari positus est: sicut e diuerso singularis plerumque pro plurali ponitur: ut cum dicit Liuius, romanus prælio uictor, cum romanos uicisse significat, quod loquendi genus non oratione modo ornat: sed etiam quotidiani sermōis usus recipit. Cursu ipso reuocauit uoluntas tua, metaphora est, etenim e cursu: & reuocauit trāsata sunt: que in alienū locū uenientia plus eo ualēt quod expellūt. Cū tibi exposuisse disciplinam iueniendorum argumentorū: hic futuri libri in-

tentio dignoscit: docile ergo trebatū facit. Atque disciplinā ait in ueniendogz esse argumētorum cum materiam nobis iueniēdorū argumētogz natura suppeditet, adiicit ergo: ut sine ullo errore ad eā rōnem uia pueniremus ab aristotele iūta illis libris cōtineri ut sine ullo labore: ac sine ulla cōfusiōe: nō casu ad ea mēs nostra: sed quadā uia & rōne pueniat. Verecūde tu quidē ut oīa. *Ἀλλ' ἔπιτικωσ* dictū, deest, n. poscis. Facile, n. id cernebā debere diutius ne ipi iuris interpretari fieri uideret iniuria. Etenim cū tu mihi meisq; multa sæpe cauisses: ueritus sū ne si ego grauarer aut iगतū id aut superbū uideret, ueritū se eē dicit ne si modeste postulanti pernegasset ipsi quodā modo iuris interpretari fieri uideret iniuria: fuit igit uerēdū ne si reddere grām noluisse aut iगतū id: aut superbū uideret, iगतū quidē q; magna trebatū merita parui æstimare uideret: superbū uero si ipm sperneret trebatū. Nec hōeste iter arma uersari posse: bella ciuilia dicit.

Admonitus huius aeris alieni hoc ē debiti, translatio sumpta ab illis qui pecuniā alicui debēt: sed i exordio iam satis dictum,

nec, n. i singulis hæere uerbis iterp̄tem decet, cuius officium eē duco obscura differere manifesta pstringere i dubiis imorari: si q; eloquentiam q̄rit hēt in utraq; lingua quos possit legere grauissimos: & elegantissimos auctores prope infinitos, nos ad huius opis grauiora & magis recōdita festinamus.

Vum oīs rō diligēs differēdi duas habeat partes unā iueniēdi alterā iudicādi utriusq; p̄iceps: ut mihi uidef qdē aristoteles fuit: Cū tota philosophia maximis i rebus operā suā studiumq; cōsumat: tū eorū quæ in reꝝ naturasunt speculatiōe: tū morū actiōe: tū cæteraz animi uersationū: quæ uī aliq; rōnis quodāmodo pficiunt euenire necesse ē: ut quo nos ratio iudiciūq; uocauerit ad qd uis tenēdū omittēdū faciendū aut nō faciendū eo ire cōpellamur, erit ergo necessariū uel in naturalū rerū speculatiōe uel moralīū actiōnū cogitatione cæterarūq; facultatū aiaduersiōe: ut certa rō certūq; iudiciū: uel qd in rebus speculādū ē iueniat: uel quod ad uiuēdi actiōnē duci oporteat ante ppēdat, hæc aut rō nisi uia qdā pcesserit sæpe in multos necesse est labat errores: qd ne cōfufe fieret atq; in certis regulis tractatus insisteret: uisū est necessariū antiq; philosophiæ doctōribus atq; p̄uis ut ipsaz rationationū qbus aliqd inpendū eēt natura penitus artē discuterēt: ut his digestis atq; cōpositis uel in uerā reꝝ speculationē: uel in reꝝ actam uirtutum actiōnem perueniremus, hanc græci dialecticem, Cicero artem differēdi uocat, huius autem facultatis uis ē diffiniri aliqd partiri: & colligere quo pacto diffiniēdū aut qd partiēdū sit a nobis dicit posterius Colligere aut tribus modis possumus: aut, n. ueris ac necessariis argumētationibus disputaf: & scia uel demonstratio nūcupaf: aut pbabilibus tātū insistit: & dialectica sibi ppriū nomē affistit: aut aptissime falsis initiū illatōnibus: & sophistica uel cauillatoria noīaf, omnis igit dialectica quā alii logicen appellarunt: uel diffinit: uel partiē: uel colligit, rurū colligit: uel de ueris ac necessariis: uel de pbabilibus hoc ē uerisimilibus: uel de sophistis, i. cauillatoris argumētatiōibus tractat, altera ē diuisio per quā hæc tota diligēs differēdi ratio deducit, pars, n. una Inueniēdi altera iudicādi appellat, has aut partes uidef etiam ipsa diffinitio dialectices monstrare, nam

magnus hæc: ut opinor, aristotelica se ignorare respōdit: quod quidem minime sum admiratus eū philosophum rhetori non esse cognitū: qui ab ipsis philosophis præter admodū paucos ignoretur. Quibus eo minus ignoscendum est q; non modo rebus his: quæ ab illo dictæ & inuentæ sunt alluci debuerūt: sed dicēdi quoq; incredibili quadā cum copia: tum etiam suauitate, non potui igitur tibi sapius hoc rogāti: & tamen uerenti ne mihi grauis esses: facile enī id cernebā debere diutius ne ipsi iuris interpretari fieri uideretur iuri. Et, n. cum tu mihi meisq; multa sæpe cauisses: ueritus sum: ne si ego grauarer: aut iगतū id aut superbū uideretur. Sed dum fuimus una tu optimus es testis quā fuerim occupatus. Ut aut a te discessi in grāciam proficiscēs: cū opera mea nec res, p. nec amici uerent: nec hōeste iter arma uersari posse, ne si tuto quidē id mihi liceret ut ueni ueliā: tuaq; & tuos uidi admonitus huius aeris alieni nolui deesse ne tacitæ quidē flagitatiōi tuæ: itaq; hæc cū libros mecum nō haberem memoria repetita in ipsa nauigatione cōscripsi: tibiq; ex itinere misi: ut mea diligentia mandatorū tuorū te quoq; & si admonitore non eges ad memoriā nostrarum rerum excitarem, sed iam tēpus est ad id quod instituiamus accedere.

Incipiunt Topica Ciceronis.

Vum oīs ratio differēdi duas habeat partes unā inueniēdi alterā iudicādi: utriusque p̄iceps: ut mihi uidef: quidē Aristoteles fuit. Stoici aut in altera elaborauerūt, iudicādi, n. uias diligenter persecuti sunt: eā

Topicorum

quia dialectica rō differēdi est nō pōt ab iuētōe separi. Cū, n. nemo sine iuētōe possit differere differēdi rō iuētōis rō erit, porro quoniā dialectica diligēs differēdi rō ē ab ea iudiciū abesse potest. ipa, n. diligētia rōnis i differēdo posita iudiciū ē. neq; n. nō pōt qđ diligēter differere nisi qđ sit quod in disputatione sumit iudicauerit, his igit ita expeditis uidēdū ē quā hāc diuisiones cognatōe cōiungant: plane iuētio cāteris oibus ueluti materia loco subicit: nisi, n. inuētio fuerit nō pōt eē uel diffinitio uel p̄tio: quoniā unūquodq; uel dīa: iuētōe diuidimus uel diffinimus: si ē absit iuētio: ne qđ ipa poterit eē collectio: porro iudicia: ex materia fiūt q̄ppe quod tres illæ ptes iudicio materiam p̄stet. Quū, n. diffinit aliq; uel rē p̄positā diuidit iuenit qđ diuisiōi diffinitōiq; dīas accōmodatas: sed an recte

scientiā quā dialecticē appellat. iueniēdi uero artē quā topice dicit quæq; ad usū potior erat: & ordine naturæ certe prior totā reliquerūt. Nos at quoniā i utraq; sūma utilitas ē: & utraq; si erit ociū psequi cogitamus ab ea quæ prior ē ordiemur. Vt igit earū rerum quæ absconditæ sunt demonstrato & notato loco facilis iuentio ē: sic cū p̄uestigare argumētū aliquod uolumus: locos nosce debemus: sic enī appellatæ ab aristotele sunt hæ quasi sedes e qbus argumēta promunt. Itaq; licet diffinire locū esse argumētū sedē. Argumētū aut rōnē quæ rei dubiæ facit fidē. Sed ex his locis in qbus argumēta iclusa sūt: alii eo ipso de quo agit hæret: alii assumunt extrinsecus. In ipso. tū ex toto: tū ex p̄tibus: tū ex nota: tū ex his rebus quæ quodā mō affectæ sunt ad id de quo quærit. Extrinsecus aut ea di-

ordie atcedūt p̄ diffōnē si p̄ ea q̄ subsequunt p̄ diuisionē. Sed quoniā ad diffinitionē diuisiō p̄tūq; ac ad demonstratiōnē diffinitio uia q̄ dā ē. si qđ ē i demōstratiōe mediū diffinitō ē: & p̄ demōstratiōnē qđ status qđā mētis in scia ē. seorsū ars diffiniēdi & diuidēdi ab arte demōstrati ab aristo. nō tradit. sed simul i secundo ἀναλυτικῶν δευτερον. uel ut nūc loq; uulgus posteriorū: explicat. Sed cū ois argumētatio oisq; syllogismus p̄pōnibus struatur: totū illd̄ cōpositū duo i se qđā retinet q̄ speculatiōe aduertēda eē uideant. unū quæ illa sint ex qbus id qđ cōpositū ē intelligat eē cōnexū: aliud uero q̄ nā sit suarū p̄tū cōiūctōe cōpositū ut i pietate si qđ lapides ipos qbo p̄ries structus ē i spicias q̄li materiā spectes. sin uero ordinē cōpositionēq; iūcturæ cōsideres tanq; de formæ rōne p̄pēdas: sic cōstat priora posterioraq; analytica, priora qđ ē utq; bene sint cōpositæ partes q̄ q̄li formā idicāt argumētōrū. posteriora aut utrū ueræ ac necessariæ sint. q̄ sophisticis at applicent paralogismis i elenchorū libro ostēlū ē. de uerisimiliū uero argumētationū iudicio nihil uidetur eē tractatū: quoniā plēa ē atq; expedita rō iudicādi de medietate cū qs extremā cognouerit. si, n. qs diiudicare necessaria sciat idēq; fallorū argumētōrū possit hīc iudiciū uerisimilia q̄ i medio collocata sūt discernere nō laborat. porro quoniā ois argumētatio p̄pōnibus cōponit: aut ipm cōpositū cōsiderat aut sicut ptes p se positæ si cōpositū ut ea ē cōsideratio: quam supra rettulimus: sin at ptes p se. i spicit ex qbo: & quot p̄tibus cōponant: q̄ sit q̄lisue aut q̄tū unaq; p̄pō: ut si materiā pietis i spicias nō ut ex ea pies surgat: sed p se q̄ sit uis lapidū cū calce hæretū: qđ ab aristo. i libro q̄ p̄ hermetias græce, a nris de iterpratiōe uerbu e uerbo trāsieritū i scribit: ostēlū ē: nā p̄dicamēta. sic, n. nri. ille aut categorias appellatū tanq; elemēta decē oīno i stituit aristoteles quō res oēs certo sub numero cōp̄hēderent ne qōnes q̄ circa hæc uerfant oēs i i finitū p̄fluerēt: & icerto numero laborēt: acp hoc ne scientia q̄ rez ulla eē possit. hāc iudicādi p̄tē stoicos scisse & in ea elaborasse cicero dicit: inueniēdi at q̄ topice ab aristotele ē appellata q̄ locos: & sedes argumētōrū. i. maximas p̄pōnes: uide oēs erui possint argumētatiōes: octo libris idē auctor acutissime ut omnia: & elegātissime primus declarauit: ubi ad definita qđā p̄cipia oēm uī argumētatiōis referri ostēdit. Explicatū igit ut reor ē qđ sit: qđ ait Cice. rōnē diligētē differēdi duas hīc ptes. inueniēdi unā: alterā iudicādi. Inueniēdi artē. q̄ topice dī q̄q; ad usū potior erat: & ordine naturæ certe prior totā reliq̄rūt. iure stoicos increpat tullius: quoniā id maxime reliq̄rūt: qđ & natura prius & usu potius erat: natura qđē qa fieri nō pōt: ut de inuētione iudicet nisi ipa iuētio prius extiterit: usu uero qa lōge utilius ē nuda: & sine arte p̄lata naturali inuētōe ad susceptū sape accōmodare negociū q̄ nihil iuenire: & stolidū ipm: ut ita loquar: & inerte uersare iudiciū. Argumētū at rōnem q̄ rei dubiæ facit fidē. Multa, n. sunt q̄ fidē faciūt: sed qa rōnes nō sunt ne argumēta qdem eē possūt: ut uisus facit fidē his q̄ uident: sed qa rō nō ē uisus ne argumentū quidē esse pōt que rei dubiæ facit fidē argumentū nāque est quod rem arguit. i. ostendit & p̄bat: nihil uero p̄bari nisi dubiū pōt: nisi ergo sit res ambigua: & ad eā rō fidem faciens afferat argumētū esse nō poterit. addita ergo alia dīa: quæ est rei dubiæ facta ē itegra diffinitio argumētū ex genere: & duabus differētis cōstans. genere qdem rōne: una uero dīa qđ faciat fidem. altera at quod rei dubiæ. Sed ex his locis in qbus argumēta iclusa sunt alii in ipso de quo agit hæret. alii assumunt extrinsecus. Cū, n. sit quæstio dubitabilis p̄pō. & cū p̄pō subiecto p̄dicatoq; constet: qōnem quoq; p̄dicato subiectoq; cōstare necesse ē. p̄dicatū igit: & subiectum est id ipm de quo agitur: nā cū de alterutra qōnis pte dubitet id i hac ambiguitate quærit utq; p̄dicatus terminus inesse subiecto uideat an minime: sed in q̄stionū disputationē: alter affirmationē: alter negationē tuet. i. alter p̄dicatū inesse subiecto: alter non inesse defendit: quod igitur ex alterutra parte defenditur id est ipsum de quo agitur: & illud ipsum ē p̄dicatus terminus uel

Nihil scopus
Probat.

subiectus de quo agit: atq; ut id exēplo clarius fiat sit q̄o an uerres furtū fecerit hic uerres subiectū ē: furtū face
re p̄dicatū: si furtū uerri cōiungit idq; argumētatiōibus ita eē ostēdit q̄onis affirmatio q̄ erat utq; uerres furtū
fecit an nō dem̄rata ē: si furtū a uerre seiūgit q̄onis rursus negatio ostēdit: ip̄m itaq; de quo agit nihil ē nisi uter
libet eorū terminus q̄ i q̄one p̄ponit siue p̄dicatus siue subiectus: qui qdē termini p̄ se argumēta esse nō possūt:
q̄ si possint nullā i q̄estione relinq̄rēt dubitationē: sed ea q̄ i ip̄s insunt: uel extrinsecus posita sunt argumētōz
copiā suppeditāt: illi at̄ qui positi exterius a p̄pōnū quodā mō terminis sunt ablegari & res q̄dā sunt extrinsecus
positae: sed itra se argumētōz copiā claudūt: ut si ab exēplo uel auctoritate alicuius p̄statis uiri sumas argumen

tu et desini
io vng locus

tū cuiusmodi exēpla posterius a
nobis ponent. Sed ad id totū
de quo differit cū diffinitio adhi
bet q̄ si uolutū euoluit id q̄ quo
q̄rit. supra locos oēs bifarie diui
sit in ip̄so de quo agit: & extrinse
cus positōz post partitus est eū
locū qui ē i ip̄o in q̄rtuor mēbra
hoc est a toto a p̄tibz a nota ab
his rebus q̄ quodā mō affectae
sunt: nūc antequā diuidat eum

locū quē ab affectis eē p̄posuit sup̄iorz triū quos minime diuisurus est subiicit exēpla: ac de eo quidē loco qui ē
a toto ita differit: tunc sicut dicimus a toto locū argumenti quādo totū illud qd̄ i q̄onem positū est, diffinitioe
complectimur, quae diffinitio rei dubiae de qua agit facit fidē, diffinitio at̄ oīs id qd̄ noīe uoluntē significat euol
uit: & explicat: atq; iō nō terminus q̄ i diffinitioe ponit: sed q̄ i ip̄o sūt possūt argumētis p̄stare materiā: sunt at̄ in
unoquoq; p̄priae diffinitioes, diffinitio, n. ē oīs substantiā cuiusq; rei significas: q̄ si ab unaquaq; re p̄pria substā
tia nō recedit ne diffinitio quidem aberit, est ergo diffinitio i ip̄o termino de quo agit: quae diffinitio totum ter
minū comprehendat neesse est: neq; n. p̄tem substantiā sed totius termini substantiā dem̄rat: itaq; argumētū qd̄
a diffinitioe ducit ab eo ducit loco qui in ip̄o termino est qui in q̄one est collocatus: sed quoniam multi sūt loci in
ip̄o hic locus a toto est, diffinitio, n. ut diximus totū terminū comprahēdit atq; id qd̄ uoluto nomine signifi
cabat euoluit atq; apit. Eius argumenti talis est formula, ius ciuile est aequitas cōstituta his qui eiusdem ciui
tatis sunt ad res suas obtinendas: eius at̄ aequitatis utilis cognitio est, utilis ergo est iuris ciuilis scia, est, n. q̄o an
iuris ciuilis scia sit utilis, hic ius ciuile subiicit, utilis scia p̄dicat. Quærit ergo an id qd̄ p̄dicat uere possit adhæ
rere subiecto, ip̄m igr̄ ius ciuile nō potero uocare argumentū: de eo, n. est q̄o, respicio igr̄ quid ei sit insūt, uideo
oēm diffinitionem ab eo nō seiūgi cuius ē diffinitio: ergo ne a iure qdē ciuili p̄priae diffinitionē posse seiūgi, diffi
nio igr̄ ius ciuile hoc mō, ius ciuile ē aequitas cōstituta his qui eiusdem ciuitatis sūt ad res suas obtinēdas post hoc
cōsidero nū hac diffinitio reliquo termino hoc ē utili scia possit eē cōiuncta, i. an aequitatis cōstituta his qui eius
dem ciuitatis sūt ad res suas obtinēdas utilis sit: scia hic igr̄ argumētū est ex eo loco qui ē i ip̄o hoc est i iure ciui
li: qui terminus est i q̄one cōstitutus hic uocat a diffinitioe: q̄ diffinitio quoniam totū est: argumētū est a toto, oīs
locus a toto in ip̄o est nec nos moueat: qd̄ ius ciuile est aequitas, & rursus scia utilis est, qd̄dā sunt oīones quas ut
terminos collocamus: nō, n. oīs terminus una tātū oīonis pte semp̄ p̄ferit: sed aliquoties oīones integræ in ter
minis cōstituunt. In hac igr̄ argumentatōe maxima ac p̄ se nota p̄pō est ea p̄ quā intelligimus omnia quae dif
finitioni alicuius cōiungunt, ip̄a quoq; illis quoq; diffinitio est copulari, sequit, n. cū diffinitio iuris ciuilis utilis
scia possit adiūgi tūc quoq; iuri ciuili utilis scia posse copulari: ē igr̄ hoc argumētū tractū ab eo loco qui est in
ip̄o: omnis, n. diffinitio in eo termino est quē diffinit: eorū at̄ locorū qui in ip̄o sūt a toto, oīs, n. diffinitio totū ar
guit atq; apit: maxima p̄pō hoc est q̄ p̄ se ita manifesta est: ut p̄batōe nō idigeat: quæq; locus etiā appellat̄ est hu
iusmodi: quibus aliquorū diffinitio iungit eisdem necessario ea q̄ diffiniunt accōmodari oportere. Tū partiū
enumeratio quae tractat hoc mō, si neq; censu neq; uindicta nec testamento liber factus est non est liber neq; ul
la est earū rerū, nō est igr̄ liber, sit q̄o, utrū quem seruū fuisse cōstituterit sit liber cū tres sint liberi faciēdi ptes, una
qdē censu liber fiebat cū se p̄cio redimebat aut ab alio dato p̄cio redimebat, Plautus, in aulularia, quin ego il
li inuenisse dico hāc p̄dā atq; eloquar igr̄ orabo: ut manu me mittat, idem in cassina, uobis inuitis atq; amborū
igr̄ gratis una libella liber possū fieri, alio aut̄ mō cōparabat libertas uindicta: Plau. in curculioe, hoc dicto uindictā
para, p̄sius, uindicta postq̄ meus a p̄tore recessi: cur mihi nō liceat iussit quodcūq; uolūtas: fuit at̄ uindicta uirga
quā licet serui eū mānūssurus capiti ip̄onēs sub eadē uirga uertēs i libertatē eū uēdicabat, hic Persius, uerterit
hunc dominus momēto t̄pis exit, Marcus dama: unde & uindicta qd̄ i uī indicaret appellata: ut quidā putant:
sed potius a uicide dī de quo mox dicebat: terria pars faciēdi liberi est si quis sup̄rema uolūtatē i testamēti serie ser
uū suū liberū liq̄rit: q̄ ptes omnes sūt liberi faciēdi: si quis aliquem quem seruū fuisse constiterit monstrare ue
lit nō eē liberū: dicit si neq; censu neq; uindicta neq; testō liber factus ē nō ē liber: at nulla earū pte liber factus ē:
non est igr̄ liber, nā cū totū i suis p̄tibz constet: si nulla illarū pte contingit toto est segregatus, ptes at̄ duobz mo
dis dicūt: uel species uel membra, species ē q̄ nomen totius itegz capit uelut homo atq; equus animalis: utra
q; n. p̄ se integro nomine p̄ se animalia nūcupant, ē, n. homo animal: & rursus equus animal, mēbra uero sūt
q̄ cū totū efficiat coniuicta totius nomen capiūt: singula uero nullo modo ut sūdamentū pietes & tecta domus
mēbra sunt: simul oīa domus dicunt: sūdamentā uero sola neq; pietes neq; tecta domus uocabulo nūcupantur.
In his igr̄ quae sūt spēs quoniam nomen totius integrū capiunt nisi singularim oēs ptes ab eo de quo dubitatur
adiūxeris non possis totū abesse dem̄rare ut quoniam faciēdi liberi tres sunt species: census: uindicta: testamen

archui

indicta

Topicorum

tum si q̄s uis duas amoueris una tātū remāserit liberū necessario cōfitebere: siue. n. censu tātū siue uindicta siue testamēto sit liber factus libeꝝ eē cōstat. ergo in his nisi oēs spēs semoueris non potes destruere qđ i qōne. possumus ē: at si affirmare uelis atq; astruere sufficit unā tātū ponere: hęc at ptes quæ sunt mēbra cōtrario mō sūt si destruere uelis sat erit unā seiungas: sin astruere cūcta adhibeas necesse ē: nā si uelis ostēdere nō eē domū sufficit: ut aut fūdāmēta nō eē dicas aut parietes aut tecta: nā aliquo horū deficiēte domus nullo mō poterit appellari: at si uelis ostēdere domū eē nisi cūcta in unū cōiunxeris id qđ ponis nō ualebis astruere: oēs tamē hi loci ad ptiū enumeratiōes dicunt. qđ igit ē i pposito ciceronis exemplo an is quē seruū fuisse cōstitit liber sit. Is quem seruū fuisse se cōstitit subiectus ē terminus: li-

liber. Tum notatio cum ex uerbi uī argumentum aliquod elicitur hoc mō. Cū lex ælia sanctia assiduo uindicē assiduū eē iubeat locupletem iubet locupleti: locuples enī assiduus. ut ait ælius appellatus ab ære dando. Ducunt & argumenta ex his rebus quæ quodā mō affectæ sunt ad id de quo quærit. Sed hoc genus i plures ptes distributū est. nā alia cōiugata appellamus. alia ex genere: alia ex forma: alia ex similitudine: alia ex differētia: alia ex cōtrario: alia ex adiunctis: alia ex antecedētibus. alia ex cōsequentibus: alia ex repugnātibus: alia ex cāis: alia ex effectis: alia ex cōparatōe maiorū: aut pariū aut minorū: Cōiugata dicunt. quæ sunt ex uerbis generis eiusdē. Eiusdem autē generis uerba sunt quæ orta ab uno uarie cōmutant ut sapiens sapientia. hęc uerborū coniugatio

ce uero p̄dicatus. neutꝝ igit eorū terminū ad argumētū trahere poterimus: de qbus. n. dubitatur hi fidē dubitatiōi facere non possunt. dinumero itaq; & req̄ro an ulla eaz p̄tiū uideat iesse subiecto si nulla iest cōcludā nō eē libeꝝ: unde māifeste dem̄strat nō solum ab eo termino q subiectus ē argumēta sumi posse: uerū ēt ab eo q ē p̄dicatus. nā prius exēplo quo dem̄strabat iuris ciuili sciam eē utilē ius ciuile quod subiectū erat diffiniuit ductūq; ide argumētū ad rei dubiæ fidē. hic uero cū sit: ut dictū est qđ an quem seruū eē cōstitit liber

fit terminus is quē seruū eē cōstitit subiectus: p̄dicatus uero liber in ip̄o. i. i p̄dicato. ptes sūt quæ enumerant a q̄ enumeratiōe dū deducit argumētū sit argumētū in ip̄o ex partiū enumeratiōe: maxima pp̄o cuius p̄tiū nihil copulatū ē ei ne totū qđ eē pōt cōiūctū: tū notatio cū ex uerbi uī argumētū aliquā elicit hoc modo. cum lex ælia sanctia assiduo uindicē assiduū eē iubeat locupletē iubet locupleti: locuples ē assiduus: ut ait ælius appellatus ab ære dādo. tertius eorū q in ip̄o sūt locus a notatiōe ē cōstitutus: notatio at ē noīs itēp̄tatio. Vindex ē galterius cām suscipit uindicādā ueluti quos nunc pcuratores uocamus: unde illud apud Pliniū li. xxxi. Quod tue romanæ uindex clarissime linguæ. Silua loco melius surgere iussa uiret. Hinc uindicia osconius pedianus lis uindiciæ eē cū litigat de ea re cuius apud prætorē certū ē qđ debeat eē possessor dicta a uindice seruo. pōponius cū brutus q primus romæ cōsul fuit uindicias secundū libertatē dixisset i p̄sona uidicis uitellioꝝ seruū q p̄ditiōis cōiuratiōe indicio suo detexerat. lex ælia sanctia assiduo uindicē assiduū esse iubet. quærit igit utꝝ cū lex ælia sanctia uindicē uelit assiduo assiduū locupletē uelit locupleti. hic igit subiectus qđ terminus ē lex ælia sanctia uindicem uolēs assiduo assiduū. p̄dicatus uero locupletē locupleti. Cū aut ip̄os terminos nō possim ad fidē qōnis adducere si qđ de qbus ambigit nulla effici fides pōt. q̄ro qđ in ip̄oꝝ altero sit ac uideo unū eoz terminū eē legē æliam sanctiā quæ assiduū assiduo uindicē eē decernat: & hūc subiectū eē huius orōnis p̄tē itēp̄tor quæ ē assiduus. qđ enī ē assiduus aliud nisi assē dās. assē uero dare nisi locuples nō poterit. assiduus igit locuples ē. cū ergo lex ælia sanctia assiduo uindicē assiduū eē uelit. locupletē iubet locupleti q̄ppe qđ assiduus locuples a dando ære noiat. argumētū igit hoc tractū ē ex eo loco q est i ip̄o. i. a noīs itēp̄tatiōe. nomē. n. in ip̄o illo ē cui nomen est. Cuius itēp̄tatio notatio nūcupat: sed ab huius itēp̄tatiōe factū ē argumētū. igit hoc argumētū ex eo loco ē qđ in ip̄o. i. a noīe qđ i qōne positū ē ex eis q in ip̄o sūt a notatiōe. i. a noīs itēp̄tatiōe. maxima pp̄o ē itēp̄tationē nominis idē ualere qđ nomē cuius ē itēp̄tatio. sed paulo obscurius dictū argumētū ē. multo. n. clarius enūciabit si dicas assiduus ē q̄ assēm dat: q uero assē dat locuples ē. assiduus igit locuples ē. atq; lex ælia sanctia assiduū uindicē assiduū eē iubeat. locupletē iubet locupleti. is ē assiduus: ut ait ælius ab hære dādo. argumēti igit cōclusiōne priorē posuit. subiecit uero p̄bationē cōclusiō nāq; ē cū lex ælia sanctia assiduū assiduo uelit esse locupletē iubet locupleti atq; hęc p̄missit. p̄batio at ē assiduū esse locupletē ab ære dando noiatū. & hęc itulit cōclusiōi. Ducunt ēt argumēta ex his rebus q̄ quodā mō affectæ sunt ad id de quo quærit: sed hoc genus i plures ptes distributū ē. sūt at affecta q̄ quodā mō ad aliqd referri possunt. oīa uero q̄ se aliq̄ relatōe respiciunt: aut amica itē se aut dissidentia cōferrunt. si amica uel substācialiter: ut genus & forma: antecedentia cōsequentia. cā effectus uel in q̄litate: ut cōiugatū simile cōiūctū. uel in q̄litate: ut paria. q̄ uero sibi dissidentia cōferunt parti a se dīra sūt tātū: p̄tim aduersa. sed aduersa p̄tim in q̄litate: ut cōtraria: & repugnātia p̄tim in q̄ritate: ut maius: & minus: q̄ cū ita sint. manifestū est. & amica sibi cognatōis relatōe cōiūgi: & dissidentia hoc ip̄o q̄ sibi aduersa sūt ad se inuicem cōparari

Maxima pp̄o
Notatio
Vindex

Maxima Notatio

Cōiugata dicunt q̄ sūt generis eiusdem. eiusdem at generis uerba sunt q̄ orta ab uno uarie cōmutant ut sapiens sapientia. hęc uerborū cōiugatio σϰϰυγία dī ex qua huiusmodi est argumentum si cōpascuus ager est ius est cōpascere. cōiugata inq; cicero dicunt q̄ sunt ex uerbis generis eiusdem. i. q̄ ab uno uerbo uariis inflectunt modis ex eodem q̄ppe genere uerba sunt iusticia iuste iustū: & quicūq; alia q̄ in diuersas possunt uocabuloꝝ species inflecti. q̄cūq; n. ab uno quolibet orta uarie cōmutant hęc a græcis σϰϰυγία dicunt. apud latinos uero coniugata. quā enim græci σϰϰυγία dicunt nos cōiugationem appellamus. hęc autē sunt ut sapiens

Coniugata

sapienter sapientia: & quicquid alia quae in uariis partibus orationis uariasque inflexiones ab uno quodam ducta cernunt. ex coniu-
gatis igitur hoc exemplum est. sit quodammodo in aliquo agro mihi atque uicino simul pascere liceat pecus. subiectum igitur est ager
copascere uero predicatum. faciemus itaque argumentum hoc modo. hic de quo quidam ager copascuus est. in copascuo autem
agro licet copascere. in hoc igitur agro licet copascere. hic igitur copascendi iuris argumentum ex copascuo sumptum est. id
quod ex coniugato. copascere enim & copascuum coniugata sunt. sumptum est argumentum ius est copascere quoniam sit ager
copascuus atque coniugatum est: ut diximus copascuum ei quod est copascere. a coniugatis igitur sumptum est argumentum quod
coniugatum in ipso est de quo agit. in copascendo factum. igitur est argumentum ex eo quod est in ipso ab affectis. id est a coniuga-

tis. maxima uero propositio est con-
iugatorum in eo quod coniugata sunt
una atque eadem esse naturam uel cui
conuenit aliquid etiam coniugatum eius
potest sociari. a genere sic ducitur quo-
nia argentum omne mulieri legatum est
non potest ea pecunia quae numera-
ta domi relicta est non esse legata.
forma enim a genere: quoad suum
nomen retinet nunquam seiungitur. nume-
rata autem pecunia nomen argenti re-
tinet legata igitur uidetur. genus est quod
de qualibet specie in eo quod quidam est
predicatum. in eo quod quidam est autem predica-
ri dicitur quod de qualibet specie in terro-

συσυγία dicitur ex qua huiusmodi est argumentum. Si copascuus
ager est: ius est copascere. a genere sic ducitur argumentum. quoniam
omne argentum mulieri legatum est non potest ea pecunia quae numera-
ta domi relicta est non esse legata. Forma enim a genere quo ad suum
nomen retinet nunquam seiungitur. numerata autem pecunia nomen argenti
retinet: legata igitur uidetur. a forma generis quam interdum quo planius
accipiat partem licet nominare hoc modo. Si ita fabiae pecunia legata est a
uiro si ei uiro in familia esset si ea in manu non conuenerat nihil de-
bet: genus est enim uxor eius duae formae sunt una matrum familias. hae
sunt quae in manu conuenerunt. altera earum quae tantummodo uxores habent. quae

gantibus quod sit responderi conuenit pro genere. semper uero genus propria specie maius est: etiam quae intra ambitum suae predica-
tionis includit. quo fit: ut quauis in alia quoque dispartiri genus possit. speciem tamen suam nullo modo derelinquat: ut
aial predicatum quod de homine: & hominis substantiam monstrat. interrogantibus enim nobis quod est homo respondetur aial. id est de ceteris
aialium speciebus intelligendum. & ubicumque bos: leo: ursus caeteraque aialia nominata fuerint in singulis aial esse intelligitur. quo-
nia nomen generis a specie diuelli non potest. quomodo breuiter si aliquando generis uocabulum uniuersaliter enunciabitur necesse est
omnes species designari: ut si quis dicat omne aial: & hominem significabit: & leonem: & quicquid alias species sub animali collocatas.
quodammodo igitur testamento mulieri argentum omne legauerat. quidam autem etiam numerata pecunia sit legata. numerata igitur pecu-
nia in hac questione subiectum est. legata uero predicatum. considero igitur in alterutro horum quod non inest: ut ex eo quod in ipso est ali-
quod argumentum requiratur. uideo subiectum terminum quod est numerata pecunia habere genus suum argentum quod affectum est
quoniam ad speciem suam hoc est numerata pecunia refertur. quae ad se inuicem referunt affecta sunt. ergo quoniam argentum
omne: quod est genus legatum est: & genus propria speciem non relinquit. necesse est: ut numerata quoque pecunia sit legata quae est
species. nam cum genus. id est argentum omne legatum sit nulla species excipitur. atque numerata pecunia argentum est. sit igitur ut numera-
ta quoque pecunia legati uocabulo possit includi. est igitur quod ut dictum est an numerata pecunia legata sit: argumentum
ab eo quod in ipso est. id est a genere quod inest propriae speciei quodque ita inest ut ad speciem referatur. id est argentum: ab affectis ergo hoc est
a genere predicatum. nam utpote genus argentum de numerata pecunia. interrogantibus. nam quod sit numerata pecunia ius nos
respondemus argentum. maxima propositio cui omne conuenit genus unamque speciem conuenire quam diuersis uerbis sed eodem sensu
tulit Cicero. gens. forma. nam a genere quoad suum nomen retinet nunquam seiungitur. A forma generis quam interdum quo planius
accipiat partem licet nominare hoc modo. si ita fabiae pecunia legata est a uiro si ei uiro in familia esset si ea in ma-
num non conuenerat nihil deberetur. genus est enim uxor eius duae sunt formae una matrum familias. hae sunt
quae in manum conuenerunt. altera earum quae tantummodo uxores habentur. quae in parte cum fuerat fabia
legatum ei non uidetur. species est quae propriis differentiis instructa sub praedicatione generis collocatur differen-
tia uero propriae caeteris eam speciebus separat atque seiungunt uelut homo cum sit species animalis differen-
tiis propriis constat rationalitatis: & ut uoluit plato mortalitatis. & seiungitur ab his animalibus quae aeterna
sunt & ab his quae sunt rationis expertia. cum igitur omnes species inter se propriis differentiis distent necesse
est quod de altera specialiter dicitur id in aliam non posse transferri uelut quod de homine dicitur specialiter id est
de equo atque boue non possit intelligi. dicitur autem de specie quotiens genus ipsum uelut in quadam portionem contra-
hitur uelut si quis dicat illud animal sibi adduci debere quod sit rationale uel mortale. non utique de equo uel de
boue aut de caeteris nisi tantum de homine intelligitur. que cum ita habeant a forma generis: id est a specie gene-
ris tale sit argumentum quam formam generis cicero partem saepe nominat quod id quod dicitur planius fiat. notius
enim nomen partis est quam formae. quomodo autem distet forma a parte paulo post ab ipso cicero latius explica-
bitur: sed de proposito iam exemplo uideamus. uxoris species sunt duae. una matrum familias altera usu commu-
ni. ratione generis uxor uocatur. mater familias uero esse non poterat nisi que conuenisset in manum. tribus autem
modis uxor haberi poterat usu farre. coemptione cum farreatio. ita enim dicebatur a farre quo sacrificabatur so-
lis pontificibus conueniebat. que autem in manum per coemptionem conuenerant hae tantum matres fami-
lias uocabantur: que uero usu uel farreatio minime. coemptio uero certis solennitatibus peragebatur: & se se
coempto iuicem interrogabant: uir quidem an mulier sibi mater familias esse uellet: illa respondebat uelle. item
mulier interrogabat: utrum uir sibi pater familias esse uellet ille responderebat uelle. itaque mulier uiri conueniebat in ma-
num & hae nuptiae pro coemptionem uocabantur: eratque in familia uiro loco filiae. quodammodo igitur extremo testi iudicio omne
fabiae uxori legauit argentum. si autem fabia ei non tantum uxor uerum etiam certa species uxoris. id est in familia esset aut si in

uiri manum nō cōuenit ac ne m̄familias q̄dem sit quærit̄ utro potius mō uxori fabiæ legatū sit argentū: uxor fabia subiectū est legatū argentū p̄dicatū: q̄ro igit̄ quod nā ex his argumētum possim sumere quæ in quæstione sunt posita. ac uideo uxori duas inesse formas quæ una tantū uxor est altera m̄familias quæ in manū cōceptiōe perficit̄: quod si fabia in manū nō cōuenit ne materfamilias quidē fuit. i. nō fuit ea species uxoris cui argentū oē legatū est. quocirca: quoniā id quod de alia specie dicit̄ in aliā duci nō cōuenit. cūq̄ fabia p̄ter eā sp̄m sit quæ in manū cōuenit. i. m̄familias nō sit: & uir m̄familias legauerit argentū nō uidef̄ fabiæ esse legatū. quæstio igit̄ ut dictū est an uxori fabiæ omne argentū legatū sit. subiectū uxor fabia p̄dicatū uero legatū argentū. argumentū

ī parte cū fuerit fabia: legatū ei nō uidef̄. a. similitudine hoc modo
Si aedes exesæ corruerūt: uiciū ue faciunt: quæq̄ usufructus legatus est: hæres restituere nō debet nec reficere: nō magis q̄ seruū restituere: si is cuius usufructus legatus esset deperisset. A differentia: nō si uxori uir legauit argentū oē qd̄ suū esset. idcirco quæ in noibus fuisse legata sūt. Multū. n. differt in arca ne positū sit argentū an ī tabulis debeat̄. A cōtrario at̄ sic. nō debet ea mulier cui uir bonorū suorū usufructū legauit cellis uinariis & oleariis plenis relictis putare id ad se pertinere. usus. n. nō abusus legatus est. Ea sūt iter se cōtraria.

ab eo quod ī ip̄o est de quo q̄rit̄. i. ab eo qd̄ ē in uxore de q̄ q̄rit̄. est aut̄ in uxore de qua q̄rit̄ sp̄s uxoris. i. ea quæ in manū nō conuenit quæ ad uxore quod est genus affecta est. ois. n. sp̄s ad suū genus refer̄. factū est igit̄ argumentū ab eo quod est in ip̄is ab affectis a forma generis. maxima p̄positio est quod de una specie dicit̄ id in alterā non conuenire.

A similitudine hoc modo. si aedes exesæ corruerūt uiciū ue faciunt q̄q̄ usufructus legatus est

hæres restituere nō debet nec reficere nō magis q̄ seruū restituere si is cuius usufructus legatus eēt deperisset. si milia dicunt̄ quæ ei uidef̄ sūt qualitatis ex q̄bus hoc mō sumit̄ argumētū. qd̄ testamēto usufructū ædiū legauit. i. cōcessit aedes ut his dū alius uiueret uterē eæ cōperunt uel uiciū facere. i. ruinā minari uel etiā corruerūt. petit igit̄ ab hærede is cui ædiū usufructus legatus est: ut eaz̄ sibi ædiū quæ testamento relegatæ sunt dāna reficiat & aedes quæ uiciū fecerūt uel corruerūt restituat. q̄rit̄ an eaz̄ ædiū quæq̄ usufructus legatus sit uiciū uel ruinā hæres restituere cogat̄. hic igit̄ subiecta qd̄ oīo est ueluti qd̄ terminus ædium quæq̄ usufructus legatus sit ruinā uel uiciū. p̄dicta uero oīo loco termini cōstitutā ab hærede restitutio. sumo igit̄ a simili argumentū hoc modo. qd̄ coget̄ hæres restituere aedes quæ in usufructū legatæ ruinā uiciū ue fecerūt. similis est. n. serui usufructus legatio ædiū usufructus legationi. simile etiā seruū in usufructū legatū si deperierit ab hærede nō restitui: & ædiū in usufructū legatæq̄ uiciū ruinā ue ab hærede nō refici. est igit̄ quæstio qd̄ an ædiū in usufructū legatæq̄ uiciū uel ruinā hæres restituere cogat̄. termini uero subiectus qd̄ ædiū in usufructū legatæq̄ uiciū uel ruinā. p̄dicatus ab hærede restitutio. argumentū uero ab eo quod in ip̄o est. i. ab eo quod iest uel ruinæ uel uicio ædiū in usufructū legatæq̄. id aut̄ est affectū. i. similitudo. ois. n. similitudo ei iesse perp̄dit̄ quod est simile. similitudo aut̄ est serui usufructus legati pereūtis quæ restituere hæres nō cogit̄. maxima uero p̄positio est similibus rebus cōuenire similia. A differentia nō si uxori uir legauit argentū omne quod suū eēt idcirco quæ in noibus fuerūt: legata sūt. multū. n. differt in arca ne positū sit argentū an in tabulis debeat̄. in rebus plurimū differentibus qd̄ de altera eaz̄ dicit̄ nō uidef̄ in altera cōuenire. qd̄ cū ita sit qd̄ argentū omne suū legauit uxori. illa pecuniā quoq̄ quā in noibus debebat̄ legatū sit. hic igit̄ subiectus est terminus argentū quod in nominibus debet̄. legatū uero p̄dicatus. a differentia igit̄ faciemus argumētationē hoc modo. idē de plurimū differentibus rebus intelligi nō potest. plurimū uero differt argentū in arca ne sit positū an in nominibus debeat̄. nam quæ posita in arca pecunia est iuris est nostri in nominibus uero debita nō est nostra: nā quod mutuū dat̄ ex meo sit accipiētis atq̄ ideo nō cogit̄ eandē ip̄am pecuniā debitor restituere creditori: sed aliā tantā. in arca uero posita pecunia & in nominibus debita nō sunt argenti uel pecuniæ species: sed differentia. nā argenti species signatū ac nō signatū esse dictæ sunt. qualitas uero pecuniæ in possessione positæ uel nō positæ: sed nō modis omnibus alienæ in his differentis constat ut alia sit in arca posita reliqua in nominibus debeat̄. cum igit̄ suū omne quod fuerat argētū uir uxori legauerit. cūq̄ manifestū sit id ad eā p̄tinere quod fuerit legatū. i. quod in arca fuerit cōditū nō potest id intelligi de eo quod in noibus debeat̄: quoniā sicut dictū est id quod in nominibus debet̄ ab eo quod in arca positū est plurimū differt: facta est igitur argumētatio ab eo quod in ip̄o inerat de quo quærebatur: quærebatur uero de argento in nominibus debito. in hoc inerat p̄pria differentia qua ab alio differebat argento hoc est eo quod in arca positū fuit: id uero est affectū. i. a differentia: maxima uero p̄positio est de rebus plurimū differentibus idē intelligi non posse. Ex cōtrario aut̄ sic non debet ea mulier cui uir bonorū suorū usufructum legauit cellis uinariis & oleariis plenis relictis putare id ad se pertinere: usus enim nō abusus legatus est ea sunt inter se cōtraria: quod de aliquo dicitur id in eius cōtrarium nō potest cōuenire. idē enim de duobus cōtrariis intelligi nullo modo potest: quidā igitur suæ premæ uoluntatis arbitrio uxori bonorū suorū usufructum legauit mulier cellas uinarias & olearias plenas ad usum p̄prium deuocabat: quærit̄ an p̄enus quoq̄ usufructus legatus sit. p̄enus igit̄ usufructus subiectus est. legatio p̄dicatus. a cōtrario igit̄ sumit̄ argumētum hoc modo: utimur his quæ nobis utētibus p̄manēt. his uero abutimur quæ nobis utētibus pereunt: ergo cū p̄manere ac perire cōtraria sint: usus quoq̄ atq̄ abusus cōtraria necesse est iudicent̄. q̄ si cætera quidē utēdo p̄manēt. cælle aut̄ uinarie atq̄ oleariæ utēdo consumunt̄: aliæq̄ qd̄ reḡ usufructus esse potest. p̄enus uero nō potest usus eē: sed potius abusus: ergo cū uir uxori usufructū bonorū

Liber

legauerit non potuit legare contrarium quod est abusus, est uero abusus uini atq; olei, uinum igitur atq; oleum ad usufructum mulieris non potest pertinere, argumentū ab eo quod in ipso est de quo agit, i. ab usufructus legatione atq; ab affecto, i. contrario, contraria, n. secundum plurimā distantiam sibi inuicem conferuntur: maxima propositio est quod alicui conuenit id eius contrario non conuenire. Ab adiunctis, si ea mulier testamentum fecit quæ se capite nunq̄ diminuit non uidetur ex edicto prætoris secundum eas tabulas possessio dari: adiungitur, n. ut secundum seruorū secundum exulum: secundum puerulorū tabulas possessio uideatur ex edicto dari, adiuncta sunt quæ proximum ac finitimum locum tenent ut si unum aliquo cōstitit modo atq; quoq; uel

constituisse uel constare uel cōstitutum esse, uideatur. Hæc, n. sibi uicina sunt, quæ uero sūt sibi p̄xima ea uel rem antecedunt: ut amor sæpe concubitū: uel simul sūt ut pallor & timor: uel eueniunt posterius ut post iracūdiam cædes: eaq; est natura adiūctorū ut separari quidē possint: tamen sese inuicē monstrent: nam neq;

qui amauit necessario potitus est, & sæpe qui potitus est non amauit: nec qui pallet necessario timet & sepe nō timens pallet: nec ex necessitate iratus cædit: & cædit sæpe aliquis non iratus: sed tamē uerisimilia esse possunt quæ ex uicinis uicina colligimus: sed redeamus ad exemplum Ciceronis. Capitis diminutio est prioris status permutatio, id tribus fieri modis solet: uel maxima uel media uel minima: maxima est cū & libertas & ciuitas amittit: ut deportatio: media uero in qua ciuitas amittitur retinet libertas: ut in latinas colonias transmigratio: minima cū nec ciuitas nec libertas amittit: sed status prioris qualitas imutatur uelut adoptatio aut quibuslibet aliis talibus modis ubi prior status potuerit imutari, mulieres uero antiquo iure tutela perpetua continebat: recedebāt uero a tutoris potestate quæ in manū uiri cōuenissent: quædā igitur quæ se nunq̄ capite diminuisset, i. quæ in manū uiri nō cōuenisset sine tutoris autoritate testamētū fecit: quærit an secundū eas tabulas ex edicto prætoris debeat dari possessio, hic subiectus quæ terminus mulieris nunq̄ capite diminuta tabulæ: prædicatus uero possessionis cōcessio sumit, ergo ab adiūctis argumentū hoc modo, nā si secundū mulieris tabulas nunq̄ capite diminuta possessio dari: nihil causæ est cur nō secundū exulū puerulorū quoq; & seruorū tabulas ex edicto prætoris possessio permittat, cū aut illoꝝ ætas illoꝝ cōditio in alterius sita sit potestate: nō potest: atq; similis est mulieris nunq̄ capite diminuta cōditio: nō uidet ergo dari posse possessio, p̄ximū nāq; est rei de qua quærit id quod cōsequitur. Et, n. secundū exulū seruorū puerorūq; tabulas bonorū possessio dari posse uidet si illud quod in quōne ptulimus cōcedit, quæsitū, n. est an secundū mulieris tabulas nunq̄ capite diminuta possessio dari possit: nec tamē quod sequitur necessarium est: sed uicinū: nā fieri potuit ut id recipere ut secundū mulieris tabulas dare possessio, illud aut ut secundū tabulas exulū seruorū uel puerorū dare possessio nō cōcederet: sed tamē p̄ximū ē ut hoc recipiat illud admittat, est igitur argumentū ab adiūctis, i. ab eo quod in ipso hæret de quo quærit: est aut quæstio de mulieris nunq̄ capite diminuta tabulis ab affectis: quoniā ab adiūctis maxima propositio est ex adiūctis adiuncta perpendi. Ab antecedentibus aut & consequentibus & repugnantibus hoc modo ab antecedentibus si uiri culpa factum sit diuortium & si mulier nunciū remisit, tamen pro liberis manere nihil oportet, antecedentia sunt quibus positus aliud necessario cōsequatur: licet illud quod antecedit minus sit atq; posterius: minus quidē ut si homo est animal est homo enim minus est animal: & tamen posito homine: consequitur ut animal sit: posterius uero ut si peperit cum uiro concubuit, posterius est enim peperisse quā concubuisse cum uiro: aliquoties uero & quod æquale est & quod simul: & quod prius est præponit ut antecedens æquale quidē est ut si homo est risibilis est: simul uero ut si terræ obiectio est luna defecit: & hæc sibi conuertuntur: ut consequentia siāt antecedentia ut si risibilis est homo est, & si luna defecit terræ adsit obiectio: antecedit uero prius est ut si arrogans est odiosus est, prius est, n. arrogans posterius odiosus: illud tamē in omnibus manet, positus antecedentibus necessario cōsequentia trahi: sed iam ad Ciceronis exemplū redeamus, Ciuitatis romanæ iure liberi retinentur in patris arbitrio usq; dum tertia emancipatione soluātur: ergo si quando diuortium intercessisset culpa mulieris parte quadam dotis pro liberorum numero multabatur, de qua re Paulus institutionū lib. ii. titulo de dotibus, differuit si diuortium est matrimonii & hoc sine culpa mulieris factum est dos integra repetetur, quod si culpa mulieris factum est diuortium in singulos liberos sexta pars dotis a marito retinetur usq; ad dimidiā partē dūtaxat dotis: quare quoniā quod ex dote cōquirunt liberorū est qui liberi in patris potestate sunt id apud uirū necesse est permanere, factio igitur diuortio contentur an dotis pars pro liberis apud uirū debeat permanere, hic subiectum quidem est factum diuortium a muliere nunciatum: prædicatum uero apud uirū sexta partis dotis post diuortium permansio, quæstio an post diuortium factum muliere nuncium permittente sextā partis dotis partem apud uirū manere oporteat: quæro igitur si ab antecedentibus argumentum faciendum est quid antecedit quid consequatur: at si uiri culpa factum est diuortium uideo mulierem dotis parte non posse multari etiam si prima repudii nuncium misit: quod enim antecedit sit ut uiri culpa fieret diuortium id non permittit ut dotis pars mulieri pereat quāuis prima repudii nuncium mittat: non enim quia prior repudium nunciauit dotis parte multanda est: sed absoluenda potius quia nō sua culpa factum: sed uiri: igitur antecedens est uiri culpa factum diuortium: consequens uero dotis partem non retineri: nam si hoc est illud quoq; est: argumentationē uero faciam hoc modo: si uiri culpa factum est diuortium etiā si mulier repudii nunciū misit: nullo tamē modo dotis parte multanda est: sed uiri culpa diuortium factum est, nō igitur

b adiunctis

uiri culpa

Topicorum

iure mulier dotis parte multabit: quod si non multabit dotis parte nihil in uiri domo liberorum causa dotis nomine re linquitur: sed non multabit dotis parte: nihil igitur apud uirum dotis pro liberis relinquitur, argumentum ab eo quod in ipso est de quo agit: uerum quippe in intentione de dotis parte eiusque retentione apud uirum post diuortium quod id prima nunciatur, hoc autem uiri culpa antecessit quod quia precedens est affectum est: o. e. n. quod precedit ad id quod consequitur referat necesse est, maxima propositio est ubi est antecessus ibi erit & consequens. A consequentibus si mulier cum fuisset nupta cum eo quod cum conubium non esset nuncium remisit: quonia quia nati sunt patri non sequuntur pro liberis manere nihil oportet. A consequentibus sunt quae cum fuerint antecedentia posita consequuntur ueluti si dicamus homo est: aial est: sed in

tamen pro liberis manere nihil oportet. A consequentibus. Si mulier cum fuisset nupta cum eo quod cum conubii ius non esset nuncium remisit: quonia quia nati sunt patri non sequuntur: pro liberis manere nihil oportet. A repugnatis si pro familias uxori ancillarum usufructum legauit: a filio neque a secundo haerede legauit: mortuo filio mulier usufructum non amittet. quod n. semel testamento alicui datum est id ab eo iuito cui datum est auferri non potest. pugnat. n. recte accipe & iuitum reddere. A causis efficientibus hoc modo. oibus est ius parietem directum ad parietem communem adiungere: uel solidum uel fornicatum. At si quis in pariete communi demoliendo damnum infecti promiserit: non debet prestare quod fornix uitii fecerit. Non. n. eius uitio qui demolitus est damnum factum est: sed eius operis uitio:

proposito exemplo non satis apparet a consequentibus argumentum: sed ab antecedentibus potius. quod paulo post liquet: filii non iure suscepti in patris non erant potestate: sed mater potius sequitur: non autem omnibus erat conubium cum romanis: nec erant nuptiae iure contractae: quae non aut inter ciuem romanam ciuemque romanam iniebant: aut cui principis populisue ciuitatis conubium permisisset eo modo ut in potestate parentum liberi redigerent: illud quoque uidentur quod ex impare matrimonio suscepti non patri: sed matrem sequuntur. ergo quodam romana uel cum latino uel cum peregrino uel cum seruo cum quo conubii ius non

erat nuptias fecit: dotem contulit factoque inter eos diuortio contentum an nuptiae mulieris cum eo cum quo conubii ius non erat apud uirum dotis pars post diuortium debeat permanere: hic subiectum quod est nupta mulier cum quo conubium non erat: predicatum uero dotis pars apud uirum post diuortium retentionis iure permansio: sumitur ergo a consequentibus argumentum hoc modo: nam quia nuptias fecit cum eo cum quo conubii ius nullum est: id consequitur ut liberi patrem non sequantur: si autem liberi patrem non sequuntur ne in patris quod est sunt potestate, at si in patris potestate non sunt matrisque applicatur apud uirum dotis pars non poterit permanere. hic igitur antecessus est cum eo cum quo conubii ius non erat nuptiae. consequens nihil pro liberis dotis nomine manere oportere. Concludat argumentatio: quonia non permisso conubio liberi qui procreantur patrem non sequuntur: ne dotis quod est pars apud patrem pro liberis manere debet: quod quidem non patrem filii: sed matrem sequuntur: probatum est igitur pro liberis manere nihil oportere ex hoc quod cum eo mulier nuptias fecit: cum quo conubii ius non erat: hoc uero erat antecessus: non ergo a consequenti: sed ab antecedenti potius factum deprehenditur argumentum: quod si per id quod nihil dotis nomine manere oporteret probaretur nuptias cum eo fecisse quod cum conubii ius non esset: recte a consequentibus argumentum factum esse diceretur: fieret a consequentibus argumentum si ita poneretur: si quod ex dote pro liberis manere oporteret quia patrem liberi sequuntur. cum eo nupta esset mulier cum quo conubii ius erat. assumo quod est consequens: sed mulier cum eo nupta non est cum quo conubii ius erat. concludo antecessus. nihil igitur dotis pro liberis manere oportebit: quia patrem liberi non sequuntur. argumentum ab eo quod in ipso est de quo queritur. Quae res. n. de his nuptiis quae nullum fuerit ius reconubium. Ex affectis hoc est a consequenti. o. e. n. consequens ad id quod precedit refertur. maxima propositio ubi consequens non est ibi ne antecessus quod est potest. A repugnatis si pro familias uxori ancillarum usufructum legauit. a filio neque a secundo haerede legauit mortuo filio mulier usufructum non amittit. quod n. semper testamento cui datum est id ab eo inuito cui datum est auferri non potest. pugnat. n. recte accipe & iuitum reddere. secundus haeres dicitur qui haeredi instituto substituitur. ueluti si quis filium instituat haeredem: scribatque si is filius intra pubertatem decesserit nepotem uel quemlibet alium haeredem esse oportere: nepos igitur uel quemlibet alius secundus haeres dicitur. repugnata sunt quae contraria consequuntur si ipsis contrariis coparentur. quidam igitur haeredem testamento scripsit filium: eiusque secundum substituit haeredem uxorisque suae ancillarum usufructum legauit a filio: dixitque uxori meae filius meus usufructum ancillarum permittet: neque illud adiecit: ut etiam secundus haeres eundem usufructum mulieri concederet: successit filius ac mulieri ancillarum contulit usufructum. illo mortuo intra pubertatem agit secundus haeres & usufructum ancillarum mulieri extorquere conatur dicens usufructum ei esse a filio legatum a se uero minime. quae res utraque ea mulier legatum quod testamento recte acceperit inuita possit amittere. hic igitur subiectum est legatum quod testamento recte acceperit. predicatum uero inuita possit amittere: sumo igitur argumentum a repugnanti. Repugnat. n. inuitum reddere ei quod est recte accipere. faciemusque argumentum sic. qui testamento accipit recte accipit: quod autem recte accipit inuito eo qui semel recte accepit auferri non potest: at mulier testamento usufructum ancillarum accepit: id igitur ab ea inuita non poterit auferri. argumentum ab eo quod in ipso est de quo agitur. i. de eo quod recte acceptum est. In ipso uero est uelut affectum contrarietatis. modo argumentum est a repugnanti: maxima propositio est repugnancia conuenire non posse. Ab efficientibus rebus hoc modo. oibus est ius parietem directum ad parietem communem adiungere uel solidum uel fornicatum: at si quis in pariete communi demoliendo damnum infecti promiserit: non debet prestare quod fornix uitii fecerit. non. n. eius uitio qui demolitus est damnum factum est. sed eius operis uitio quod ita edificatum est ut suspendi non possit. Causarum multa sunt genera quae Cicero posterius diuidit: sed nunc de efficientium causarum differit argumento: efficiens uero causa est qua praecedente aliquid effectum est non tempore: sed proprietate naturae uelut in hoc quod nunc declaramus exemplo. damnum infecti promissio est quotiens quis promittit si quod damnum eius opera contigerit sua restitutione esse pensandum:

causaz genera

ea iuris firma possidet autoritate. fundi uero usucapio biennii tēporis spatio continetur. de ædibus in lege nihil ascriptum est: quæritur igitur usus ædiū unone anno an biēnio capiatur: faciemus a paribus argumentationē: & quoniam immobilium æqua possessio esse uidetur cum ædes immobiles sint: fundus quoq; immobilis: biēnio fundus usucapit: ædes biennio usucapi posse uidebuntur: æquitas. n. paribus in rebus paria iura desiderat: quæ maxima ppositio a Tullio expressa est: at exēplū paulo obscurius est positū. ait enim: ut quoniā usus autoritasq; fundi biennū est: sit etiā ædiū. hic igitur ædiū usus autoritatē biēnio fieri sentit: sed adiecit. At in lege ædes nō appellant: & sunt cæterarū oīum quarū annuus est usus: hic rursus ædes in his uidef

fundi biennium est: sic etiam ædium. At in lege ædes non appellantur & sunt cæterarū omnium quarum annuus est usus ualeat æquitas quæ paribus in causis paria iura desiderat: quæ autem assumuntur extrinsecus ea maxime ex autoritate dicuntur. itaque græci tales argumentationes ατεεχνοσ uocant id est artis expertes ut sit ita respondeas quoniam. P. scæuola id solum esse ambitus ædium dixerit quoad parietis communis tegendi causa tectum proiiceretur. Ex quo in tectum eius ædis qui protexisset aqua deflueret id tibi ius uideri. His igitur locis qui sunt expositi ad omne argumentū tanq̄ elementis quibusdam significatio & demonstratio ad reperendum dat. Ut igitur hæctenus satis est: tibi quidē tam acuto & tā occupato puto. Sed quoniā auidū hoīem ad has discēdi epulas recepi: sic accipiā ut reliq; sit potius aliqd q̄ te hic patiar nō fatiatū

& cōcludit nihil diffiniens: iquit n. nisi ualeat æquitas quæ paribus i causis paria iura desiderat: sed uidef ita dictū: quoniā immobiles sunt ædes ut fundus cū biēnio fūdus usucapiat ædes quoq; biennio usucapi posse iure uidebunt ut sibi ipse opponit: sed in lege duodecim tabularū de ædibus nihil ascriptū est: nā cum de fundo p̄scriberet lex biēnii usucapionē eē tacuit ædes: & his potius hac taciturnitate lex eas iunxit quarū annuus est usus: soluit igit obiectiōne ita. Sed ægras paribus in rebus paria iura desiderat: itaq; quoniā æque fūdus atq; ædes immobiles sunt æque biēnio usucapiēnt. factū est igit hic quoq; argumētū ab eo quod in

ipō est de quo agit. i. ab affecto hoc est a pari: nā cum agat de ædiū possessione argumentū fundorū ad usucapionē ædiū: sequitur locus earū regū quæ extrinsecus petunt ut fidē faciamus. Quæ aut assumunt extrinsecus ea maxime ex autoritate ducunt: itaq; græci tales argumētationes atechnos uocāt. i. artis expertes. Alia q̄ppe argumēta sunt quæ ipse elicit orator atq; ipse quodā mō ex designatis locis sibi cōparat & ppria facultate cōquirat: alia quæ extrinsecus posita nō ipse inuenit: sed præsens utit & paratis ueluti testimonia tabularū ingenū: opes: ætas: fortuna: usus: necessitas: de quibus Cicero posterus tractaturus est: nō. n. hæc sibi orator parat: sed paratis utit: neq; ipse iudiciū facit: sed iā posito rumore ueniēte ad cām utit. quā ob cām hos locos græci atechnos uocāt. i. ab arte sepositos: uelut Cicero dicit artis expertes: quæ. n. nō pprio oratoris artificio cōparant: sed se extrinsecus ueniētia sūministrāt hæc iure artis expertia appellata sunt: huius exēplū est. Ut si ita respōdeas: quo in tectū eius ædes qui p̄texisset aqua deflueret. Id tibi ius uideri Scæuola dixit id solum ambitus ædiū quod tecti effusione tegetetur: manifestū est enim tecta latius fūdi nec parietibus adæquari ut stillicidiū lōgius cadat. quæ cum ita sint quidā parietē cōmunē tegere nitebatur. quæritur an sit aliquod ius tegēdi. respōdeas tu inquit trebati num id ius eē tegendi parietis cōmunis: ut in eius qui tegat aliud quodlibet tectū stillicidii aqua destillet an nō esse iuris ut tegat quis parietē stillicidio in uicini tecta defluēte. hæc enī stillicidii seruitus noua nisi cōsentiente uicino nihil iuris habet: sed si huic respōso opponatur. nec sic quidē ut tegat esse iuris quādo quidē ædium tantū est quantū cuiusq; parietes claudūt: qui uero tegit tectū lōgius mittit. Tu inq; respōsum tuū Scæuolæ autoritate firmabis dicēs scæuolā respōdisse tantū eē ambitus ædiū q̄tū tecto piiceretur nō q̄tū ambirēt parietes: ius est igitur tectū piicere quā itra ambitū adhuc suarū ædiū tegit: sed ita ut in tectū suū suūue ipluuiū aqua excidat ne noua uicino noceat seruitute in qua qdōne neq; a subiecto neq; a p̄dicato termino ductū est argumentum. quod in his cōsiderari moris est qui in ipis hæret de quibus agitur terminis ut supra exēplis diligēter excusū est: sed quæ extrinsecus sumitur argumentū dubitationi iudiciū alicuius opponitur ut nūc scæuolæ cuius autoritate satisfactū est atq; ideo ex loco qui uocat extrinsecus sumptū dicit argumentū. His igitur locis qui sunt expositi ad omne argumentū tanq̄ elemētis quibusdā significatio atq; demonstratio reperendum dat. ut igitur hæctenus satis est: tibi quidē tam acuto & tam occupato puto: sed auidū hominē ad has discēdi epulas recepi: sic accipiā ut reliquiæ sit potius aliquid q̄ te hinc patiar non fatiatū discedere: elementa regū quæ generantur omnium semina atq; principia quatuor esse manifestū est: dicuntur sane elemēta ut Hieronymus in epistolæ Pauli cōmentario ad hebreos inquit quasi eleuamenta: eo q; ex ipsis cætera originem sumāt quod initia uidelicet sunt & fundamēta creaturæ: a quibusdā etiā dicuntur elemēta per litterā quasi fabricamenta ab eo quod est limo elimo quasi ex eis fabricata sint omnia: hinc litteræ quod ex eis syllabæ uocabula: & omnis cōstet oratio elemēta dicuntur. ergo quoniā loci quos supra attigimus argumentorū quasi quædam principia sunt: ipsi enim sunt ut ostēdimus qui continent argumenta: recte Cicero hos locos ueluti quædam elementa argumentorū uideri dixit: q; argumentorū quædam principia esse uideatur: si quidē significatio quædā est & demonstratio ad cōperiēdū argumentū data ut si locos tenueris noueris oporteat ubi conditur: & unde erui omne debeat argumentū. Bladij deinceps trebatio cui breuiter decursa posse sufficere dicit: præsertim cum sit iuris occupatione districtus & lægēdi plura

tempus non habeat: sed quoniam inquit te ad has epulas audivissimum suscepi non sinam ut his degustatis abeas sed ita dimittam ut non relinquam nisi satiatur: ut non tantum non praetermittatur quid: sed etiam pleno tibi aliquid adiciatur: & quasi a conuiuia sibi trebatio iocundissima facta est traslatio. Quando ergo unusquisque eorum locorum quos exposui sua quaedam membra habet ea quae subtilissime persequamur: & primum de ipsa diffinitione dicatur. Cum supra argumentorum locos omnes breuiter complexus sit eosdem nunc subtilius & explicatius est traditurus ut locorum omnium natura pateat & distributum in suarum partium proprietate nofcantur: quod multam inueniendorum argumentorum copiam dabit: ex singulis enim partibus infinitae erui poterunt argumentationes, quae obrem inueniendis erimus argumentis copiosiores, quod cum ita habeat: cum primus omnium locusa toto sit, i. a diffinitione, primum quid sit diffinitio diffinitione explicatur rei natura patefacta species eius uel membra conuenienti ordine partitur.

Diffinitio inquit est oratio quae id quod diffinitur explicat quid sit: sicut diffinitio est hominis animal rationale mortale: explicat autem quid sit: ideo dixit quod id nomen confuse denunciet quod diffinitio per quaedam substantialia membra diffundit: quod enim confuse nomine hominis declaratur id aperit & explicat diffinitio: quae est, homo est animal rationale mortale: eodem pene modo & Aristoteles diffinitionem diffinit: cum inquit, diffinitio est oratio quid est esse significans: hanc ergo tutius hoc modo diuidit. Diffinitionum autem sunt duo genera: unum earum reum quae sunt: alterum earum reum quae intelliguntur. omnia enim quae diffiniuntur: aut corporalia sunt

aut incorporalia, & res omnes in hac primam diuiduntur: ea autem quae corporalia sunt esse dicit: ea quae incorporalia non esse: non quoniam omnia ea quae corporalia sunt non sint: alioqui nec diffinitionem susciperent: nam si diffinitio est qua explicat id quod diffinitur quid sit: eius rei quae omnino non est explicatio nulla esse potest: sed quia hominum genus sensibus maxime uiget id maxime esse arbitrat quod sensum comprehensioni subiicit: quis, n. non magis lapidem sibi scire uidebit aut hominem quam iustitiam aut hereditatem uel quicquid non sensibus sed intelligentia comprehendit: idque Cicero ad opinionem uulgarem rettulit: siquidem inter philosophantes constat illa maxime esse quae longe a sensibus segregata sunt illa minus quae opiniones sensibus sumministrat, unde & Cicero ipse in timaeo inquit quod est quod semper sit nec illud habet ortum: & quod gignat nec unquam sit: quorum alterum intelligentiae ratione comprehendit: alterum affert opinioni sensus rationis ex pers. hic, n. quod semper sit rationi: quod nunquam sit sensibus subiecit, ponit igitur exempla earum quidem reum quae habent formas quasdam corporaliu reum, ut fundum: aedes: parietes: stillicidium atque id genus, alia quae corporalia esse ostendit hac ratione: quoniam cerni tangi que possunt, earum uero reum quae non sunt exempla posuit usufructum, tutelam gentem: caeteraque quae sunt incorporea: quae ob hoc esse monstrauit quod ea non tangi demonstrari uel licet: intelligentia autem que comprehendit posse ostendunt. Atque etiam diffinitiones, aliae sunt partitionum aliae sunt diuisionum, partitionum cum res ea quae proposita est quasi in membra discernit: ut si quis ius civile dicat id esse quod in legibus senatusconsultis rebus iudicatis iuris peritorum autoritate: edictis magistratuum: more: aequitate consistat: nunc a propria forma diffinitionum differentias trahit, propria, n. forma uniuscuiusque compositi suis partibus constat, proinde aliae inquit diffinitiones per diuisionem: aliae per partitionem fiunt, diffinitum, n. quilibet res dum aut eius species omnes enumerant aut partes, quod autem species a parte differat paulo post ostendit, partitionis igitur hoc exemplum dat, sit propositum diffinire ius civile quod sit dicemus, ius civile est quod in legibus senatusconsultis: rebus iudicatis: iuris peritorum autoritate: edictis magistratuum: more: aequitate consistit, Lex igitur est quae populus centuriis comitiis afluierit, Senatusconsultum sunt quae fuerunt senatus autoritate decreta, Res iudicatae sunt quae inter eos, qui super aliquo re ambigunt, sententia iudicum fuerit constituta: quae exemplo caetera quoque iudicant, Iuris peritorum autoritas est eorum quae ex duodecim tabulis: uel aedictis magistratuum ius civile interpretati sunt: deinde probatae civilium iudiciis creditaeque sententiae: edicta magistratuum sunt: quae praetores urbani uel peregrini uel aediles curules iura dixerunt, mos est: quod in ciuitate solitum est fieri, Aequitas est quod naturalis ratio persuasit, haec igitur omnia unam formam iuris civilis efficiunt rang partes: uelut hominem caput, mentem: thorax: uenter: crura: pedes, petitio, n. ut ipse ait: est quae unquamque re proposita quasi in membra discernit, Diuisionum autem diffinitio formas omnes complectitur quae sub eo genere sunt: quod diffinitum hoc

tionem ponit aliqui quæ propriis tantum nominibus aptari potest quæ est *ὑποτιθέσθαι* appellat. ut æneas est ueneris: & anchisæ filius, propter has est illa est quæ sit per indigentiam pleni ut quadras est cui dodras deest ut sit as, ponit et aliquid inter differentias diffinitionum illa quæ per quadam laudem fieri potest. ut lex est mens: & animus: & consilium: & sententia ciuitatis: uel ciues boni uiscera sunt ciuitatis, quod admodum non probauerit. illa, non consideranda sunt quæ in diffinitione ponuntur non que a se constituta sunt, fiunt et diffinitiones per proportionem: ut si quis dicat homo est minor mundus, sicut enim mundus ratione regitur: ita quoque quoniam multis partibus homo iunctus est: habet tamen in omnibus rationem ducem. minor mundus dici potest, fiunt etiam diffinitiones relationibus cum dicimus quod est pater & respondet cui est filius, causa quoque solet efficere diffinitionem: ut cum dicimus quid est dies & respondetur sol super terram, causam enim, id est solem super terram pro re ipsa cuius causa est interposuimus: atque ita diem diffinitione monstrauimus. hæc sunt ergo diffinitiones quæ Marcus tullius consulo prætermisit quod eas huic proposito minime necessarias æstimauerit. Tatum est dicendum qui sit diffinitionis modus: & que sequuntur. hoc dicit diffinitionis hic est modus cum superferis ea que sint ei rei quam diffinire uelis cum aliis communia efficitur: quodque nullam aliam rem transferri possit: ut his uerbis hæc breuiter sententiam complecti uideatur, diffinitio est quæ ex substantialibus rebus quæ aliis sint communes iuncta atque in minorem modum contracta ut ei rei quæ diffinitur æqualis sit, exemplorum quæ ponit unum diffiniendam hereditatis: alterum gentilitatis, hereditatis hoc modo, hereditas est pecunia: commune est: & multis aliis conueniens quia pecuniæ uel donationibus uel furtis uel similibus nullo modo hereditates sunt, addendum ergo quod morte alicuius ad quem peruenit, sed ne hoc quidem explicat, mortuorum enim pecuniæ pluribus modis possunt teneri uelut si quis bello uictus ac spoliatus est, addendum igitur iure, ut sit hereditas est pecunia quæ morte alicuius ad quem peruenit iure, non capiunt hereditates, sed non uidebitur hoc hereditatem conficere: minime, legata enim esse poterit: & erit pecunia quæ morte alicuius ad quem peruenit iure puenit nec erit tamen hereditas, addendum ergo quæ legata non sit: ne id quidem satis est, possum enim fundi uel cuiusuis pecuniarum rei habere dominium ubi usufructus sit alienus, adiciendum ergo quod minime sit possessione retenta, coniuncta igitur hæc hereditatem constituent hoc modo, hereditas est pecunia quæ morte alicuius ad quem peruenit iure non legata neque possessione retenta, hæc, non, diffinitio æqualis est hereditati, uerget quod est quod cicero cum diffiniendo ad id uenerit: ut diceret hereditatem esse pecuniam quæ morte alicuius ad quem peruenit iure ait, iam a cõitate disincta res uel, ut sit explicata diffinitio, hereditas est pecunia quæ alicuius morte ad quem peruenit iure peruenit, quæ si iam sit absoluta diffinitio: deinde adiecit, nondum est satis: hoc autem dictum est: ut ea explicatio esse hereditatis substantiam expressam significaret: & quæ adderentur eam conficere non tamen substantiam hereditatis ostendere quippe quæ ne sit hereditas corrumpunt impediantque ad hereditatis substantiam demorstrandam nisi semoueat diffinitio. Aliud exemplum de gentilitatis diffinitione est, gentiles sunt qui eodem nomine inter se sunt: ut Scipiones bruti: & similes, quid si serui sint non ulla gentilitas seruorum esse potest: minime, adiciendum igitur quod ab ingenuis oriundi sunt, quid si libertinorum nepotes ciuium romanorum eodem nomine nuncupentur: num gentilitas ulla est: ne id quidem, quoniam ab antiquitate ingenuorum gentilitas ducitur, addatur igitur, quoque nemo maiorum seruitutem seruauit, quod si per adoptionem in alteram familiam transeat tunc etiam si eius gentis a qua migravit nomine nuncupetur licet ab ingenuis: & ab his ortus parentibus sit qui nonquam seruitutem seruierit, tamen quoniam in familia gentis suæ non manet ne in gentilitate quidem manere potest, addendum igitur est neque capite sunt diminuti hoc fortasse inquit satis est, scæuola enim pontifex plura non addidit: ut sit diffinitio gentilium, gentiles sunt qui inter se eodem sunt nomine ab ingenuis oriundi quorum malorum nemo seruitutem seruauit, & ubi gentilitatem nulla capitis diminutio destruxit, hic igitur diffinitionis modus in utroque genere regit: ualeat: siue quæ sunt siue quæ non sunt, id est siue corporaliu siue incorporealiu, nam

Topicorum

ut supra dictum est id esse cicero dicit quod corporale sit id non esse quod sit incorporale. In diuisione forme quae graeci ideas uocant. plato ideas quasdam ponebat, id est species incorporeas substantialisque constantes. & per se naturae ratione separatas: ut hoc ipsum homo: animal quibus participantes caeterae res animalia: & homines fieri, aristoteles autem nullas putat extra esse substantiales: sed intellecta similitudine plurimorum iter se differentiū substantialem genus putat esse uel speciem, nam cum homo atque equus differat rationabilitate & irrationabilitate: horum intellecta similitudo efficit genus: nam similitudo equi: & hominis substantialis ea est quoniam uterque substantia est uterque animatus uterque sensibilis quae iuncta efficiunt animam, est namque anima substantia animata sensibilis. igitur hominis atque equi similitudo est

stant species appellant non pessime id quidem: sed inutiliter ad mutandos casus in dicendo. nolim enim nisi latine quidem dici possit specierum: & speciebus dicere: & saepe his casibus utendum est, at formis: & formarum uelim, cum autem utroque uerbo idem significetur comoditatem in dicendo non arbitror negligendam. Genus & forma diffiniunt hoc modo, genus est notio ad plures differentias pertinens, forma est notionis differentia ad caput generis: & quasi fontem referri potest notionem appello quod graeci τὸ ἐννοιαὶ τὴν πολλὰ ψιῦν, ea est insita: & ante percepta cuiusque formae cognitio enodationis indigens, formae sunt igitur haec in quas genus sine ullius praetermissione diuiditur ut si quis ius in legem: morem: aequitatem diuidat. Formas qui putat idem esse quod partes confundit artem & similitudine quadam conturbat: & non satis acute quae sunt discernenda distinguit. Saepe etiam diffiniunt: & oratores & poetae translationem uerbi ex similitudine: cum aliqua suauitate. Sed ego a uestris exemplis nisi necessario non recedam. Solebat igitur aquilius collega & familiaris meus cum de litteris ageret quae omnia publica esse uultis quaerentibus his ad quos id pertinebat quod esset litteris ita diffinire, quo fluctus elideret hoc est quasi qui adolescentiam florem aetatis senectutem occasum uitae uelit diffinire. Translatione enim utens discedebat a uerbis propriis rerum ac suis, quod ad diffinitiones attinet haec tenus reliqua uideamus, partitione sic utendum est: nullam ut partem relinquant: ut si partiri uelis tutelam inscienter facias si ullam praetermittas. At si stipulationum: aut iudiciorum formulas partiare: non est uiciosum in re infinita praetermittere aliquid quod

anima quod est genus, rursus cum plato: & demosthenes numero accidentibusque distaret horum similitudo quae est humanitas intellecta atque animo formata species est, cōitas igitur illa: & plurimum iter se differentiū similitudo: notio est: cuius notio aliud genus est aliud forma: sed quoniam similitudo intelligentia est omnis notio, in rebus uero similibus necessaria est differentiae discretio: idcirco indiget adhuc notio quaedam enodatione: ac diuisione: uelut ipse intellectus animalis sibi ipse non sufficit, nam mox animus ad aliquod animal, id est uel hominem: uel equum deducitur inquirendum: & hominis notio uel ad socratem: uel ad demosthenem: uel quemlibet singularem referatur, quae cum ita habeat quotiens genus diuiditur in formas nullam praetermitti oportebit, est enim uicium uel maximum si qua diuidentem forma effugiat, cum cura itaque intuedum, id est quia si unum quodlibet omiserimus cum res sua quoque tota res soluitur tutius est quod Cicero pro Cecinna facit cum interrogat si haec actio non sit quod igitur hoc erit: ut si quis ius uelit diuidere in legem more aequitatem necesse est partiare, nam & lex & mos etiam aequitas: & singu-

la: & in cōi iuris uocabulo subiecta sunt: damnat autem illoque inscitiam qui species uel formas idem putat esse quod partes: qui res iter se plurimum differentes imperite: & inprouide distinguere: ac segregare non curant. Saepe etiam diffiniunt: & oratores & poetae per translationem uerbi ex similitudine cum aliqua suauitate: & quae sequuntur, hanc quam addit diffinitionum speciem nos supra posuimus: quae non propria est: sed ornatus splendoreque causa ea poetae utuntur: & oratores sed a iure civili cicero petit exemplum: quia ad trebatium scribit uelut aelius inquit cum litteris uellet diffinire dicebat litteris est quo fluctus eludit, hoc autem eludere ab his translatum est quae agitatione aliqua calidus motus: itemque adolescentia est flos aetatis ab arboribus plantisque deductum: quae fructus flores praecedunt: & senectus uitae occasus, a die autem ductum, id est qui esse definit cum sol occidit: quae diffinitiones quoniam a proprietate discedunt litteris similitudine subiecta significent non sunt proprie dicendae diffinitiones, Partitione sic utendum est, nullam ut partem relinquant ut si partiri uelis tutelam inscienter facias si ullam praetermittas: hunc locum merobaudes rhetor mihi recte uideat interpretatus: ut quod ait cicero partitione sic utendum est nullam: ut partem relinquant de diuisione dixerit, nam & ipsa non minus quam per membra distributio partitio nuncupatur: in diuisione enim uiciosum est aliquid praetermittere in partitione uero membrorum minime itaque exemplum de tutelis ei partitioni accommodauit: quae est diuisionis, hoc ergo dicit si diuisionem facias, id est formarum a genere partitionem summum est uicium aliquid praetermittere: uelut si tutelam partiatis, tutela enim quatuor posse modis fieri uelut aut consanguinitatis gradu aut patronatus iure: aut testamento patris tutor eligitur: aut urbani praetoris iurisdictione formatur: uel si sint plures istae sufficient, Ac si stipulationum aut iudiciorum formulas partiare non est uiciosum in re infinita praetermittere aliquid in tutelae diuisione paucae partes & facile comprehendere possunt, at si stipulationum inquit formula: & iudiciorum uelis comprehendere quoniam in his pene infinitae partes sunt: utpote totius membra non autem generis species non erit uiciosum si quid omiseris, itaque in oratoris artibus quaestiois genere proposito quot eius formae sunt

subiungit absolute, si enī questioēs uelimus in formas secare dicemus omnē rhetoricā qōnem aut de facto esse aut de qualitate facti aut de nomine. At cum de ornāmētis uerborū sentētiarūue prācipit quæ uocant schemata nō fit idem, at si uerborū iquit figuras sentētiarūq; distribuam nō erit: ut dictum est uiciū trāsire aliquid quandoquidē sententiāq; iter se atq; uerborū figuræ: & multiplices: & uaria tractatiōe diuersæ sūt: sed quid ē q; cicero figuras in ptes diuidi uelit, nō enim quēadmodū partes totius: sed ut generis species accipiendæ uidentur: etenim unaquaq; figura figuræ generalis: & species quod facile ex ipso cicero potest intelligi: & Quintiliano ubi de elocutione differuerūt, nullæ si quidē sunt figuræ partes quæ figuræ iūgant: ita ut singulæ figuræ non

men uniuersalis figuræ non possint admittēre, nā unaquaq; figura generalis figuræ nomine & diffinitione cōprehendit: quæ res unāquaq; figurā uniuersalis figuræ speciem esse declarat, itelligendū igitur est figurarū partitionem ad elocutionis cōtinuationem quandā tullium rettulisse, cuius pars quædā figurā non species erit uariisq; eius: & multiplicitibus figuris elocutio luculenta cōtextitur, si quis enim elocutionē partiri uelit in figuras nō forte gēus ī spēs, sed totū secabit ī partes: nec id aliter dilui posse uideo. Multa etiā ex notatione sumunt, ea est cum ex uo minis argumētū elicitur: quam græci etymologiā uocant, uerbum ex uerbo ueriloquiū, ex notatione inquit sumitur argumētum, quotiens aliquid ex nominis interpretatione colligitur nominis interpretatiō græcē etymologia ab ετυμοσ uera: & λογος locutio: sed quæ ueriloquiū dicere cicero formidabat notationē appellat, quod uerba rerū quæ ī animo sunt notæ dicant, id ar̄t ē ut si quærat quid sit postliminium: in qua quæstione nō quærit quæ postliminio reuertantur, hoc enī in diuisionem caderet uel earum rerū omnium enumerationem: quæ postliminio redeunt posceret uelut si dicas postliminio redeunt hō nauis, mulus clitellarius equus eq̄

quæ frāna recipere solet, id est domita, postliminio autē redit quicquid captum ab hostibus ad patriam remeauerit, si quidē ciuis ius amittit cū hostiū subitū iberium, si postliminio autē redeat omnia iura recipit, postliminiū, ut ipse inquit seruius: ex aduerbio post uim noīs interpretatus reliquā uocabuli partē ptractionē quandam eē confirmans, nam in eo quod est postliminiū post interpretationem: & uim habet, liminiū uero superuacuum sicut in finitimo legitimo æditimo finis lex ædes significat, timū profus nihil quippe quæ uerbi sunt supplementa nō minus q̄ in meditullio tullii, est autē æditimus interior ædium pars: ædituus uero aliud est ut omnes intelligunt, significat enī eum qui ædes sacras tuetur: & templo curā gerit, æditimū tamē festus Pompeus quasi ædis intimū dici putat: sicut & meditullii idē inquit dī nō mediū terræ: sed procul a mari quasi meditellium ab eo quod est tellus: sed id nomen quod postliminiū est sceuola publii filius ex post & limine putat eē cōpositum quod quæcūq; a nobis aliena ad hostē peruenerint cū a nostro limine exierint si post ad idem limen reuertantur post liminio redeant, ueluti & mancini cā defendi potest: quē cum populus romanus ob fœdus male iactum dedisset hostes eum suscipere noluerunt qui cū reuersus esset postliminio rediisse uidebatur: idcirco quia si eum hostes recepissent deditum ciuibus etiā si quoquo modo ab hostibus effugisset non uideretur postliminio regressus qui iudicio ciuium omni libertatis iure fuisset exutus: sed quoniam: nec deditio: nec datio: nec donatio sine acceptione uidetur posse consistere hac de causa qui susceptus non sit ne deditus quidem intelligi potest, recte igitur mancini qui non susceptus ab hostibus nec deditus esse uidebitur, is igitur cū in patriam remigrauerit

item in diuisione uitiosum est, Formarum enim certus est numerus qui cuiuscūq; generi subiiciatur: partiū distributio semper est ī finitior tanquā riuorum a fonte deductio. Itaque in oratoriis partibus quæstionis genere pposito: quot eius formæ sint subiungit absolute. At cum de ornāmētis uerborū: sentētiarūue prācipitur quæ uocant schemata nō fit idem, res enim ī finitior est: ut ex hoc quoq; itelligatur: quod uelimus iter partitionē: & diuisionem iter esse, quāq; uocabula prope idē ualere uideantur: tamē quia res differēbant nomina rerum distare uoluerunt. Multa etiā ex notatione sumunt, ea est autē cum ex uo minis argumētum elicitur quam græci etymologiā uocant: id est uerbum ex uerbo ueriloquiū. Nos autē nouitatem uerbi non satis apti fugientes genus hoc notationē appellamus, quia sunt uerba rerū notæ. Itaque hoc idē aristoteles συμβολον appellat quod latine est nota. Sed cum intelligitur quid significetur minus laborādum est de nomine. Multa igitur in disputando notatione eliciuntur ex uerbo: ut cum quæritur postliminium quid sit nō dico quæ sint postliminii, nam id caderet in diuisionem: quæ talis est, postliminio redeunt hæc hominā uis mulus clitellarius: equus equa quæ frena recipere solet. Sed cum ipsius postliminii uis quæritur, & uerbum ipsum notatur in quo seruius noster ut opinor nihil putat eē notandū nisi post & liminium illud productionem esse uerbi uult ut in finitimo: legitimo: æditimo nō plus iesse timum quā ī meditullio tullium. Scæuola autem, p. filius iunctum putat esse uerbum ut sit in eo & post & limen. Vt quæ a nobis alienata sunt cum ad hostem peruenerint & ex suo tanquam limine exierint: ea hinc cum redierint post ad idem limen postliminio uideantur rediisse: quo genere etiā Mancini causa defendi potest postliminio rediisse deditum nō esse: quo-

iure postliminio reuersus defensus est a uerbi etymologia quod post ad limen redierit. Sequitur is locus quod constat ex his rebus quae quodammodo affectae sunt ad id de quo ambigitur. sanae affecta non uno dicuntur modo. dicitur enim affecta: ut aedificia templa & multa alia quae absoluta perfectaque sunt. cicero in xenophontis oeconomico quod ipse in latinum uertit. cum uero affecta iam prope aestate uasa sole mitescere tempus est: & aibi in oratione quam habuit de prouinciis consularibus: bellum affectum uidemus: & uere ut dicam pene confectum. & in secundo de diuinatione. & si ad rem pertinet quo modo caelo affecto compositisque sideribus quodque animal oriaue ualeat id necesse non in hominibus solum uerum in bestiis quod cum nomen fuerit masculini generis quartique ordinis id affectus significabit quod

nam non sit receptus. nam neque deditioem neque donationem sine acceptatione intelligi posse. sequitur is locus qui constat ex rebus quae quodammodo affectae ad id quo ambigitur quem modo dixi in plures partes distributum. Cuius est primus locus ex coniugatione quam συγγιγαν uocant finitimus notationi de qua modo dictum est: ut si aquam pluuiam eam modo intelligeremus: quam imbri collectam uiderimus: ueniret mutius qui quia coniugata uerba essent pluuiam pluendo diceret omnem aquam oportere arceri quae pluendo creuisset. cum autem a genere ducit argumentum non erit necesse id usque a capite arcescere saepe: & citra licet dummodo supra sit quod sumitur quam id ad quod sumitur: ut aqua pluuiam ultimo genere est quae de caelo ueniens crescit imbri. sed proprio loco in quo quasi ius arcedi continetur genus est aqua pluuiam nocens eius generis formae loci uicio & manu nocens: quorum alteri iubetur arbitrio coerceri alterum non iubetur. commode etiam tractatur haec argumentatio: quae ex genere sumitur cum ex toto partes persequare hoc modo.

graece παροσ uocant. quo in genere sunt risus & iracundia. ab afficio quae commoueor significat. cicero pro plantio. etenim cum in omnibus uirtutibus me affectum esse cupiam nihil est quod malim quam gratus uideri. tertio modo affectum genere neutro secundique ordinis nomen quae ad aliquid refertur nominamus quod & adiectiuum esse potest ubi substantiuo coniugata uelut hic cicero. Cuius primus locus est ex coniugatione quam συγγιγαν uocant. cum affectio nomen multae sint species. prima est quae a coniugatis appellatur: quae notationi de qua dictum est finitima quod notatio ex uerbi nominis trahatur itemque coniugatio a uocabuli similitudine ducatur argumentum: sed hoc interest quod illa expositione nominis haec si-

militudine uocabuli perficitur. Ut si aquam pluuiam eam modo intelligeremus ueniret mutius qui quae coniugata uerba essent pluuiam: & pluendo diceret omnem aquam oportere arceri quae pluendo creuisset aqua pluuiam est quae pluendo colligitur: & exundat. pluendo autem: & pluuiam coniugata sunt. in uno enim eodemque uocabulo diuersus nominum terminus differentiam facit. item ius est aquam pluuiam arceri. id est si in aliquo cuius agrum pluuiam aqua colligatur: & in alterius defluat eaque uicini frugibus nocitura concreuat arceat eam a suis finibus ille qui sua putat iteresse ne defluat. fluuius quoque si pluuiam creuerit quarene an debeat arceri. responderet inquit mutius quoniam aqua pluuiam a pluendo dicta sit etiam fluuium quoque qui pluendo creuerit aquam esse pluuiam atque arceri debere confiteretur. Cum autem a genere ducit argumentum non erit necesse id usque a capite arcescere saepe etiam citra licet dummodo supra sit quod sumitur quae id quod sumitur si cuiuslibet speciei genus efferendum sit: non erit tamen inquit necesse maxima: & principalia genera semper exquirere: sed ea dumtaxat quae in medio locata sunt oportebit adhibere. seruata ea ratione ut semper genus superius sit eo quod probandum est: & non erit necesse ultimum semper genus adhibere: ut si homini genus proprium uelimus praepone non est necesse ut substantiam praeponeamus: sed uel corpus animatum uel quod maxime fieri oportet animal. illa enim genera potissimum ad sumenda quae proxima adhereret formis eaque in definitione maxime deposcuntur: sed in argumentationibus nihil differt utrum proximum an multo superius eligas genus. illud autem in his hominibus praeter caetera aduertendum ne id quod inferius est superiori praeponeatur ut genus. ut aqua pluuiam. ultimo genere ea est quae de caelo ueniens crescit imbri: sed proprio loco in quo quasi ius arcedi continetur: genus est aqua pluuiam nocens eius generis formae loci uicio: & manu nocens quo cum altera iubetur ab arbitrio coerceri altera non iubetur sit aqua pluuiam ea quae iacta de caelo imbri colligitur huius species duplex est. alia enim aqua pluuiam nocens est alia non nocens: nocens quoque duplex est species alia manu uicio: sed aqua pluuiam manu nocens est quae ita loco aliquo excipitur: ut inde perfluens uicio noceat si locus is non sit naturaliter talis: ut noceat sed licet manu hominis ad excipiendam aquam fuerit idoneus: uicio autem quoties naturaliter ita sese locus habet uel excipere aquam: & nocere uicino possit. si igitur eius aquae quam quis arceri uelit ne sibi noceat a uicino: genus uelit exquirere non necesse est ab ultimo usque deducere: ut dicat aquae eius qua quis uelit arceri genus esse aquam pluuiam. sed potest id quod quaerit genus paulo inferius inuenire: ut huius aquae quam arceri desiderat id genus esse dicat quod est aqua pluuiam nocens. quod si proximum genus quaerit illud poterit adhibere quod est aqua pluuiam manu nocens. hoc enim arceri quis cogitur quod manu sit noxium. quod uero loci forma uel uicio aliquid infert incommodi arceri non cogitur. Commode etiam tractatur haec argumentatio quae ex genere sumitur. Cum ex toto partes persequare: hoc modo si dolus est. Cum aliud agitur aliud simulatur enumerare licet quibus id modis fiat: deinde in eorum aliquo id quod arguas dolo malo factum includere: quod genus argumentum in primis firmum uideri solet. quotienscunque autem de re aliqua dubitatur si facta generis eius rei diuisione sub aliqua eius generis parte id de quo ambigitur poterimus includere tunc agere trahi dicitur argumentum hoc modo, sit dolosus ma-

lus quando aliud agitur aliud simulatur, huius ergo si species diuidantur: & id quod factum arguimus alicui earum specierum quæ a dolo malo deductæ sunt poterimus adiungere quicquid de dolo malo æstimabitur idẽ etiam de ea re quam arguimus necesse est iudicari: & factum est a genere idest a dolo malo argumentum, nam de quo quæritur species est: & id a quo sumitur argumentum genus est, locus autem hic ab eo qui est a partiũ enumeratione differt: ab enumeratione partium ducitur argumentum, quotiens enim ipsa partium enumeratione utimur ad argumentationem tunc ab eadem partitione argumentum tractum esse dicemus ut hoc modo, si fundamenta: & parietes: & tectum habet: & habitacioni idoneus est locus domus est, ipsa igitur partitiõe utentes domũ eẽ probauimus.

quotiens autem sub genere aliquid collocadum est diuisis partibus alicui eorum quæ a genere deducuntur id de quo quæritur aggregamus: ut hoc mō, si ciceronem animal esse monstremus dicemus omne animal aut rationale est aut irrationale, at cicerō rationalis est, animal ergo eẽ non partitiõe utimur principaliter ad argumentum faciendũ, sed hac de causa gẽus diuisimus ut in unam quamlibet diuisionẽ id quod nitentur ostendere possent includi idest ut id de quo dubitatur i assumptum generis re

digeretur atq; de eo per generis naturam fides fieret, sic ergo a genere facta argumentatio iure dicitur, item partium enumeratio totius efficere substantiam solet siue illud uniuersale sit ut genus siue partium cõiunctione copuletur ut totum, at uero hæc generis diuisio in cuius parte quodlibet illud de quo contenditur includendũ est non id efficit: ut totius substantia constituatur: sed ut illud quod approbare quærimus intra genus locetur quem argumentationis modum in primis ualidum esse affirmat, nec mirum cuiquam uideatur si ultimã speciem aliquando uocamus genus: & indiuiduam speciem: cum ita præsit indiuiduis ea species sicut genus speciebus. Similitudo sequitur quæ late patet: sed oratoribus & in philosophis magis quam uobis: quoniã non in omnibus quæstiõibus demonstratione utimur: sed aliquotiens uerisimilia colliguntur quo id facilius persuadeamus quod nitimur ostendere, similitudo rerum sæpe est conquirenda atq; idcirco locus a similitudine oratoribus maxime philosophisq; conducit, non tamẽ solis, omnes enim loci cõmunes sunt cuiusq; materiæ sed in aliis huberius in aliis angustius inueniuntur, quocirca cognitis ante atq; perceptis locis quæstiones ipse quæ tractabũtur quibus uti debeamus locis animum poterunt nostrum admonere, omnis autem similitudo duplex est: aut enim ex pluribus rebus similitudo colligitur: & inductio nuncupatur quam græci epagogen nominant: aut singulæ res per similitudinem comperantur ac prior quidem huiusmodi est. Si fidem tutor præstare debet si socius si cui mandaueris si qui fiduciam acceperit debet etiam procurator, nam cum i pluribus rebus fides præstari debeat unaque similitudo sit in fide præstanda tam in tutore quam socio atq; ei cui mandatum sit ei quam qui fiduciam acceperit, debet eadem similitudo procuratori etiam conuenire, fiduciam autem accipere est: ut si quis tempus dubium timens amico potentiori fundum mancipet: ut ei cum tempus quod spectum est præterierit reddat hæc mancipatio fiduciaria nominatur: quoniam restituendi fides interponitur item qui defendit alterum a iudicio: ut osconius inq; patronus dicitur si orator est: aut aduocatus, si aut ius suggerit aut præsentiam suam commodat amico: aut procurator si negotium suscipit aut cognitor si præfõtis causam nouit: & sic tuetur ut suam, hac ergo similitudine socrates plurimum usus est, ut apud Platonem apparet, quotiens uero una res uni rei per similitudinem comperatur hoc modo colligitur argumentum: quemadmodum fines qui magis agrorum uidentur esse quam urbis si in urbe de finibus controuersia ast ac finibus regendis adigere arbitrum non possis ex eodem similitudinis loco sic: si aqua pluuia in urbe nocet quoniam res rota magis agrorum est aquæ pluuia arcendæ adigere arbitrum non possis: regendorum finium arbitri esse dicuntur qui finalia discernunt litigia: ut si fuerit de finibus orta contentio eorum dirimatur arbitrio: sed fines in agrorum tamen limitibus esse dicuntur, arbitri autem finium regendorum in ciuitate esse non possunt, item arceri aquam in agris tamen dici solet ubi in aliquo loco aqua pluuia colligatur: & in uicini campos defluens: pascua frugesue corrumpat, arbitri autem arcendæ aquæ a magistratibus deligebantur, quæritur ergo an i urbe arcendæ aquæ arbitrum possimus adigere idest apponere: & argumentum ex similitudine capitur si regendorum finium quia solius agrum sunt in urbe arbitrum adigere non possis ne aquæ quidem arcendæ quia solorum esse agrorum uidentur in urbe arbitrum possis adigere, hic igitur una res uni rei similitudine est cõiuncta.

Ex eodem etiam similitudinis loco illa sumi Cicero dicit quæ uocantur exẽpla ueluti crassus in causa curiana quæ fuit huiusmodi quidam prole grauidam uxorem relinquẽs scripsit hæredem posthumum: eius que aliq

Topicorum

substituit secundū qui curius uocabat ea conditione ut si post humus qui intra menses decem proximos nascere ante moreretur quā in suam tutelam peruenisset, ante diem obiret quā testamentū iure posset facere secundus hæres succederet: quod si ad id tēpus peruenisset quo iam firmo iudicio in suā tutelā receptus iure ciuili instituto posset hærede perfungi secundus hæres, i. curius nō succederet quæ uocat substitutio pupillaris quæ sitū est an ualere ita instituta ratio. Crassus igitur plurimā protulit exempla quibus ita institutus hæres obtinisset hæreditatē quæ exemplorū cōmemoratio iudices mouit, dicit etiam ipsos iuris peritos uti sapius exēplis: ut hoc modo, finge mācipio aliquē dedisse id quod mācipio dari nō potest: nū idcirco id eius factū est qui accipit aut nū is qui mācipio dedit ob eam rem se ulla re obligauit: si quis, n. iuris peritus adiciat id quod nō iure cōtractū est nullius esse momenti adhibeatque exemplū tale uelut si quis rem non mancipi mancipauerit nū idcirco aut rem abalienauerit: aut se reo facto ob id alicui rei obligauit? minime, quod enim nō iure contractū est nihil habet firmitatis & alia huiusmodi apud iuris peritos inueniuntur in quibus oratores etiā & philosophi crebro uersant: sed & oratoribus licet mortuos ab inferis excitare augendæ minuendæue rei gratia quod ipse Cicero facit in ea oratiōe qua celiū defendit, sed latius orator euagat & liberioribus habenis fert quæ quis alius in quocunq; scribendi genere: quo fit uti idem loci multis facultatibus ad fidem faciendam argumentorum copiam suppeditent. Sequitur similitudinē differentia rei maxime cōtraria superiori: sed est eiusdem dissimile & simile iuenire, eius generis hæc sunt nō quemadmodū quod mulieri debeas recte ipsi mulieri sine tutore auctore soluas itē quod pupillo aut pupillæ debeas recte possis eodē mō soluere, Deiceps locus est qui e cōtrario dicitur, Contraria sunt species, alia nanque sunt substantiales: ut homini rationale: alia non substantiales: sed tamen inseparabiles ut nigrior æthiopi atque coruo: alia uero mobiles labilesque ut sedere stare & cætera huiusmodi quibus & ab aliis hominibus & a nobis ipsis sæpe distamus, quod autem ad exemplum attinet Ciceronis tale est: priscas mulieres perpetua tutela tenuit poro pupilli pupillæue sub tutore sunt: sed mulieribus siquid debuisses sine tutoris autoritate solui poterat, pupillis uero minime, ergo si quæras an id quod debeas pupillo renuente tutore possit exolui: a differentia sumitur argumentū hoc modo, nam sicut mulieri sine tutoris autoritate quod debeas possis exoluere eodē modo nisi tutoris accesserit auctoritas pupillo soluere quod debeas non possis illa perpetua tutela tenet, id eorum autem tutelæ certus annorum numerus terminum facit atque idcirco diuersa sunt differentia quæ mulierum persona a persona pupillorum: quod pupillus nullum suæ administrandæ utilitatis iudicium habere potest cum sit aliquis mulieribus in rei utilitate discernenda delectus. Deinceps locus est qui a contrario dicitur, Contrariorum autem genera plura unum eorum quæ in eodem genere plurimum differunt: ut sapientia: stultitia quæ Aristoteles opposita id est *ἄγνοια* uocat: ea Tullius cōtraria nominat, oppositorum Aristoteli placet alia sunt contraria alia priuatio & habitus alia relatiua: alia contradictoria, cōtraria quidem ut album & nigrum: habitus uero & priuatio ut uisus & cæcitas lux & tenebræ: humanitas & inhumanitas: Relatiua uero ut pater & filius: dominus & seruus: contradictoria ut dies est dies non est, Cicero autem contrariorum alia

uult appellatur iudicatio quæ græce epaagoge nominatur: qua plurimum est usus: in sermonibus Socrates. Alterum similitudinis genus collatiōe sumitur cum res par pari cōparatur hoc modo, quæ admodum fines qui magis agrorum uidentur esse quæ urbis si in urbe de finibus controuersia est finibus regēdis adiicere arbitrum nō possis, Ex eodem similitudinis loco sic, Si aqua pluuia in urbe non nocet: quoniam res tota magis agrorum est aquæ pluuia arcendæ adducere arbitrum non possis, Ex eodem similitudinis loco etiam exempla sumuntur, ut Crassus in causa curiana exemplis plurimis usus est qui testamento sic hæredē instituisset: ut si filius natus esset in decem mēsis: isque mortuus prius quā in suam tutelā uenisset: hæreditatem obtinuisset: quæ commemoratio exemplorum ualuit ea que uos in respondendo uti multum soletis ficta etiam exempla similitudines habentiū: sed ea oratoria magis sunt quā uestra quæ uti etiam uos soletis, sed hoc modo finge mācipio aliquem dedisse id quod mancipio dari non potest: num idcirco id eius factum est qui accepit: aut non is qui mācipio dedit ob eam rem se ulla re obligauit: in hoc genere oratoribus & philosophis concessū est: ut multa etiā loquantur ut mortui ab inferis excitentur: aut aliquid quod fieri nullo modo possit augendæ rei gratia dicatur aut minuendæ quod dicitur: & multa alia mirabilia, sed latior est campus illorum eisdē tamē ex loeis ut ante dixi & maximis & minimis in quæstionibus argumēta ducunt, Sequitur similitudinē differentia: rei maxime cōtraria superiori: sed est eiusdem dissimile & simile iuenire: eius generis hæc sunt, nō quæ admodū quod mulieri debeas recte ipsi mulieri sine tutore auctore soluas itē quod pupillo aut pupillæ debeas recte possis eodē mō soluere, Deiceps locus est qui e cōtrario dicitur, Contra-

la re obligauit: si quis, n. iuris peritus adiciat id quod nō iure cōtractū est nullius esse momenti adhibeatque exemplū tale uelut si quis rem non mancipi mancipauerit nū idcirco aut rem abalienauerit: aut se reo facto ob id alicui rei obligauit? minime, quod enim nō iure contractū est nihil habet firmitatis & alia huiusmodi apud iuris peritos inueniuntur in quibus oratores etiā & philosophi crebro uersant: sed & oratoribus licet mortuos ab inferis excitare augendæ minuendæue rei gratia quod ipse Cicero facit in ea oratiōe qua celiū defendit, sed latius orator euagat & liberioribus habenis fert quæ quis alius in quocunq; scribendi genere: quo fit uti idem loci multis facultatibus ad fidem faciendam argumentorum copiam suppeditent. Sequitur similitudinē differentia rei maxime cōtraria superiori: sed est eiusdem dissimile & simile iuenire, eius generis hæc sunt nō quemadmodū quod mulieri debeas recte ipsi mulieri sine tutore auctore soluas itē quod pupillo aut pupillæ debeas recte possis eodē modo sol uere, eiusdem facultatis est similitudinem differentiasque cognoscere, qui enī scit quid id sit idē poterit noscere quid sit diuersum, differentiarum uero mul-

ta sunt species, alia nanque sunt substantiales: ut homini rationale: alia non substantiales: sed tamen inseparabiles ut nigrior æthiopi atque coruo: alia uero mobiles labilesque ut sedere stare & cætera huiusmodi quibus & ab aliis hominibus & a nobis ipsis sæpe distamus, quod autem ad exemplum attinet Ciceronis tale est: priscas mulieres perpetua tutela tenuit poro pupilli pupillæue sub tutore sunt: sed mulieribus siquid debuisses sine tutoris autoritate solui poterat, pupillis uero minime, ergo si quæras an id quod debeas pupillo renuente tutore possit exolui: a differentia sumitur argumentū hoc modo, nam sicut mulieri sine tutoris autoritate quod debeas possis exoluere eodē modo nisi tutoris accesserit auctoritas pupillo soluere quod debeas non possis illa perpetua tutela tenet, id eorum autem tutelæ certus annorum numerus terminum facit atque idcirco diuersa sunt differentia quæ mulierum persona a persona pupillorum: quod pupillus nullum suæ administrandæ utilitatis iudicium habere potest cum sit aliquis mulieribus in rei utilitate discernenda delectus. Deinceps locus est qui a contrario dicitur, Contrariorum autem genera plura unum eorum quæ in eodem genere plurimum differunt: ut sapientia: stultitia quæ Aristoteles opposita id est *ἄγνοια* uocat: ea Tullius cōtraria nominat, oppositorum Aristoteli placet alia sunt contraria alia priuatio & habitus alia relatiua: alia contradictoria, cōtraria quidem ut album & nigrum: habitus uero & priuatio ut uisus & cæcitas lux & tenebræ: humanitas & inhumanitas: Relatiua uero ut pater & filius: dominus & seruus: contradictoria ut dies est dies non est, Cicero autem contrariorum alia

esse quæ aduersa uocentur: alia priuantia: alia quæ in cōparatione sint: alia quæ aientia: & negantia nuncupentur: sed quæ cōtraria nominat opposita peripathetici uocāt, quæ Cicero diuersa peripathetici cōtraria, quæ hic in cōparatione illi relatiua & ad aliquid: ut Ciceroni ergo placet contrariorū: alia sunt diuersa ut sapientia stultitia, alia priuantia ut humanitas inhumanitas, alia quæ cum aliquo conferuntur: ut duplū simpliū, alia appellant negantia e cōtrario aientibus constituta ut si hoc est illud non est: diuersa igit uel aduersa sunt quæ sub uno genere posita plurimū differunt ut album nigrū: a se plurimū distāt sub uno genere sub colore itē celeritati tarditas aduersa est positis utriusq; sub motu: neq; n. celeritati debilitas est opponenda quia debilitati bona ualētudo potius con-

traria esse uidet, illa quoq; diuersa dicunt uel aduersa quæ in aduersis generibus sita plurimū a se discrepare intelligunt ut sapientia stultitia, Illa, n. sub genere boni est: hæc uero sub mali, licet hoc exemplū priuationē potius spectare uideat, stultitia, n. sapientia priuatio est: ut tenebræ priuatio lucis: ex his hoc modo argumenta sumunt: si stultitiā fugimus sapientiā sequamur, si bonitatem expetimus maliciā fugiamus: priuatiā inquit Cicero sūt quæ græce στερητικὰ appellātur quæ habent in p̄positionē quæ cum fuerit adiecta aliquando p̄ modo qualitatis ut quem pellis ahenis implumā squamis auro cōserta tegebat: Quādoq; sup̄uacua: ut nosco crines incanaq; mēta nisi ualde significet ut insanā uerem, interdū qualitatem habet deteriorius habentē: ut q̄ semel in formis uidisse cyclopas, non, n. nullius formæ significat: sed malæ formæ, & quod uulgo dicit deforme: & pro qualitate ordinariua ut cum dicimus opus in dies crescit ut Virgilius: Inq; diues

audū caput altius effert: & pro spatio tēporali, ut apud Virgi, foelix si ptinus iillū: æquasset noctiludū in lucēq; tu lisset, aliquoties pro ante, Martialis, in lucem semper acerra bibit, ponitur p̄ p̄positione ad, ut cum dicimus in diem more serax uiuunt: & cum dicimus in uicem uel in uices, Iuuenalis, Inq; uices equitant & luna teste mouetur, Ponitur & pro p̄positione pro, ut cū dicimus hoc i munere magno habeo, ut Vir, in magno munere refusus esse sui dederat monumētum & pignus amoris, & Salustius in primo historiæ, & factio in gloria numero: sed in cōpositione fere semper demit ut humanitas inhumanitas, sanus insanus, doctus indoctus, Cicero quidem ea tantū priuatiā asserit in quibus in p̄positio p̄ponitur: sed a peripatheticis accipiunt priuationes tum simplicibus in nominibus: tum priuatoria p̄positione efferrī: simplicibus noibus: ut cæcitas tenebræ cum priuatoria p̄positione: ut humanitas inhumanitas: quocirca Cicero cæcitatē aduersum non uisus priuationē appellabit, & ob hanc rationem stultitiā inter aduersa enumerasse uideri potest: quoniam in p̄positionem nō habuit: ex qua priuationes arbitratur existere: illa uero contraria quæ cum aliquo conferuntur Tullius uocat ut duplum simpli: uelut etiam pater filii: seruus domini: siquidem simplū dupli dimidium est, Item negantia sunt in affirmationibus & negationibus posita: ut si hoc est illud non est ut si dicas: si dies est nox non est atq; hanc oppositionem Cicero dicit ualde contrariam esse: ex relatiuis contrariis ita sumimus argumentum si pater est non potest fieri quin ei sit filius: si duplum est simplum sit necesse est. Ex negantibus autem quæ ἀποφατικὰ ut ait græci uocant ita si sol supra terram fuit nox esse non potuit, hæc enim affirmatio illam perimit negationem, Sed cur hæc negantia Cicero uocauerit mirum uideri potest: nam quæ negantia sunt aientibus opponuntur ut dies est dies non est, Hoc uero est sequens cum dicitur, si hoc est illud non est ut si dies est nox non est: ad diem enim esse sequitur noctem non esse & contra: atqui affirmationem negationem que ualde contraria esse dicit id scilicet ita est: sed in hoc exemplo nequeunt esse contraria, nam quod consequens est contrarium non est, nam si dixisset hoc est, hoc non est, nox est, nox non est, ualde contraria futura erant quæ Aristoteles cōtradictoria uocat ut diximus. Ab adiunctis, posui equidem exemplum: qui sit ab adiunctis locus breui superius monstrauit exemplo si secundum mulieris nunquam capite diminutæ tabulas possessio bonorū daretur consequens esse ut secundum puerorū quoq; & seruorū possessio permitteretur: sed nunc formā ipsam & quasi substantiam loci monstrare proponit, ab adiunctis locus est cū ex aliquibus quæ sunt proxima eis de gbus quærit rebus id quod quærit

Topicorum

uel fuisse uel esse uel futurę esse qui locus cōiecturalibus causis maxime necessarius est. Cum, n. de factō quærirum si id factū est quod dubitat quid uel fuerit uel sit uel futurę sit considerari solet, multa, n. sunt quę unicuiq; adiūcta rei uariog; euentu tēporę colligunt. Idcirco, n. quid ante rē quid cum re qd post rē euenierit in cōiecturalibus causis iquirunt quę ab oratoribus tractantur solis: nā iuris peritus de facti q̄litate nō de ipsius facti ueritate respōdet, q̄obrē quotiens ad gallū iuris peritū facti quęstio deferebat nihil ad nos inq̄ebat & ad Ciceronē, i. ad rhetorē remittebat: deinde ad trebatū Cicero urbane imiscet: patiare inq; trebatū me nullā operis ichoati partē præterirē & aliquādo a tuis exēplis discedere nisi uis credi nimium te amare, ab adiūctis igitur locus triū sæpe tēporę ratione tractādus est: nā de factō si

causas quę uersantur in iudiciis ualet cum quæritur quid aut sit: aut euenierit: aut futurum sit: aut quid omnino fieri possit. Ac loci quidem ipsius forma talis est. Admonet autem hic locus ut quæratur quid ante rem: quid cum re: quid post rem euenierit. Nihil hoc ad ius ad Ciceronem inq̄iebat gallus noster si quis ad eum quid tale retulerat ut de factō quæreretur. Tu tamē patiēre nullum a me artis institutę locum præteriri: ne si nihil nisi quod ad te pertineat: scribendum putarim: nimium te amare uidear. Est igitur magna ex parte locus hic oratorius: non modo non iurisperitorum: sed ne philosophorum quidem. Ante rem enim quæruntur quę talia sunt apparatus, colloquia: locus: constitutum conuiuium. Cum re autē pedum crepitus: strepitus hominum: corporę umbrę: & si quid eiusmodi. At post rem: pallor: rubor: titubatio: & si qua alia signa conturbationis & consciētę. præterea restinctus ignis: gladius cruentus: cæteraq; quę suspicionem facti possunt mouere. Deiceps est locus dialecticorū proprius ex consequentibus & antecedentibus & repugnantibus, nam cōiuncta: de quibus paulo ante dictū est: non semper eueniūt: consequētia autem semper. Ea enim dico cōsequētia: quę rem necessario consequuntur. Itēq; & antecedētia & repugnantia quicquid enim sequitur quāq; rē id cohæret cū re necessario: & quicquid repugnat: id eiusmodi est ut cohærere nunq̄ possit.

quærir quid uel ante id: uel cū eo: uel post id fuerit necesse est uestigare: ante rē quidē hoc modo: apparatus: uetisimile, n. est fecisse aliquē quod ante efficiēdū paruuit: colloq̄a, fieri enim potuit: ut amauerit qui sæpe fuerit collocutus. Locus uelut cū ad aliqd faciēdū opportunus locus eligitur: cōstitutū cōuiuiū uelut si q; i eo aliqd fecisse arguat capiatuq; facti cōiectura ex eo ipso qd sit cōstitutū conuiuiū, hæc ante rē: cū re autē pedū strepitu si dephesus fuerit: uel si fuisse adulter in cubiculo ex umbra corporis ostendat: post rē si quas consciētę iactet maculas pallor rubor titubatioq; crimē pdiderit: restinctus ignis uelut si clā factū aliqd extincto igni uelimus ostēdere ut tutius in tenebris quiduis cōmitteret. Itē gladius cruentus pactū iam facinus ostēdit, hæc oīa post rē factō etiā intelliguntur annexa.

Deiceps est locus dialecticog; proprius ex cōsequētib; & antecedētib; & repugnantib;. nā cōiuncta de quibus paulo ante dictū ē

nō semp eueniūt: cōsequētia autē semp: ea, n. dico cōsequētia: quę rē necessario cōsequuntur. Itēq; & antecedētia & repugnantia: quicquid, n. sequitur quāq; tem id cohæret cū re necessario: & quicquid repugnat id eiusmodi est ut cohærere nunq̄ possit. De antecedētib; cōsequētib; & repugnantib; Cicero traditurus exēpla est: at cum unus horę oīum sit locus in tria uelut mēbra diuisus est, huius nomē Cicero nō posuit, multo cōditionalē uocauerit: antecedens igitur est quo posito aliud cōsequatur necesse est. Cōsequens est alicuius quod esse necesse sit si illud cuius est cōsequens præcessisse cōstiterit. Repugnās est quod simul cum ea re cui repugnat esse nō potest: sciēdū utiq; primo est unum locū a consequentibus & antecedētib; & repugnantib;: quoniā eiusdem intelligētię est tam cōsentanea noscē q̄ eidem rei cui cōsentanea ea cognoscimus nosse dissidētia. Consentaneog; duę sunt partes antecedens una altera cōsequēs: rursus unum illud idem est ubi altero præcedente alterę sequi necesse sit. Repugnantium similiter tam & si duę sunt partes: unū tamen est utrisq; uocabulū: utraq; enim repugnantia nominantur, quocirca cum non fieri possit ut antecedens aliquod intelligatur nisi in eodē quid sit cōsequens consideretur eodēq; modo, nec consequens nisi quid præcedat apparuerit. Item repugnās aliquid intelligere nisi intelligat cui repugnet: & quoniā eadē ratio pot̄ qd antecedit & sequat qdq; repugnet discernere recte unus est locus a Cicerone i tres diuisus partes. Sed dicet hic aliquis, qd est igitur alios ex similitudine differētia & cōtrario locos supra cōpræhēdit Cicero cum secundū ppositā rationē unus esse debuerit locus: respondendū non eodē modo sibi antecedētia consequētia & repugnantia cōsentire quo modo ea quę similia differētia & cōtraria dicunt. In his, n. una tantū qualitas iuenit & secundū eā qualitātē similia differētiaq; & cōtraria se respiciūt. In antecedētib; autē & consequētib; nō qualitatis similitudo: sed qdā naturę cōsensus est sicut & in cōtrariis: qd exēplis posterius liq̄bit. Cōditionalis orō est quę cū cōditiōe p̄nūciat ut cū dicimus si dies est, lucet. Cur ergo hūc locū cōditionalē dixerimus posterius ab exēplis apparebit: sed quoniā nullius facultatis alterius est qd quāq; rē cōsequatur uel id cuiq; repugnet inspicere nisi dialecticę artis quę huius rei maxime p̄fitef peritiā hęc ob causam locum dialecticog; hūc esse ait Cicero: differre exide locū ab adiūctis a loco qui ab antecedētib; & cōsequētib; est qd adiūcta p̄dere sese atq; ostētare possunt: fidē uero necessariā p̄fise facere non queūt: ueluti scēssum pedū crepitus: sæpe, n. ita incedit ut nullus pedis crepitus audiat: & sæpe pedum crepitus est ubi nullus est incessus: itaq; ab adiūctis argumenta plæq; nos deficiūt: antecedentia uero & consequentia repugnantiaq; nunq̄ omne enim

quicquid in rerum natura est habet quod se aut natura sequatur aut antecedit: est etiam a quo naturæ diversitate distat uelut animal sequitur quidem hominem: præcedit uero substantiam: dicimus enim si homo est animal est: substantia uero præcedit cum præponimus si animal est substantia est. Repugnat aut mortuo cum enim ciamus si animal est mortuum est: præterea quæ sunt adiuncta temporibus distributa sunt ut ante rem cum re post rem, quæ uero sunt antecedentia & consequentia & repugnantia in quo tempore sint nihil refert, præterea quæ antecedentia sunt & consequentia relinquere se & separari non queunt, idè de repugnantibus intelligendū: necessario enim sibi nequeuntur, adiuncta autem nihil habent necessitatis quo minus separentur, nec cum quoque alioque locoque hic communis esse potest. Si quidem locus qui a toto est a substantia trahitur, a partibus uero a rei compositione: nam in simplicibus terminis tale argumentum non potest inueniri a nota ab interpretatione a coniugatione ab eo quod ex eodem utrumque deducitur: a genere a continentia: a forma ab eo quod continetur: a differentia, ab eo quod discrepat a similibus ab eadem qualitate a differentibus: a diuersa qualitate:

Cum tripartito igitur distribuatur locus hic: in consequentione: anteceffione: repugnantia. Reperiendi argumenti locus est simplex: tractandi triplex. Nam quid interest cum hoc sumpseris pecuniam numeratam mulieri deberi: cui sit omne argentum legatum: utque hoc modo concludas argumentum. Si pecunia signata argentum est: legata est mulieri. Est autem pecunia signata argentum: legata igitur. An illo modo si numerata pecunia non est legata: non est numerata pecunia argentum: est autem numerata pecunia argentum, legata igitur est.

a contrariis ab eis quæ longe a se diuersa sunt a causis efficiendi: ab effectis ab his quæ uim alterius ut ita loquar efficientiæ susceperunt ab adiunctis a uicinitate naturæ a cõparatione maiorum parium uel minorum a relatione ad æquale uel inæquale quantitatem: ab antecedentibus aut longe aliter: constat enim in eo quod si positum quid fuerit aliud quoddam oino fuerit quod consequens appellat. Repugnantium uero non modo quod neque sequi neque antecedere possit uerum: quod ne simul quidem esse possit quæ omnia ut diximus in conditione sunt, quod obrem unus locus recte conditionalis est appellatus. Cum tripartito igitur distribuatur locus in consequentione, anteceffione: repugnantia, reperiendi argumenti locus est simplex: tractandi triplex: nam quid interest cum hoc sumpseris pecuniam numeratam mulieri deberi cum sit omne argentum legatum utque hoc modo includas argumentum, si pecunia signata argentum est legata est mulieri: est autem pecunia signata argentum, legata igitur est: an illo modo, si numerata pecunia non est legata non est numerata pecunia argentum: est autem numerata pecunia argentum, legata igitur est: an illo modo, non & legatum argentum est: & non est legata numerata pecunia legatum argentum, legata igitur numerata pecunia est. Cum posuerit locos in consequentione: anteceffione: & repugnantia positos: reperiendi quidem argumenti simpliciter esse intellectum: tractandi autem tripliciter adiecit, nam quid interest cum hoc sumpseris ad demonstrandum pecuniam numeratam mulieri deberi cui sit argentum omne legatum utque id ab antecedentibus an a consequentibus an a repugnantibus probetur: nam eadem conclusio colligitur, & argumentationum diuersitas non in re: sed in antecedenti & consequenti: & repugnantium tractatu est constituta. Ponamus igitur, aliquis testamento omne suum argentum mulieri legauerit: quæratque an numerata quoque pecunia mulieri legata sit: concedatur numeratam pecuniam argentum appellari, argentum igitur in primo modo ex antecedentibus tali ratione contextitur. Proponimus enim si pecunia signata numerataque argentum est eadem pecunia signata atque numerata legata mulieri est, hic præcedit numeratam atque signatam pecuniam argentum esse, sequitur legata esse mulieri. Id igitur quod præcessit assumimus dicentes: at est signata ac numerata pecunia argentum, concludimus numeratam signatamque pecuniam mulieri esse legatam: eritque totius argumentationis hic contextus: si pecunia signata numerataque argentum est legata mulieri est, at est pecunia signata numerataque argentum, igitur legata mulieri est. Cum igitur ab antecedentibus a consequentibus & repugnantibus omnis argumentatio conditionalis sit, ab antecedentibus autem quotiens enunciata conditionalis propositione sumitur id quod antecessit ut id quod sequitur inferatur non est quod quisquam dubitet hanc argumentationem ab antecedentibus esse deductam. An illo modo si numerata pecunia non est legata: non est numerata pecunia argentum: est autem numerata pecunia argentum, legata igitur est: a consequentibus hoc modo, si numerata pecunia non est legata mulieri cum sit argentum omne legatum sequitur numeratam pecuniam argentum non esse: si igitur id quod est posterius auferamus id est numeratam pecuniam non esse argentum dicemus: atqui est numerata pecunia argentum, affirmatio namque tollit negationem: sequitur igitur ut pars præcedens auferatur ea quæ erat non esse legatam mulieri pecuniam numeratam cum argentum ei omne fuisset legatum: sed cum sit negatio affirmatione tollitur dicimusque concludentes, est igitur numerata pecunia mulieri legata cum sit argentum omne legatum: eritque hoc modo explicata argumentatio, si non est mulieri legata pecunia numerata cum est argentum omne legatum non est argentum numerata pecunia: at est argentum numerata pecunia, legata est ergo mulieri numerata pecunia cum ei fuerit argentum omne legatum: sed quod breuiter causa præterit id est illam partem propositionis quæ est cum sit argentum omne legatum mulieri: nos ut id fieret apertius subiunximus. A consequenti igitur sit argumentatio quotiens conditione posita id quod sequitur aufert assumptio ut id quod præcesserat interimat, uelut si dicas, si homo Cicero est animal est, antecedit homo sequitur animal. Si igitur ex consequenti facere argumentum uelim dicam: atqui non est animal sequitur ne hominem quidem esse: sed id perspicue falsum est, esse enim hominem constat: falsum est igitur animal non esse: nec tamen miretur quisquam quod in hoc exemplo a consequentibus per negationem facta fuerit assumptio: & per negationem rursus illata conclusio: in exemplo autem Ciceronis & assumptio & conclusio per affirmationem facta sit: si quidem

Topicorum

huius rei ratio in promptu est. nam cum in posito nunc exemplo prima propositio ex affirmatione cōstructa sit & in arguēdi a cōsequentibus modo assumptio id quod sequitur semper auferat iterimatq; id quod præcedit necessariū fuit duplicē affirmationē gemina negatione auferre: uelut hoc modo. si dies est lux est. utraq; affirmatio nes sunt tā id quod antecedit q̄ quod sequitur: ut igitur posterior pars. i. lux est quæ affirmatio est interima: negāda est: dicā igitur atqui nō est lux: quo fit ut præcedentē quoq; partē. i. dies est quā affirmationē esse manifestū est negatione tollamus cōcludemus. dies igitur nō est. In Ciceronis autē exēplo utraq; pars cōditionalis ppositiōis negationibus enūciata est quæ in assumptione & conclusionē non aliis q̄ affirmantibus oñonibus auferri possunt. Est. n.

An illo modo nō & legatū argentū est: & nō est legata numerata pecunia: legatū autē argentū est: legata igitur numerata pecunia est. Appellāt autē dialectici eam cōclusionē argumenti in qua cū primum assumpseris consequitur id quod annexum est primum cōclusionis

Ciceronis exemplū hoc: si legata non est mulieri numerata pecunia nō est numerata pecunia atq; argentū. uides ut sit utraq; negatio: nā & nō ē legatā mulieri numeratā pecuniā: & nō esse numeratā pecuniā argentū utraq; in negatōe sunt demersæ: quocirca si

auferēda ē p assumptionē illius cōpositæ pponis pars cōsequēs ut i argumētatiōe quæ sit a cōsequēti fieri oportet: quoniā negatio est: dicit. n. nō ēē numeratā pecuniā argentū & si p cōclusionē auferēda ē pars pcedēs ut i tali argumētatiōe fieri necesse est cū sit & ipa i negatiōe occupata. dicit. n. nō ēē legatā mulieri pecuniā numeratā affirmationibus fuerūt efferēda hoc modo: atqui numerata pecunia argentū est: ergo legata est mulieri numerata pecunia: sed si q; statim mihi occurrat exēplo Ciceronis supra posito cū locoz exēpla decurrebat: ac q̄ si aliā a cōsequēti argumētationū formā uelut iactare nihil agit. ostēdimus. n. supra ab antecedēti nō a cōsequēti exēplū illud esse qd nūc hoc eiusdē exēplo manifestū ē: & nos quonā pacto dicēda fuisset ibidē mōstrauimus. An illo mō. nō & legatū argentū ē: & nō ē legata numerata pecunia legatū argentū. legata igitur numerata pecunia est: tertius modus a repugnātib; nō legatū ē argentū: & nō ē legata mulieri numerata pecunia. hic nāq; cōsequēs erat si argentū ēēt oē legatū pecuniā quoq; numeratā fuisse legatā: ut igitur fieret repugnās huic cōsequētiā iterposita negatio est dictūq; si argentū omne esset legatū numeratā pecuniā nō ēē legatam. quod quia repugnat & falsum est ad ueritatem alia negatione reducitur sic. nō si legatum argentum est non est legata numerata pecunia. ut ei affirmationi conueniat quæ dicit si legatum argentum est legata esse pecuniā numeratam: assumimus igitur huic propositioni argentum omne esse legatum & consequitur omnem numeratam pecuniā mulieri esse legatam ut sit forma argumentationis hæc non si legatum argentum est non est legata numerata pecunia: atqui legatum argentum est legata igitur numerata pecunia: sed Marcus Tullius propositionem ita formauit. non & legatū argentum est & non est legata numerata pecunia: sed idcirco causalem coniunctionem apposuius eam quæ est si ut ex quo esset genere talis propositio monstrarem. nāque ex connexo negatione addita sit repugnans. cōnexum uero nullum æque ut si coniunctio possit ostendere licet idem efficiat etiam copulatiua coniunctio: nā quæ connexa sunt etiam coniuncta esse intelliguntur. In omnibus igitur illud est approbatum pecuniā numeratam mulieri deberi cum sit argentum omne legatum: sed ex supra memoratis propositionibus modo quidem quod antecedit assumptum modo uero quod consequatur: nunc autem id quod repugnabat siquidem a repugnātib; argumentationem ita faciem non si homo Cicero est animal non est: repugnat enim esse hominē & animal non esse. hic si assumamus esse hominem animal quoque esse recte cōcludimus hoc modo: atqui homo est animal igitur est: atque hic quidem modus ex ea propositione connexa conuersus est quæ ex duabus iuncta est affirmatiuis quæ dicit: si Cicero homo est animal est. His igitur tribus modis Cicero qui homo esset animal quoque esse monstratus est. nunc quidem id quod antecedit assumptum id est esse hominem. nunc uero id quod cōsequitur in assumptione denegantes id est non esse animal. nunc autem repugnantiam denegantes eorum quæ sibi sunt consequentia posito quod præcedebat id quod sequebatur intulimus. sed ad Ciceronis exempla respiciens minus cautus fortasse aliquis eūdem locum esse arbitrabitur a genere quem ab antecedentibus consequētib; & repugnantibus esse diximus illo falsus errore quod in utrisque locis Cicero eodem utitur exemplo hoc est argenti & numeratæ pecuniæ: sed accuratius intuenti in eisdem rebus diuersa argumentationum tractatio esse uidebitur: quippe quod aliud est dicere cum argenti species sit numerata pecunia si genus legatum sit & speciem esse legatam: quoniam nunquam species a genere separatur: aliud est in conditione enunciationem proponere & eiusdem partibus assumendis argumentationem uaria ratiocinatione formare ut iādudum monstrauimus: nam neque dies lucis neque lux diei species aut genus est. ex his tamen etiam argumenta sumpsimus ab antecedentibus consequentibus & repugnantibus. In his ergo consideratur tantum ut posito altero atq; necessaria ratione subsequitur. Differunt igitur loci a genere uel specie ab eo loco qui in cōditione est cōstitutus: quoniam illi ex uniuersalitatē: ac partis ratione dicuntur: hic autem in cōsequentiæ & repugnantia ordine tractat: nihil enim prohibet eandem rem diuersa cōsideratione diuersam nobis posse arguendi suppeditare materiam.

Appellāt dialectici eam conclusionem argumēti in qua cum primum assumpseris consequitur id quod annexum est: primum conclusionis modū. septem modos hypotheticos hoc est conditionales enumeraturus Cicero ait cum in connexis propositionibus id quod est primum assumit ut ostēdat secundum primū a dialecticis modū uocari hoc modo. si hoc est illud est: quod dicitur hoc primum est: quod uero illud secundum: assumit ergo quod primū est: atqui hoc est concludit id quod secundum est illud igitur est uelut in his rursus exemplis. si homo est animal est assumit: atqui homo est concludit. animal igitur est. nec enim bene assumeret atqui animal est ut con

cluderetur. homo igitur est. inueniuntur tamen in quibus æquo modo ualet assumptio siue præcedat siue subse-
 quat ut in homine atq; risibile. ut si homo est risibile est. atqui homo est. risibile igitur est. uel atqui risibilis est ho-
 mo igitur est: sed in hoc est in causa quod homo atq; risibile æqui sunt termini: atq; idcirco uno posito alterq; sequi
 necesse est: sed quia hoc raro contingit dicimus uniuersale esse ut assumpto priore quod sequitur concludat. Cū
 id quod annexum est negaris ut id quoq; cui fuerit annexum negandum sit secundus is appellat modus conclu-
 dendi: secundum uero modum Cicero dicit esse ex cōnexis propositionibus textum. in quo si secundum negat
 sequitur ut id etiam quod primum est tollat hoc modo: si homo est animal est: animal autē non est. homo igitur nō
 est. nā si neges sumendi quod an-

tecedit nō erit ppetuo ueq; ut di-
 cas atqui homo nō est. nō igitur
 aial est. sed Cicero ita dicit cū id
 quod annexum est negaris ut id
 quoq; cui fuerit annexū negādū
 sit. secundus is appellat modus cō-
 cludēdi quasi hic locus ex pposi-
 tione cōditionali. i. hypothetica
 affirmatiuis semper iūcta parti-
 bus itelligat: quod minime ueq;
 est. emendatius itaq; dici censue-
 rim. Cum eius quod annexū est
 cōsequēs perimit perimi quoq;
 quod illi annexū antecedit. idq;
 secundū conclusionis modū uo-
 cari ut si affirmatiuum est quod
 annexū est negatiōe perimitur.
 uelut si homo est animal est: at-
 qui animal nō est. nō igitur homo
 erit. si uero negatiuū affirmatio-
 ne tollit ut si nox nō est dies est:
 sed dies nō est nox igitur est. Cū
 aut aliqua cōiūcta negaris & his
 unū aut plura sumpseris ut qd

relinquit tollendū sit is tertius appellatur cōclusionis modus. tertiu uero modū ait esse Cicero cum ea quæ con-
 iūcta sunt abnegatur: & his alia negatio rursus adiūgit: ut quia aial homini cōiūctū est ita dicamus non & ho-
 mo & nō animal est. atq; ex his unū ponit ut quod relinquit auferat hoc modo. ponamus esse hominē dicentes
 atqui homo est. quod ergo relinquit nō est aial auferat atq; cōcludit animal igitur est. Ex hoc illa rhetor: ex cō-
 trariis cōclusa quæ ipsi ἐνθυμηματᾶ appellat nō quod non ois sentētia ἐνθυμηματᾶ dicat: sed ut Homerus ppter
 excellentiā cōmune poetarū nomē efficit apud græcos suū sic cum ois sentētia enthymema dicatur quia uidet ea
 quæ ex cōtrariis cōficiat acutissima sola. pprie nomē cōmune possedit: eius generis hæc sunt hūc metuere alterq;
 in metu nō ponere. eam quā nihil accusas dānas. bene quā meritā esse æstimas male mereri. id quod scis pdest ni-
 hil id quod nescis obest. hoc differēdi genus attingit oīno uestras quoq; in respōdendo disputationes: sed philo-
 sophorū magis quibus est cum oratoribus illa ex repugnātib; sentētiis cōmunis cōclusio quæ a dialecticis ter-
 tius modus: a rhetoribus enthymema nūcupat. ex his nasci dicit enthymemata ex cōtrariis cōclusa quibus plu-
 rimū rhetores uti solēt: atq; hæc enthymemata dicūt nō quin ois sentētia animiq; cōceptio enthymema nō pos-
 sit appellari: enthymema. n. quod ab aliis cōmentū: ab aliis cōmentatio uerbū uerbo reddētib; trāstert. mentis
 conceptio quæ oībus conuenit inuētionibus noiatur: sed illæ inuētionēs quæ breuiter ex contrariis colliguntur
 maxime acutæ sunt. hinc quia excellūt specie inspectionis cōmune enthymematis nomē pprium sibi effecere. a
 rhetoribus enim quasi pprio nomine enthymemata sunt dicta: sicut cum Homerū græci aliquid dixisse uolūt
 intelligi ita loquuntur ut dicat poeta hoc dicit: nec alius ab Homero intelligit: licet cōmune sit omnibus hoc poe-
 tæ nomē uatibus: excellentia enim cōmune nomē sibi proprium uēdicauit. Fiūt autem hæc enthymemata ex cō-
 trariis hoc modo. hoc metuere alterq; in metu non ponere: uelut si de Lētulo: Cæthego: Catilina & cæteris dicat
 paucos ciues interfici: metuis ne respublica intereat nihil laboras. Connexum quippe est ut quicūq; nolit interi-
 re paucos ciues rempublicam multo magis nolit extigui. quibus cum interponitur negatio sit ex repugnātib;
 argumentum: sed hoc breuiter nimium rettulit Cicero. nos uero syllogismū ex hoc texamus hoc est repugnā-
 tib; unde enthymema nasci doceamus. sit connexum si quis metuit ciues paucos interfici is metuit interire rē
 publicam. interponatur negatio hoc modo. si quis metuit ciues paucos interfici is nō metuit interire rem publi-
 cam. præponatur ipsi propositioni altera negatio ut sit. non si quis metuit ciues paucos interfici non metuit inte-
 rire rempublicam. quæ duæ negationes uni affirmationi pares sunt quæ dicit si quis metuit hoc metuit illud. cui-
 us assumptio est. at metuit hoc. conclusio sequitur metuit igitur illud. quæ perinde ualet ac si negando interro-
 garetur ita. hoc metuis: illud non metuis: sed quia non totus in his argumētationibus ponitur syllogismus: sed
 propositio cuius assumptio & conclusio notæ sunt hac de causa enthymema dicitur quasi breuis animi conce-
 ptio & in cæteris exēplis idem est differēdi modus. his adicit eā quā nihil accusas dānas huius enthymematis

Topicorum

Syllogismus erit non si nihil accusas damnas: sed nihil accusas, non dānas igitur, descendit autē hoc argumentū ex ea propositione connexa quæ ex duabus negatiuis componitur ita, si nihil accusas non damnas, posteriori parte detracta negatio est: & tota est propositio denegata hoc modo, non si nihil accusas damnas, ex ea factum ē argumentū quod ex interrogatione effici poterit enthymema hoc, quā nihil accusas damnas, bene quā meritā esse autumas male mereri: huius quoque enthymematis hæc collectio est, nō & bene quā meritā esse autumas male mereri: atqui bene meritā esse autumas: non male igitur mereri, quod enthymema ex ea propositione cōnexa perficitur quæ constat ex affirmatione: & negatione hoc modo: si bene meritam esse autumas male mereri cuius ex

dialecticorum modi plures sunt qui ex disiunctionibus constant aut hoc: aut illud: hoc autem non, igitur illud. Itemque aut hoc aut illud: non autem hoc, illud igitur, quæ conclusiones idcirco ratæ sūt quod in disiunctione plus uno uerum esse non potest: Atque ex his conclusionibus quas supra scripsi: prior quartus: posterior quintus a dialecticis modus appellatur. Deinde addūt cōiunctionū negantiam sic, nō & hoc: & illud, hoc autem non, igitur illud, hic modus est sextus. Septimus autem, nō & hoc: & illud: nō autem hoc, illud igitur. Ex his modis cōiunctōes innumerabiles nascuntur i quo ē fere tota dialectica ed ne hæ quidem quas exposui ad hanc institutionem necessaria

posteriore parte dempta negatione totaque propositione abnegata sit propositio, non si bene meritam esse autumas male mereri, quod in interrogationem deductum enthymema efficit, bene quam meritam esse autumas male mereri: idque ἄπο κοινοῦ enunciatur esse est accipiendum: ut ita subaudiatur autumas perinde ac si sit bis prolatum. Item id quod scis prodest nihil id quod nescis obest: hoc quoque enthymema tali necitur syllogismo: non si id quod scis prodest: & id quod nescis nō ob

est, atque id quod scis prodest, obest igitur quā nescis. Hoc argumentū ex ea propositione textū ē: quæ duabus affirmationibus iuncta accepit mediam negationem: & prior denegata est quod per interrogationem fit enthymema hoc modo id quod scis prodest nihil id quod nescis obest: omnium autē quæ superius posita sunt exempla sensus est: quāquam non accusat eam damnare recte non posse: & eam quam bene meritam esse autumat male eandem mereri æstimare turpe esse: & si id quod scit unusquisque in causa proderit oberit id quod contrarium est illi hoc ē quod nescit: hunc uero locum cōmunem esse oratoribus ac philosophis dicit: sed apud illos tertium modum apud rhetores autem enthymema nuncupari. Reliqui dialecticorum modi, plures sunt qui ex disiunctionibus constant aut hoc: aut illud, hoc autem nō, igitur illud: itemque aut hoc aut illud, non autem hoc, illud igitur quæ conclusiones idcirco ratæ sunt quod in disiunctione plus uno uerū esse non potest, atque ex his conclusionibus quas supra scripsi prior quartus: posterior quintus a dialecticis modus appellatur: deinde addunt cōiunctionum negantiam sic, non & hoc & illud, hoc autem non: non igitur illud, hic modus est sextus: septimus autem, non & hoc & illud: non autem hoc: illud igitur, ex his modis conclusiones innumerabiles nascuntur i quo est fere tota dialectica: sed ne hæ quidem quas exposui ad hanc institutionem necessaria. Reliqui inquit modi plures sunt. Cum enim tres supra modos enumerauerit adiūcturus quatuor plures dixit. Hi autem sunt in disiunctionibus constituti hoc modo, aut hoc aut illud, hoc autem non, igitur illud, qui ē quartus modus: ita autem dies est: aut nox est, dies autem est: nō igitur nox est: & semper quod Cicero ait, hoc antecedens spectat, quod uero ait illud cōsequens siue in cōnexis propositionibus siue disiunctis. Item aut hoc aut illud, nō autem hoc, illud igitur: hic quintus est modus ut exemplo sit manifestus, aut dies est aut nox est: non autem dies est nox igitur est, quatuor quattuor plures dixit. Hi autem sunt in disiunctionibus constituti hoc modo: aut hoc aut illud hoc autem nō igitur illud qui est quartus modus: ita autem dies est: aut nox est dies autem est, non igitur nox ē, & semper quod Cicero ait, hoc antecedens spectat, quod uero ait, illud cōsequens: siue in cōnexis propositionibus siue disiunctis, itē aut hoc aut illud non autem hoc illud igitur, hic quintus est modus ut exemplo sit manifestus aut dies est, aut nox est, nō autem dies est nox igitur est, quarū conclusionū necessitatem ex eo dicit euenire: quia quæ in disiunctione sunt posita medium nō admittūt, ut aliquid præter ea quæ posita sunt esse possit: atque ideo uno sublato alterū esse unoque posito alterū esse concludit, si autem sit mediū eorum utriuslibet quæ posita sunt nec uera propositio est: nec rata conclusio uelut in his: aut albus: aut nigrus est id falsum esse poterit potest si quidem præterea esse rubrum, uel quouis alius color. Item si ponamus esse albus uel auferamus nō necesse erit nigrus esse uel non esse, subiungit Cicero aut cōiunctionū negantiū in disiunctiuis propositionibus hoc modo: non & hoc: & illud, hoc autem nō igitur illud id est nō & nox: & dies est, nox autem ē, non igitur dies est: & hic sextus est modus sane sextus ac septimus modus ex quarti & quinti modi disiunctiua propositione deducunt una tantū negatione adiecta: & disiunctiua dempta cōiunctione additaque copulatiua: ut in superiore patuit exemplo, septimus igitur modus est ex eadem descendens propositione hoc modo non & hoc & illud, non autem hoc illud igitur, uelut si dicamus non est nox, & dies est nō autem nox est dies igitur est, quilibet autem horum modus infinitis potest accommodari conclusionibus: & in his inquit tota fere dialectica: sed ad topices scientiæ locos tres primi modi sunt necessarij qui antecessorem cōsecutionem, & repugnantiam tenent reliqui perficiendæ potius huius rei gratia quam quod ad hanc institutionem attinerent adiecti sunt, ut autem cuncta: quæ de hoc conditionali loco diximus breuiter colligantur ac ne tantæ rei quod necessarium est desit: quod cōsulto supra prætermisimus cū id Cicero non posuerit nunc adiciat: primus modus est quotiens in cōnexa propositione primum in propositione loca assumit: ut quod cōsequat ex duabus constet affirmationibus hoc modo si dies est lux est atqui dies est lux igitur ē, ex duabus negationibus si lux

non est dies non est: sed lux non est dies igitur non est. ex affirmatione & negatione si dies est nox non est sed dies est nox igitur non est. ex negatōe & affirmatione si nox non est dies est: sed nox non est dies igitur est. secundus modus est quotiens i connexa ppositione scdm assumit ut id quod primū est auferat. ex duabus affirmationibus hoc modo si dies est lux est sed lux non est dies igitur non est. ex duabus negationibus si lux non est dies non est. sed dies est lux igitur est. ex affirmatione & negatione si dies est nox non est atqui nox est. dies igitur non est. ex negatione: & affirmatione si nox non est dies est sed dies non est nox igitur est. tertius modus est cū connexa pponis partes ex affirmatiōibus cōiūctæ negatione diuiduntur totiq; ppositioni rursus negatio adiūgitur quæ ppositio græce $\rho\alpha\pi\omicron\phi\alpha\tau\iota\kappa\eta$ appellat. assumit

q; qd prius est in pponē: ut e contrario cōcludatur ab eo quod in ppositiōe placū fuerat hoc modo non si dies est lux non est. atqui dies est lux igitur est. hic ergo posito qd pcedebat. i. esse idem euersum est: qd sequebat. i. non esse lucē qd negatiā affirmatio euertat uel cōnexa pponis ex negatiis iūctæ secundæ parti negatiā demit totaq; ppositio abnegat pposita priori ppositionis parti negatiā iterum qd subsequitur hoc modo si ppositio si est lux dies non est. fiat repugnās ita. si non est lux est dies huic pponamus negatiā: ut fiat uera hoc modo non si lux

non est dies est atqui lux non est dies igitur non est. aut si connexa ppositionis ex negatiā: & affirmatiōe cōpositæ: ut si dies non est nox est. secundæ parti negatio iungat: ut si dies non est nox non est fit repugnās eaq; porro abneget: ut fit uera hoc modo non si dies non est nox non est ponaturq; quod prius est: ut quod sequitur auferat hoc modo non si dies non est nox non est atqui dies non est nox igitur est. uel si in eadem pponē quæ ex negatiā atq; affirmatione copulata est qd si dies non est nox est priori parti negatiā subtrahat fiet repugnās hoc modo. si dies est nox est eaq; de abnegetur ut fit uera ponaturq; hoc modo non si dies est nox est quod primū est: ut id quod sequatur auferatur hoc modo non si dies est nox est atqui dies est nox igitur non est. uel si cōnexa ppositiōis ex affirmatiōe & negatiā copulata: ut si uigilat non stertit posteriori parti negatio dematur: ut si uigilat stertit fit repugnans totaq; porro abnegetur: ut si at uera positoq; priore hoc modo non si uigilat stertit: id quod sequitur interimatur hoc modo non si uigilat stertit atqui uigilat non stertit igitur. hæc omnia in tertio est modo facile intelliguntur quæ ex repugnantibus fiunt ubi semp id quod antecedit ponitur: ut id quod sequitur auferatur. quartus uero modus est cū in disiunctiua pponēne primū ponitur: ut auferatur secundū hoc modo. aut dies est aut nox est atqui dies est nox igitur non est. quintus modus est quotiens in disiunctiua ppositione auferatur quod prius est ut ponatur secundū hoc modo aut dies est aut nox est non est aut dies nox igitur est. sextus modus est in his rebus quæ in disiunctiōe uenire possunt. i. cōtrariis uel repugnantibus mediocitate carētibus negatio pponitur: & copulatiuæ cōiūctiōes adiūguntur poniturq; quod est primū: ut id qd sequitur auferatur hoc modo non est dies: & nox est. dies autem est. nox igitur non est. septimus modus est cū in eadem pponē auferatur qd pcedit negatione: ut ponatur id quod sequitur. hoc modo: non & dies & nox est. atqui dies non est nox igitur est. Proximus est locus efficientiū rerū quæ causæ appellantur. deinde rerum effectuarum ab efficientibus causis. harum exempla: ut reliquorum locorum paulo anteposui equidem ex iure ciuili: sed hæc patent latius. Causarum igitur genera duo sunt. Vnum quod ui sua id quod sub ea ui subiectum est certe efficit: ut ignis accendit. alterum quod naturā efficiendi habet: & sine quo effici non possit. ut si quis æs causā statuæ uelit dicere quod sine eo non possit effici. huius generis causarum sine quo non efficitur: alia sunt quieta nihil agentia: stolidi quodammodo: ut locus: tēpus materia ferramēta: & cætera generis eiusdem. Alia autē præcursiōne quandam adhibent ad efficiendū: & quædam afferūt per se adiumenta: & si non necessaria: ut amor congressio causā attulerit amor flagitio. Ex hoc genere

quod parentum iram ferre non poterat, ideo autē non ferebat, quia amore amicæ detinebatur, amabat autem; quod sæpe antefuerat cōgressus: cōgressus autē fuerat: quod blandū sibi amicæ uultū uiderat, uidisse autē blandū eius uultum potuit quod quiduis aliud antecefferit, itaq; ordine pcedentium cōsequentiumq; reg; a stoicis fatum necit, diuidit porro cā cām q̄ ui sua aliquid efficit in cā q̄ ad aliquid efficiendū sibi sufficit: eaq; quæ alterius idigeat adminiculis, sufficit at̄ sibi ad efficiendū: ut sapiētia q̄ sapientes per sese pōt efficere: sed num hęc sola beatos possit efficere q̄ situm ē: & q̄ iuuent sint extrinsecus quoque adiicienda: ut fortunæ bona uel corporis. Ille at̄ causæ quæ tā per se ad efficiendū ualent quæ alterius indiget adminiculo ab aristotele p̄cipium motus appel-

re causarum ex æternitate pendentū fatum a stoicis necitur. Atq; ut earum causarum sine quibus effici non potest: genera diuisi sic etiam efficientium diuidi possunt. Sunt enim alix causæ quæ plane efficiant nulla re adiuuante, alix quæ adiuuari uelint ut sapientia efficiat sapiētes sola per se beatos efficiat nec ne sola per sese quæ stio est. Quare cum in disputatione inciderit causa efficiens aliquid necessario sine dubitatione licebit quod efficitur ab ea causa cōcludere. Cum autem erit talis causa ut in ea non sit efficiendi necessitas: necessaria conclusio non sequitur: atque illud quidē genus causarū quod habet uim efficiēdi necessariam: errorem afferre non fere solet. hoc autem sine quo non efficit sæpe conturbet, non autē si sine parentibus filii esse non possunt propterea causa fuit in parentibus gignendi necessaria, hoc igit̄ sine quo nō fit: ab eo in quo certe fit: diligēter ē separādū. illud enī est tāquā: utinā ne ī nemore pelio, nisi enī cecidissent abiēgnæ ad terram trabes: argo illa facta nō esset, nec tamē fuit ī his trabibus efficiēdi uis necessaria. At cum aiacis nauim crispi fulcās igneū fulmen iniectū ē: inflammat nauis

lan: licet de sapiētia exemplum parū fortasse conueniat, si quidē sapientes simus sapiētia, i. ratioē q̄dam: & q̄li forma, ea autē cā quā Cice. dicit sine qua non fit aliquid hoc ē: materia tēpus locus q̄ sūt efficiētis subiecta naturæ uel materia sunt uel uice materiæ subiecta instrumenta eius cā sūt q̄ ad finem spectant, nā pp̄ aliquē finē p̄parantur, nec mirū cuiq; uidea tur q; cicero amoris cōgressioē nūerauerit iter eas cās sine quibus effici nō pōt cū agat aliquid ac moueat: & inter eas quæ uim hēant efficiēdi cōgruētius potuisse numerari uisā fuerit, merobaudes enim rhetor hęc dubitationem q̄ mētē alicuius subrepe potuit: ita diluit, earū enī inquit cārum quæ efficiēdi uim habent cā esse uim: ut etsi adminiculis extrinsecus idigeat effectus tamen eaq; ad id spectare qd̄ efficiendū sit: ut ignis ad urēdū aq; ad irrigādū, at

in his causis q̄ p̄currūt et siq; antecedēs fuerit nō tamen qd̄ agit: sed qd̄ futuri effectus occasione p̄currūt illud uero ip̄m qd̄ est: ut amor ex aliis nascitur agētib; uelut cōgressione, ē. n. amor & p̄cedēte: ut diximus cōgressione. Cū ergo amor sine antecedēte cōgressione fuisse nō possit intelligi recte inter eas cās posita a Ci. uidebit̄, sine quibus nō efficit. Quare cū ī disputationē iciderit cā efficiēs aliquid necessario sine dubitatōe licebit qd̄ efficit̄ ab ea cā cōcludere, cū at̄ erit talis: ut ī ea nō sit efficiēdi necessitas cōclusio nō seq̄ atq; illd̄ qd̄ genus cāq; qd̄ hēt uī efficiēdi necessariā errorē afferre nō fere solet, hoc at̄ sine quo nō efficit̄ sæpe cōturbat, nō at̄ si sine parētib; filii eē nō possūt: p̄pterea cā fuit ī parētib; gignēdi necessaria, hoc igit̄ sine quo nō fit ab eo ī quo certe fit diligēter ē separādū. Illd̄. n. ē tāq; utinā ne ī neore pelio, nisi, n. cecidissent abiēgnæ ad terrā trabes argo illa facta nō eēt, nec tamē fuit ī trabib; efficiēdi uis necessaria, at cū in aiacis nauem crispi fulcās igneū fulmē iniectū est inflammat nauis necessaria: Prima causarū diuisio a cicerone facta est in ea quæ efficeret aliquid: & ea sine quibus effici nō possit, ac illud quidē qd̄ efficeret in gemina ptirus ē in id qd̄ ad efficiendū aliquid necessariā uim possideret neq; ullus indigeret extrinsecus auxilio: & inde id qd̄ sine alterius adiumento agere atq; efficere nō posset ac primū de ea loquit̄ cā quæ efficiēdi uim tenet, eius, n. ea ps cui efficiēdi necessitas adest statim secū cōclusiōem trahit comitem, eā. n. cām quā diximus quā aliquid necessario efficit effectus seq̄tur necesse ē: ueluti si quis solem affuisse dicat lucem quoq; fuisse significabit, aut cū cuiq; adesse sapiētiā dixerimus sapiētē eū eē necesse ē fateamur, at ī causis efficiētib; quæ alterius idigent adiumentis nō est necesse effectū sequi, nec ullā in rebus efficiēdis necessitatē: iō dicta causa nō statim sequit̄ effectus, neq; enim sic cōgressus ē mox amabit, nec si fuit æs statuā quoq; fuisse necesse est: p̄inde alix sunt causæ necessariae, alix minime nō necessariae, alix sunt efficiētes, alix sine quibus non efficit̄, neccsariarū uero causarū conclusio nō solet cōturbare quod causa dicta sequatur effectus, nō necessariarum uero: q̄ sunt efficiētes nō habet subseq̄ntē effectus cōclusiōem: neq; enim si liberi sine parētib; nō sunt idcirco in parētib; efficiēdi causa necessaria fuit cum in potestate hoīum sit gignere, ea autē causa quæ ip̄a quidem nō efficit: sed sine ip̄a effici non potest est: ut ennii uersu ostenditur, nisi enim cecidissent abiēgnæ ad terram trabes argo illa facta non esset, ex trabibus nanq; argo facta est: sed nulla erat necessitas trabibus: ut ex eis nauis fieret, at uero ea cā quæ est efficiens & quæ in se continet suā necessitatem huiusmodi est cuiusmodi cum in aiacis crispi fulcās nauim igneum fulmē iniectū est: statim enim accēdendi nauim necessaria cā est: quia ignis accēdēdi uis est necessaria q̄rū in se est, sed hęc cicero paulo obscurius protulit nimia breuitate concisus, iquit, n. atque illud quidē genus cārum quod habet uim efficiēdi necessariam errorem afferre non fere solet, hoc autem sine quo non efficitur sæpe cōturbat qd̄ cū dixisset exēplum dedit: sed neutri cōueniens: nam cū uel necessariā causam efficiētem uel eam sine q̄ nō efficitur proposuisset eius causæ posuit exemplū quæ afficit quidem aliquid sed non sine alterius auxilio hoc modo, non enim si sine parentibus filii esse nō possunt id p̄pter causa fuit ī parentibus gignē

di necessaria, parentes enim causa sunt efficiens sed per se neuter: & ea causa est sine qua fieri non possit cum ipsa uim efficiendi non habet, itaque nec causae necessariae nec efficientis posuit exemplum nec eius sine qua fieri nihil possit: sed si efficientis non tamen necessariae, sed uidet tacuisse in propositione id cuius posuit exemplum: ita enim dicere apertius putamus, atque illud quidem genus causarum quod habet uim efficiendi necessariam errorem afferre non fere solet, hoc autem non habet uim efficiendi necessariam errorem afferre non fere solet, hoc autem non habet uim efficiendi necessariam uel hoc sine quo non efficitur saepe conturbat, itaque sic intelligendum est ac si ita dictum sit nam de necessaria causa nullum posuit exemplum: quod uero subiicit utriusque causis conuenit posterius enumeratis tam efficienti: non necessariae quae sine qua non efficitur, parentes namque tam sexus masculini quam foemini eadem dicuntur quorum quidem masculini sexus ea causa est quae efficiat, sed non necessaria, foemini uero ea quae non efficiat, sed sine qua effici non possit, atque etiam est carum dissimilitudo quod aliae sunt sine ulla appetitione animi sine uoluntate sine opinione suum quae si opus efficiat uelut omne iterat quod ortum est. Aliae autem aut uoluntate efficiunt: aut perturbatione animi: aut habitu: aut natura: aut arte: aut casu. Voluntate ut tu cum hunc libellum legis: perturbatione: ut si quis euentum horum temporum timeat: habitu ut quod facile & cito irascatur, natura: ut uitium in dies crescat: arte ut bene pingat, casu ut prospere nauiget, nihil horum sine causa, ne quicquam omnino sed huiusmodi causae non necessariae, omnium autem causarum in aliis inest constantia in aliis non inest in natura & in arte constantia est in ceteris nulla. Sed tamen earum carum quae non sunt constantes aliae sunt perspicuae aliae latent. Perspicuae sunt quae appetitionem animi iudicij

sine opinione unum in efficiendis rebus ordinem tenent: ut est iterare omnia quae orta sunt: ortum, enim, omnem sequitur iterum: ea si quidem est quattuor illorum principiorum natura: uel quicquid ex eis componat aliquando dissoluatur necesse sit nec ipse ortus ut intereat uel appetitione aliqua: uel uoluntate uel opinione id efficit: sed quod a rerum primordio ea sit quatuor illis seminibus: unde omnia fiunt corpora a rege omnium conditore natura tributa motusque perpetuus ut quae ex eis componantur postea dissoluatur, aliae ite sunt causae quae aut in uoluntate aut in animi perturbatione: aut in habitu aut in natura aut in arte casu uel consistunt, uoluntate: ut si quaerat aliquis cur trebatius hunc Ciceronem ad se missum libere legat respondere: quia legendi uoluntas est: animi perturbatione: ut si quis timore paleat: aut bellorum civilium futurisque ciuiliu caedes formidet: ut si quis roget quae nam causa te animo esse perturbato compellit respondeat: bella civilia quae imminere uideo, habitu ut si quis ciceronem interroget quae nam causa sit: quod tam diserte omnia: & copiose dicat respondeat usus scribendi exercitiorum: & multa legendi intelligendique cura praecipua, uel si interroget quid sit quod alius tam facile irascatur respondeat habitum non compelescendi iram ita factum, natura, ut si interroget quod speria quod nam in causa sit tam iracunde omnibus respondeat isque dicat natura id fieri idque uicium in dies excrescere siue consuetudine siue natura ita iubete, crescit, enim, plerumque ex consuetudine quae in natura morbus est, arte ut si quis roget quae nam sit causa cur pingat aliis tam egregie: & reddatur pingendi ars casu, ut si quis causam roget cur tam prospere nauiget respondeatur casus atque horum nihil sine causa est: & haec singula uim nobis suppeditant argumenti licet eiusmodi sunt: ut nullam ferant necessitate: item omnes causae quae ex uoluntate uel perturbatione animi intelliguntur eam spectant causam quam mouendi principium aristoteles appellauit, haec enim: ut aliquid efficiat mouendi principium sunt quae aut in arte uel habitu: uel natura sunt in ratione consistunt, ratio enim uniuersuiusque efficienda rei in arte: & habitu: & natura posita est, casus autem exterior est causa nec inter principales ab aristotele numerat licet Cicero id fecerit. Omnium autem causarum in aliis inest constantia, in aliis non inest in natura: & in arte constantia est in ceteris nulla, sed tamen earum causarum quae non sunt constantes aliae sunt perspicuae: aliae latent, causarum aliam diuisione rursum adiicit dicens, carum aliae sunt constantes, aliae uero inconstantes constantes sunt quae non fere uariat effectus, inconstantes autem quae transmutationibus sunt obnoxiae, omnia igitur quaecumque ex natura atque arte descendunt constantia sunt, natura quippe atque ars suum semper opus efficiunt nisi subiecta obstat materia casusue extra artem ullus offenderit, nam quod idem artifex ex eadem saepe materia non admodum similes format status non haec est in arte uarietas: sed tamen in artificis manu quae artis integritatem assequi non potuit, tum in ipsa materia quae aequaliter semper se non subiicit, idem in natura est, seruat enim constantiam cum hominem: aut quiduis format quantum ad eius speciei formam attinuit integrum, at cum monstruose aliquid editur non naturae uicio: sed materiae aut latentis alicuius causae occurrente obuenisse credendum est, sed inter constantes causas habitusque potuit adiungi, nam quod ex habitu cuiusque fit id constans nec mutabile esse solet quandoquidem habitus nominat quod a diurnitate habendi in naturae similitudinem uertitur aut quamobrem quod immutari per se impossibile sit dixit Aristoteles εἰς τὸ εἶσιον καὶ ἄσπροσταν ταχόμεν ἐν ἡ κακῶς, sed fortassis illud spectauit Cicero, quod natura atque ars non tam in effectibus constantes quam in propria ratione esse intelliguntur unde & materiae imputantur si quid in natura arteue erratum inueniatur: habitus autem ex consuetudine quadam colligitur nec aliquid fortasse rationi tribuit ea porro quae non sunt constantia in ea diuidit quae perspicuae sunt & in ea quae latent, perspicuae sunt quae animi quolibet motu: uel appetitione uel iudicij ratione perficiuntur.

Latent autem quae fortunae subiacent, nam quia non ignorat animus in quam potissimum partem declinet necesse est nota esse quae ex uoluntate: uel animi iudicio fiunt, itaque quoniam demones: & insani nullam uoluntatem

Topicorum

luntatē habēt nedū mētis iudiciū certū nihil agere possūt quādoq̄dē bellicari ritu sensibus ferunt nō rōne q̄obré cū sit uolūtas cū rōe appetitio, ūde & a platone diffinit, *Βουλῆσις ἐστὶ μετὰ λόγου ὁρῶν ὀρεῖσι μετὰ λόγου κατὰ φύσιν* nō ē dubiū q̄n a demētis mēte sit aliēa, fortuna uero atq; casus semp̄ ignotus ē: cuius qdē natura æq̄ incerta eē phibet atq; ea q̄ ex ip̄is casib; fortunæq; fiūt, sed qd̄nā ē q̄ Cicero casū diffinit euentum causis latētibus effectum: num si adhuc lateret quibus causis solis defectus lunæue eueniret a fortuna casuue fieri dicerent cū ex cōstantibus cæli motibus rataq; rōne fieri intelligant? nullus hoc philosophus dici recte posse recipiet, enim uero tam plato q̄ aristoteles asserunt quæ uel rebus uita carentibus uel sine rōne uiuētibus animalibus accidūt

ciumq; tangunt: latent quæ subiectæ sunt fortunæ. Cum enim nihil sine causa fiat hoc ipsum est fortunæ euentus obscura causa: & latenter efficitur, etiam ut ea quæ fiunt partim sint ignorata partim uoluntaria, ignorata quæ necessitate effecta sunt uoluntarie: quæ consilio. Quæ autem fortuna uel ignorata uel uolūtaria. Nam iacere tælum uolūtatis est: ferire quæ uolueris fortunæ. Ex quo aries ille subiicitur in uestris actionibus. Si tælum manum fugit magis quam iecit. Cadunt etiam in ignorationem atque in imprudentiā perturbationes animi quāquā sunt uoluntariæ: obiurgatiōe & admonitione enim deiiciuntur: tamen habent tātos motus ut ea quæ uoluntaria sunt aut necessaria interdum aut certe ignorata uideantur. Toto igitur loco causarum explicato ex earum differentia in magnis quidem causis uel oratorum uel philosophorum magna argumentorum suppetit copia. In uestris autem si non uberior at fortasse subulior, priuata enim iudicia maximarum quidem rerū

non ex natura uel arte omnia casu facta dici, q̄ uero hoībus accidunt uel fauentia negociis eorū uel aduersātia fortuita: & ex fortunæ arbitrio deputari, itaq; id a cicerone ita dictum crediderim quia nō de hac re sibi fuit disputandum: sed utpote ad trebatiū scribente paulo minus argute id esse cōsulto ab eo positū: & cum omnia quæ certis de causis fiāt: iā manifesto deprehēsa uideantur nec amplius q̄q̄ latitare: qd̄ intelligi queat uideat, casus at & fortuna nulla oīo rōne fieri itelligi possint: ita casū diffinisse unde & latenter efficit dicit non dixit quæ nos lateret: ut eius rei eā eē naturā ostēderet ut lateret: et ut ea quæ fiūt partim sint ignorata partim uoluntaria, ignorata quæ necessitate effecta sūt, uo

luntaria quæ cōsilio, quæ aut fortuna uel ignorata uel uoluntaria, his addit aliā cāp̄ partitionem, ait autē alias cās eē uolūtarias alias ignoratas uolūtarias eas quæcūq; ex iudicio animi ueniūt, ignoratas ī quibus necessitas do/ natur, i. in quibus aut oīno nolumus aut ne si uelimus qdem aliter possimus efficere: ut in natura atque casu necessitate si quidē naturæ grauiā deorsum ferunt: & leuiā sursum, necessitate itē factū dicimus: ut aliquis ignorans qui iacto trās parietē lapide p̄tereūtē hoīem peremerit nō quo aliter fieri sed q̄ nisi iacto lapide feriri nō potuerit: uolūtate uero a fortuitis euentibus uno exemplo aptissime seiūxit: ueluti si tælū iaciētes ferire quēpiam nolumus iacere ex uolūtatis nasci arbitrio, idcirco, n. iecimus: q̄a uoluimus, ignoramus aut quē simus p̄cussuri, neq; iecimus q̄a p̄cutere uoluerimus, si enī nō ignorasset nō p̄cussisset, ex quo inqt aries ille subiicit i uestris actionibus si tælum manum fugit magisq; iecit testudo a ueteribus contexebatur quæ ne exureretur iacto igne coriis uel cili/ cius centonibusq; uestiebat hæc intrinsecus accipiebat trabē q̄ adunco p̄figebat ferro, cui falx nomē fuit qd̄ icur uū more falcis eēt: ut e muro lapides extraheret aut certe caput ip̄ius uestiebat ferro appellabatq; aries; uel qd̄ durissimā frontē hēret qua subuertebat muros: uel qd̄ more arietis retro cedebat: ut cū impetu uehementius feriret, hoc ergo dicit ex quo aries ille subiicit, i. accusantem more arietis ex pugnatione adhibet cū defēdit hoc mō q̄ p̄cussisset: ut dicat tælū manum fugit quo tæli missi ip̄rudentiā ostēdamus nec cōsulto iactū fuisse ostēdemus: ita q̄ si qs accuset cædis aliquādo hac solet euadere defēsiōne, de p̄turbatiōibus aut aiōq; dubitari pōt: ut cū uoluntariæ sint an necessitate uel ignoratiōe obuēniāt, peccata enim oīo uolūtaria esse intelligunt, sed cōfuso obscura toq; plarūq; iudicio cæci peccata uidemur icurrere hinc euenit: ut nō inter uolūtarias: sed iter ignoratas uel necessarias cās animi p̄turbatio esse uideat, tantū enī plerūq; animus p̄turbat: ut a rōne oīo discedat ac cōsulentū recte admonitiōes aiō cernere non queat, oīs enī animi p̄turbatio iudiciū rationēq; subuertit: quāobré quicq; ex eis obuenerit uiolenta uidetur necessitate potiusq; libera ex uoluntate descendere. Toto igitur loco causarum explicato ex earum differentia in magnis quidē causis uel oratorum uel philosophorum magna argumentorum suppetit copia diuisio causarum loco atq; per ordinem suis partibus distributo de loci eiufdem facultate quibusq; huberius: & quibus angustius accōmodetur: uti mos est suus cicero edisserit primum enim i/ quit oratoribus: & philosophis quorum disputationes largius effundunt multa ex causarum loco copia suppetitur, nam cum de qualibet re quæritur eius causæ a philosophis iuestigari solēt quibus propositis sequitur quod concludendum est: & oratores ad suspicionem mouendam amouendamue factorum causas requirunt inde quoniam ad trebatiū scribit cicero: hunc quoq; locum iuriconsultorum responsionibus accōmodatū esse ostendit in quibus maxime eorum apparet prudentia, priuatarum si quidem quæstiones causarū in iurisc/ consultorū prudentia maxime uersant: & in quibus bonæ fidei iudicia necuntur, in his enim quis fuerit cōtra hentium animus quæri solet, cognosci autem animus qui poterit nisi præcedentibus causis? in his igitur iudiciis in quibus additur: ut ex bona fide iudicent hoc est ubi iudices dantur non ut se uero iure inter litigantes stipulationes stringant: sed bonam fidem quærant plurimum causarum usus facit in quibus etiam additur: ut inter bonos bene agi oportet considerantur mores: inquirūtur consilia statuiturq; quibus quicq; de causis adm/

nistrandum sit, item in rei uxoriæ iudicio carum huberrimus est capus ueluti cum post diuortium de dote lis nascitur dos enim licet matrimonio constare in bonis uiri sit in uxoris non iure: & post diuortium uideri potest, dos enim iterdum his conditionibus dari solebat: ut si iter uir uxoremque diuortium contigisset: quod melius æquusque esset, apud uirum relinqueretur reliquum dotis uxori restituere in quo iudicio non tantum boni natura spectari solet uerum etiam comparatio bonorum: ut non tam quod æquum bonum: sed quod æquius meliusque est nobis sequendum sit, quod omnia ex precedentibus causis uestigari soleat, nam si uiri culpa diuortium factum est æquus meliusque est apud uirum nihil manere si a mulieris æquus meliusque est sextam parte retineri, in hisque omnibus paratissimi esse iuriscōsulti debent, quo fit ut treba, quoque ad hæc hortetur intelligenda, multa enim inquit sunt que horum operam expectant, si quidem illi dolum malum illi bonam fidem illi æquum bonum, illi etiam quod socius socio prestare debeat ex causis precedentibus diuindicant, is quoque qui gerendum cuiusque sponte susceperit negotium: & is qui mandauerit ei cui mandauerit suorum actiones negotiorum causas iudicat quod uir uxori quod uxor uiro debeat, hæc omnia causas cognitione iudicari recte queunt, omnia namque quæ quisque alteri prestare debet causas habere uel eorum tractandis iudicandisque negotiis causæ sunt cur potius hoc quam illud iudicet faciendum, quocirca recte conclusit diligenter cognitis argumentorum locis non tantum oratoribus & philosophis: sed et iuriscōsultis argumentorum copiam non defutura. Cōiunctus huic causarum loco locus ille est qui efficitur ex causis: ut enim causa effectum indicat, sic quod effectum est quæ fuerit causa demonstrat hic locus suppeditare solet oratoribus: & poetis sæpe etiam philosophis: sed his qui ornate & copiose loqui possunt mirabilem copiam dicendi cum denunciant quid ex quaque re sit futurum, Causarum enim cognitio cognitionem euentorum facit, Reliquus est comparisonis locus cuius genus & exemplum supra positum est: ut cæterorum nunc explicanda tractatio est, Comparantur igitur ea quæ aut maiora aut minora aut paria dicuntur in quibus spectantur hæc numerus species uis quædam etiam ad res aliquas affectio, Numero si comparantur plura bona ut paucioribus bonis anteponantur pauciora mala: malis pluribus diuturna bona: breuioribus longæ: & late

efficit cōiunctionem: quod si causa alicuius est causa: ut esse oportet non alterius nisi sui effectus est causa: iure igitur ab effectis locus causarum loco cōiunctus dicitur est: & cum causæ multam argumentorum copiam suggerant: effectus quoque idem facere necesse est: hic locus licet philosophis suppeditare magnam argumentorum possit copiam quippe quod non tantum a causis effectus demonstrant: sed etiam ex effectu causam probant nec id tantum physici uerum etiam aliquando mathematici quoque scientia in demonstratione tota uersatur: oratoribus tamen & poetis qui copiose loqui possunt uim argumentorum maximam suggerunt, oratoribus quidem uelut ipse Cicero: ut exempli gratia aliquid subiiciamus: per flacco, sui cuique ciuitati religio læli est nostra nobis stantibus hierosolymis paccatisque iudæis: tamen istorum religio sacrorum a splendore huius imperii grauitate nominis nostri maiorum institutis abhorrebat: nunc uero hoc magis: quod illa gens quid de imperio nostro sentiret ostendit armis que caradiis immortalibus esset docuit quod est uincta quod est capta quod seruata ex effectu: & enim causam probat non esse caram diis immortalibus cum hæc obuenerint: quæ res in leuissimis: & aliquando depræhenditur: ut idem pro balbo: erat accusatoris interpretatio indigna responsione qui ita dicebat comiter esse communiter quasi uero priscum aliquod aut isolum uerbum interpretaretur comes: benigni: faciles suauis homines esse dicuntur qui erranti comiter monstrant uiam benigne non grauate: communiter quidem certe non cōuenit cur enim indignum fuisse cui responderet ostendit ex rei leuitate: & ex eo effectu hominis annotauit imbecillitatem: poetis uero ut uno sim lucretii contentus exemplo: qui ex multis effectibus ingentem pestem athenienses inuasisse ita ostendit, Principio caput incensum seruore gerebant: Et duplices oculos suffusa luce rubentes, Sudabant etiam fauces intrinsecus atræ, Sanguine uisceribus uocis uia septa coibat: Atque animi in terpres manabat lingua cruore: Debilitata malis: motu grauis aspera tactu, Inde ubi per fauces pectus cō-

Topicorum

plerat & ipsum: Morbida uis in cor mœstum confluxerat ægris: Omnia tum uero cum uitæ claustra lababant: Spiritus ore foras tætrum uoluebat odorem: Rancida quæ perolent proiecta cadauera rictu: Atq; animi prorsum uires ac totius omne: Languebat corpus lethi iam limine in ipso: Et deniq; totus locus ille ubi quæta ea fuerit uis morbi ex effectu ipso dephendit: sed apud oratores & poetas infinita sunt alia quæ unuq; sibi exëpla poterit inuenire qd ex qua re sit futuruz: id. n. est ex causa effectu p. bare cuius rei apud oratores & poetas exëpla sunt innumerabilia & repta facillima. Reliquus est cõparatiõis locus cuius genus & exëplū supra positū est ut cætero rū nūc explicāda tractatio est: ois cõparatio duplex est: aut enim æqualia sibimet comparant aut inæqualia: oium

peruagata angustis. Ex quibus plura bona propagētur quæq; plures imitentur & faciant. Specie autem comparantur ut anteponantur quæ propter se expetenda sunt his quæ propter aliud: & ut inata atq; insita assumptis & aduenticiis. integra contaminatis. iocunda minus iocundis. honesta ipsiis etiā utilibus. procliuia laboriosis. necessaria nō necessariis. sua alienis. rara uulgaribus: desiderabilia his quibus facile carere possis. perfecta inchoatis. tota partibus. ratione utentia rationis expertibus. uolūtaria necessariis. animata inanimatis naturalia non naturalibus. artificiosa non artificiosis. Vis autem in comparatione sic cernitur. efficiens causa grauior quam non efficiens. Quæ si ipsa contenta sunt meliora quam quæ egēt

itaq; cõparationū modos Cicero nūc psequit cū supra iuētio nis exëplū dūtaxat apposuerit: omnis igit cõparatio aut in numero constat aut in specie aut in ui aut in aliqua locata extrinsecus affectōe: nā quodcūq; cõferre uolumus aut numero cõparamus & in hoc aliud maius: aliud minus esse discernimus: aut speciē ipsam spectātes eā quæ alii cõparātes qd excellat iudicamus aut cõsideramus qd res quæq; possit efficere & inq̄tū eius possit p. gredi natura aut ex aliog; quodāmodo cõtinētia: & ex circūstātiū affectiōe rē quā alicui cõferi

mus ituemur: numero igit quæ cõparant si ex eodē sint genere plura paucioribus anteponunt: uelut si bona oia sint æq̄lia iure aliq; plura bona paucioribus anteponet. & hæc maxima ppositio est. plura bona paucioribus anteponunt. At si oia in cõtrario sint genere pauca pluribus plerūq; anteponunt: ut pauca mala pluribus malis: mala uero ipa bonis nullo mō cõferunt: nā cū se cõtrariis spectēt frōribus cõferri cõparatiq; nō queūt: est etiā in numero cõparatio in tps rōne: nā cū tps certis qbusdam iteruallis metiamur uelut horas dies mēses atq; annos: ex æq̄libus bonis ea magis eligēda sunt quæ diutius durāt: qd in numero positū eē facile itelligit a quo uis lōge etiā puagata angustis & coartatis in unū locū cõparatione præcellūt: nā quæ lōge lateq; puagata sunt ea in plurimas gētes regioneq; diffusa sunt q̄ plures facere & imitari queāt: species uero cõparant ac quæ sua quodāmodo pulchritudine merito cæteris anteferunt: meliora. n. sunt quæ ppter se q̄ ppter aliud expetunt. uelut salus quæ p se expetit medicina q̄ ppter salutē. q̄obrē salus medicinæ pstat: illa quoq; quæ inata sunt atq; insita assumptis & ad uēticiis meliora iudicant: ut inata moribus grauitas lōge excellit eā quæ p imitationē affectat. Integra cõtaminata: quæ. n. integra sūt spēm suā seruāt. quæ cõtaminata aut aliq; parte uiciata si qua eis spēs inerat amiserūt. Iocunda minus iocundis meliora cõmunis oium aialiū natura diiudicat: honesta utilibus sapiētes anteponunt: procliuia laboriosis: ois. n. ad eūdē finē facile potiusq; laboriose cupit tēdere: necessaria nō necessariis partim præferri partī etiā postponi debēt. qd tacuit Cicero: necessaria q̄p pferunt his nō necessariis quæ nō boni rōne: sed uoluptatis appetitiōe q̄runt. ueluti p luxuriā cõparata sapiēs nullus iudicabit eē meliora his quæ naturæ expleāt idigentiā: quædā uero sūt q̄ ipa specie boni cū nō necessaria sint meliora sūt necessariis. nā uiuere necessariū est & sine eo cõsistere aial nō pōt: bene uiuere at nō necessariū: melius tamē est excellētiusq; unicuiq; bene uiuere q̄ uiuere rātū. hoc. n. rax̄ etiā iter hoies est & ad naturā diuinā pxime accedit: illud aut aiantibus etiā brutis cōe nobis ē. sua alienis quæ post mortē & nos comitant q̄ quæ relinquunt uel quæ ad nos magis attinēt q̄ quæ ad alios debēt eē cæriora. Rara uulgaribus ut bene uiuere q̄ uiuere: honestatē q̄ utilitatē seq; rōni q̄ appetitiōi obtēperare. Cū bona fama paucas opes q̄ igētes cū ifama expetere: desiderabilia his qbus facile possis carere: ueluti si qs. capillū alicui at tūdeat facilius pati id q̄ at q̄ ut oculo careat aut manu. pfecta inchoatis: ut pfectū iā opus illo qd fieri iā incipiat: tota partibus: qd. n. totū eē id est integrū: qd uero pars totius iperfectū: totū aut impfecto antecedere nemo dubitat. Rōne utētia rōis exptibus nullus meliora eē ambigit: uolūtaria quoq; necessariis anteponunt: siq; dē quæ uolūtaria sūt libera sūt quæ necessaria seruitutē iferūt: aiata inaiatis quæ aiām habēt excellūt ea quæ carēt aia idq; nulli dubiū est si naturā aspicias rei nō appetitiōne tuā spectes: nā tūc aux̄ & argētū dices pcellere. oē aial nedū aliqd etiā pusillū naturalia nō naturalibus & artificiosa inartificiosis qa hic gradus in natura est ut eam pferas arti: artē aut iertix: ars. n. naturā imitat. qq; d. n. in natura pulchri est ars cupit imitari. Vis aut in cõparatiōe sic cernit. efficiēs cā grauior q̄ nō efficiēs. in quo uis cõsistat nūc cõsiderat: primū igit qd unaq; res pōt id eius rectissime uis pōt dici: efficiens igit cā grauiorē uim hēt q̄ ea quæ nihil efficit. uelut artifex melior q̄ materia. illa q̄p stolidā est atq; imota nec aliqd efficiēs nisi formā ab artifice. i. ab efficiēte cā suscepit quæ ipa. cõteta sūt meliora q̄ quæ egent aliis. in aliena. n. manu posita facile elabunt ueluti oium optimus deus est q̄ nullo indiget: ipō aut aial & quæ in nra potestate sūt meliora q̄ quæ nō sūt ut uirtus q̄ diuitiæ: uirtus in nra ptate est. diuitiæq; domina ē fortuna. & naturalibus scia pcellit: naturales. n. ab aliis ad nos fluxere. scia in nobis ē quā nobis ipi cõparauimus. stabilia incertis quæ eripi possūt inferiora his oia q̄ eripi nulla ui possūt: quæ si tamē bona sūt nullus dubitat eē meliora: affectiō aut ad res aliq; est huius de affectiōe ultima restat tractatio: principū cõmoda maiora q̄ reliquog;. maiora sunt principū cõmoda q̄ eog; qui aliquā rēpu. gubernēt: aut q̄ priuataq; psonaq; comparant. n. hæc sibi hoc est affecta sunt

eodem modo quæ iocundiora pluribus quæ clariora iter multos quæ a pluribus comprobata & quæ optimus quisque laudauit meliora ducuntur. & licet quod a pluribus probatur supra in ea comparationis parte posuerit in qua fiebat secundum numerum comparatio: nil tamen impedit eandem rem diuersa consideratione diuersis subiici locis: atque ut hæc in comparatione meliora sic deteriora quæ his sunt contraria: dictis igitur omnibus meliorum locis his oppositi quæ deteriora sunt continerentur: itaque eos unicuique cognoscere facile est, parium uero nulla est discretio: neque enim quod par est aut excedere aut summi potest: & quæ equalia sunt uel numero uel specie uel ui uel affectione sunt paria: exemplum uero quod subiicit Cicero ut trebatius blandiret est positum ut oratoriarum facultates cum iuris peritorum laude coniungat hoc modo:

si consilio iuuare ciues quod iuris peritorum est & auxilio quod oratorum æqua in laude ponendum est paris gloria esse debet & hi qui consulunt iuris periti iuris & qui defendunt hoc est oratores atque quod primum est, consilio iuuare ciues & auxilio æque in laude ponendum est: quod sequitur igitur hoc est & qui consulunt & qui defendunt pari in gloria esse debet. & est hæc probatio ab antecedenti supra ut si dicas si dies est lux est atque dies est lux igitur est, ita dictum a Cicero si consilio & auxilio ciues iuuare æqua in laude ponitur paris laudis oratores & iuris peritos esse oportet atque in pari sunt laude qui consulunt & auxiliium præstant. id enim antecedebat, consequens est ut paris sint laudis iuris consulti & oratores. Hæc ergo argumentatio quæ dicitur artis expertis in testimonio posita est: testimonium autem nunc dicimus omne quod ab aliquo re externa sumitur ad faciendam fidem: expositis artificialibus eam artificiales locos tractaturus est: extrinsecus itaque positum argumenti locum quem Cicero artis expertem uocat in testimonio positum esse asserit: sed dubium uideri potest quid hic locus differat a superioribus quæ affecta appellauit: nam sicut affecta ad se referuntur: ita testimonia ad ea quoque testimonia sunt referuntur: quæ obrem cur aut ea quæ affecta dicta sunt non extrinsecus appellantur: aut quæ nunc extrinsecus non inter affecta ponerentur quæri potest

aliis quæ in nostra quam quæ in aliorum potestate sunt stabilia in certis quæ eripi non possunt his quæ eripi possunt. Affectio autem ad res reliquas est huiusmodi principium comoda maiora quam reliquorum: Itaque quæ iocundiora quæ pluribus probata: quæ ab optimo quoque laudata. Atque ut hæc in incomparatione meliora sic deteriora quæ his sunt contraria. Parium autem comparatio nec relationem habet nec submissionem. est enim æqualis. Multa autem sunt quæ æqualitate ipsa comparentur quæ ita fere concluduntur. Si consilio iuuare ciues & auxilio æqua in laude ponendum est pari gloria debet esse hi qui consulunt: & hi qui defendunt. at quod primum est. quod sequitur igitur. Igitur perfecta est omnis argumentorum inueniendorum præceptio ut cum profectus sis a diffinitione a partitione a notatione a coniugatis a genere a forma a similitudine a differentia a contrariis ab adiunctis a consequentibus ab antecedentibus a repugnantibus a causis ab effectis a comparatione maiorum minorum parium nulla præterea sedes argumenti quaerenda sit. Sed quoniam ita a principio diuisimus ut alios locos dicere mus in eo ipso de quo ambigitur hærare de quibus satis est dictum alios assumi extrinsecus de his pauca dicamus. & si ea nihil omnino ad uestras disputationes pertinent: sed tamen totam rem perficiamus quandoquidem cepimus. Neque enim tu is es quem nihil nisi ius civile delectet: & quoniam ad te hæc ita scribuntur ut etiam in aliorum manus sint uentura detur opera: ut quam plurimum his quos recta studia delectant prædesse possimus: Hæc argumentatio quæ dicitur artis expertis in testimonio posita est. Testimonium autem nunc dicimus omne quod ab aliqua re externa sumitur ad faciendam fidem Persona autem non qualiscumque testimonium pondus habet. ad faciendam fidem autoritas quaeritur: sed autoritatem aut natura aut tempus affert. Naturæ autoritas in uirtute uesti maxime. In tempore autem multa sunt quæ

tuit cum præsertim ea quæ adiuncta esse negotio supra dixerimus tueluti quoddam testimonium sæpe rebus afferat cum ex eorum quæ præcesserunt uel consequuta sunt signis quod gestum sit considerari soleat quoque communis illa solutio est quæ ex affectis argumenta ab oratore inueniunt eiusque opera atque industria nascuntur. ea autem quæ extrinsecus posita sunt rei tantum testimonium præbent: nec ab oratore inueniuntur: sed eis orator utitur inuenit & paratis: quæ enim a genere uel specie uel a cæteris affectis argumenta dicuntur ab ipso oratore comparantur credunturque quodammodo: testimonia autem sibi ipse non efficit: sed ad causas paratis utitur: quo fit ut argumenta ex affectis in causa statim atque ex tempore nascantur: ea uero quæ in testimoniis posita sunt rem præcurrentiam uel negotio posterius præstet adiuncta ab oratore coniectura colliguntur: testimonia uero non in coniecturis suspicionibus uel: sed rei iam factæ narratione consistunt: dicit enim a se uocari testimonium quod ab aliqua externa re sumitur. Persona autem non qualiscumque est testimonium pondus habet: ad faciendam fidem autoritas quaeritur: quoniam locum artis expertem in testimonio positum esse dixit: in testimoniis uero personarum fidem suam autoritas quaeritur necessarium fuit quibus rebus autoritas fieri soleat expediret & cætera quidam clarissime atque apertissime dicta sunt: sed quod autoritatem in naturam tempusque diuisit quodque in tempore ingenium opes fortuna arte uel usum necessitate concursione etiam nonnunquam rebus fortuitarum locauit quaeri potest. quid enim attinet ad tempus ingenium: quid ars: quid usus. nam ætas atque opes & fortuitarum rebus concursio tempori recte subiiciuntur: quoniam unum quodque horum uariis temporibus uicibus permutat. Ingenium uero potius naturæ attribui debere uidebitur. quod si uelimus proprie distribuere artem uidemur & usum tertium quiddam constituere quod neque tempori neque naturæ subiiciatur: licet

uirtus quoque ipsa quam Marcus Tullius in naturae ratione constituit quibusdam non tam naturalis quam tum doctrina tum recta uiuendi institutione uideatur comparata: est ergo haec diuisio ita intelligenda: quod omnis autoritas aut ex magnis atque excellentibus rebus & natura optimis uenit: aut his quae infra naturam sunt fide non ex naturae qualitate: sed ex uulgo sensus opinionibus capit: & maximas excellentesque res in natura constituit, quae semper: ut ipse Cicero multis in locis dedit: boni est appetens: at quae posteriora sunt sub tempore posuit: quoniam omnia temporis subiecta principalis boni status non retinet uirtus quidem: quoniam firmos iam habitus boni habet ad uitium flexi non potest, quod si possit non uirtus: sed uirtutis fuit simulacrum: ingenium autem & opes & fortuna & ars: ususque saepe inuertuntur: nam quicquid horum fuerit a uirtute seiuictum ueracem uirtutis dignitatem amittit: & de uirtute quidem dicere distulit: posteriori uero parte, in tempore positae autoritatis diuisit & euidentissimis patefecit exemplis: nam & ingenii fides adest atque ex eo praesto est autoritas plurima: eos quippe sapientius loqui homines credunt quoque ingenium uelox ad explicandum extrinsecum quod uis fuerit: opibusque praepollentes dignos fide renent: fortuna quoque & dignitate praclaros autoritatis quaedam maiestate dignissimos quibus credant existimant non recte fortassis: sed & iudicium in ne gociis & uitae existimatio opinione hominum maxime crescit quae quae mutari uix possunt ad eam cuncta orator dirigit eandemque sibi tractanda regendamque proponet quandoque & quae iudicaturus est & existimatis auditoris eam uidet esse persuasionem, ars praeterea atque usus etiam plurimum ualent: in utrisque, non fide notitia facit quae ex scientia experientiaque nascitur. Facit etiam necessitas fide quae tum a corporibus tum ab animis nascitur: necessitas quoque

afferunt auctoritatem ingenium opes aetas fortuna ars usus necessitas concursus etiam nonnunquam rerum fortuitarum, nam & ingeniosos & opulentos & aetatis spatium probatos dignos quibus credatur putant non recte fortasse: sed uulgi opinio mutari uix potest ad eamque omnia dirigunt & qui iudicant & qui existimant, qui enim rebus his quas dixi excellunt ipsa uirtute uidentur excellere. Sed reliquis quoque rebus quas modo enumeravi quaequam in his nulla spes uirtutis: est tamen interdum confirmatur fides si usus aut ars quaedam adhibetur. Magna enim est uis ad persuadendum scientiae aut usus, plerumque creditur his qui experti sunt: facit etiam necessitas fidem quae tum a corporibus tum ab animis nascitur, nam & uerberibus & tormentis ignis fatigati quae dicuntur ea uident ueritas ipsa dicere & quae perturbatiois animi dolore cupiditate iracundia metu quae necessitatis uim habent afferunt auctoritatem & fidem cuius generis etiam illa sunt ex quibus uerum non unquam iuenitur pueritia somnus imprudencia uinolentia insaniam, nam & parui saepe iudicauerunt aliquid quod praeineret ignorari & per somnum uinum insaniam multa saepe patefacta sunt. Multi etiam in res odiosas imprudentes inciderunt ut stagerio nuper accidit. Qui ea locutus est bonis uiris subauscultantibus pariete interpositis: quibus

quae inquit quae si quae latebat extorques auctoritati obnoxia est: haec tum a corporibus tum ab animis uenit: a corporibus quidem cum igni: ferro uerberibus quae uerum latet aperit: ab animis uero cum mens quaedam perturbatiois uel ignorantiae necessitate uerum dicere quodammodo compellit: confusa, nam mens nec quod dici nec quod taceri debeat satis distiguit: si quidem iracundia uel animi quaelibet perturbatio quod occultandum fuit non tenet, quae idcirco ad fidem faciendam habent auctoritatem quae simpliciter praedita sunt nec aliqua calliditate id placatum est quoniam etiam puerorum ignorantia uinolentia somniis quaedam saepe praeduxerunt in medium in quibus si iudicium ullum sit placatum utique non eent: saepe etiam homines praeter ullam animi praeturbationem imprudentes propria confessione se condemnauerunt: dum simpliciter cuncta effundunt quae sibi nocitura non aestimant: ut stagerio tunc euenisse dicit Cicero qui interposito pariete testibus audientibus ea imprudens confessus est quasi securus esset ne a quoque audiretur quibus uulgatis in iudiciumque prolatis capitis daturus interiret, huic simile quiddam de lacedaemonio paufania accepimus: nam ut thucydides scripsit: & aemilius probus scriptis testatur: Argilius quidam adolescens cum epistola paufania ad artabagum accepisset: eique in suspicionem uenisset aliquid in ea de se esse scriptum quod nemo eorum rediisset: qui super tali causa eodem missi erant: uincula laxauit epistolae signoque detracto cognouit si pertulisset sibi esse pereundum, erant in eadem epistola quae ad ea pertinebant quae inter regem paufaniamque conuenerant: has ille praefectis urbis tradidit: sed lacedaemonii ne huius quidem iudicio impulsus sunt ut paufaniam comprehenderent neque prius uim adhibendam putauerunt quam seipse iudicasset, itaque huic iudicio quid fieri uellent praeparerent, sanum si neptuni quod uiolari nefas putabant graeci: eo ille iudex confugit in ara confedit hanc iuxta locum fecerunt sub terra ex quo posset audiri si quis quid loqueretur cum Argilio huc uiri habitus boni ex praefectis quoque res arbitrato fieret quidam descenderunt: paufanias nihil tale cogitans sui securus ut Argilium in aram confugisse audiuit eo peruenit: quem cum supplicem in ara neptuni sedentem uideret quaerit quid causae sit tam repetini consilii huic ille quid ex litteris conperisset aperit tunc magis pauitans paufanias orare coepit ne nunciaret ne se meritum optime de illo perderet: quod si eam ueniam sibi dedisset tantisque implicatum rebus subleuasset magno ei praemio futurus, his rebus ab eius uerbo claudescente excipientibus satis cognitum putarunt in urbe eum comprehendi quo cum eent praefecti & paufanias placato Argilio: ut putabat lacedaemona reuertentes in itinere cum iam euenisset ut comprehenderetur ex uultu cuiusdam praefecti qui eum amoueri cupiebat insidias sibi fieri intellexit, itaque paucis ante gradibus qui sequebantur in aedem mineruae quae calchidicos uocabatur confugit hinc ne ullum pateret effugium statim qui secuti fuerant ualvas eius aedis obstruxerunt testumque sunt demoliti quo sub diuo celerius interiret: sic paufanias magnam belli gloriam turpi morte maculauit: nam cum semianimis exide de templo elatus eent confestim

animam efflauit cui mortuū corpus eum eodem nōnulli dicerent inferri oportere quo hī qui ad supplicium essent dati dupliciuit pluribus & pcul ab eo loco ifoderūt quo erat mortuus ide postorius delphici apollinis responso erutus eodē in loco sepultus ē ubi uitā posuerat atq; hæc qdē i ignorātia i necessitate cōstitutata eē dicit Cicero: nā id qd q̄s nescit uix pōt euitare: idq; uidef ipa p̄pmodū referre ueritas qd illi ferūt cōcurfio etiā fortuitaq; rex fī dē facit quæ licet aliquādo falsa significat tamē tātā hēt uim ut plarūq; p uero hēaf. Concurfio quoq; fortuitaq; rex fidē facit cū cā: aut p̄inde ac si uere ageret aut diceret aliqd ita rōnibus cōuicif ut nullo mō fallū uideat qd refutari plarūq; uix pōt. uelut de palamede narraf a græcis: obrutus. n. faxis q; ab ulyffe p̄ditiōis totius exercitus fuerit ifimulatus cōperts i sinu iterfecti lris fallis q̄si a Priamo ad palamedem missis: fuerit aut manū imitata phrygiā ulyfes & pōdus Priamū milisse auri illæ lra testabāf: quo cōperto fides scā p̄ditiōis ē. in hoc etiā genere inqt Cicero ē qd uulgo ab oibus credit & multitudinis ipe ritæ fama celebrat. Quæ aut uirtute fidē faciūt ea bipartita sūt ex qbus alteq; natura ualet alteq; idustria ea inqt quæ uirtute extrifecus uim nobis argumētore supeditāt bifarie diuidūt: quorū alteq; natura: alteq; idustria fidē faciūt: & utq; aut ex reb; diuinis aut ex hoibus nobis pbādi aut refellēdi uī argumētore supeditāt natura qdē diuina sūt testifimōia ut oracula quæ quoniā deore continere credunt ofonē sine ulla extrifecus adhibita idustria fidē solēt facere: & quoniā i dei sūt uolūtate nec ab ullo depēdēt: fieri natura Cicero dixit: illa aut q̄si secūdaria fidē facerēt idustria qdā uim hre ptulit: huius inqt opis & idustriæ primū est mūdus: ut si i mūdū dicas ea fieri solere ut eclipses qd in castris maxime solēt accidere ne terra tur aliquādo ipepita multitudo ut dicat hæc mūdi ea natura ē ut hæc ferat: nec ob id timēdū qd q̄ ordinē hūc eē ut q̄ ex q̄tuor elemētis cōponat̄ itereat ornatūq; eē ut rex uiciffitudines fiāt: deide cū ita pbamus eē: quoniā ex auiū uolatu auspiciū & cantu auguriū captatū itellectūq; lit deide aeris sonitus ut armore nōnunq̄ crepitu futura bella idicarūt & ardore unde futura mōstrent incēdia aut igentes æstus futuros: portētis quoq; in terra idicant aliqua ut in historiis plarūq; legif, ex itestinis quoq; uictimag; haruspices futura diuināt præsentia hoc est fauētia iuēta sunt rebus de qbus quærit: a dormiētibus quoq; uisio nibus & ifomniis multa sūt per somniore cōiectores sæpe p̄dicta præfertim cū ea sūt ut oracula uideri possint. In hoie aut multū testimoniū uirtutis præbet opinio: ut nō tantū qui eā habeāt: sed qui habere uideantur multū fidei præstēt: sed quoniā duplex est uirtus altera quæ itelligētiæ tota tributa est: altera quæ i moribus & bene uiedī uia cōstitutata recte ita distribuit iquies quos igenio quos studio quos doctrina p̄ditos uident: ut his uerbis uirtus ea quæ itellectū pficif itelligat. Inde subiūgit quoreq; uitā constantē & pbatā ut moralē uirtutē ostendat cuiusmodi fuere plurimi uelut Cato Scipio Lælius. eius aut quæ nō tam in actiōne corporis q̄ animi cōsistit uirtutis exēpla postponit quales iquit fuere oratores philosophi poetæ & historici ex quore p̄ceptis aut quomodo cūq; scriptis alicuius rei petif autoritas cū dicimus. ita. n. eē cōuenit: nam hoc Cato faciebat hoc Scipio. & ita esse oportet: nā hoc Cicero scribit. hoc dixit Liuius. hoc Virgilius testatur est. illud Aristoteles rettulit: qd autē supra dixit Cicero naturæ autoritas in uirtute est maxima ita itelligēdū ut uis ea & natura quæ in uirtute est maxima. itelligat. Inde cū adiecit quæ aut uirtute fidē faciūt ea bipartita sūt ex qbus alteq; natura ualet alteq; idustria ita dixit p̄inde ac si dixisset uis rex oium duplex est: altera quidē ad deū attinēs quæ natura fieri uoco. altera ad hoies. quæ ad hoies rursum uirtus p̄prio noie appellata duplex ut altera in parte itellectiua aiæ altera in moribus cōstitutata fidē faciat. itaq; nihil est quod sibi cōtrariū uideri possit licet uerbi similitudine minus fortassis aperte fuerit enūciatū. Expositis oibus argumētandi locis illud primū itelligēdū est nec ullā esse disputatiōē in qua nō aliquis locus icurrat quod post paulum ipse ostēdet & qbus quiq; loci quæstionibus accōmodent explicabit.

Topicorum

Quæstionū duo sunt genera alterꝫ infinitū definitū alterꝫ: cū e quibus locis dīa argumētationū genera erui possent ostēdū sit & nihil argumētatiōe cōprobet nisi qđ dubiū uideri potuit recte Cicero cuiusmodi ea sint de qđ qđri possit de qđ dicēdū eē uidebat iā expositurus ē. qđnū inqđ duo sūt genera definitū alterꝫ qđ hypotesin græci. nos cām. infinitū qđ thesim illi appellāt nos ppositū possumus noiare. cā a certis psonis tpibꝫ locis actōibus negociis cernit aut i oibꝫ aut i plæriscꝫ eorꝫ. qđobrē hāc solā rhetorices materiā aliqđ eē crediderūt quā opinionē licet primū Cicero i hermagorā tenuerit & ifinitā qđnē nihil ad oratorē ptinere dixerit hic tamē sicut & alibi licet ēt uidere eādē Cicero dānauit opinionē. etenī res certas definitasqꝫ fere oēs p uniuersales pbat orator. ppositū aut

primū itelligēdū est nec ullā eē disputationē in quā nō aliqꝫ locus icurrat nec fere oēs locos icidere in oēm quæstionē & qbusdā quæstionibus alios: qbusdā alios esse aptiores locos. Quæstionū duo sunt genera alterꝫ infinitū alterꝫ definitū est quod hypotesin græci nos cām: infinitū quod thesim illi appellant nos ppositū possumus noiare. Causa certis psonis tpibus: locis actionibus negociis cernit aut in oibus aut in plæriscꝫ eorꝫ: ppositū aut in aliqꝫ eorꝫ aut in pluribus: nec tamē in maximis. Itaqꝫ ppositum pars causæ est. Sed oīs quæstio eorꝫ aliqua de re est qbus causæ cōtinent aut una: aut pluribus aut nōnunqꝫ oibus. quæstionū aut quacūqꝫ de re sint duo sunt genera: unum cognitionis: alterꝫ actionis. Cognitionis sunt hæ quæ est finis sciētia: Vt si quærat a natura ne ius pfectū sit an ab aliqua quasi cōditiōe hoīum & pactione. Actionis aut huiusmodi exempla sunt. Sit ne sapiētis ad rēpu. accedere. Cognitionis quæstiones tripartitæ sunt aut sit nec ne aut qđ sit: aut quale sit quærit.

i aliquo eorꝫ nō tātum maximis Cicero thesim ppositū uocat alii qđnes uniuersales ciuiles alii qđnes philosopho cōueniētes atheus ēt ptē causæ cū Cicero uocat. cū igit finita sint ex cōplexu rēꝫ personarꝫ tēporꝫ ceterorꝫqꝫ hæ hypotheses a græcis dicunt causæ a nris. i his oīs qđstio uidet circa res psonasqꝫ consistere. amplior semp ē ifinita. idē. n. ut multū existimāt finita descēdit. & ut illi uolūt ifinita est ut an ducēda uxor finita an Catoni ducenda. alii putāt eas theses aliquādo nominari qđ psonis causisqꝫ cōtinent alī tantūmō ppositis ut cā sit cū orestes accusat thesim an iure sit accusatus uel an recte sit absolutus hi thesim a cā sic distinguūt ut illa sit spectatiuæ ptis hæc actiue. illic. n. ueritatis rātū grā dispu

*dispositio in
sunt qđna*

tari hic negociū agi. hoc igit dicit Cicero ppositū. i. ifinitā qđnē i aliquo eorꝫ eē qđ in cā sunt. ptē. n. causæ eē uult ut diximus aut pluribus ut dictū ē posse fieri nec tamē i maximis sigdē id qđ maximū est i certis psonis ipōꝫ negociō ē hypotesin appellamus adūcti porro oīs qđstio qđ de aliqđ re nascit ē eorꝫ qđ causæ cōtinent aut una aut pluribus aut nōnunqꝫ oibus. hoc ē eiusmodi ē cā ut p oēs decurrat qđnes qđ de ea re nascunt de qđ qđstio ē pinde ac mēbra qđā e toto corpore diffusa ut sit res ipa corpus de alia multifarie qđri possit qđnū porro qđ de qđcūqꝫ re sūt duo inqđ sūt genera. hoc. n. genus qđnis qđ de qđcūqꝫ re dī scia & actione distiguit. nā aut ipa cognitio rei sciaqꝫ perqrit ut uirtus suā ne ppter dignitatē an ppter fructus aliquos expetat: & an puidētia mūdus regat: aut agēdi consiliū exqrit ut sit ne sapiētī capessēda res publica: aut sit ne boni uiri manus cū hoste cōserere. Cognitionis. qđnes tripartitæ sūt aut sit ne aut qđ sit aut qđ sit qđrit. oīs. n. res cū eādē hēat naturā ambigēdi de qđ qđri & disceptari pōt siue in ifinitis cōsultatiōibus disceptas siue i his causis qđ in ciuitate & i forēsi disceptatōe uersant aut ad cognoscēdi aut ad agēdi uim rōnēqꝫ referat necesse ē. nā aut ipa cognitio rei sciaqꝫ pquirīt ut si qđrat natura ne ius pfectū sit an ab aliqđ qđsi cōditiōe hoīum & pactione. aut agēdi aliqđ uel nō agēdi exqrit cōsiliū ut sit ne sapiētis ad rē publicā accedere cognitionis porro tres sūt modi cōiectura diffinitio. & ut ipē i lib. de oratore dicere formidat cōsecutio. nā qđ i re sit cōiectura qđrit ut illud sit ne i humano genere sapiētia. quā aut uim quæqꝫ res hēat diffinitio explicat ut si qđrat qđ sit sapiētia. cōsecutio aut tractat cū qcqꝫ qđ rē seq̄tur exqrit ut illud sit ne aliquādo mētiri boni uiri. Reddit rursus ad cōiecturā eāqꝫ in q̄tuor genera partit. nā aut qđ sit qđrit hoc mō. natura ne sit ius inter hoīes an opinionibus aut qđ sit origo cuiusqꝫ rei: ut qđ sit initiū legum: aut regꝫ. p. aut causæ tractatio: ut si qđrat cur doctissimi hoīes de maximis rebus dissentiat: aut de imutatiōe ut si disputet nū iterire uirtus i hoīe aut nū in uiciū possit cōuertī: diffinitioes aut sūt disceptatioes qđ diffinitioe generis uel formæ explicadæ sūt: ut cū qđrit sit ne ius qđ maxime parti sit utile: aut cū qđ cuiusqꝫ sit pprīū exqrit: ut ornate dicere pprīū ne sit oratoris an id ēt aliis pter eū possit: aut cū res distribuīt i ptes ut si qđrat quot sint genera regꝫ expetēdagꝫ aut sint ne tria corporis ai externaqꝫ rē rū qđ pitionē ostēdūt ut ipē uult aut cū qđ forma: & qđsi naturalis mora cuiusqꝫ sit describit: ut si qđrat auari spēs seditiosi gloriosi. cōsecutiōis aut duo prima qđnū genera ponunt: nā aut simplex est disceptatio ut si differat expetēda ne sit gloria: aut ex cōparatiōe laus an diuitiæ magis expetēdæ sint simpliciū tres sunt modi de expetēdis sugiēdisue rebus ut expetēdi ne honores sint nū fugienda paupras de æquo aut iniquo æquū ne sit ulcisci iniurias. de honesto & turpi ut hoc sit ne honestū gloria cuiuscūqꝫ cā mortē obtre. cōparatiōis aut duo sunt modi unus cū idēne sit an aliqđ iter sit quærit ut metuere: & uereri: rex & tyrannus: assentator & amicus. alterꝫ cū qđ præstet aliud alii quærit: ut illud optimine cuiusqꝫ sapientes an populari. laude ducatur atqꝫ eæ qđ dē disceptationes quæ ad cognitionē referunt sic fere describunt. Quæ uero referunt ad agēdum aut in officii disceptatione uersant. quo in genere qđ rectū faciēdūqꝫ sit quærit cui loco hoīs qđsi uiciorꝫ est silua subiecta: aut in aīorꝫ aliqđ pmonitōe aut gignēda aut sedāda tollēdaue tractant. huic generi subiectæ sūt hortatiōes obiurgatiōes cōsolatiōes miserationes oīsqꝫ ad oēm ai motū & ipsio & si ita res feret mitigatio. hæc sūt genera ac modi disputationū qbus Cicero de unaquaqꝫ re quæri dicit. Cognitionis qđnes tripartitæ sunt aut sit ne aut qđ sit aut quale sit quærit recte

cognitionis hæc sunt, possunt, n. omnia ignorari. Hæc prima coniectura, quæ facti q̄stio dicitur, unde quoniam facti aliq̄ habet cōtrouersia & cōiecturis causa firmat cōstitutio coniecturalis appellat. Secūdū diffinitione, quæ nois quæstio noiat: unde quia uis uocabuli diffiniēda est constitutio diffinitiuā nuncupat. Tertiū iuris & iniuriæ distinctione explicat. & hæc quæstio q̄litas appellat. Ac, n. quoniam q̄lis res sit quærit quia & de ui & de genere negotii cōtrouersia est cōstitutio oris generalis. nō, n. ex modo actionis ut superioribus duabus: sed ex re, i. negotio nomē ipositum est, hic, n. de negotii genere, i. q̄litate quærit iurene id an iniuria factū distinctione explicat. Cōiecturæ ratio in q̄tuor partes distributa est quæ una est cū quærit sit ne aliqd, altera unde ortū sit, tertia quæ id causa effecerit, quarta

horum primum coniectura, secūdum diffinitione, tertium iuris & iniuriæ distinctione explicatur, cōiecturæ ratio in quatuor partes distributa est. Quarum una est cum quæritur sit ne aliquid, altera unde ortum sit, tertia quæ id causa effecerit, quarta i qua de mutatione rei quæritur sit nec ne sit: & quid nam sit honestum & quid æquum re uera an hæc tantum in opinione sint. Vnde autem sit ortum ut cum quæritur natura an doctrina possit effici iustus. Causa autem efficiens sic quæritur quibus rebus eloquētia efficiatur. De commutatione sic possit ne eloquentia commutatione aliqua conuerti in infantia. Cum aut quid sit quærit notio explicāda est: & proprietates: & diuisio & partitio: hæc enim sunt diffinitioi attributa addit etia descriptio quā græci uocāt ὑποϋποφικιν. Notio sic quærit sit ne id æquū q̄d ei qui plus pōt utile est. Proprietas sic, i hoīem ne solū cadat an etia i beluas ægritudo. Diuisio et eodē pacto partitio sic. Tria ne genera bonorū sint: Descriptio q̄lis sit auarus q̄lis asentator cætera q̄ eiusdē generis in q̄bus natura & uita describitur:

ra in qua de mutatione rei quærit, in rhetoricis idē inqt ac facti q̄dē cōtrouersia in oia tēpora potest distribui, nam qd factum sit potest quæri hoc modo: occiditne aiacem ulysses, & quid fiat hoc modo: bono ne animo sint erga rēpu, fregellani, & qd futurū sit hoc modo, si carthaginē relinquemus incolumē nunqd sit in cōmodiā rēpu, puerturū: sed nō sūt sibi istæ diuisiones cōtrariæ, etenim quatuor ille partes i his tribus icluduntur ut paulo post exēplis apparebit illud in primis tenendū etiā nō oia hæc tēpora ad iudiciale gēus attinere posse, nemo enī accusat nisi quæ facta sūt. Sed anteq̄ ad Ciceronis uerba uenio sciēdū cōiecturā oēm aut de re aut de aīo eē: & utriusq̄ tria eē tēpora p̄teritū p̄sens & futurum: de re & generales quæstiones sunt & definitæ, de animo quæri nō potest nisi ubi p̄sona est, & de facto cōstat, ergo cum de re agit aut qd factum sit i dubium uenit: aut qd sit: aut qd futurū ut in generalibus an atomorū cōcurū mūdus sit effectus: an puidētia regat: aut sit aliquādo casurus q̄rū ad finitas attinet: an parricidiū cōmiserit orestes: an regnū affectet gracchus: an recte uerrē sit accusaturus & cecilius, q̄d aut dicit hic Cicero unde ortū sit nec minus p̄teriti t̄pis eē pōt utq̄ obrepit pestilētia an ira dei, an intēperie cæli: an corruptis aqs an noxio terræ halitu: & quæ causa sit quare ad Troiā qnquaḡta reges nauigauerit iureiurādo adacti an exēplo moti an gratificātes atridis, animi cōiectura nō dubiū quin in oia t̄pa cadat: ut qua mēte Cæsar i galliis certauerit: qua mēte pyrrhus fœdus petat, quomodo laturus sit Cæsar si Ptolemæus Pōpeium occiderit, quærit per cōiecturā quoq̄ de qualitate circa modum spēm numex: an sol maior q̄ terra: luna globosa: an plana: an acuta: unus mundus an plures, itē & extra naturales quæstiones maiusne bellū troianū: an pelopōneniū: qualis clypeus achillis an unus Hercules, in hac aut quæ accusatione & defensione cōstat unū est genus in quo quærit & de facto & de auctore sed ad Ciceronē iam redeo qui iquit sit nec ne sit ut qdnā sit honestū & qd æquū reuera, an hæc tantū in opinione sint ac in oia tēpora distribui potest nec minus, & quæ sequuntur, ut unicuiq̄ ituenti manifestū est & oia q̄lia sint cōiectura cōsequi poterimus, in rhetoricis, n. tēpus quod maxime quærit in iudiciis ostēdit, hic aut quasi in mēbra discerpit: & ut rebus oibus cōiectura occurrit explicat & licet illæ non minus ifinitæ q̄ finitæ eē possint quæstiones: hæc tamē in quatuor partes facta diuisio ad thesin hoc est ifinitā quæstionē potius attinet ut & i sequeutibus apparebit magis. Cū aut quid sit quærit notio explicāda & proprietates: & diuisio & partitio: hæc enim sunt diffinitioni attributa, addit & descriptio quā χαρκτηρα græci uocāt, sequit cōiecturā diffinitio, qui enim nō potest dicere nihil fecisse p̄ximū habebit ut dicat non id fecisse quod obiicit: diffinitio autē rei p̄positæ erit p̄pria dilucida & breuiter cōp̄rhēsa uerbis, enūciatio aut ipsa qua aliquid diffinit cōstat genere specie differentiā & aliquādo p̄prio, ut si diffinias hoīem, noto enim exēplo utar, genus est aīal, homo ip̄e q̄ diffinit spēs, rōnale differētia, risibile p̄priū uel pro p̄prio positū ut si dicas, homo est animal risibile uel homo est animal rōnale, alii alia addūt etiā differentiā mortale: & quoniam sæpe diffinimus, omitto enim oēs modos diffinitionū cum abunde eos supra tradiderimus, nūc attingere aut per genus & differentiā aut per genus & propriū quod maxime diffinitioni cōuenit aut diuidētes aut partiētes aut describētes & diffiniētes oibus his modis quære possumus per genus ut in eodē cōsidam exēplo an homo sit idē quod animal rationale mortale, per p̄priū an homo sit id qd animal risibile, per descriptionē an homo sit qui in cælū uerticē rotūdūq̄ caput geminis utriq̄ auribus attollēs sub collo humeros brachiaq̄ demittēs geminis ambulat pedibus & cætera in hūc modū, diuisione ut an illa rhetorica sit quæ diuidit in demonstratiuū deliberatiuū & iudiciale genus, partitione ut an rhetorica illa quæ partit in iuentionē dispositionē elocutionē memoriā & p̄nūciationē quæ quæstionū genera in ea etiā trāsferrī possūt quæ in causis uersant forēsibus: sed ne i hac re nimius existimer plura his nō adiciā, hoc ergo dicit Cicero cū qd sit quærit notio hoc est genus uel formæ explicāda est, etenim genere formæ & formis indiuidua notiora sunt.

Topicoꝝ

Cū autē q̄le sit q̄rit̄ q̄le qd sit aut simpliciter q̄rit̄ aut cōpate ē q̄litas de summo genere i finitāq̄ q̄stioē atq̄ ea qdē nō simplex: nā & q̄lis sit cuiusq̄ rei natura & q̄ forma q̄ritur an immortalis aīa an humana specie deus & de magnitudine ac numero quātus sol & an unus mundus q̄ oīa cōiectura qdē colligunt: q̄stioē tamē hēnt & in eo q̄lia sunt hęc in sua foris hoc ē deliberatiui genere tractari solent ut definite q̄stioēis exēplū demus si cæsar deliberet an britāniā ipugnet q̄ sit oceani natura: an britannia isula natum ignorabatur quātum pateret quo numero militum aggrediēda ut i cōsiliū ferēdum sit eidē q̄litati succedunt faciēda & nō faciēda appetēda uiranda q̄ i sua foris maxie cadunt nec sua foris tātum ueꝝ ēt i iudiciis sunt frequētia ac sola differentia q̄a i sua

Cum autem queritur quale quid sit aut simpliciter queritur aut comparate: Simpliciter expetēda ne sit gloria. Comparate præponēda ne sit diuitiis gloria. Simplicium tria genera sunt de expetendo fugiendoq̄: de æquo & de iniquo: de honesto & turpi. Comparationum autem duo: unum de eodem & alio: alterum de maiore & minore. De expetendo & fugiendo huiusmodi. Si expetendæ diuitiæ fugiēda paupertas. De æquo & iniquo, æquū ne sit ulcisci a quocumq̄ iniuriam acceperis. De honesto & turpi, honestum ne sit pro patria mori. Ex altero autē genere quod erat bipartitum unum est de eodem & alio quid iter sit inter amicū & assentatorē: inter regem & tyrannū. Alterū de maiore & minore, ut si quærat̄ eloquētia ne pluris aut iuris ciuiliis scientia. De cognitiōis quæstionibus hactenus. Actiones reliquæ sunt quarum duo genera unum ad officium: alteræ ad motū aī uel gignendum uel sedandū: planeue tollendū. Ad officium sic: ut cum queritur suscipiēdi ne sint liberi. Ad mouēdos aīos cum fiunt cohortationes ad defendendā remp. ad gloriā ad laudem quo ex genere sunt querelæ incitationes miserationesq̄ flebiles. Rursusq̄ oratio tum iracundiā restinguēs tum metum eripiens tum exultantem lætitiā comprimēs: tum ægritudinem abstergens. hęc cum i propositis quæstionibus genera sint. eadem in cās trāsferuntur. loci autē qui ad quasq̄ quæstiones accommodati sunt deinceps est uidendum. Oēs illi quidē ad plærasq̄: sed alii ad alias ut dixi aptiores. Ad cōiecturā igitur maxime apta quæ ex causis: quæ ex effectis: quæ ex coniunctis sumi possūt. Ad diffinitionē autē pertinet rō & sciētia

foris de futuris i iudiciis de factis agit. Item demonstratiue partis oīa sunt i hoc statu i quo factum ē cōstat q̄le sit factum q̄rit̄ lis oīs est aut de p̄mio aut de pœna aut de quantitate. hoc genus aut simplex aut cōpatū illic qd æquū hic qd æquū: aut qd æquissimū sit excutitur cum de pœna iudiciū est a parte eius qui cām dicit: aut defensio est criminis aut imminutio aut excusatio aut ut putant alii deprecatio, hęc absoluta appellat̄ cōstitutio, sed est alteræ defensionis genus i quo factū p se iprobabile assumptis extispecus auxiliis tuemur id genus assūptiua dicit̄ cā cum dicit̄ occisus est sed latro: excæcatus sed raptor. Itaq̄ iquit cicero, cum autem q̄ritur q̄le quid sit aut simpliciter q̄ritur aut cōparate simpliciter expetēda ne sit gloria, nulli enī rei cōpatur & qualitas q̄ritur nō an sit uel quid sit ut i eōiecturā aut diffinitionem cadit, sed q̄lis an sit eiusmodi ut a nobis sit expetēda. Cōpate p̄ponēda ne sit diuitiis gloria & hoc licet cōiectura cōsequi possumus tamē q̄litas q̄ritur enim uero cum q̄rimus an sit talis gloria ut sit p̄ponēda diuitiis de q̄litate q̄ritur & cōpate quæ diuitiis comparatur, diuidit exi-

de simplicia & ea q̄ cōpantur simplicia qdem ut de expetendo fugiendoq̄ q̄le id sit qd expetendum & q̄le qd fugiendū de æquo & iniquo q̄le sit qd æquum uocamus & q̄le qd iniquum noīamus: Idem de honesto turpiq̄ intelligendū. cōparationum autē duo sunt genera, unū de eodem & alio ut quid differāt inter se amicus & assentator rex & tyrānus, alteræ de maiore & minore, ut si q̄ratur nū plus utilitatis eloquētia an iuris ciuiliis scientia afferat, q̄ quoniā aliis cōferūtur cōpatiōi subiiciūtur, & licet hęc oīa cōiectura diffinitioneq̄ q̄lia sint colligamus, tamē quia nō an sint aut qd sint q̄rimus: sed q̄lia sint scire cupimus ut spectātū unicuiq̄ pot̄ eē manifestū q̄litati subiiciuntur. Actiones reliquæ sunt: quæq̄ duo genera unum ad officium alteræ ad motū aī uel gignendū uel sedandū planeue tollendū diuiserat supra cice. ita q̄stionū genera ut alia cognitiōis alia actionis eē diceret. Cognitiōis genera clarissime cōpræhēdit, & singula lucida diuisiōe nūc actiōis q̄stiones ita diuidit ut alterā ad officium alterā ad motum aī attrinet dicat ad officium si cū q̄ritur suscipiēdi ne sint liberi, & n. quoniā oīs uirtutis laus in actiōe cōsistit de uirtutibus uicisq̄ oīs q̄ officii ē q̄stio nascit̄, ad mouēdos aīos cohortatiōes ad rē pu. efferēdā, nā & actiōis sunt: & mouē aīos ut id faciāt oportet: ad uirtutē qdē attinēt, sed nō ut qd p̄priū uirtutis sit q̄ratur potius qd ex ea uirtutis actione eueniat, etenī uero laudē & gloriā consequimur q̄ uirtutes sunt p̄mia in quo genere sunt q̄relæ uelut de his q̄ p̄ditū eāt rēpubli. incitationes de eis q̄ rei publicæ p̄ futuræ sunt, miserationes si quid dāni sit uentura quibus rebus maxie prudēs & diserta dominat̄ oratio, itaq̄ licet i iūnitis q̄stioibus hęc q̄stionū qdā sint genera auditori: eadē tamen in cās trāsferūtur ubi negocii p̄sonæq̄ cā tractat̄ ut supra ostēdere nisi sumus. Loci autē ad q̄sque q̄stiones accommodati sūt, nunc q̄bus q̄stionibus loci quos supra abunde explicauimus accommodentur breuiter decurrit. Ad cōiecturā igitur maxime apta quæ ex causis q̄ ex effectis, nā aut cā effectū ut ignis sumo aut effectus cā ut fumus igne eē intelliguntur in coniectura, a coniunctis quoq̄ lo-

cus ut cū q̄ritur quid sit aut euenierit futurū sit cōiecturæ cōuenit etenī q̄ oibus locis coniecturæ excutitur ad diffinitionē p̄tinet. scia diffiniendi postq̄ qd sit scierimus. p̄ximū ē ut qd id sit itelligamus. id aut diffinitione col- ligemus de q̄ abunde tractatū supra. Atq; huic generi finitimū ē illud qd appellari de eodē & de altero diximus qd genus forma qdā diffinitionis ē. supra post eā q̄stionē quā diffinitione diximus explicari ostēdimus eā ēē q̄stio- nem q̄ ē cū q̄rit̄ q̄le quid sit eiusq; q̄stiois duas esse p̄tes. alterā qdē cū q̄s simpliciter. alterā cū cōparate q̄rit̄. cōpa- ratiois duas fecimus p̄tes: alterā cū de eodē & altero q̄rit̄: alterā cū q̄rit̄ de maiore & minore. de diffinitione igitur tractās imiscet etiā q̄litas unā dū taxat formā quā de eodem & altero diximus appellari. dicitq; eosdem locos cō-

ueniē hic formæ cōpationis cū q̄litas q̄rit̄ q̄ est cū de eodem & de altero q̄rit̄ ut diximus q̄ cō- ueniūt diffinitioni siqdem si q̄ra- tur idem ne sit p̄tinacia & p̄seue- rātia diffinitionibus iudicādū est p̄tinacia: ut uarro inquit ostē- dit esse a p̄tendēdo i q̄ re sit ipo- sitū dicit cū demōstrātur i quo nō debet p̄tēdi & p̄tēditur. per- tinaciā ēē: quod in quo oportet manere si in eo p̄stat p̄seuerātia si hac uarronis diffinitione qd i- terse differat p̄tinacia & p̄seuerā- tia apte cognoscitur. Nā si hāc rē illā seqtur. hāc aut nō seqtur. a cōsequenti dat exemplū si hanc rem illa sequitur ut si hō est ani- mal est. ātecedit. n. hō & seqtur animal. hāc aut nō seqtur ut si animal ē: hō est. nō. n. seq̄ ut si hō sit aīal sit cū multa p̄ter ho- minē sint aīalia: aut si huic res il- la antecedit. uelut si aīal ē substā- tia aīata sensibilis est huic nō an- tecedit: ut si aīal ē plāta ē: aut si huic repugnat ut si est lux dies nō ē. illi nō repugnat ut dicas si lux ē dies ē. etenim si lux ē dies esse & nō ēē pōt. non ergo repu- gnat aut si huic rei hāc ut si iter- positio terre inter solē & lunā cā ē eclypseos illius alia cā ē ut q̄- solares aut lunares radii non lu- ceāt nō q̄ppe qd̄ intra nubes i su-

blimeq; eleuatos uapores cōditi sint alia cāē. Aut si uelut si cometes alia cā appareat q̄ ut ex alio stella sit q̄ eo modo licet raro appareat emicet. ex alio illud effectū ē ex alia cā ē ut in cælo galaxia colluceat quos locos in defi- nitā q̄stionē traducere haud difficile ē ex quouis hōz id de quo q̄rit̄ idem ne an aliud sit iueniri pōt sensus ē ex quolibet hōz locorū quos memorauimus id de quo erit q̄stio an sit idem qd̄ aliq; dicat an qd̄ uis aliud pote- rit inueniri. At tertiū genus q̄stiois in quo q̄le sit q̄ritur in cōpatione ea cadūt q̄ paulo ante in cōpationis lo- co enumerata sunt. tertiū fuit supra a cicerone interpretatū cognitiōis genus & diuisū in id qd̄ simpliciter q̄ritur & id qd̄ cōpate. rurū qd̄ cōpate in duas diuisū formas in id qd̄ de eodē et altero diceretur cui diffinitionis locos aptos esse recensuimus: & id qd̄ de maiore & minoꝝ q̄rere. cui nūc dicit cicero locū esse accōmodatū quem su- pra inter artificiales ultimū tractauit. cōpationis ois est a maioribus minoribus & paribus. In illud aut genus in quo de expetendo fugiendoq; q̄rit̄ hāc est q̄litas huius p̄tis de q̄ simpliciter q̄ritur pars prima. hoc ergo dicit si de expetendo fugiendoq; q̄rit̄ adhibentur ea q̄ sunt aut aī aut corpis aut externa uel cōmoda uel incōmoda. aī ut scientiæ. corpis ut robur. forma externa ut opes diuitiæ q̄ cōmoda putāt. incōmoda his aduersa ut debilitas uel ægritudo deformitas uel mādū aliqd̄ membrū mendicitas uel paup̄tas. cū igit̄ q̄ritur qd̄ in rebus expeten- dū fugiendū uel sit: hāc p̄ferūtur q̄bus expetendū fugiendūq; esse aliqd̄ ostenditur. Itemq; cū de honesto tur- piq; q̄ritur simpliciter intellectæ q̄stiois hāc tertio loco fuit pars enumerata q̄ nūc in secūdo ponitur inqui- ens cū de honesto turpiq; q̄ritur ad animi bona aut mala oīs oꝝo dirigēda ē: supra qd̄ hāc cū bonis corporis ex- ternisq; cōmodi uel incōmodi afferre possēt. hic qd̄ honestatis turpitudinisq; afferre possint exponitur. cū igit̄ turpe aut honestū quicq; significare uolumus maxie animi. p̄bamus bonis siquidem ne debilem esse aut pau- perem nemini turpe nisi animi uicio id obuenerit sicut ne honestum quidem aut robore corporis aut genere uel opibus alios excellere est nisi ad mentis cōmoda referri q̄ant. Cum autem de æquo & iniquo differitur æquitatis loci colliguntur. hi a causa & effectū loci esse uidentur sicut & memorati supra omnes in his formis

Topicor

eius q̄stiois quā simpliciter dici q̄litate ē diximus: hęc enī quā ultimā partē posuit supra secūdā i ordine fecit cuius locos eē alios dicit natura alios iſtituto. naturā rurſū duas ptes habere tributionē ſui & ulcifcēdi. ius etenī natura poſcit ut tribuamus unicuiq̄ qd̄ ſuū ē. & ſi q̄s uim iſerre uoluerit ulcifci nobis licere natura iubēte com probamus. p̄inde: ac ſi dicamus cām eē in natura ut id faciamus qd̄ tacuit cicero. iſtitutio aut̄ æqtatis tripartita ē. una pars legitia ē q̄ lege ſancit̄ q̄ multor̄ opiniōe cōſtituta ſūt. altera cōueniēs cū cōuentū fuerit ab aliq̄bus ut id obſeruet̄. tertia moris uetustate cōfirmata cū ita oportere fieri arguimus qd̄ uetusto id moſ cōfirmatū ſit atq̄ ēt æqtatis tripartita dicit̄ eſſe. diuidit rurſum æqtatis iſtitutionem trifarie ut una ad ſuperos deos. altera ad

igit̄ genera cārum: iudicij. deliberationis. laudationis. quar̄ fines ipſi declarant quibus utendum locis ſit. Nā iudicij finis eſt ius ex quo etiam nomen. Iuris autem partes tū expoſitio tum æquitas. Deliberandi finis utilitas cuius hęc partes quæ mō ſunt expoſitæ reꝝ expetendæ. laudatiōis finis honeſtas: de qua item eſt antedictum. Sed definitæ quæſtiōes a ſuis quoq̄ locis quali p̄priis iſtituunt̄. Quæ i accuſationem deſenſionemq̄ partitæ in quibus exiſtunt hęc genera ut accuſator perſonam arguat facti: deſenſor aliquid opponat de tribus: aut nō eſſe factum: aut ſi ſit factū aliud eius facti nomē eē: aut iure eē factum. Itaq̄ aut iſſicialis aut coniecturalis prima appelletur. diffinitiuā altera. tertia quā ſit moleſtum nomē hoc iuridicialis uocatur. Hęc cāꝝ p̄pria argumenta ex his ſumpta locis: quos expoſuimus in præceptis oratoriis explicata ſunt. Refutatio at̄ accuſatiōis in qua ē depulſio criminis quæ græce ſtaſis dicitur appelletur latine ſtatus in quo primum

manes. tertia ad homines attine at. q̄ ad ſupos inq̄t pietas apellatur. piamus enī deū ſacrificiis iſtituto: & ut anguſtius iquit pietas p̄pe cultus itelligi ſolet quē græci εὐσεβίαν uocant. uel dei cultū poſſumus dicere. ſecunda ſactitas quā cicero ad manes dicit̄ attineſ. dicit̄ aut̄ apuleius & animas hoīum dæmonas eē: & ex hominibus fieri lares. ſi meriti boni ſūt. lemures ſi mali ſūt ſeu laruas. manes aut̄ deos dicit̄ ſi icertū ē bonor̄ eos ſeu malor̄ eē meritor̄. ſanctū ē ut trebatius libro decio religionū refert̄ interdū idē qd̄ ſacrū idē qd̄ religioſū. interdū aliud hoc ē nec ſacrū nec religioſū ē ut nos pauidi trepidare metu crinēq̄ flagratē excuteſ & ſanctos reſtingueſ ſotibus ignis hic ſactos ac ſi ſacros

Tria gna ca

accipiamus qd̄ diuinitus contigerat. ſicut ergo ſupis cultū ueteres adhibuere ita māibus mētis ſinceritatem & imaculatā adhibebant cōtinētia. ſed hęc i aliud tēpus miſſa facio. indigēt. n. fortassis lōgioſi diſputatiōe q̄ huic p̄poſito haud quāq̄ cōuenit. tertia iuſtitia & æqtas noiatur tertiā ad homines attinere dicit̄ eāq̄ uocari iuſtitia & æqtatē. nā ita iuſtitia diffinit̄ plato. ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΠΡΟΣ ΑΥΤΑΝ ΚΑΙ ΕΝΤΑΞΙΑ ΤΩΝ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΜΕΡΩΝ ΠΡΟΣ ΑΛΛΗΛΑΤΕ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΑΛΛΗΛΑΞΕΙΣ ΔΙΑΥΘΜΙ ΤΙ ΚΗ ΤΟΥ ΚΑΤΑΞΙΑΝ ΕΚΑΣΤΟ ΕΞΙΣ ΚΑΕΗΝ Ο ΕΧΩΝ ΠΡΟ ΑΙΡΕΤΙΚΟΙΣ ΕΣΙΝ ΤΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ ΑΥΤΩ ΔΙ ΚΑΙ ΩΝ ΕΞΙΣ ΕΝΒΙΩ ΝΟΜΟΥ ΥΠΗΚΟΟΙΣ ΙΣΟΤΗΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙ ΚΗΞΙΣ ΗΠΗΡΕΤΙΚΗΝ ΟΜΩΝ æquum ita. ΔΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΙΣ ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙ ΑΦΙΣΤΗΤΟΜΕΝΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΟΣ. ſi qd̄ ergo pietas aut ſanctitas aut iuſtitia uel æqtas poſcat ob eas id fieri debere arguemus ut ex cā p̄betur effectus. de p̄poſito ſatis multa: deinceps de cā pauciora dicēda ſūt. pl̄æra q̄. n. ſunt ei cū p̄poſito cōmunia. poſt traditā locor̄ cognitio nē cicero ſupra q̄ſtionē ita diuiſit ut diceret alterā eē iſſinita: quā theſin græci: n̄i p̄poſitū uocat̄. definitā alterā hęc hypotheſin græci. latini cām noiānt. cū igit̄ de p̄poſito inq̄t abūde tractauerimus: ſupeſt ut decā pauca referamus ſigdē multa ſūt i cā q̄ p̄poſito cōueniūt ut nos oſtendimus. Tria ſunt igitur genera cāꝝ ita poene oēs cōueniūt iudicij deliberationis: laudationis. i. demōſtrationis. hor̄ fines declarāt q̄bus iquit locis nobis ſit utēdū. nā iudicialis generis finis ē ius: unde iudiciali nomē iditū. iuris aut̄ ptes tū ſunt expoſitæ cū æqtatis. diuiſit. n. q̄ litatis q̄ſtionē i eā q̄ ſimpliciter & eā q̄ cōpate dicereſ. q̄ ſimpliciter dicereſ diuiſit i id qd̄ de expetēdo & fugiēdo. de honeſto & turpi. de æquo & iniquo. unde tria hęc cāꝝ genera deſcēdūt eorūq̄ materies & q̄ a fine uniuſ cuiuſq̄ diuoſcīt. iudicialis. n. generis finis ē ius. iuris aut̄ partes expoſuimus cū de ea q̄ſtiōe q̄ d̄ æquo & iniquo ē tractātes ei p̄prios locos ſubieciimus: qui i iudiciale genus trāſierit̄ et poſſūt: hoc ē ad definitā q̄ſtionē eāq̄ in q̄ de iure q̄rit̄ deliberādi finis utilitas generis deliberatiui finis ē utilitas de q̄ utilitate cū de expetēdi fugiēdiq̄ q̄ſtiōis locis diſſeruiimus abūde diximus. laudatiōis finis honeſtas: de hoc quoq̄ ſupra dictū: ubi locus eius q̄ſtionis q̄ de honeſto turpiq̄ fuit expoſuimus: ſed definitæ q̄ſtiōes a ſuis quoq̄ locis q̄ſi p̄priis iſtituūtur eruuntur ex p̄prios locis definitæ q̄ſtiōes: ut cū an factū ſit qd̄ factū aut̄ q̄le ſit q̄rit̄. Quæ i accuſationē deſenſionēq̄ p̄titæ i q̄bus exiſtūt hęc genera. licet. n. p̄prie i iudicij accuſat̄ aliqd̄ deſedereq̄ dicamur: tamē & cū ſuademus diſſua demuſue: aut laudamus rephēdimuſue accuſamus quodāmō: aut deſedimur. ut accuſator p̄ſonā arguat facti deſenſor aliqd̄ opponat qd̄ definitæ q̄ſtiōis p̄prie ē: aut nō eē factū arguit̄. unde cōiecturalis uel iſſicialis ſtatus naſcīt̄. iſſicialis ē cui ab iſficiēdo nomē ē. cōiectura dicta ē a cōiectu. i. directiōe qd̄ rōnis ad ueritatē. itaq̄ q̄a in ea de q̄ſtionē accuſator cōiectura reus iſficiatiōe utitur ea noiā ei q̄ſtioni idita putauerūt. Aut ſi ſit factū aliud eius facti nomē eē aut p̄ hoc: quoniā diffinire qd̄ nō ſit oportet diffinitiuā naſcitur cōſtitutio. Aut iure eē factū hoc ē an ſit iure an iniuria factū q̄ritur & iuridicialis quā græci ΔΙΚΑΙ ΟΛΟΓΥΚΟΝ noiānt appellatur: ſed id uerbū hęc rem paꝝ exprimeſ putat cicero ſane ut ſupra quoq̄ diximus: tertia qd̄ quoniā de facti q̄litate q̄ritur q̄litas generalis noiata ē. ea aut̄ diſtributa ē i negocialē iuridicialēq̄. iuridicialis rurſū i abſolutā & aſſūptiuā: ſed quoniā de definita qd̄ne loquitur i q̄ de rebus ipſis q̄ritur certis deſtinatiſq̄ p̄ſonis qd̄ iuridicialis p̄prie ē: nā i negociali. quā græci ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗΝ uocat̄ remoto p̄ſonar̄ cōplexu de rebus tāū q̄ritur qcquid ipſe i primo rhe/

toricorū de inuētīōe dixerit iurisdicialē dixit appellari. Harū causarū ppria argumēta ex his supra locis quos
 exposuimus in p̄ceptis oratoris explicata sūt: in secūdo, n. rhetoricæ artis libro singularū definitæ q̄stionū lo
 cos diligenter ē p̄secutus. Refutatio autē accusationis in qua ē depulsio criminis græce stasis dīr. appellatur lati
 ne status i quo primū insistit q̄ si ad repugnādū cōgressa defensio: quod cicero statū id qdē cōstitutionē uocat:
 alii q̄stionē: alii qdē ex qdōne appeat: alii caput. i. κεφαλαίον γενικῶς τῶν. ad qd referūtur oīa quoq; appellatiōis
 uis eadē ē: statū qdā dixerūt primā cāq; cōflictionē: sed nō ē status prima cōflictio fecisti nō feci: sed quod ex pri
 ma cōflictīōe nascitur. i. genus qdōnis fecisti. nō feci. an fecerit: hoc fecisti nō hoc feci: qd fecerit aut ēt si feci recte
 feci ex his apparet primū conie
 ctura secūdū finitione tertiū q̄li
 tate eē q̄rendū: prima erit qd cō
 iecturalis: secūda finitimi: tertia
 generalis status: sed cicero hic di
 cit statū eē i quo primū insistit
 q̄ si ad repugnādū cōgressa defē
 sio: cui rei repugnat Cornelius
 celsus dicēs nō a depulsione su
 mi sed ab eo q̄ propositionē suā
 cōfirmet: sed celsū quintilianus
 multis rōnibus nō recte cēlere
 cōuincit. itaq; tutius ita nos de
 finire posse statū arbitratur: ut
 cū sint frequēter in cā diuersi q̄
 stionū status in eo credere statū
 cāq; qd eēt in ea potentissimū: &
 in quo res maxime uersaretur:
 id autē si qs generalē qdōnē uel caput generale diceat malit cum hoc mihi nō erit pugna nō magis q̄ si aliud adhuc
 quo idē intelligatur eius rei nomē iuenerit. Atq; in deliberatiōibus & laudatiōibus idē existūt status subaudi
 q̄ in iudiciis existunt qd qdā negarunt: etenī status ad iudicialē tātū prius materiā putauerūt quoq; inscitā ip̄a
 statū tractatio ostēdit q̄ppe q̄ i oibus generibus eē facile inueniatur: idq; ostēdit cicero dicēs: nā & negatur sæ
 pe ea futura q̄ ab aliquo in snia dicta sunt fore si aut oīno fieri nō possint: aut si sine sūma difficultate non pos
 sint: in q̄ argumētatiōe status cōiecturalis existet cū sit genus deliberatiuū. Aut cū aliqd de utilitate qd delibe
 ratiui generis ē finis: honestate aut demōstratiui æqtate iudicialis sunt fines. Deq; his rebus q̄ his sunt contra
 riæ ut in cōmodo turpi iniquitate q̄ eisdē generibus ut prius ostensum ē subiiciunt: aut iuris: aut noīs de cōiectu
 rali dixit adiungit. iuris q̄ iurisdicialis q̄stionis hoc ē an iure factū sit status. nominis autē diffinitiuus. Quod
 idē cōtingit in laudationibus. in iudiciali eē status oēs cōsentiant i reliqs generibus aliq; negarunt in deliberatiō
 mōstrarunt eē posse nunc qd in demōstratiōe quoq; esse possint ostendit: nā aut negari inq; p̄t qd laudat qd
 p̄sentis t̄pis est demōstratiuūq; generis & cōiecturalis status erit qd: aut nō eo noīe q̄ status diffinitiuæ q̄stionis
 erit. Aut oīno nō esse laudabile qd nō recte nō iure factum sit q̄ status generalis esse q̄stionis facile depræhen
 ditur q̄bus inquit cicero generibus subaudi statuum cæsar nimis imprudenter usus est in eis libris quos anti
 catones inscripsit q̄ eos contra catonem uticensem scripserit qui tyrānidem effugiens mori melius q̄ seruire ar
 bitratus sit. Sed quæ ex statu contētio efficit eā græci κρινομενον uocat. mihi placet id quoniā qdē ad te scribo
 q̄ de reagit uocare. Inuentis q̄ supra memorauimus intuēdū deinceps hermagoræ uidetur qd sit: qd: rō: iudi
 catio: cōtinēs: qd latius intelligitur oīs de q̄ in utrāq; p̄tē uel in plures dici credibiliter p̄t: dupliciter. n. accipiē
 da est: altero mō primā aduersariorū cōtentionem appellamus quo etiā minores oēs cōplectimur: diffusā. n. hēt
 qdōnē: ut in cōiectura cœpit ne pecunias decius: in diffinitīōe minuerit ne maiestare norbanus. in æqtate iure ne
 occiderit opimus gracchū: hæc q̄ primā habent cōtentionē ex arguēdo & resistendo lata & fusa sunt: altero quo
 significamus summā illā in q̄ cā uertitur ex q̄ nascitur status. Theodorus illas capita uocat generalia sicut ex il
 lis p̄dentes specialia & q̄stiones ex qdōne nasci & spēm in spēs diuidi cōuenit. Rō qd cō τῶν uocat alii est ea q̄ re
 fertur a reo ad recusandū depellendi criminis cā: ut si Orestes accusetur matricidii: nisi dicat ius feci: illa. n. patrem
 meū occiderat: nō habet defensionem q̄ sublata oīs cōtrouersia quoq; sublata est. ergo eius cāq; rō est q̄ illa aga
 ménona occiderat: hæc rō noīat nō qn ea q̄ cōtra rōnem defensionis asserūtur nō minus q̄ ip̄æ rōnes defensio
 nis rōnes appellari possint: sed distinguendi grā id factū. Iudicatio qd græci κρινομενον uocat est ut Cicero in
 rhetoricis inq; q̄ ex ifirmatiōe & cōfirmatiōe rōnis nascit cōtrouersia ut si orestes dicat licuit mihi matrē meā
 occidere: illa. n. meū patrem occiderat: attamen inq; aduersarius abs te filio minores necari nō oportuit: potuit. n.
 sine tuo scelere illius factū puniri. ex hac deductiōe rōnis illa sūma nascit cōtrouersia quā iudicationem appel
 lamus: ibi ergo iudicatio ubi qd: nec ut si dicat Orestes occidit recte: nō recte an recte occiderit qd: tamen statū
 iudicatio cōtendit recte occidi quādo illa patrem meū occiderat: respondet sed nō iō tu m̄rem debuisti occide
 re an debuerit hæc iudicatio. Cōtinens. i. συνηχον qd alii firmamentū uocat: est ut Cicero in rhetoricis inq; fir
 missima argumentatio defensoris & appositiuissime ad iudicationem: ut si uelit orestes dicere eiusmodi animū
 m̄ris suæ fuisse in patrem suū in seipm ac sorores in regnū in famā generis & familiæ ut ab ea p̄enas liberi sui
 potissimū petere debuerint: quibsdā id uidet esse post qd nihil q̄rit quibsdā. id qd ad iudicationem firmissimū af
 fert: sed qd diximus oēs i ordinē digeramus utamurq; eodē quo oēs usi sūt exēplo. Orestes matrē occidit hæc ē
 cā q̄ i iudiciū deserit hoc cōstat: an licuerit oresti m̄rem occidere qd generalis dicit se iuste fecisse status erit q̄li

ratis quæstio specialis an iuste id fecerit: ratio quia clytæmnestra agamēnona maritum suum patrē orestis occidit iudicatio an potuerit uel nocentē m̄rem a filio occidi: quod ad continens uel firmamentū attinet supra exemplum posuimus: sed breuius ueriusq; est quod dixerūt aliq̄ qui statum: & continens: & iudicationem idem esse uoluerūt: idq; potiusq; quod hæc affectata subtilitas circa nomina reg; ambitiose laborat: simpliciūq; est & p̄babilius id facere q̄ per minutas rerū particulas rōnē docendi cōcedere: sed redeo ad ciceronis uerba, inquit enim, sed q̄ statu cōtentio efficitur eam græci, κρινο. MENON uocant, mihi placet id quoniā q̄dem ad te scribo qua de re uocare, In his secū & cicerō paulū dissentit, In rhetoricis, n, ubi hermagorā secutus inq̄t cōsiderato genere cause co-

scribo qua de re agitur uocari. Quibus autem hoc qua de re agit continetur: hæc cōtinentia uocent̄ quasi firmamēta defensionis: quibus sublatis defensio nulla sit, sed quoniā lege firmitus in cōtrouersis disceptādis eē nihil debet dāda est opera ut legem adiutricem & testē adhibeamus. In qua re alii quasi status existūt noui, sed appellantur legitimæ disceptatōes. Tū, n, defēdit̄ non id legē dicere quod aduersarius uelit, sed aliud, Id aut̄ contingit cū scriptū ambigū est: aut duæ sniæ differētes accipi possunt. Tū opponitur scripto uoluntas scriptoris ut quærat̄ uerba ne plus an sentētia ualere debeāt. Tū legi lex cōtraria affert̄ ista sunt tria genera que cōtrouersia ī oī scripto facere possunt. Ambiguū uel disceptātia scripti: & uoluntas scripto cōtraria, iā hoc p̄spiciū est non magis ī le-

gnita cōstitutione cū simplex ne an iuncta sit intellexeris: & scripti an rōnis habeat: & cōtrouersia uideris: deinceps erit uidēdū q̄ qd, q̄ rō, q̄ iudicatio, quod firmamētū causæ sit, quæ oīa a cōstitutione proficiant̄ oportet qd ea q̄ ex cōflictione causarū gignitur cōtrouersia hoc mō, non iure fecisti, iure feci, carum hæc ē cōflictio ī qua cōstitutio cōstat, ex ea igit̄ nascit̄ cōtrouersia quā qd̄nem dicimus hoc modo, iure ne fecerit rō ē ea q̄ cōtinet causam q̄ si sublata sit nihil in cā cōtrouersia relinq̄tur hoc mō, ut docēdi cā īfacili, & puulgato exēplo cōsistamus, orestes si accusetur

tur m̄icidii nisi dicat iure feci, illa, n, patrem meum occiderat non habet defensionem: qua sublata omnis cōtrouersia quoq; sublata ē: ergo ei causæ rō est q̄ illa agamēnona occiderit iudicatio est q̄ ex infirmatōe: & cōfirmatione rōnis nascit̄ cōtrouersia, nā sit nobis exposita ea rō quā paulo ante exposuimus, illa, n, meū inq̄t patrem occiderat, attamē inq̄t aduersarius abs te filio matrē necari nō oportuit: potuit, n, sine tuo scelere illius factū puniri, ex hac deductione rōnis illa summa nascit̄ cōtrouersia quā iudicationē appellamus, ea est eiusmodi, rectūne fuerit ab oreste matrē occidi cū illa orestis patrem occidisset: firmamentū est firmissima argumentatio defensoris: & appositissime ad iudicationē. In partitionibus aut̄ inquit primus ille status habet rationē facti criminis ipsa coniectura īficiationēq; facit: secūsus quod nō sit in re quod ab aduersario ponit̄ in uerbo tertius qui id recte factū eē defendit quod sine ulla noīs cōtrouersia factū fatet, deinde unicuiq; rōni opponendū est ab accusatore id quod si non eēt in accusatōe cā oīno eē nō possit: itaq; ea quæ sic referūt̄ cōtinentia carum uocēt̄ q̄q; non ea magis quæ cōtra rōnem defensionis asserunt̄ q̄ ipæ rationes defensionis continent causas: sed distinguēdi gratia rationē appellamus eā que refertur a reo ad recusandū depellendi criminis cā: q̄ nisi esset quod defēderet non h̄ret: firmamentū aut̄ appellamus qd̄ contra ad labefactandū refert̄ sine quo accusatio stare non potest ex rationis aut̄ ex firmamenti cōflictione: & quasi concursus: quæstio qd̄ exorit̄ quā disceptationem uocamus in qua qd̄ eueniat in iudiciū: & de quo disceptet̄ q̄ri solet: ex his, n, primum nobis licet uidere quod iudicationē in rhetoricis nominauit hoc est κρινο. MENON, ut hic, trebatio qui erat iuris consultus alludens qua de re agit appellauit: deinde ut in rhetoricis iudicationem eā esse dixerit q̄ ex rationis ea cōtrouersia nascit̄ qua īfirmatione cōfirmatōeq; deducit̄: hæc aut̄ ex statu cōfectā cōtentionē iudicationē eē dixit. In partitionibus uero oratoris ut supra ostendimus firmamētū id quod opponit̄ defensionis quod ab accusatore cōtinēs quædā inferat̄ in reū nō nominauit: hic aut̄ cōtinentia defensionē quibus sublatis defensio nulla sit: firmamentū appellauit: cū id rōnē in partitionibus dici uoluerit: inq̄t, n, quibus autem qua de re agit cōtinet̄: hoc est unde iudicatio descendit ea cōtinentia uocent̄ q̄ si firmamenta defensionis quibus sublatis defensio nulla sit. Sed quoniā lege firmitus in cōtrouersis disceptādis esse nihil debet danda est opera ut legem adiutricem & testem adhibeamus: in qua re alii quasi status existunt̄ noui quæ appellantur legitimæ disceptatōes q̄ tripartitam esse in oibus causis rationē nobis licet intelligere prima longe fortissima tuēdi ratio si negari pōt, p̄xima si negari factū esse negetur: tertia q̄ recte factum defendit: quibus si deficiamus ultima quidē: & iam sola superest salus aliquo iuris adiutorio elabēdi a crimine, hæc q̄ tuor q̄ generales status uocāt̄ur in duo genera descēdūt rōnale: & legale: rōnale simplicius ē, quia ipsius tantū naturæ cōtemplatione cōstat, itaq; in eo satis est ostendisse coniecturam finitionem, qualitatē legalium plures sunt species, p̄pterea quod multæ sūt leges: & uarias habent formas: alia ē cuius uerbis utimur: alia cuius uoluntate alias nobis cum ipsi nullam habemus adiungimus alias inter se cōparamus, alias in diuersum interpretamur: sic nascuntur hæc uelut simulacra ex illis tribus propriam faciem ostendentia aut scripti aut uoluntatis quæ sine dubio: aut qualitate aut cōiectura continentur: finitio quoq; utriq; generi quodq; rerum quodq; scripto cōtemplatione cōstat cōmunis est, hæc omnia licet in illos tres status ueniant tamen quia habent aliquid uelut proprium permittitur ut legales status uel questiones uel capita quædam minorā nominentur dum sciamus nihil ne in his quidem præter tria quæ diximus quæri. Iam hoc p̄spiciū est nō magis in legibus q̄ in testamentis in stipulationibus in reliquis quæ ex scripto aguntur posse cōtrouersias easdē existere, in omni enim scripto quæri ea quæ diximus possunt,

In libris explicant, subaudi ubi p̄cepta tradunt oratoriā. Nec solū p̄petuā actōes de q̄bus locuti sumus, sed et partes orōnis de q̄bus iā sumus dicturi. Hisdē locis adiuuant q̄busdam sedibus, & principiis q̄bus cōsistūt & cōponuntur. Partim p̄priis ut alteri parti nō cōueniant, Parti cōibus, qui oibus in tali materia possunt cōuenire. Ut in principiis q̄bus: ut beniuoli, ut dociles, ut attentī sint q̄ audiāt efficiendū est propriis locis, beniuolentia, n. q̄ttuor ex locis cōparat ab n̄ra ab aduersarioḡa iudicū persona ab ipsa cā: docilitas duobus ex locis fit: si aperte: & breuiter summā causā exponemus hoc est in quo cōsistat cōtrouersia, attētionem captabimus si demōstrabimus ea q̄ dicturi erimus magna noua incredibilia eē aut ad oēs aut ad eos qui audiēt: aut ad aliquos illustres hoīes: aut ad deū imoralem: aut ad summā, r. p. pertinere: & si pollicebimur nos breui n̄ram cām demōstraturos atq̄ exponemus iudicationē: aut iudicationes si plures erūt: quā oīa qui de p̄ceptis rhetoricis locuti sunt tractauere. Itēq̄ narrationes ut ad suos fines spectēt, i. ut planæ sint ut breues ut euidentē ut credibiles ut moratæ ut cū dignitate, hoc ē uenusta rerū cōplexiōe: & ea q̄dē rebus accōmodata q̄ oīa tamē lōgius ī p̄ceptis oratoriis explicant. Qui ad persuadēdū loci maxime ualeant, dictū est at̄ in his q̄bus de oī orōne dicendi: oīa, n. argumētandi genera ī arte rhetorica explicata sunt quæ ad defensionem attinere uisa sunt. Peroratio at̄ & alia q̄dā habet & maxime amplificationem cōclusionē in rhetoricis in tres secat p̄tes: enumerationē: indignationē, cōquæstionē: quæq̄ partiū locos enumerauit tractauitq̄: alii diuiserunt in enumerationem quā ἀνακεφαλαίωσιν græci nomināt: & amplificationē, quā illi ἀνέστην uocant. P̄cepta, subaudi a me & aliis sunt. Aliis libris, qui de arte rhetorica cōpositi. Nāne p̄teritē aliquid quod ad argumētum in oī rōne repiendū p̄tineret cū cōeperim inquit de sedibus loqui argumētōrū idq̄ tu quoq̄ me poposceris non p̄terirem quicq̄ q̄d ad hanc rem attineret. Feci q̄ quod sæpe liberales uenditores solēt: ut cū ædes fundūue uendiderint rutis cæsis receptis concedāt: tamē aliquid ēptori q̄d ornādi cā aptæ: & loco positū eē uideat, sic tibi nos ad id q̄d quasi mācipio dare debuimus ornāmēta uolumus nō debita accedere: elegātissimo exēplo perorationē Ci. cōcludit: hoc, n. dicit liberaliū uenditorū est: ut cū fūdū aut ædes uēdiderint, & in uenditōe sibi receperint ruta: & cæsa cōcedāt tamen aliquid emptori q̄d ornare ædes aut fundū q̄d emerit possit: idq̄ p̄serti si aperte: & suo loco positū uideat: quo fit ut minus a bono uenditore abneget, sic nos cū reddidissimus tibi q̄ debueramus ornāmēta adiecimus q̄dā q̄ illis debita: & popportuna accessisse credidimus. Rutis & cæsis receptis cōcedant aliquid emptori. Inq̄, n. Vulpianus iuriscōsultus si ruta cæsaq̄ excipiant ī uenditōe ea placuit eē ruta quæ eruta sunt ut arena creta: & similia, cæsa ea esse: ut arbores cæsas: & carbones, & his similia. Gallus at̄ aquilius cuius mella refert opinionem rectæ ait frustra in lege uenditōis de rutis: & cæsis contineri: quia si non spāliter uenerint ad exhibendū de iis agi posse: neq̄ enim magis de materia cæsa aut de arena cauendū est uenditori q̄ de cæteris q̄ sunt p̄ciosiora. hinc dixit Cicero ruta: & cæsa recepta a uenditore: q̄ licet aquilius gallus frustra in uenditione contineri existimet quippe q̄d si non specialiter uenerint possint redhiberi: cauendū tamen sit non tantū in p̄ciosis rebus: sed etiā leuioribus a uēditore. Sic tibi nos ad id q̄d quasi mācipio dare debuimus: siquidē & tu poposceras: & ego p̄miserā me traditurū tibi topicoḡ argumentoḡ rōnes: itaq̄ licet non oīno mācipio haberemus quippe q̄d laborem hūc potuimus subterfugere: tamen meo erga te amore q̄ si mācipio hæc dare compellebamur: & ad illa exornanda alia adiecimus: licet non tantū ego ea p̄miseri: sed ne tu quidē poposceris idq̄ fecimus ne huic rei conficiēdæ quicq̄ admodū deesset: quo tanta res suis partibus absoluta uideret.

FINIS.

Topicoḡ Ciceronis libellus cum commentario a domino Georgio Valla placentino Viro utiq̄ eloquētissimo: ac oibus liberalibus artibus ornatissimo composito finit.

GEORGIUS Valſa Placentinus Hermolao Barbaro Veneto peritiſſimo Patricio Sal. P. D.

Ratonis liber qui timæus uel de natura ſcribitur: in quo more modoq; platonico per dialogū loq̄ iducunt Socrates: timæus: hermocrates: critias doctiſſimoz oium conſenſu Hermolae Barba- re abſtruſus atq; reconditus non iniuria haberi ſolet: & perinde perq̄ pauciſſimis iudicib; doctiſſi- mis dūtaxat obuius & apertus eſt: dum arithmeticas ſimilitudines perſcrutādā reꝝ naturā ac- commodat. dum muſicas proportionē cum naturā uiribus conſert: dum geometricas figuras inueſtigat quā naturā reꝝ fere affici uideantur atq; comparari: dum aſtroꝝ motus & animaz

Uita ſunt a nobis in academicis noſtris conſcripta contra phyſicos: & ſæpe. P. ni- gidio carneadeo more ac modo diſputa- ta. ſuit. n. uir ille tum cæteris artibus quā quidem dignā libero eſſent: ornatus oī- bus. tum acer inueſtigator: & diligēs ea- rum rerum quā a natura inuolutā uidē- tur: denique ſic iudico poſt illos nobiles pythagoreos: quorum doctrina exticta eſt quodāmodo. Cū aliquot ſæcula i Ita-

formas ſeu entelechias molitur indagare: hæc & id genus alia ubi memorādō ad naturalem illam iuſtitiā ſiue æquitatem retru- lit leges ponendo: uiuendiq; for- mulas ſciſcendo: ubi timæus lo- crus: ut noſti numeroſi illius py- thagoræ numeros diſciplinam que ſecutus hæc longa diſputa- tione pſecutus eſt: ut cum mul- ta ultro citroq; inter illos ſermo- cinando iactata forent: tandem timæus numinis prius ope iuo- cata de ortu animæ dicere ordia- tur: de cæli elementorumq; har- monia: & creatione diſſerat: de ſi- xis: de errātibus ſtellis earumq; motibus: de cælo ut ex ea qua & elementa conſtare uideri uolue- rit materia: de quatuor aialium generibus hoc eſt cæleſtibus: uo- latilibus: natatilibus: & terreſtri-

lia Siciliaq; uigiſſet hunc extuiſſe qui illa renouaret: qui cū me in ciliciā pſciſcentē ephēſi expectauiſſet Romā ex legatiōe ipſe de- ſcendens: ueniſſetq; eodem mytilenis mei ſalutādī uifiſendiq; cauſa cratippus peripatheticoz omnium: quos quidē ego audiuerim: fa- cile princeps. perlibenter & nigidium uidi: & cratippum cognoui.

bus de ortu generis humani cor hominum ſapientes alii & alii inſipientes: de uiſu: de imaginibus quā in ſpecu- lis. & huiusmodi corporibus referantur: de ſilua: de tempore: de corporum diuerſis humōribus: de corporis ſen- ſibus: de colorum uarietate & mutatione: de principio uitalis eſſentiæ: de anima & partibus eius & locis: de cor- poris membris & artibus: de ægritudine corporis: de ægritudine animæ: de remedio utriuſq;: de uniuerso mū- do: & quā mundus complectatur: de diuina poteſtate ita concludens ΟΔΕ ΚΟΣ ΜΟΣ ΟΥΤΩΣ ΔΩΝ ΟΡΑΤΟΝ ΤΑ ΟΡΑ- ΤΑ ΔΕ ΠΙ ΕΧΟΝ ΕΙΚΩΝ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ ΘΕΟΣ ΑΙΣ ΘΗΤΟΣ ΜΕΓΙΣΤΟΣ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΛΛΙΣΤΟΣ ΤΕ ΚΑΙ ΤΕΛΕΩΤΑΤΟΣ ΓΕΓΟΝΕΝ ΕΙΣ ΟΥΡΑΝΟΣ ΟΔΕ ΜΟΝΟ ΓΕΝΗΘ ΩΝ. Cum igitur huiusce operis platonici Cicero eam ſolum partem latinam ſibi faciendam eſſe cenſuerit: quā mundi genitura ad eum uſque locum porrigitur qui de uiſu tractatus eſt: ita la- tinam fecit ut ſuum maluerit iudicium q̄ digeſti a Platone operis ordinem ſequi: quippe qui non nulla interce- pit quod propoſito ei quadrare: ac conducere minime uiderentur: hunc porro locum tatum modo uertit quod potentiſſimum intellectu nedum tractatu multo difficiliſſimus ſit perideque uideri nobis poſſit Cicero ad res mul- ta offuſas caligine: & ad doctrinā mirificā ſenſus latine enodandos explicandosque ſuam experiri uoluſſe elo- quentiā: non minusq; ex æſchynis & demoſthenis quas in ſe inuicem habuerunt oratores illi iſignes capitalibus orationibus. nā & eas latinas fecit oſtendere nobis quod nām demū id loquendi genus apud latinos foret quod a græcis atticū diceretur. Proinde hoc tam reconditū Ciceronis opus tēporē iniuria: & librarioꝝ incuria prius mē- doſiſſimū & aliquot in locis præpoſtere digeſtū diligentiā q̄turalicūq; in me fuit ac labore recognitum correctūq; & deniq; interpretatū: non doctrinā unde longe abſum oſtentandi: ſed lucubratiūculis meis te æquiſſimum & doctiſſimū iudicē adhibendi cauſa tibi mancipandū uouendūq; duxi quo fauſtū ſibi ex præclariffimo nomine tuo ſumat auſpiciū: quod ut in ciuitate lōge excellētiffima genere præſtantiffimū eſt: opibus lautiffimū: maiore laudibus inſigne: moꝝ elegantiffimoz norma ſingulare reꝝ uſū ſollers. & nos te lenem te benignum te mētis acie uelocem in omni dicendi genere facundum eſſe cognouiſimus ſtilo ſenſibus acutis crebꝝ: grauem iucundū: uerbis pprium: ſignificantem: emēdatum: ornatum: doctum in utraq; lingua & deniq; in omni diſciplinaz ge- nere præcellentem: ita ab his tot tantiq; uirtutibus ad hunc laborem meum laudem aliquā deriuare poſſe mi- hi uifiſus ſum ſi tuæ acerrimi iudicii ſubiiceretur incudi. Vale.

Georgii Valle uiri eloquentiſſimi ac omnibus liberalibus artibus ornatiffimi In Marci Tullii Ciceronis libꝝ de uniuersitate commentarium ad Hermolaum Barbarum Venetum peritiſſimum patricium.

Uita ſūt a nobis in academicis nris cōſcripta & ce. Terentio Varrone: & Pōponio attico p dialogū cōtra eos q reꝝ naturā cās nō ſatis pbabiliter attigerāt: diſſerēte. Diſputata. i. i. utraq; partē ppoſi- ta qōne copioſe & acute diſſerta: ut ipſe diſputaſſe dī carneades: q ut alias ſæpe ita romæ legatus au- diēte cēſorio Catone nō minoribus uerbis cōtra iuſtitiā ſerf diſſeruiſſe: q̄ pridie p iuſtitiā dixerat. Inuolute uidēf. q̄ ipā reꝝ natura texiſſet aut q̄ reꝝ natura paulo abſtruſior uideref. pythagore os. ſciā noīe iſignes oībz mathematicis diſciplinis a pythagora eruditos. Exticta ē. quoniā pauci Cice. tpe mathe- maticis diſciplinis ingeniū ſuū excoluerūt. In italia ubi diu pythagoras numæ Pōpiliū docuit tpibus. Cratippus

cui Ciceronis filius athenis operam dedit. Consumpsimus, ad hunc usque locum Ciceronis sensus quidem sunt, quæ uero sequuntur omnia timæi sunt locri apud Platonē differētis quæ Cicero ipse latina fecit. Habet ortū, sane quod Cicero neque habet ortū: chalcidius: quod timæi magnā partē in latinū uertit tradit carēs generatione quod ad uerbū cōuersum est, nā Plato γενεσιν Δε inquit ουκ εχον, Augustinus genesin latine tū ortū tū natiuitatē uocat in prædica mētōz libro, generatio autē ut Plato diffinit est motus ad id quod futurū est eētīæ alterius in alterā trāsmutationis accessus, nō igitur habet ortū quod semper fuit, hoc autē præcipuū & peculiare diuina hēt eētīa: quæ rebus ortū dedit ut cū ipso æterna fuerit sapiētīa, semper autē, est quæ apud ipm nulla præteriti aut futuri tēpis dimēsiō est: tēps, nā si dege

reperit & modo dictū: sed tantū æui infinita series sane quod Cicero inquit & quod gignat nec unquā sit chalcidius uertit, quod itē quod gignit nec ē semper, fidelius ergo & aptius Cicero, nā inquit Plato και τι τογι γινόμενον μεν αει ον δε ουδεποτε, quod ut uerbum uerbo reddā & quod gignat inquit quod ē semper nec unquā sit quorū alterū quod ortu caret, Intelligētīa, hoc est quod nil fere aliud est quā intelligētīa: & rō nec mutatur ut deus & p̄sus diuina in hoīe uestigia ueritas & ueritatis species ut itellectus mēs rō & cætera huiusmodi quæ i deo quod p̄fectissima ut nihil p̄fectius possit excogitari, in hoīe autē horū quædā dūtaxat sūt simulacra, unde & humana ortū hēt sapiētīa, Altez quod, chalcidius autē inquit, porro altez opinione cū irrōnali sensu opinabile p̄pterea quod icertū nascens & occidēs: neque unquā existēdi cōditione cōstanti & rata p̄seuerās, illud autē altez quod affert opinio-

nē: sensus rōnis expers, Plato inquit το αυ λοξη μεταιθασεωσ αλογου, quod chalcidius ad uerbū trās tulit iquies, altez opinione cū irrōnali sensu, distinguēdū igitur illud est Ciceronis ut nō sit affert opinionē sensus: sed exp̄s sensus rōnis, Affert opinionē uelut, humana prudētīa: aut etiā cognitio, Sēsus rōnis exp̄s, nā cū duplex sit sensus: rōnalis: & rōnis expers: quod est opinabile, sensus rōnis est quo rōne nitimur, rōnis expers quo opinione ad credēdū iducimur: ut uidēdo: audiēdo: odorādo & reliqs sensibus patiendo quod: ut si perticæ partē in aquā demergas: uisu p̄suasus credas obortā: aliquatōz crassiorē quæ sub aqua quā ea quæ extra aquā emineat, at rōne oēm dūbitationis nebulā excutiēs: quod uerū sit discernēs, ita quod genitū est labile, caducū: moribūdū eē necesse est ut quæ nactū fuerat amittit, Nec unquā uere pot̄ eē, hoc autē dicit, tā continuus est rex lapsus ut unū & idē diu p̄manere nō possit frustreturque opinione gigni necesse est, Cās Aristoteles oēs quod drifarie partitus est, in materialē: formalē: finalē: agētē: quibus Plato adiecit exēplarē atque istrumētālē, sine his causis aut hāz, aliquibus gigni quod nō pot̄: quod obrē & chalcidius quod a Cicerone p̄termisū est subnectit, nihil, nā sit cuius ortū nō legitima cā & rō p̄cedat quod Plato inquit παντι γαρ αδυνατον χωρισ αιτιου γενεσιν σχειν, quod, C. subnectēdū uisum est efficiat necesse est: ordo uerborū est, quocirca necesse est opus ad quod sibi p̄ponit exēpla p̄claz efficiat is quod aliquod munus efficere molis si ituebit eā spēm quæ semper eadē ē: sed quod Cicero spēm inquit Plato τήν ιδεαν και δυναμιν dixit, i. spēm & uim cōsequitur, quē locū chalcidius: ita uertit, at uero ad natiuū respiciēs generatūque cōtemplās: minime decoz, Plato autē sic ουδαν εισ το γεγονος γενητω παρα δειγματι προσχρωμενος ου καλον, idē ergo dicit quod, C. Omne igitur cælū, cælū Aristotelis testimonio in libro quod de cælo & mundo iscribit, dē tū globus ultimus, tū etiā oēs una globi: & æther & ipse aer noīatur, Lucretius quæ generant in hoc cælo qui dicit aer: cælū Varro quod sit sideribus sculptū & mūdū a globorū motu dictū putat, Plinius uero: nā quē κοσμον inquit græci noīe ornāmēti appellauerūt eū & nos a p̄fecta absolutaque elegātīa mūdū, & undiqz corporatus, Plato inquit και σωμαεχων, hoc est corpus habens: quod chalcidius inquit corporeus: sed corporeū dicimus quod de corpore aliquo factū est ut ferreum ligneū & similia, corporatū uero quod habeat corpus ut tunicatū armatū: uestitū: loriatū: quod tunicā: arma uestē: lorīcā habeat, talia quæ corpus hēt, sensū mouēt, tāgere, n. & tāgi nisi corpus nulla pot̄ res inquit Lucretius, oīa autē talia sēsū mouēt hoc inquit Plato παντα δε τα τοιαυτα αιθητα, neoterici apud Aristotelē semper αιθητον sensibile, Lucre, autē sēsibile uertit, cōsidūt, i. opinatōe cōsidūt, Plato dicit λοξη περιληπτικα quod significat opinīōe cōpræhēsa sūt, quæ ortū, ea quoque labi quo ad itereant diximus idcirco ulla teneri cognitione nō posse, Nihil autē gigni, hoc ultimū chalcidius uertit iuētū ipossibile digne p̄fari, ubi inquit Plato και ευροντα εισ παντασ αδυνατου λεγειν ad uer-

De uniuersitate

bū igit̄ transtulit chalcidius alibi quoq; plato θεον. inquit ευπειν μενου ραδιον νοησαι δε αδυνατον. i. deum qdē iuenisse haud facile ē: itellexisse at̄ ipossibile. & rursū alibi. αρρητον ακατωνομασον uocat. i. idiētū & inoia bilē. Rursus igit̄ spēm æternitatis imitari maluit. hoc plato ita expressit. Δηλον ωσ̄ προς το αιδιον εβλεπεν hoc ē nō dubiū qn æternū respexerit p̄stātius. neq; eius ædificatore p̄stātius hoc plato inqt. ολαρισοσ των αιτιων. i. hic uero optimus cāg. Aeternū eē. simulacrū æternū eē alicuius æterni plato inqt. ει κονᾱ τινος ειγα. hoc ē simulacrū alicuius esse ergo sicut supra in mutabili æternitate. ita hic mūdū æternū eē addidit cicero: ut ex æterno qd̄ apud solū deū fuit. hūc quoq; genitū eē æternū uoluerit. Difficillimū: hoc calcidius fidelius trāsfert ingens: & quoniā rōnē ori-

gis explicat̄ nō est factu facile distinguēdæ sūt imaginis exēpli q; naturæ sed i eūdem tamē sensū recidūt. nā hoc dicit i oire in grēda quo pacto sumamus exordiū difficillimū dictū ē: atq; d̄ mūdo quē nullū ortū habet diximus & de eo q; genitus sit loqmur: ut cuiusmōi sit hic fuerit exordiēdū. ergo huius p̄cipiū oñonis difficillimū ē iuenir. De his igit̄. i. nihil ad dubitādū reliquat: sit explicata cognitio in oī oñone his accōmodata reb; de qbus oborta inqt qd̄ ē. Itaq; hoc seq; apd̄ platonē. τουτου δει μηδεν ελλειπειν. hoc ē huius p̄mittere nihil oportet. Ingressū ē. i. in itū sūpsit. Immurata. sūt ēt q; nō imutata: sed imitata hoc ē q; imitādo effingit legat: effecta aut̄ q; genita. Quātū. n. ad id. color ē similiter desinēs: sed plato inquit. οτι προς γενεσιν ουσια τουτο προς τισιν αληθεια. qd̄ ad uerbū ē q̄tū ad generatiōnē essentia tātū ad fidē ueritas. cicero igit̄ uti dicēdo ornatū retineret platōis æternitatē p̄ essentia posuit: nisi essentia dicere forte utpote minus usitatū recusarit. Idē tamen ē sensus. nā & diuina essētia: ut hoc nos utamur uerbo: qd̄ aliđ ē ab æternitate hoc ergo dicit q̄tū ad id qd̄ ortū ē: ualet. i. momēti hēt æternitas. hoc est diuina essētia: tātū ad fidē. ut ita nobis psuadeamus ueritas: quā nos argumentis uerisq; rōnib; d̄mōstremus. Quocirca. de quo differē aiūs ē. Cōsequimur. p̄bat̄ possumus.

Ut tota. ut nil sit nisi indubitātū. Ex oī. hic nō nihil cicero in-

latinū trāsfere noluit qd̄ plato socratē cū timæo sermocinātē loq; finxit. Molitiōnē. i. conatū. Nouā. q; nūq; fuerit: aut̄ incredibilem & inusitatā. Probitatis. plato. αγαροσην. qd̄ ē pbuserat. Itaq; plato aut̄ inqt. ταυτην δε γωνεσσεωσ και κοσμου μαλισαντισ αρχην κυριωτατην πασαν δρων φρονιμου αωδεχομενοσ ορθο τα αωδεχοιταν. ad uerbū at̄. hoc dicit hoc aut̄ ortus est mundi sane si q; p̄cipiū maxie p̄cipiū apud prudētes uiros suscipiat rediissime suscepit. Tātū cōstituiisset. i. uoluiisset. nā ita inqt plato. βουληθεισ γαρ οθεοσ. qd̄ est. uolens enim deus. Quo ad natura pateretur calcidius transfert prout eorū quæ natura fert reliquit pro paginem. plato tamen. καταδυναμιν. inquit. i. pro uiribus. hoc ergo dicit pro ui naturæ illius qd̄ genuit nil at̄ tulit mali: sed in scito: & stulto hominum usu multa mala obuenerūt. nā sicut natura ignem ferrūq; largita ē mortalib; quo eorū cōmodo usui essēt ita cæca cupiditas illo qd̄ ad hominū cædes: hoc uero ad domorū tēplo rū ciuitatūq; usurpauit incēdia. ex quo licet itueri illđ minie uerū eē qd̄ nō nulli asserūt binas hōi naturas deū

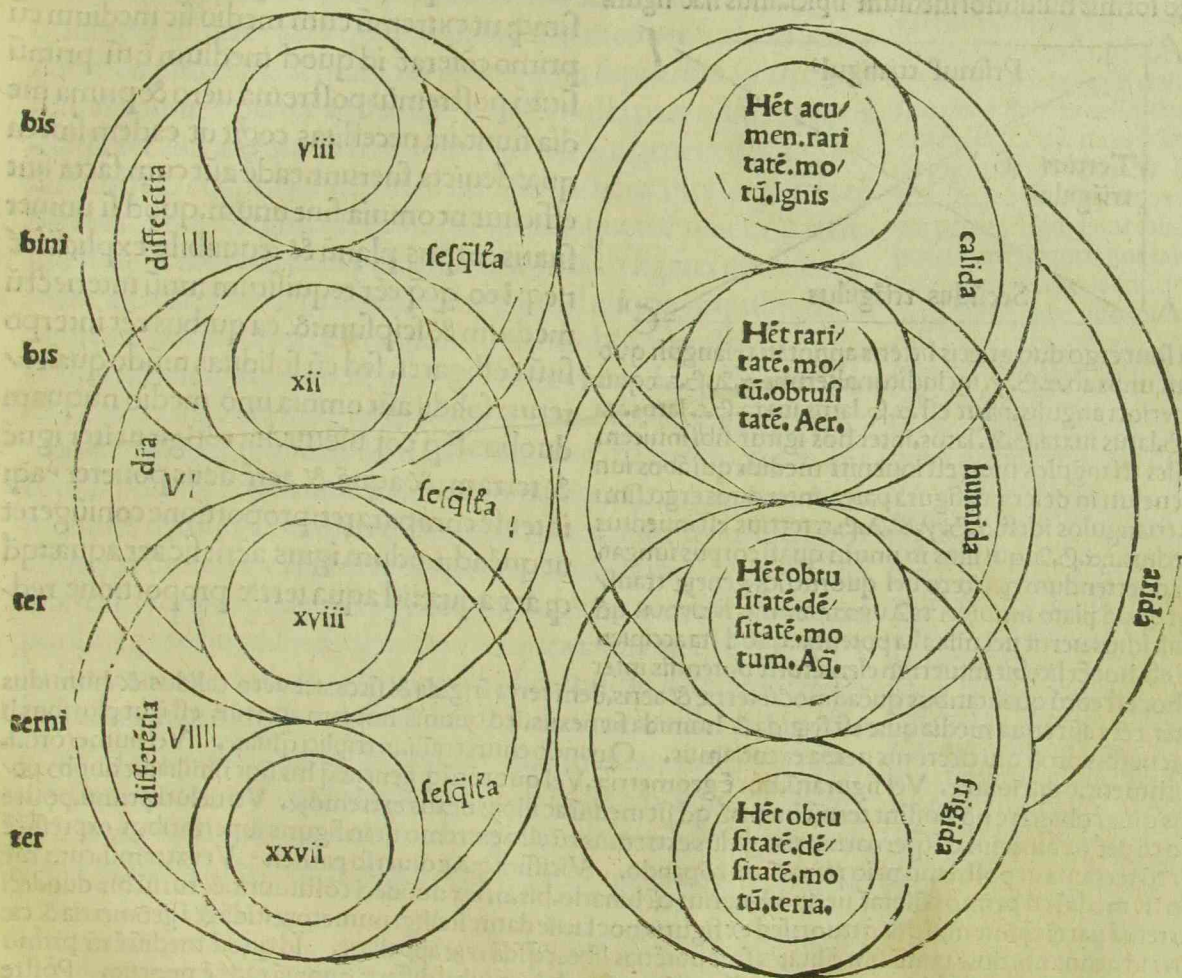
tribuisse malā & bonā: aut quoad natura patere. si qua alicui mala adeo genita uideat nō sunt huiusmodi ut ea natura nō patiat: ac uim ipsorum ferat, sicut oī ueneno adhibuit natura remediū oī hūanā cupiditati acerrimā ratiōis obiicere opposuit: q̄ licet mala appellemus necessaria tamē aliq̄ de cā natura p̄genit. Quicquid erat & c. hoc s̄q̄ simulacrū q̄ mūdus appellat oē q̄ uisu cerni possit sibi asciuit, assumpsit a deo sibi accipiēs uēdicauit. Nō trāgillū & c. uertigine sine ullo mō: ac sine circūactu fluctuās dum hęc generat illa corrūpit nobis certi nihil p̄mittēs. Ideoq̄ & c. cū esset chaos, i. omniū cōfusio elementorū ea discreuit librata suo pōdere ī mediū terra ut pote elementorū oīum face: & ceteris ut leuioribus, ita a medio lōgius abeūribus. Hoc enī q̄d singula p̄ se plus uiriū rebus gignēdis possēt suggerere. Fas autē & c. hoc plato ita exp̄ssit λογισμαμενος ουν ευρισκεν εκ των κατα φυσιν ορατων ουδεν ανοητων τουουου εχοντες ολον ολου και λιδν εσσηςαι ποτεργον, i. reputans hęc igit̄ secū repiebat ex his quæ natura spectari possēt nullū stolidū totū opus ī toto pulchrius eo q̄d haberet itelligētiā. Cū rōnē igitur habuisset, i. cū rōnē p̄pēdit̄ & ē ordo ac sēsus cū rōnē igit̄ habuisset repiebat nihil eē eorū subaudiq̄ genuisset p̄stātius ī toto generē itelligēte iter oīa q̄ itelligerēt q̄ natura itelligēs: sed his adiūgit plato q̄d a cice, p̄termisū īuenio uouu δαυ χωρισ ψυχης αδυνατον παραγενεσθαι, i. itelligētiā porro sine aīa aduenire fuit īpossibile. Pulcherrimū: plato addit ēτ αρισον q̄d est optimū. Sūt, n. oīa & c. siue corpus siue aīam inspicias. Huius & c. subaudiēdū mūdi. In singulis, in eadē spē q̄ sint. Cuius animatis. Cernūt, nā oīa nō possūt oculis cerni aīalia, hoc plato ita exprimit τα γαρ δη νοητα ζωα παντα κεινο εν εαυτω περι λαβον εχει καθαπεροδε κοσμος ημας οσατε αλλα περιεμοτα εν υσηκει ορατα, i. nā in tellectilia aīalia oīa illud ī se abies hēt sicut hicce mūdus nos & q̄cūq̄ alia pecora cōstituit uisibilia. Aīantes, ut āgeli & demōes. Cōplexu & c. i. rōnē & itelligētiā quā hō hēt. Aspectabile, mūdū q̄ spectari possēt. Recte & c. hoc ēt q̄rit aristoteles sed ēt illā sit ne hic īfinitus & idē suis finibus terminatus. Ad exēplū, subaudi alterius. Alius & c. Si duo sint mūdi. Cuius & c. i. āgeli alterius mūdi. Cælūq̄ hoc, q̄d ituemur. Simulacrū, quoniā sicut ultimū oīa aīaliū cōplectit̄ genera: & sua q̄ supiora sūt: & q̄ ī hoc cælo. Nō p̄ximī, q̄ ad hoc p̄ximū supna rātū cōplectit̄ q̄ ī ipō sita sūt. Absoluto, cui nihil ad modū desit. Unigenū, unigenū plato uouo γεννη, i. q̄d uerbū de xp̄o locuti unigenitū trāfferūt, sed ego tamē reor unigenā tā platonē hic q̄ ciceronē significat̄ uoluisse unum cuncta gignentem. Nihil porro hoc plato ita, χωρις αυτην οσ ουδεν αυ ποτε ορατων γενοιο το quod calcidius uertit sine igni porro nihil uisibile sentit̄, est ergo sensus nisi ignis cōposito corpī aīmī sceat̄ nihil ē q̄d cerni possit, nā cū sint tria q̄ se nobis suggerāt ut aliqd cernamus: oculi radius lux q̄ tenebras offusas oculis fugat, & q̄d cernit̄ tā oculi radius q̄ lux aerē ap̄iēs igni cōstāt. Analogia & c. cū ātea ap̄d latios analogia nomē latinū inqt̄ nō habuerit uocemus nos uerbū nouātes cōparationē uel p̄portionē. Quoniā, n. & c. sed hoc

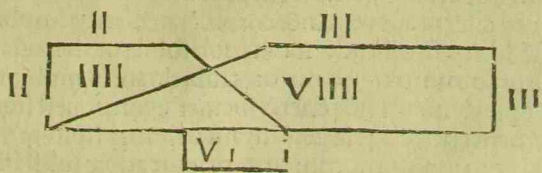
De uniuersitate

60

uerboꝝ sensum tētemus si possimus apire aliquāto obscuriorem q̄ ut paucis cōcludi uerbis possit, posteaq̄ igit̄ elemētōꝝ ortū docuit reliquum est ut iuncturā ipsōꝝ: ac mediōꝝ cām apiat, nec mō hec, sed ēt alia quo pacto sua coniungant extrema docet, illud aut̄ primo sciendū aliud esse misceri aliud coniungi elementa, misceri enī rum dicūtur cum ex duobus aut pluribus ita fit unū ut neutrum deinde suum teneat nomē: sed utrūq̄ aliud simul nanciscatur: sicut mixto calidissimo æqua cum frigidissimo proportione: fit ex utroq̄ tepidum: Cōiun gi uero cum ex duobus unū q̄dem fit: sed neutrum tamen suum nomen amittit si quidem in contrarium agē ribus hoc fieri qualitatibus non potest uti caliditas & frigiditas: exiccat enim & cōsumit caliditas, frigiditas ue ro exiccat quidem: sed & astringit & densat, q̄ si ambo sine medio iungatur: ab altero alterum attrahit atq̄ dis solui necesse est, quod si medium ad alterum magis propendat quod propenderit in alterum recideat necesse est: at si medium ad utroq̄ æq̄ declinet uim utriusq̄ extremi cōseruabit indissolubilē ut in subiecta figura fa cile dat̄ itelligi sicut & q̄libus iungatur p̄portiōibus, quē admodū cubici numeri qui duobus mediis propor tionalibus reuiciuntur ut quadrata uno tantum ligantur medio proportionali.

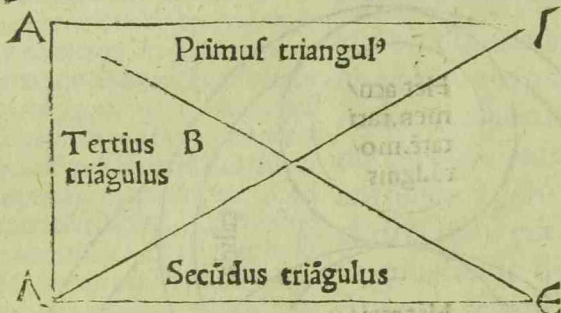
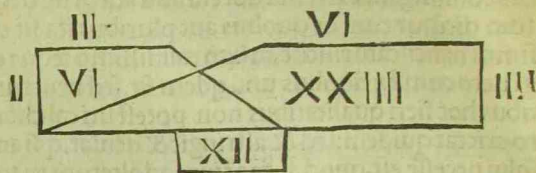

Atq̄ est uideri ubi unū satis sit mediū: & ubi duo esse media necesse sit q̄ extrema seruent incorrupta, docet igit̄ tur plato epipedis hoc est planis figuris: quæ longitudinem: & latitudinem quidem habent sed crassitudinem nullam in eis unum satis esse mediū, at perfectis corporibus: quod lōgitudine: latitudine: & crassitudine cōstent necessario bina media accedere ac de planis figuris q̄ uno contentæ sunt medio inquit, quando enim triū uel numerorum & quæ sequuntur, prima igitur est arithmetica probatio quā nos ut magis pateat figuris des cribamus duabus quidem extremis & media illis cognata quæ iungi extrema colligamus hoc pacto habeat latus unum binarium: alterum similiter binarium, hoc supputatum quaternarium cōstituet, bis enim bini quat tuor, altera extremitas trinarium, & supernum latus pari ter trinarium hoc supputatum conficit nouem, ter enim terni nouem conficiunt, in altero utroq̄ latus ē par pa remq̄ conficit, in altero utroq̄ dispar disparēq̄ cōficit numerum, horum mediū est senarius qui neq̄ utra que parte par neque impar est, bis si quidem tres se

nariū conficiunt qui utrāq; uincit extremitatē eadēq; inter se sesquialtera pportione distent.nā qualis pportio nonarii ad senarium est talis & senarii ad quaternarium.& rursū hoc pacto sit in altero latere binarius & superne trinarius hoc supputatū conficit senarium i altero extremo quaternarius. supne autē senarius hoc supputatū conficit uingintiquatuor. tā enī quater sex uiginti quatuor cōficit q̄ bis ter cōficiūt sex. medietas autē q̄ est i duo decim his ita adhæret extremis ut sit cognata cū ipsis. tā enī binarius cū senario q̄ quaternarius cū trinario q̄ ambo extrema sunt duodecim conficiunt. quod ipsoꝝ mediū est. e diuerso bis sex q̄ singula in singulis sunt extremis duodecim faciūt supputata. at quod in arithmetica ostēdimus idē & i geometria nobis licet itueri. i triāgularib; ergo formis huiusmōi mediū ispiciamus hac figura

Hi sunt ergo duo græcis litteris annotati trianguli quorum unus ab. α. β. γ. includitur. alterum. α. δ. β. ε. æquis superiori angulis. nā ut est. α. β. latus iuxta. β. ε. latus. ita γ. β. latus iuxta. β. δ. latus. inter hos igitur sibi inuicem æq̄les triangulos unus est inueniri mediū qui abos iungat ueluti in descripta figura patet. inter duos ergo similes triangulos id est. α. β. γ. & δ. β. ε. tertius est inuentus mediū. i. α. β. δ. qui illos in unum quasi corpus iungat. at aduertendum q̄ cicero uel quorūcūq; genēꝝ transfert quod plato inquit. εἰ τε δὲ ὑπὸ πλεον ὀντινῶν οὐν. q̄ chalcidius uertit uel ulla alia potentia: quod ita accipien dū est. hoc ēt licebit intueri in elemētōrū potentiis inter

se hoc est eorū qualitibus quē admodū terræ & aeris. ē enī terra frigida & sicca: aer uero calidus & humidus interiecta autē aqua media quæ est frigida & humida sit nexus. sed quoniā hoc iam apertius est q̄ ut pluribus liceat uerbis prosequi ciceronis uerba excutiamus. Quando enim triū. i. in triplici q̄litate. Vel numerorū. i. arithmetice disciplinæ. Vel figurarū. hoc ē geometriæ. Vel quorūcūq; genēꝝ q̄ his sint similia: ut duob; positus quæ cohærere nō possint tertiuū iueniat q̄ sit mediū ac illoꝝ nexus extremorū. Vti ueluti primū. postremo cōpēꝝ ut binarius cū quaternario: triangulus extremus cū alio extremo ut in figuris superioribus expressū ē aer cū terra: ita ut postremū prio retrorsum cōpando. Vicissimq; i. e. diuerso pariter. Vt extremū. cum medio sic mediū cū primo cōferat ut duodenarius cū binario. bis. n. sex duodeci cōstituunt. & rursū bis duodeci extremā partē: q̄ fuit uiginti & quatuor: sed ex figuris hoc facile datur itelligi numerorū itidē & i geometria & cæteris id genus ubi duæ tantū sint q̄litates siue potētias libeat q̄sdā reꝝ appellare. Id quod mediū ē tū primū sit tū postremū: hoc ē quādo tale mediū a sūmo & rursus ab imo nihil differt: quoniā eadē ē pportio. Postrema uero & prima media fiunt: q̄ppe q̄ nihil iter se differre demonstrētur loces ut uelis. Ita necessitas cogit. ut eadē sint ea q̄ deuincta fuerūt hoc ē sit ut ex oibus una & eadē fiat materia: ac rōne uinciat pportioneq; cōstet.

Quod si. sensus ē: si corpus rei uniuersæ hoc ē mundi longitudinē: & latitudinē solas habuisset ut mathematica habēt figuræ: soliditatē uero nullā: neq; ēēt requisitū q̄ hoc ē neq; ad hæc p̄ficiēda q̄ de ficeret unū cōtētū fuisset ut supra ostēdimus medio q̄ extrema uinciens unū faceret. Sed cū. q̄ ad p̄fectionē mūdi p̄fecta quoq; opus ēēt forma: nā idcirco p̄fecta corporis ē forma q̄ oēm dimēsiōnē. lōgitudinē: latitudinē & soliditatē complectat. Vt iter ignē & terrā. p̄ter multas ignis ac terræ sicut & reliquorū elemētōꝝ p̄prietates illæ sunt p̄cipue: ignis q̄dē acumen: acutus enī & penetrās ē: deinde mollis. facile enicedit subtilitate sua: tum mobilis: semp. n. in motu ē: terra autē retusa: & corpulēta: & semp. i. immobilis: quē admodū igit iter hæc duo solida corpora: ea ē quā ostēdimus similitudo: ita alia duo solida ut irerecta illis cōtinuū efficiant corpus demonstrādū pariter ē. si duas igitur sumimus ignis uirtutes subtilitatē & mobilitatē: unā uero terræ: hoc ē: ut ita loquar obtusitatē secundi ab igne elementi hoc ē aeris inueniet genitura. est siquidē aer obtusus: subtilis mobilis: rursus si secundi a terra elementi hoc ē aquæ genituram uelimus ispiciere duas sumamus terræ q̄litates obtusitatē & corpulentiam: unā uero ignis. i. motum tum orietur aquæ substātia q̄ est obtusa: corpulēta mobilis. Itaq; iter ignē & terram: aer & aq̄ de extremorum cōcretione nascētur ex q̄bus mundi continuatio constat. Proportione igitur geome

uel numerorū uel figurarū: uel quorūcūq; genēꝝ cōtigit ut q̄ sit uti primū postreō pportione ita ut postremum primo compeꝝ uicif simq; ut extremū cum medio sic mediū cū primo cōferat id quod mediū ē tū primū sit tū postremū: postrema uero & prima media fiunt. ita necessitas cogit ut eadē sint ea quæ deuincta fuerunt. eadē autē cum facta sint efficitur ut omnia sint unum. quod si uniuersitatis corpus planū & æquabile explicaret neq; i eo q̄cūq; ēēt requisitum: unū interiectū mediū & seipsum: & ea quibus ēēt interpositū colligaret. sed cū soliditas mūdo quæretur: solida autē omnia uno medio nūquam duobus sēp copulētur. Ita cōtigit ut iter ignē & terram: & aquā & aerē deus poneret eaq; inter se compararet: pportione coniūgeret ut quē admodum ignis aeris: sic aer aquæ: q̄d q̄ aer aquæ: id aqua terræ pportione red-

De uniuersitate

terrica ita conseruantur, nam ut ignis aduersus aera ita aer aduersū aquā: & deniq; aqua aduersum terrā: retrorsū
q; ut terra aduersū aquā: ita aqua aduersū aerē: & aer aduersū ignē. Cōiunctione, uinculo alterius cū altero.

Cælū, ita ad motū est genitū legitur & aptū, id est concinnū. Vt sub, unde & tris habuit dimensiōes. Re/
bus, i. elementis. Numero q̄tuor, nam si aquā inter ignem: & terram tantū iecisset: propērior certe ad terram
aqua futura erat, q̄ ad ignem nec alteq; satis fuisse dixeris, nam cum ipsorum contraria uis in tribus sit qualitati
bus necesse fuit medium ab altero unam, ab altero autem duas accipere q̄litates: quod si ita sit, ppenfius erit ad
alterum, sed ne qdē illud dixerimus: ut ab utroq; duas sibi assumat: quandoq; ita q̄litatebus extrema supabit,

deret, qua ex coniunctione cælum ita actum est ut sub aspectum
& tactum cadat. Itaq; & ob eam causā & ab iis rebus numero qua-
tuor mundi est corpus effectum ea cōstructum proportione quā
dixi: ex quo ipse se cōcordi quadā amicitia & caritate cōplectit' at-
q; ita apte cohæret ut nequeat dissolui ullo modo nisi ab eodem a-
quo est ligatus: eaq; at quattuor rerum quas supra dixi sic in omni
mundo omnes partes collocatæ sunt ut nulla pars ullius generis
excederet extra, atque in hoc uniuerso inessent genera illa uniuersa.
Id ob eas cās primū ut mūdus aiatus possit ex pfectis ptibus eē
pfectus, deide ut unus eēt nulla pte unde gigneret' relicta: postre-
mo ne quis morbus eum possit aut senectus affligere: oīs, n. coag-
mentatio corporis uel calore uel frigore: uel aliqua impulsione ue-
hementi labefactatur & frangitur & ad morbos senectutemq; cō-
pellitur, hanc igitur habuit rōnem effector mundi molitorq; deus
ut unum opus totum atq; perfectum ex omnibus totis atq; perfe-
ctis absolueretur quod omni morbo senioue careret, formam aut
& maxime sibi cognatam & decoram dedit, a quo enim animante
omnes reliquos contineri uellet animantes: hunc ea forma figu-
rauit qua una omnes reliquæ formæ concluduntur & globosus est
fabricatus quod sphaeroides græci uocāt: cuius omnis extremitas
paribus a medio radiis attigatur: id itaq; ita tornauit ut nihil effici
possit rotundius: nihil ut asperitatis haberet: nihil offensiōis: nihil
inclusum angulis: nihil anfractibus: nihil eminēs: nihil lacunosū:
omnesque partes simillimæ omnium quoad eius præstabat iudi-
cio: similitudinis dissimilitudo, omni autem totam figuram mun-
di leuitate circū dedit, nec enī oculis egebat quia nihil extra quod
cerni posset relictū erat: nec auribus quia ne quod audiretur qdē

eo nāq; pacto ad se utroq; extre-
mū trahēs posset aliquando oia
corrūpere qd' ne fieret recte igr,

Ex quo una ps est ut idcirco.

Mūdo, i. oī mūdi pte, Oēs ptes
.i. ut nihil mūdū p̄sus egrede
ret ubi plato, inq; μεροσ ουδεν
ουδενος ουδελυγαμιν εξωθεν
υπολιπρω hoc ē pte nullam ul-
lius neq; uī extra reliquēs, Reli-
cta extra mūdū nihil relicto un-
de gigni mūdus posset, Postre-
mo, sensus est, oia p̄ter mūdum
corpa: aut frigida: aut calida sūt:
nulla tamē frigoris aut caloris i/
pulsioe extrinsecus mūdo acce-
dente: uel genus alio quouis: ut
mūdo ægritudine possint inferre
p̄teia licet fluidū corpus sit nō
tamē extrorsū: sed introrsū fluit:
ut oībus intra mūdū regeſtis ex
uniuerso nihil amittat, qd' cum
oīs iteritus ex uehemēti aliquo
accessu: aut recessu corporis eue-
niat & cū horz nihil isit mūdo su-
perest ut mūdū æternū eē fatea/
mur ne id quidē iuria: nā cū oia
q̄ sūt uel dei sint opa uel naturæ
uel naturā imitātis humani arti-
ficii: & tā naturæ: q̄ humani arti-
ficii crebra fiat mutatio: ortūq;
hēat quē ipsi uideamus ac perin-
de itereāt: par ēt uidetur ne mū-
dus perfectissimū: & absolutissi-
mum opus exitio ullo temperet
quando ab eo factus quē: ut ipse
ait plato humanæ linguæ p̄me/
re sit nefas: cuius ēt origo intelli

gētia nulla cōprehēdi possit sola q̄ ab eo facta cernunt' cōiectura itelligi uideant': quē ēt cū ipso æternū deo fuis-
se credere sit nefas. Sphaeroides, sphaerā, græci: latini globū uocāt: sphaeroides aut globosū, globosus aut fabri-
catus subaudi mūdus aut fabricatus ē deus mūdū globosū, nā utroq; mō legit': qa & fabrico & fabricor ut assen-
tio & assentior & multa huiusmodi alia dicunt' i eadē significatōe. Cuius, q̄ forma oīum maxime capax ē, An-
fractibus, anfractū inq; uarro ē flexū ab origine duplici dictū ab ambitu & frāgēdo ab eo leges iubēt indirecto,
p. pedū, viii. eē in anfractū, i. in flexu: celsus quoq; cōtra inq; illā cōmodū accessisse ei cui debebat qd' p duas ptes
uia ire agere possit bisq; octonos i porrectū & senos denos i anfractū, Lacunosū, cauū in lacus motē, Quoad,
quousq;, Eius, dei, Præstabat, melius erat & expediebat, Iudicio, uolūtate duce q̄ in ipso deo sūmū iudiciū atq;
cōsiliū ē, Similitudis: cū oia sint i mūdo similia ortu iteritu: & ceteris huiusmodi qd' tamē ē qd' magis uariū pos-
sit excogitari: ut ēt hęc dissimilitudo pportionū q̄litate alligēf adeo: ut alteq; altero ita idigeat: ut p̄sus nihil
frustra nihil ociosū: qn̄ imo opportunissimū uideri possit, Iure igr ari, foret natura ex cōtrariis cōsonū qdā face-
re gaudet nō ex similibz sicut marē cū fœmia copulauit: ita cætera p cōtraria nō p similia, sed ut ars quoq; natu-
rā imitata: nā pictura uariis distincta coloribz regz naturas exprimit & imagines rēp̄sentat, musica uero acutus &
graves lōgos & breues sonos cōmiscēs i diuersis unā pficit harmoniā, ita grāmatica ex uocalibus: & cōsonatibz
mixtū qdā faciēs totā artē ex eis cōstituit: ita i cæteris itelligendū dat, addit quoq; idē aristo, ferūt aut' & sculpro-
rē phidiā mineruā q̄ i atheniēsi arce fuit ita cōparasse ut in eius scuti medio suā faciē connexerit qdā occulta &
mira arte ut si qsq; uellet eā auferre necessario totā eēt statuā labefacturus atq; cōfusurus, talē gerit deus ad mū-

di cōpagem omniū reꝝ harmoniā & salutē: ut si uel exigua ps labe factē totū labi & corrūpi necesse sit. Leu-
tatis. i. plana ac minime scabra figura. Neqꝫ uero. cū intra se cūcta cōcluderet. Motū. n. sane motuū duo omni-
no sūt genera: alterꝫ qdē animæ: alterꝫ uero corporis: animæ aut quo aliū mouet: aut ab alio mouet aut seipam
mouet: & aliud possit mouere: in qbus generibꝫ sūt uires animæ siue ad uirtutes siue ad effectus siue ad aliquē
corporis motū: sed de motu corporis hic loqꝫ: corporis igr motus q̄drifariā diuidunt: alii. n. q̄litas sunt: alii
q̄tritas: alii substātiæ: alii uero loci: q̄litas qdē sunt cōmutatio & sepatio: q̄tritas uero cremenū: & diminutio
substātiæ aut generatio & corruptio. at loci motus septē sūt spēs: surrū: deorsū: de xtrorsū. sinistrorū: ante: pone
& deniqꝫ circū. Mentē. quam

plato *νοῦν*. uocat. Atqꝫ intelli-
gentiā quā nominat plato. *φρό-
νησιβ.* prudētiā. Cohiberet. i.
icluderet. Maxima. q̄a mundo
nihil maius. Itaqꝫ una. q̄a simul
totus mouet. Cōuersiōe. q̄a nū
q̄cedit loco motusqꝫ idē ille de-
mū ē eritqꝫ q̄ ante fuit. Circū se.
q̄a nec intra nec extra se q̄q̄ ad-
modū ē. Sex at. subaudiēdū lo-
ci quos memorauimus. Rōne.
ab omni animaduersiōe & cogi-
tatōe fecit in munē: rōne. n. bo-
na a malis discernimus sicut ea
mēte cernimus. His qbus perfi-
ciē p̄ribus: sed uerior ē lectio is.

Deo futuro. i. diuinitatē habi-
turo q̄ mūdū fingeat. Leuem.
minime scabrū. Effingit. cōpo-
nit. Et undiqꝫ. qd̄ plato inqꝫ *κα-
τομαλλον π̄αν τ̄αχη τεκαϊεκυε
οσοισον*. qd̄ ad uerbū signifi-
cat: & qd̄ ualde undiqꝫ & ex me-
dio æq̄bile: Et a medio: ubi pla-
to inqꝫ *καὶ ὀλον καὶ τελεονεκτηλε-
ωνσωματωνσωμαεπισησεν*. i.
& totū & p̄fectū ex p̄fectis cor-
poribus corpus fecit. Animū. i.
spiritū rebus insitū eē uoluit eis
augēdis molliendis mouēdisqꝫ
omnibus sed non æq̄liter: unde
& Virgilius. Principio cælū ac
terras cāposqꝫ liquētes. Lucētē-
qꝫ globum lūnæ titaniaqꝫ astra.

Spūs intus alit: totāqꝫ infusa p-
artus. Mēs agitāt molem & ma-
gno se corpore miscet. Inde ho-
minū pecudumqꝫ genus uitæqꝫ
uolātum. Et q̄ marmoreo fert
mōstra sub æquore p̄tus. In-
gens ē ollis uigor: & cælestis ori-
go. Seminibus q̄rū nō noxia corpa tardāt. Terreniqꝫ hebetāt artus moribūdaqꝫ mēbra. Quidā uero ex xp̄ia-
nis hunc spūm scūm eē dixerūt. qd̄ neutiqꝫ credēdū est. Eū. subaudi animū. Soluago. p se & solo circūuagante.

Propter uirtutē. i. uū q̄ corpibus ab aīa tribuit. Notus ē. mūdus igr se nouit qd̄ nulla i eo sit ps extraria. Mi-
nor. i. corpi. Maiorē. i. aīam. Materia. materiā dicit quā plato *ουσια* uocat. latinogꝫ uero alii substātiā: alii eēn-
tiā uocant. Indiuidua. non ut corpus qd̄ in semp diuisibilia secari pōt. Vniūsmodi. nūq̄. n. senescit: aut immu-
tatur. Sed ex ea. naturā in duo secat mēbra: & ex iis duobus facit dei iussu tertiū naturæ genus: q̄ eū mediū posi-
tū inter utrunqꝫ sit naturæ genus indiuiduū & diuiduū. Sed quoniā a ueteribus q̄sitū ē q̄ nā sit ea apud platonē
eēntia: quā indiuiduā & rurū quā diuiduā uocat. id nos quoqꝫ decet q̄rere. primū igr illos minime pbauerim q̄
tertiū eēntiæ genus p eo qd̄ ē trifariā diuisū: ut humanā animā dent intelligi: q̄ tris habet uires rōne: irā: cupidī-
tatē. Indignissimū. n. sit eloquētissimo uiro hāc tribuere infantīā: & grauissimo uiro hāc puerilē sententiā dare.
melius igr exponamus sicut & acutius qdā dixerūt cūcta naturæ supposita uel eadē uel diuersa eē: eadē qdē gene-
re: sed diuersa spē: hō. n. uerbi cā & equus genere idē sunt q̄a uterqꝫ ē animal: spē uero diuersa: rōnalis sī qdē hō:
& irrōnalis equus est: ita ergo platonē locutū accipiunt ut essentiā mediā hoc est indiuiduū uocet ut socratem &

neqꝫ erāt aere circūfusa externa mūdi ut respiratiōem requireret:
nec uero desiderabat ut alimēta corporis aut detractionē confecti
& cōsumpti cibi: neqꝫ enim ulla decessio fieri poterat neque acces-
sio: neqꝫ uero erat unde: itaqꝫ se ipse cōsumptione & senio alebat sui
quo ipse per se & a se & pateret & faceret omnia: sic enī ratus est il-
le q̄ ista iūxit & cōdidit ipsum se cōtentū esse mundum neqꝫ egere
altero. Itaqꝫ nec ei manus affixit: quia nec capiendū quicquā erat:
nec repellendū: nec pedes: nec alia membra quibus igr̄essus corpo-
re sustineret: motum. n. dedit cælo eū qui figuratus sit aptissimus:
qui unus ex septē motibus mentē atqꝫ intelligentiā cohiberet. maxi-
ma itaqꝫ una cōuersiōe atqꝫ eadē ipse circū se torquetur: & uertit:
sex autem reliquos motus: ab eo separauit. itaqꝫ eum ab omni rati-
one liberauit: ad hāc igit cōuersiōe quæ pedibus & manibus nō
egeret igr̄ediēdi mēbra nō dedit deus is qui erat: de aliquādo deo
futuro cogitās leuē: eū effingit: & undi æquabilē: & a medio ad sū-
mū parem & p̄fectū atqꝫ absolutum ex absolutis atqꝫ p̄fectis. ani-
mum aut ut i eius medio collocauit: ita per totū tetēdit: deinde eū
circū dedit corpore: & uelstiuuit extrīsecus cæloqꝫ soliuago: & uolubi-
li & in orbē icitato cōplexus est. quod secū ipsū p̄pter uirtutē faci-
le esse possēt. nec desideraret alterū satis sibi ipse notus: & familia-
ris: sic deus ille æternus hūc p̄fecte deum beatum deum p̄creauit:
sed haud ita ut modo locuti sumus tum deniqꝫ cum corpus ei effe-
cisset inchoauit. neqꝫ enī esset rectum minori parere maiorem: sed
nos multa icōsiderate ac temere dicimus: deus aut & ortu & uirtute
antiq̄iorē genuit animū eūqꝫ dominū atqꝫ i perantē obediēti præ-
fecit corpi: idqꝫ molitus tali quodā est mō nō ex materia quæ indi-
uidua ē: & quæ semp uniusmodi suiqꝫ similis: sed ex ea quæ corpo-
ribus diuidua gignitur tertiū materiæ genus ammiscuit ex duo-
bus in medium quod esset eiusdem naturæ & quod alterius: idqꝫ
interiecit inter indiuiduum atqꝫ id quod diuiduum esset in corpo-

De uniuersitate

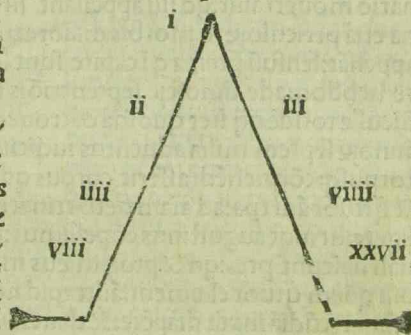
platonem quod tertiū genus uideri uult ex indiuidua eētia & ultima specie q̄ diuidi nō pōt: & diuidua hoc est ex genere qd' diuidit in spēs: alii spēm intelligibiles mūdi ad cuius similitudinem formas mēte cōceptas ad corpora trāstulit indiuiduā essentiā mundi nominauisse putauerunt: diuiduam uero siluā quæ uelut exordium & fons est corporum: ut tertiū illud mixtū essentiæ genus esse intelligendū cēseāt q̄ effecta sint nō mūdus mō: sed oīa quæ mūdus cōplectit corpora: ut sit idea qd' indiuidua: silua uero diuidua: & qd' ex utroq; cōstat mixtū: alii poro indiuiduā dixisse platonē putāt eētia: eminetiorē animā quæ minime corpi obnoxia eē possit: & cuius puritas corporis nulla possit labe uiolari: diuiduā uero essentiā illā dicere animā: quæ nō cūctis mō aialibus: sed etiā

re. ea cum tria sumpsisset in unam speciem temperauit naturaque illa quam diximus uel cum eadem coniunxit fugientem. & eius copulationis alienam permiscens cum materia cum & ex tribus effecisset unum id ipsum in ea quæ decuit membra partitus est. iā partes singulas ex eodem: & ex altero. & ex materia temperauit fuit autem talis illa partitio unam principio partem detrahit ex toto,

herbis: & arboribus uitalē uigorem præbet: & ex his duabus cōflatū tertiū est aiæ genus qd' rōnale noīat: q; rōnis: & intelligentiæ disciplinarūq; omniū sit capax: ut tāti opis tanq̄ absolute digesti admiradā itelligens rōnem tantū ueneraret auctorē cui sane ultimæ magis accedo sniæ: nā nisi illa duo sint, unde tertiū

genus nascat nec aiā erit ulla: nec ullū eē uideri pōt corpus si recte q̄ superius diximus ispiciamus. In corpa. i. q; p corpus nō animalīū mō sed et cæteroz uigeret. Cōiunxit fugiētē. i. q; corpora uigere facit q̄ facillime corrūpi possunt, uel fugiētē qd' nihil magis cōtrariū sit q̄ rō & rōne carēs: aut certe fugiētē diuersā dicit ab hoc humano corpe cū ad diuinitatē acie attollit imaq; cōsiderat. qd' mētis est ppriū. cū materia qd' plato inq; μετὰ τὸ οὐσίον. i. cū eētia. Ex eodē. ex rōnali aiā. Ex altero. ex sensibili. Fuit aut. posteaq; docuit ex qbus sit excogitata aiā tribus: eiusdē nūc uiriū formā tāq; i speculo exprimit simulac;: deūq; ait illam aiæ cōstare naturā uiribus q̄ si mēbris septē uoluisse qbus oīum numeroz deputat aptitudinē in figurā huiusmodi expressam.

quæ in extremo apice unitatē hēt in altero latere trinariū i altero binariū numez: unitati subiectū sub trinario nouē: sub binario q̄ttuor & rursum sub nouē uiginti & septē sub quatuor uero octo: ad cuius uim ac potestātē exprimēdā primo nobis uidef̄ inestigādū cur aiē uires ad numeros ac cōmodauit Pla. Deinde cur hos: nec alios: aut plures: aut pauciores: postremo q̄re hac potissimū figura cōclufit: ad numeros iḡ animam reuocauit quo pfectionē ipius nobis ostēderet: quādōqdē numero in reb; humanis nihil pfectius excogitari posse uī: q; ppe qd' mathematicæ oēs sciæ numez fontē ad cōsumationē suā sibi fere assumāt: & q; numerus in ifinitū pcurrat ac nō uno mō addito augeat: sed ut cūq; ad sūmā excreuerit multitudinē: nō solū duplicari: uerū et ifinities multiplicari possint: hinc adductus ē pythagoras: ut pfectissima q; numero deputauerit: quē secutus timæus locus q; eius fuit discipulus apud platonē hūc de aiā differēdi seq̄ modū. Illud iḡ primū nobis licet intueri q; sicut corpus aialīū sicut & cætera pfecta & absoluta corpa tris hēt dimēsiōes: lōgitudinē: latitudinē: & soliditatē: ita aiā quā uitali uigore p ipm oīfariā penetrare oportuit: longitudini: latitudini: & soliditati uires par fuit similes habuisse: siqdē paria parib; necesse fuit cōiūgi. In sūmo iḡ uertice unitas ē posita quoniā nūeroz apex ē singularitas. & in geometria sine ullis ptrib; nota ē qd' pūctū uocāt. hac iḡ nulla aptior fuit figura in q̄ singularitas cacumini sup̄posita sūmitatē atq; arcē obtinere cōsiderat: nā sicut ex unitate numerus i ifinitū pfluit. ita & ex una aiā uires ifinitæ tanq̄ ex largo amne riuī erūpūt: aut qd' deū rez oīum exprimat opificē q; ut unitas in suo semp iure statuq; pseruat unus semp: ac semp imutabilis cū cæteri i minutionē: aut auctiōnē numeri pariat: ita ipa semp eadē ē singularitas: ita aiā. itaq; & rez opifex deus nullo tpis spacio senescit aut immutat: sed idē semp supra q̄ excogitari possit foelicitate absolutissimus: at quoniā corpori destinata fuit aiā ab indiuidua singularitate exordiū trahēs p lineā & sup̄ficiē ad soliditatē. i. ad pfectū usq; corpus penetrauit. ut tā p solidā q̄ tenuia mūdi sēnsibilis corpa penetrarit. Unitati altera in pte binariū supposuit numez: q; numerus lineā siue lōgitudinē exprimit: siqdē ex duplicato pūcto nascit̄ lineā sub binario numero ē q̄ternarius eadē nāq; rōne lineæ duplū sup̄ficiē hoc ē latitudinē cū lōgitudine facit: q̄ternario octonariū supposuit: quoniā ut bis q̄ttuor octo ita dupla sup̄ficiēs corpus gignit qd' diuisū ē p lōgū latū: & solidū: q; ut tris hēt dimēsiōes ita hic numerus ab unitate: ut dictū pfluit: bis. n. duo bis octo est: eadē est rō triplicitatis in altero numeri genere: primus. n. ab unitate pfluēs ipar numerus ē trinus q; ut superior multiplicatus hoc ē ut bina bis q̄ttuor sūt: ita trina ter nouē: & sicut bis duo bis octo ita ter tria ter uiginti & septē sūt. p q̄s dimēsiōes aiæ forma put cū corpe cōiūgit̄ exp̄sse sūt secūdū rōnē. iḡ geometricā qd' octo aduersus q̄ttuor ualet: hoc q̄ttuor aduersus duo & duo aduersus unū & rursum qd' ualet uiginti & septē numerus aduersus nouē: hoc nouē aduersus tria & tria aduersus unū: sed hic quæri nimis pōt: primū qdē cū id ps altera significasse potuerit cur duos fecerit de re eadē limites: scdō at loco cur in hūc hoc est septenariū numez figurā cōclufit: qbus ita occurrēdū ē q̄nibus. q; unā & eadē aiā diuisibile qdē uirib; eētia uero indiuisibile p imparē & parē exp̄ssit numez & rursum diuisibile ut eadē animā corpa in lōgū latū: & p sūdū mouere posse significaret p lineas sup̄ficiēs & solida a pari & impari cōposita figura dem̄strauit: & ē alta rō qd' in hoc numero pportōes cōtinent q̄ oēm musices reddūt cōsonantiā. In altero siqdē limite dupla pportio ē quæ diapason i canēdo uocata. ut sūt duo aduersus unū: in altero aut tripla quæ est diapason & diapete in canēdo

sūt tria aduersus unum: quaternarius uero ad unitatem quadrupla est pportio quæ disdiapason est in canēdo: trinarius at ad binarium sescupla ē siue sesquialtera pportio quæ ē in canēdo diapēte q̄ternarius ad trinarium qui epitritus aliquādo noīat sesquialtera ē pportio qd̄ trinum hēat totū numeꝝ & tertiā eius pte ea in canēdo diatessa ron appellat. nouē ad octo sesquioctaua q̄ tonus dī: i canēdo hęc ē septenarii numeri rō q̄ forma aiām plato ex/ p̄ssit: sed & alia eiusdē pprietas ē nūeri et cōsiderāda quā ceteri minime numeri sortiti sūt: qd̄ itra dēc oēs alii nu/ meri pti alios pariāt: pti ab aliis pariant. solus septenarius neq̄ aliū gignat neq̄ ab alio gignat. q̄ de cāa ueteribz ē etiā mīnerua cognōmīatus q̄ ut illa sine p̄e p̄petua fuit uirgo: ita hic numerus: & neminē p̄creet & a nemine

p̄creet: naturalis etiā ip̄mis h̄r qd̄ multa quæ naturæ lege p̄ue niūt hoc numero cōp̄rāhēdi di noscant: nā ad hoīes q̄ nascātur uim huius numeri p̄tinere aiūt: qd̄ cū mulieris genitale semen i/ missū receptū ē primis septē die bus conglobet coagulet q̄ fiat q̄ idoneū ad figurā capiēdam: dei/ de q̄rta hebdomade qd̄ eius scē/

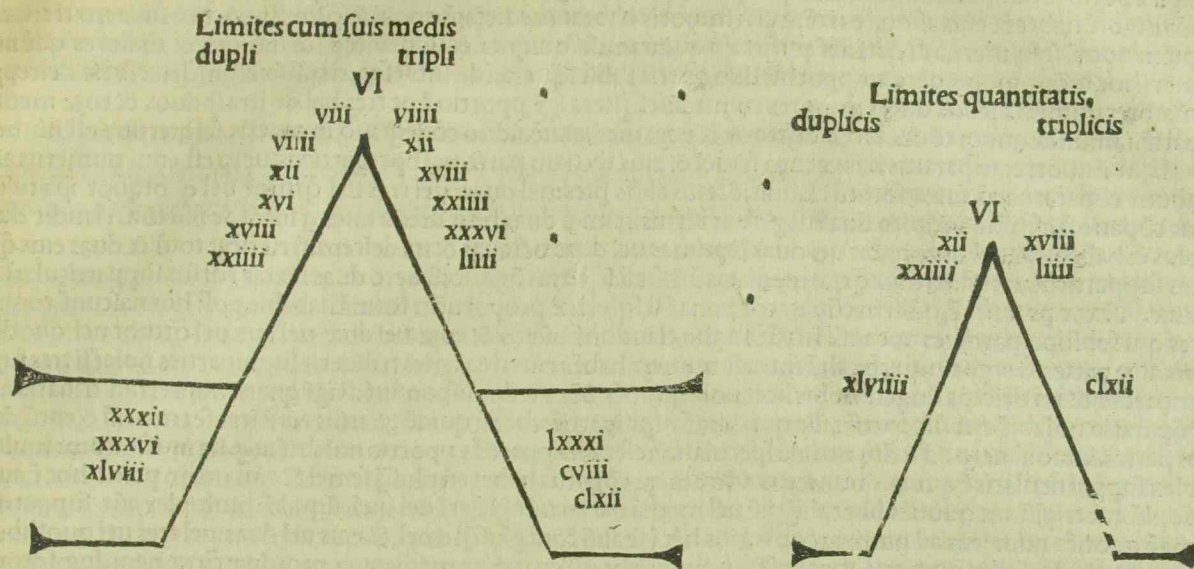
Secundam autem primæ partis duplam. Deinde tertiam quæ eēt secundæ sesquialtera primæ tripla. Deinde quartam quæ secundæ dupla esset. quātam inde quæ tertiæ tripla, tum sextam octuplam primæ. postremo septimam quæ septem & uiginti partibus antecederet primæ. Deinde instituit dupla & tripla interualla explere partes rursus ex toto desecans quas interuallis ita locabat: ut in sin/ xus futuræ ē caput: & spīna q̄ i dorso ē informe: septima autē fere hebdomade totus hō in utero absolua: septi/ mani quoq̄ humani p̄tus uitā ferūt ante quē nullus & neq̄dē octomēsiū: deidē septimo mēse dētes agunt: & se/ ptimo anno decidunt sc̄da hebdomas hoc ē q̄rtusdecimus ānus utriq̄ sexui p̄bertatē affert alteri qd̄ gignēdi: alteri uero pariendi t̄ps: & genuinos fere emitit dentes: tertia hebdomade adolefcens lanuginem barbæ in ge/ nis effundit: q̄rta hebdomade q̄ est anno octauo supra uigesimū naturæ humanæ excrementa cōsistunt: q̄nta iuuenilem absoluit ætatē. primæ corpis ptes septem, caput, collū, pectus: duo pedes, duæ manus, itestina septē stomachus: cor: pulmo: iecur: lien: renes duo, uenas quoq̄ in hoībus uel potius arterias musico numero septē/ nario moueri aiūt: qd̄ illi appellant ΤΗΥ ΔΙΑ ΤΕΟΤΑΡΩΝ ΣΥΜΦΩΝΙΑΝ quæ i q̄ternarii numeri collatōe fit, discrimi/ na etiā periculoz in morbis maiore ui fieri putāt in diebus q̄ cōficiunt ex numero septenario eosq̄ dies criticos appellāt: sensuū p̄teꝝ q̄ i capite sunt septem meatus: lunæ crescentis & decrefcntis mutatio cōcludi q̄terna fe/ re hebdomade dinoscit septentriōis stellæ septem i septem mensibz sūt egnoctia & solstitia, uergiliæ septē sunt sūculæ totidē q̄q̄ iter quosdā cōtrouersia ē: erraticæ stellæ septem q̄ iter se musico etiā distāt modulamine: post/ annoꝝ septem milia aduentus iudicii dei ac domini n̄ri augustino dicēte futurus credit: & hoc numero animā corpusq̄ cōp̄rāhēdi asserit, corpus qd̄ p̄ q̄tuor elementa & q̄tuor q̄litates: siccā, humidā: calidā: frigidā, ūde & q̄tuor āni t̄pa: ad aiām uero trinarium deputari numeꝝ ob tris uirtutes qbz i primis deo cōiūgimur: & ip̄m di/ ligere: ut inq̄t augustinus cōpellimur: ut uero alii p̄ rōnalē p̄tem & irascibilem & cōcupiscibilem q̄ de p̄te irrō/ nali nascunt ptes: qn & ptolemæus in tertio harmonico de p̄te irrōnali septem oriri uirtutes ostendit de irasci/ bili qd̄em q̄tuor clāmentia: itrepidatōem: fortitudinem tolerātiā: de cōcupiscibili porro tres, tēperātiā: cōtinē/ tiā: uerecūdiā iuxta diapēte: & diatessaron cōsonātiā: de p̄te quoq̄ rōnali septē: acumē: docilitatē: sagacitatē: cōfi/ liū: sapiām: prudētiā: expiētiā: motus quoq̄ loci corpis sūt septē: ut supius ostendimus cōditōes & p̄sonæ i re pu/ blica a ueteribz septem sūt fere enumeratæ: p̄cīpes & subditi: parentes: & filii: nobiles: ignobiles: siue genere ob/ scuri: senes: iuuenes: domini: serui: meliores: deteriores: prudentes: stolidi: religiosi: ip̄ii: liue p̄fani, septem uocis/ mutatōes: acuta: grauis: flexa: crassa: lenis: lōga: breuis, erophilus hoīum itestinū ait lōgū esse ulnas uigiti: & unā q̄ sūt tres hebdomades, septē sūt q̄ uidemus: corpus: interuallū: figura: magnitudo: color: motus: status hebdoma/ das quoq̄ ex interuallis & sinibz cōstat: fines sigdē ac termini q̄tuor p̄ctus: linea: superficies: crassitudo, interualla uero lōgitudō: latitudo: p̄sūditas: sua quoq̄ cuiuslibet circuli diameter supra triplā pportōem septenarii nume/ ri cū circūferētia hēt circuli ut archimedes & eius iters̄p̄ eutotius ascalonites docet. His itaq̄ rōnibus satis p̄ba/ tū arbitror cur his usus sit nūeris: nec plures, aut pauciores ad uires aiē exprimēdas collegerit: qd̄ uero reliquū ē ut hac potius figura q̄ alia aiām cōp̄rāhēdi duxerit quīs ex his q̄ iā dicta satis palā eē uideat illd̄ tamē addā p̄ api/ cē unitate cōp̄rāhēsiū idiuisibile aiæ eētā significare uoluisse: p̄ duos utriq̄ porrectos limites uires eiusdē diui/ duas: sed eo pacto: ut quodā ordine atq̄ harmōia sibi uicē respōdeāt. itaq̄ iqt unā principio p̄te hoc ē unitatem,

Detrahit ex toto ex eo mixto, qd̄ supra memorauimus. Duplā, hoc ē duo q̄ sub uno posita sunt. Primæ tri/ pla, Tria, n. aduersū duo sesquialtera: ut iā dictū pportōe: p̄cellūt: cōstāt sigdē tria ex duobus: & uno qd̄ duoz dimi/ dia ps ē. Primæ tripla unitati q̄ primo loco posita, Dupla eēt: qa bis duo cōstituūt q̄tuor. Tertix tripla, i. nouē ter sigdē tria sūt nouē. Octuplā primæ: q̄ septē excessit primam, i. numerus octo q̄ ultimus in eo limite fuit ad unitatē referē octupla pportōe. Antecederet primæ: hoc est ad unitatem q̄ fuit apex referē uigesima & septia pportōe: q̄ numerus: ut iā ostēdimus octonario i eadē forma par ē. Eēt bina media: supra ai uires nūerali ap/ tissima figura cōplexus ē: hic uero musico eā cōstare modulamine atq̄ argute docet: ut, n. musica istra ad modū latū eliciēdū cōponētes iter binos chordaz extremaz limites leuissimū qd̄ hypatehypatō uel ut alii p̄slābano/ menos: grauissimū uero netehypbolæō alias iternectūt medias dispi strepitu tinnituz chordas: ut ip̄æ qd̄ me/ dia sint acutiores primo limite: grauiores at ultimo atq̄ ita a grauissimo sono ad postremū cōcentū pectinis: & digitoz pulsu sine ullo hiatu medio decurrat ita deus mūdī aiām modulatu exactissimæq̄ harmoniæ norma cōponēs a timæo apud platonē inducīt sex q̄ iā significauimus interualla duplicis & triplicis q̄tatis: q̄ latitudi/ nem & soliditatē animæ exprimāt in corpe singula binis stipās medietatibus q̄z ex duabz medietatibus altera minorē limitē excedat tertiā eius pte: maiore at limite inferior eadē tertiā pte, sed quo hoc aptius sit figura est

De uniuersitate

describendum simile quidem superiori sed numeris differens quoque interualla bina contineant media: ut ostendat intra dupla duas contineri proportiones sesquialteram & sesquiterciam. Intra triplam uero duplam & sesquialteram quæ cum superiore figura claudi non potuerit hæc, excogitata est.

gulis essent bina media. uix enim audeo dicere medietates quæ grati mesotetas appellat, sed quasi ita dixerim ita intelligatur. erit, n. planius earum alteram eadem parte præstantem extremis eademque superatam alteram pari numero præstantem extremis alteram:

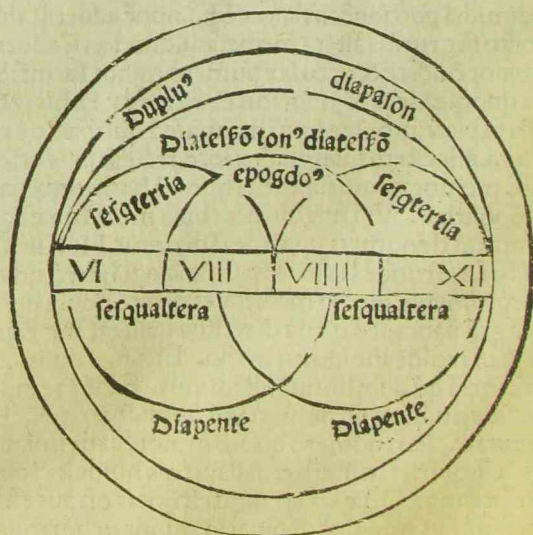
Sex igitur & duodecim secundum duplicis quantitatis ratione binos efficiunt limites inter quos duæ inferunt medietates: una quidem octoarii numeri, altera uero nouenarii: nam octo: numerus aduersum sex limitem comparatus præcedit eum

tertia eiusdem senarii limitis portio, i. duobus: Ipse autem superat tertia portio duodecim limitis, i. quattuor: Ita una medietas octo numeri quota parte superat senarium limitem tanta superat a duodecim limite rursus nouem medietas altera superat sex limitem trina quantitate & præcedit a duodecim limite æque tribus: non iniuria: octo, n. aduersum sex comparata epitrita proportio superat: æque duodecim limes aduersum nouem ex medietatibus prædictis una epitritus quoque iuenit: continet, n. totum nouem & eius tertia parte. Cæteræ duæ medietatum interuallum epogdou est: quod Cicero sesquioctauum uocat: nouem, n. numerus totum octo continet: & eius octauam portionem, i. unum, hoc pacto duæ medietates superat limites: & a limitibus superant: duplicis numeri: eadem hæc ratio in triplicibus numeris iuenit, sex, n. limes unus distans a decem & octo altero limite interuallum quod iteriacer triplum eadem demonstrat sunt porro hic duæ medietates una in nouem: altera in duodecim numeris: nouem quæ medietas aduersum sex limitem comparata sesquialtero superat: habet, n. totum sex & eiusdem dimidia portionem, i. tria: eademque, i. nouem aduersum decem: & octo limitem, comparata duplo superat, bis si quæ nouem decem & octo sunt: rursus altera medietas, i. duodecim si aduersum sex limitem comparat duplo præcedit: sin uero aduersum alium quod maior est, decem & octo sex numero minor iuenit: & denique ne in singulis limitibus exponedis nimis sim: de ipsis quoque eadem ratione proportionis est excutienda: ex his igitur traditum ut opinor est cur dixerit istituiti dupla: & tripla interualla explere: utpote nimium hiantia sed quo pacto expleuerit docet: partes, n. igitur rursus ex toto desecans: quod plato ekei ait, i. illic cicero interpretat ex toto, recte autem partes desecans: partes quæ uniuersæ mixtionis animæ ex toto ut ex numeris quos memorauimus: ita deus quo ad harmoniam animæ componeret interuallis ita locabat ita loco suo distribuerebat atque componebat. Ut in singulis essent bina media quæ eo pacto quod diximus concinnentia: & nexum toti accommodarent animæ: ut de numeri proportione iam diximus. Hoc dicitur greci ab eo quod est messos messotes cuius genitiuus est messotetis faciunt: itidem latini eam secuti analogiam ab eo quod est pius pietas dixerunt quod cum ipse quoque grecum mesotetas uolens exprimere a medio medietates dixerit nouas uerbum haud scio latinitas mihi an non sit concessura quod facile de derit grammatice: sed quæ ita dixerit: ita intelligat hoc est quod si minus usu permixtum sit intelligat me idem significare uoluisse & uerecunde me illo uti uerbo. Erit, n. planius, i. si bina media ita locaueris aptius erit. Earum, subaudi medietatum, alteram quæ duæ sint: ut ostendimus. Eadem parte eadem numeri, proportio imo & eodem numero, præstante medietatis siue minores illi numeri sint dupli, siue tripli. Eademque subaudi parte. Superatam alteram medietatem a maiore extremitate. Pari numero quoto minore extremitate excedebat. Præstante extremis usus plurali est ut dupla: & tripla simul det intelligi interualla: ut ois huius loci obscuritas amoueat primo proportionum species deinde quæ restat patefaciemus. Quæ igitur ad aliqd est quantitas ois aut est æqualis aut maior aut minor: æqualis quæ ut binarius cum binario: maior ut trinarius cum binario: minor ut binarius trinario comparatus, sed quonia de proportionibus pauca dicturi sumus: arithmetice: geometricis: & harmonicis: ut ad presentem pertinet locum de maiori: minori quæ æqualitate aliquas cursim attingemus. Minoris igitur inæqualitatis quæ sunt partes: una, n. uocat multiplex: alia supparticularis: tertia superpartiens: quarta multiplex supparticularis: his totidem minoris inæqualitatis alia sunt

opposita: sola subpositioe adiecta ab illis differetes: una siquidē submultiplex: altera subsuperparticularis: ter-
 tia subsuppartiens: q̄rta multiplex subsuperparticularis: q̄nta subsuppartiens. Multiplex at̄ numerus ē qui cū alio
 cōparatus crescit in īfinitū unitatē excedens ac reliquēs: ut duplus triplus quadruplus. Huic cōtrarius submul-
 tiplex a quo subduplus subtripus & quæ possis addere: supparticularis uero est qui ad alterū cōparatus in se to-
 tū minorē habet & eius aliquā partē: qui si minoris habeat medietatē uocat̄. sesq̄ltera p̄portio: sin uero tertiam
 ptem uocat̄ sesquitercia. si q̄rta: sesquiq̄rta: si quintam: sesquingta. & sic deinceps in īfinitū: & maiores qdē nu-
 meri hoc mō: minores uero ut p̄portio duo ad tria subsesq̄ltera: ide subsesq̄tercia, subsesquiq̄rta: & sic deiceps:
 maiores numeri dicunt̄ duces minores comites: sesq̄ltera igr̄ p̄portio ē ut tres habēt itra se duos & eoz̄ mediā
 partē. i. unū: sex quoq̄ cōtinēt itra se q̄rtuor & eoz̄ medietatē. i. duo eodēq̄ mō in cæteris: sesq̄tercius est nūme-
 rus qui minori comparatus habet eum semel & eius tertiam partem. superpartiens uero est cum numerus ad
 alium cōparatus eū intra se totū claudit: & eius aliq̄s ptes: uel duas: uel tres uel q̄rtuor uel quotquot ip̄a tute-
 rit cōpatio q̄ affectio incipit a duabus p̄tibus tertiis: nam si duas hēat medietates q̄ intra se illū totū claudit du-
 plus ē: habebit at̄ uel duas q̄ntas uel duas septimas uel duas octauas & ita deiceps: si eū hēat totū: & duas eius q̄r-
 tas supparticularis est: nā duæ q̄rtæ medietas ē & fit sesq̄ltera cōpatio: si uero duas sextas rursus supparticularis:
 duæ. n. sextæ ps̄ tertia ē, qd̄ si in cōparatōe ponat̄ sesq̄terciæ proportiōis formā habebit. post hos nascunt̄ comi-
 tes qui subsuperpartietes uocant̄. hi aut̄ ab alio claudunt̄ nūero: & eoz̄ uel duæ uel tres uel q̄rtuor uel quotli-
 bet alia: partes: si ergo numerus aliū intra se nūmex̄ habēs eius duas ptes habuerit supbipartietes noīat̄ si tres sup-
 tripartietes & ita deiceps fingere nobis licet noīa quotiēs oēs a tribz̄ disponunt̄: si igr̄ q̄narii numeri ad trinarium
 cōparatio noīabit̄ erit suppartietes ille qui uocat̄ supbipartietes. hēt si quidē q̄narius totū itra se trinarium & eoz̄ du-
 as partes. i. duo: si uero ad sc̄dm ordinē speculatio referat̄ suppartietes p̄portio noīabit̄ atq̄ ita in īfinitum: multi-
 plex supparticularis ē quotiēs numerus ad nūmex̄ cōparatus habet eū plusq̄ semel & eius unam ptem hoc ē aut
 duplū aut triplū aut quotiēs libet aliq̄ pte uel mediā uel tertiā uel q̄rtā uel quācūq̄ aliā: multiplex aut̄ suppart-
 iens ē quotiēs numerus ad nūmex̄ cōparatus hēt i se aliū totū plusq̄ semel: & eius uel duas: uel tres uel quotilibet
 plures p̄tulas sc̄dm numeri suppartietis figurā: i hoc nō erūt duæ medietates neq̄ duæ q̄rtæ neq̄ duæ sextæ:
 sed duæ tertiæ uel duæ q̄ntæ uel duæ septimæ: sc̄dm priorē similit̄ cōsequētiā. Itē p̄portionū alia qdē coniuncta
 uel cōtinua. alia uero disiuncta d̄r. Cōiuncta ē quādo bis idē numerus repetit̄. ut cū dicimus quo numerus q̄rtuor
 tria excedit duo. bis. n. tria rep̄fita i aliis nūeris: ut quo excedit octo sex eo sex q̄rtuor. disiuncta at̄ quotiēs
 id nō sit ut quo numerus octo excedit sex eo q̄rtuor duo excedit: & q̄ a sexdecī ad octo: eadē a q̄rtuor ad duo. p̄-
 portio est. in dupla. n. p̄portōe alterū uterq̄ excedit ut cūq̄ nō eadem q̄ntas. Arithmetica igr̄ p̄portio: quæ tri-
 bus limitibz̄ uel pluribz̄ cōtinue positis q̄to q̄li at̄ i æq̄les sibi uicem sint ut octo septem sex uel q̄rtuor tria duo.
 unitate. n. alter alterū excedit: & rursus q̄ p̄portōe octo sex eadem sex q̄rtuor excedit. binario. n. sup̄at̄. eadē ergo
 ē q̄ntas. at̄ q̄ntas diuersa: nā octo ad sex sesq̄tercia p̄portio ē. sex uero ad q̄rtuor sesq̄ltera. porro q̄rtuor ad tria sesq̄-
 tercia p̄portōe distāt. nā tria & eius tertiā pte cōtinēt: tria at̄ ad duo sesq̄ltera. claudit nāq̄ trinarium binariū & eius
 medietatē. Geometrica uero p̄portio q̄ pp̄rie p̄portio noīat̄. est quando tribz̄ aut pluribz̄ limitibus positis q̄lis
 maximus ad mediū uel eū q̄ seq̄ talis & mediū uel q̄ seq̄ ut uerbi cā nouem sex q̄rtuor i his ut primus limes
 nouē ad eū q̄ sub ip̄o. i. sex ita sex sc̄ds limes ad tertiū hoc ē q̄rtuor: eadē. n. est p̄portio. i. sesq̄ltera est eadē qdē p̄-
 portio mediā: sed tamē q̄ntas diuersa itidē sexdecī: duodecī: nouē: est. n. sesq̄tercia p̄portio i utroq̄ ita in cæteris.
 Harmonica at̄ p̄portio est q̄ neq̄ eis d̄r̄ntis nec æq̄s p̄portōibz̄ cōstituit̄: ut tres q̄rtuor sex. uel duo. tres: sex. se-
 narius. n. quaternariū sua tertia pte sup̄at̄. i. duobz̄. quaternarius uero ternariū sua quarta pte. i. uno. & senarius
 ternariū sua medietate. i. tribz̄. ternarius uero binariū sua p-
 te tertia. i. unitate excedit. quare i his neq̄ eadē est p̄portio
 limitū: neq̄ eadē sūt d̄r̄ia. his igr̄ ita expositis apertiora iā
 cicerōis uerba futura arbitror qui iquit. Sesq̄lteris at̄ iter-
 uallis & sesq̄tertiis & sesquioctauis sūptis. nā regula & fere
 maxima ē quotiēs duo ita colligant̄ nūeri: ut alter sesq̄ter-
 tius sit: alter uero sesquialter illi ad se inuicē illati sesquioctauū
 includūt ut exēplicā octo ad sex & nouē ad duodecī cōpati
 sesq̄terciā p̄portionē reddūt: & diatessarō cōsonatiā: sex ue-
 ro ad nouē uel octo ad duodecī cōpati reddūt sesq̄lterā p̄-
 portionē & diapēte efficiūt symphonīā. sicut duodecī ad se-
 nariū duplicē p̄portionē & diapason symphonīā. octo aut̄
 ad nouē q̄ media sūt sesquioctauū q̄ in musico modulamine
 tonus uocat̄ q̄ oīum sonus ē minimus: ut i hac figura sub-
 iecta cerni p̄t. uide māifestū ē iter diatessarō & diapēte cō-
 sonatiā tonū d̄r̄iā eē sicut iter sesq̄terciā & sesq̄lterā p̄por-
 tionē sola ē epogdous. i. sesquioctaua d̄r̄ia. & rursū sint limi-
 tes numeri uiginti q̄rtuor & q̄traginta octo. media uero tri-
 ginta duo & triginta sex. triginta sex ad uiginti quatuor sesqui-
 tercia est p̄portio. quatragenta & octo ad triginta duo ses-
 qualtera. triginta sex uero aduersū triginta duo sesquiocta-
 ua. continet. n. totū trigintaduō & octauam eius partem
 quæ est quattuor idē in cæteris q̄ sunt in eodē genere ē intelligēdū. hoc ergo dicit sesquialteris iteruallis: & ses-
 q̄tertiis: & sesquioctauis sūptis. i. hac inuēta hoz̄ numeroz̄ culpa. Ex his colligatiōibus. i. epogdois.

Proportiones & cōsonantie

De uniuersitate

Et primis interuallis: quod Plato inquit $\text{ὄν τὰ ἰσὸς ἡχοῦ ἑξ ἑκατὸν ἑξήκοντα ἑξήκοντα}$ in quod est in primis interuallis hoc est epogdois quod i sesquitercia & sesquialtera includunt. prima ergo interualla uocat quae priore figura descripta sunt in quod sesquialtera & sesquitercia fuerunt numeri. nam in ea quae secundo loco posita est epogdoi nasci inueniuntur. Sesquoctauo interuallo sesquitercia omnia explebat, quoniam infra omnem sesquitercium est sesquoctauus: & quoniam in omni sesquialtero sesquitercia ratio continet sesquitercia inquit omnia non sesquialtera explebat. hoc ergo dicit explebat deus dum ad harmoniam componit aiam illa sesquitercia ne nimium hiareret sesquoctauo interuallo nihil aliud significans quam quod quatuor sesquitercia duas sesquoctauas continet & plus ut inferius ostendetur, sesquitercia igitur omnia merito inquit explebat cum in sesquialtero sesquitercius numerus continetur quippe quod

altera pari numero superata: sesquialteris autem interuallis & sesquiterciis & sesquoctauis sumptis ex his colligatōibus & primis interuallis sesquoctauo interuallo sesquitercia omnia explebat cum particulam singulorum relinquere:

sesquitercius sit uno tono: eademque ratio sit in duplici & triplici quantitate iureque prima siquidem consonantia quae appellatur diatessaron in epitrito modo posita est, at quoniam epitritus hoc est sesquitercius non

solum ex duobus epogdois constat: sed etiam ex aliquo amplius, sicut diatessaron non ex solis duobus tonis constat: sed ex hemitonio huius quoque habet rationem inquit. Cum particulam singulorum relinquere, hanc ipsam hemitonii rationem habet: sed subiungit. Eius autem particulae & ad hunc perquam difficile excutiendum sensum simulque ut omnis obscuritas legentibus magis obuia sit, re ipsam aliquo altius aggrediar necesse est. Quae admodum igitur omnis orationis partes quae primam tenent locum sunt uerba & nomina, harum uero partes sunt syllabae: syllabae uero litterae: quarum figura elementorum uis exprimitur, sunt, n. elementa ipsa pronuntiationes litterarum & ipsis porro litteris ad perfectam ueniunt orationem ita in canora uoce: quae a graecis emmele dicitur est uox modis numerisque composita, principales autem eius partes sunt quae a musicis sistematata nominantur: ea uero constat ex quodam pronuntiationis tractu quod uocatur diastema, diastemato porro ipsorum partes sunt phthongi quae nostris dicuntur soni quod sunt prima catus fundameta & singulorum numerorum singuli sunt phthongi de quibus in musicis nostris habetur. Ceterum in sonis differentia est pur aut remittitur: aut intenduntur chordae, acuti siquidem soni uehementer & citius percussio aere excitatur, grauioribus autem quoties leniores & tardiores erunt pulsus: & accetus quod fuerunt ex acri incitatoque pulsus: succetus uero leni & tardiore: ex accetibus porro & succetibus uariata ratione musices gignuntur cantilena quae symphonia nominatur. prima igitur symphonia in quatuor primis modulibus inuenitur quae diatessaron dicitur, secunda uero quae ex quatuor primis modulibus constat diapente cognominata est: quibus compositis nascitur ea cantilena quae epogdous & diapason uocatur, praeterea epogdous quae ueteres musici octo solis chordis utebantur quae princeps hypatehypaton quae grauissimum aedit sonum, ultima uero nete hypbolæon acutum qui duo diuersi soni habent inter se miro quodam genere concetunt: & consonantiam, post autem aucta est musice chordis in utraque parte assumptis pluribus, priores tamen symphoniarum suarum nomina obtinuerunt, ex his autem quae addebanter compositionis nomina tenuere, ut diapasson addita sibi ea quae diatessaron dicitur & rursum addita alia quae diapente duplicis nomina est assecuta, diadiapasson, n. uocata est, hos autem continentes sibi iuicem sonos primus dicitur notasse pythagoras & intellexisse aliquo cum numeris habere affinitatem: prout diatessaron cantilenam eam dixit habere rationem quam in numeris habet epitritus, rursum diapente rationem eius habere quantitate quae in numeris hemolia est, hoc sesquialtera, diapasson uero uim obtinere duplicis quantitate, denique epogdou eam uim in numeris habere quam tonus habeat in musica, sed totum ipsum partitum sunt musici in duo inaequalia, nam in duo aequalia diuidi non potuit quod duas dieses & coma continet, in duo igitur inaequalia diuiditur in maius quod hemitonium quae etiam apotome dicitur, & minus quod ueteres modo desin modo limam uocant: quae a quibusdam haec etiam distinguunt, haec igitur ad limam hoc hemitonium minus est quod ait hanc habere rationem quam habet numeri inter se comparati ducetum quinquaginta sex aduersum ducetos quadraginta tres quod ut liqueat explicare conabimur, quod si statim a principio quaeratur quid cur hos Plato maluerit numeros adducere ut in eis minus hemitonium ostenderet & ut sesquialtera proportio ex duobus constet epogdois & ex hac proportione: sciat tales oportuisse dari numeros qui & sesquitercias: & sesquioctauas proportiones continerent & collati quantum ad epitritum absoluendum duobus deesset epogdois ostenderent, at qui ante hos nulli ad modum sunt tales, non igitur alienum, quod re his potius numeris id putauerit demonstrandum, quod ut magis elucescat sumo eum qui ante omnes numeros ex tribus partibus constat, i. trinarium hunc octies sibi coplico & nascitur uiginti quatuor numerus, hoc ipso uiginti quatuor octies supputato oritur is numerus quem quae rimus centum nonaginta duo, huius tertia pars est sexaginta quatuor, dimidia uero nonaginta sex: sed quae epogdoi rationem excutimus assumo alium limitem ab eo duplicem quod tercentum & octaginta quatuor conficit: hunc igitur dicimus numerum ducentum quinquaginta sex sesquitercium esse eius numeri: quem supra constitui mus, i. centum nonaginta duo, habet siquidem hunc ipsum numerum centum nonaginta: & tertia parte eius sexaginta quatuor cuius limitis centum nonaginta duorum epogdous numerus est ducentum sexdecim, habet, n. in se totum centum nonaginta duo: & eius octauam partem uiginti quatuor, huius ipsius ducentorum sexdecim numeri epogdous est ducetum quadraginta tres continet ducetos sexdecim & eorum partem octauam, i. uiginti septem, hi ergo primi numeri sunt in quorum alterum hoc est ducetesimo quadragesimo tertio duo claudunt epogdoi, altero autem, i. ducetesimo quinquagesimo sexto epitritus ex quibus ostenditur quanto epitritus duos excedat epogdous, nam cum una sesquitercia a centum nonaginta duobus ad ducentum sexaginta sex usque producat: & duae sesquioctauae ducentum quadraginta tria non excedant superest ut una sesquitercia duos excedat sesquioctauos numero trium supra decem, a ducentis enim quadraginta tribus ad ducentum quinquaginta sex tredecim numerus superest qui hemitonium minus conficit, sed inuestigemus quae nam sit inter ducentos quinquaginta sex & ducentos quadraginta tres tres numeros, proportio ut in qua proportione hoc hemitonium sit possimus promere, quidam autem esse supra tresdecim partiens ducentas quadragesimas tertias, alii uero musici intra sesquidecimam octauam & sesquidecimam nonam ut in musicis Boetius quas nunc referre necesse non est demonstrationibus ostendit, expositum igitur est ut opinor cur dixerit sesquitercia omnia explebat cum particulam singulorum relinqueret,

Eius autem particulae intervallo relicto, subaudi hemitonii. Habebat numerus ad numerum epitritus ad duos epogdoos. Eandem proportionem comparationemque, quoniam sunt & supra hunc in tali forma & alii numeri. In extremis, hoc est cum nulla ab epogdois ad epitritum alia propter hemitonii superest proportio, haec nimis disputatio personae conveniens est, apud Platonem enim ut supra diximus haec timaeus disserit qui pythagorica disciplina eruditus domesticis utitur argumentis quo animae naturam doceat numeris & musicae congruere, subiungit autem Cicero. Atque ita permixtum illud ex quo exequi coeperat & omne consumpserat quod Plato iquit και δε και το μίχρον εἶναι ταυτα κατατελευτησαντων αλωκει, quem locum chalcidius aperto sic sensu uertit, etiam omne fere comixtum illud genus

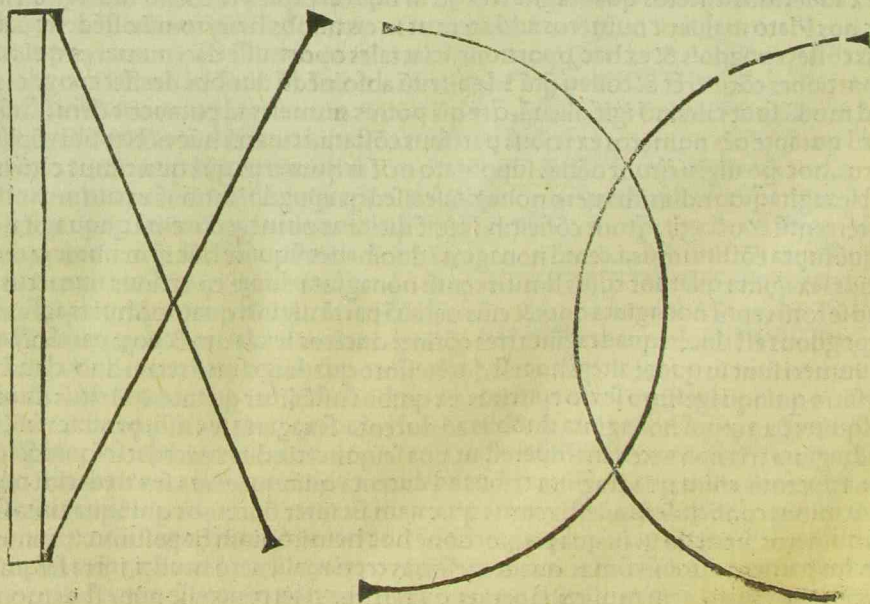
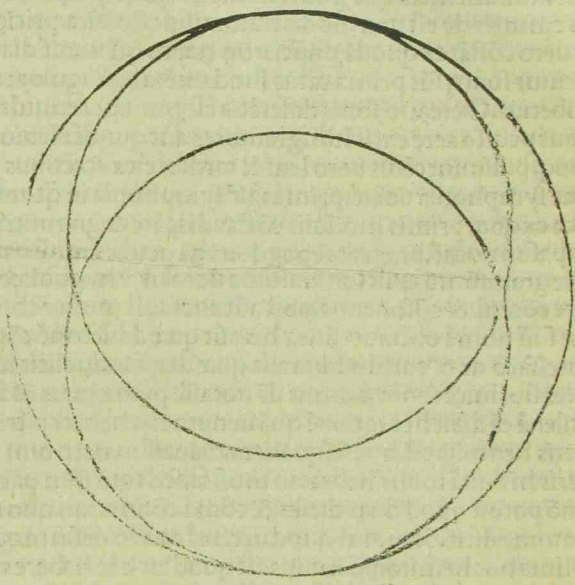
essentiae consumptum erat huiusmodi sectionibus partium: hic ergo horum uerborum sensus est permixtum illud sicut supra ostendimus essentiae genus. Ex quo exequi, per quo exequebatur si modo in codice munda non sit quam esse puto: sensus tamen ut nullus uioletur, quo reliquum inquit ex his caesuris obsolueret. Etiam omne consumpserat absoluerat consumauerat, ex his datur nobis intelligi & colligi animam omnium rerum habere scientiam & perinde ex omnibus con-

flatam in initis quo ipsorum initiorum & quae initia sequerentur perita esset a cunctis in rebus iudicium ferret, & denique eam ex his compositam uirtutibus dixit ac diuisit in partes secundum quasdam geometricas: arithmeticas & musicas rationes, nunc uero inquit Hanc igitur &c. posteaquam causam & modum excogitationis animae supra ostendit, hic quo nam pacto mundo coniuncta sit & quid in excellentiori eius parte hoc est caelo perficiat sub quadam expositionis nube ostendit dicens cum omne fere comixtum illud genus essentiae eo quo diximus modo compegisset non materiam aut corpus,

Diffidit inquit deus omnem coniunctionem duplicem in longitudinem diffidit id est quam in duas in longum compositas partes diuisit quem locum apertius uertit chalcidius, inquit enim, hanc igitur constitutionem deus tum seriem in longum scidit & ex una duas fecit hoc est animam unam fecit duplicem quod duorum motuum eam uoluerit in caelestibus causam esse per quam in longum animae productionem compulsam & effusam per corpus coniunctionem uoluit intelligi, sectionem uero in duo geminos sibi iuicem diuersos motus, i.

aplani globi & planetarum, medietateque &c. quae ex subiectis figuris licet nobis intueri Hoc igitur dicit duobus quasi limitibus longitudinem quam diximus expressit, deinde duas ita lineas perduxit ut altera alteram intersectaret in modum, χ. litterae graecae, postea singula ita inflexit capita ut binos circulos conficeret ut tamen altero maior sit alter, denique tertium effecit orbem qui ambos includere, id est igitur quod inquit mediaeque accommodas media quasi decussauit ubi Plato iquit, μεσην προτ μεσηνεκα τερα αλ

Eius autem particulae intervallo relicto habebat numerus ad numerum eandem proportionem comparationemque in extremis quam habent, cc. lvi. cum cc. xliii. atque ita permixtum illud ex quo exequi etiam omne consumpserat, hanc igitur omnem coniunctionem duplicem in longitudinem diffidit mediaeque accommodans mediam quasi decussauit, deinde in orbem torsit

De uniuersitate

Ἀλλοίσοι οὐκ ἔστιν ἰσοπέδη καὶ ἰσοκύβητος ἡ γῆ· ὅτι ἡ ἀλλοίωσις ἐστὶν ἐν τῇ γῆ, καὶ ἡ ἰσοπέδη ἐστὶν ἐν τῇ ἀέρι καὶ τῇ ὕδατι. Ἐπεὶ οὖν ἡ γῆ ἐστὶν ἀλλοίωσις, οὐκ ἔστιν ἰσοπέδη καὶ ἰσοκύβητος. Ἐπεὶ οὖν ἡ ἀλλοίωσις ἐστὶν ἐν τῇ γῆ, οὐκ ἔστιν ἰσοπέδη καὶ ἰσοκύβητος. Ἐπεὶ οὖν ἡ ἀλλοίωσις ἐστὶν ἐν τῇ γῆ, οὐκ ἔστιν ἰσοπέδη καὶ ἰσοκύβητος.

ut & ipse secū & inter se ex cōmissura quæ e regione esset iungerentur eoq; motu cuius orbis semper in eodem erat eodēq; modo ciebat undiq; est eos circūplexus: atq; ita cum alterum fecisset exteriorem amplexus orbem. illum eiusdem naturæ: hunc alterius notauit: eamque quæ erat eiusdem detorsit latere in dextram partem: hanc autem contra. Item & a media linea detorsit: sed præcipitum dedit superiori: quam solam indiuiduam reliquit interiorem autem cum in sex partes cæli diuisisset septimam orbis disparis

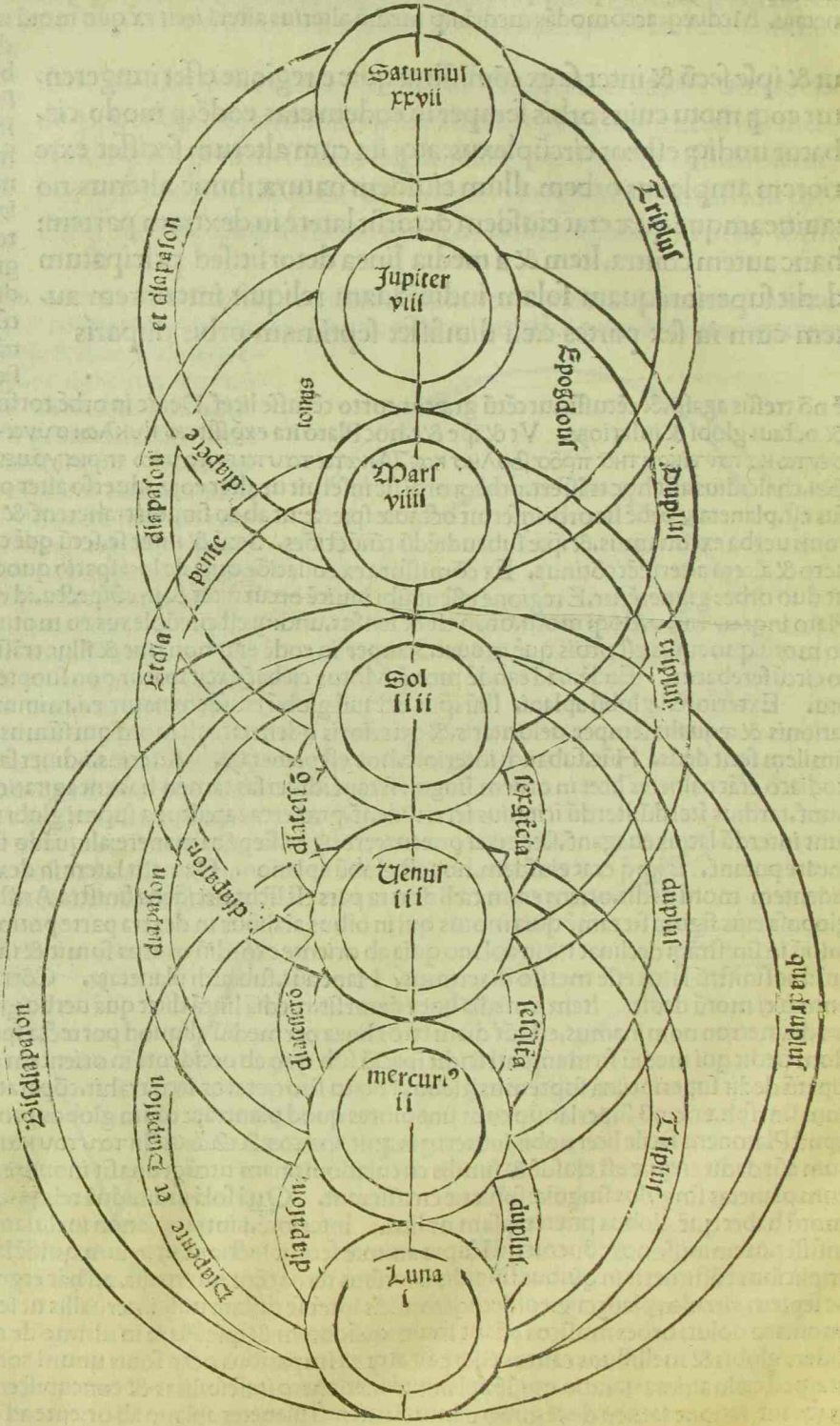
diū suū orbem agi sub aplani orbis medio. Quasi decussauit qd̄ Plato inq; κατεκῶν ψεν, hoc est inflexit a decutio ne an a decudo frequēs uerbū decusso hoc est p̄ mediū iacēs ad sua inflexit capita, ide uictruuus in libris de architectura ex his duobus inquit signis circino decussatim describēdū & per decussationē & mediū cētæ linea p̄ducēda ad extremū, nā decussis a decē & asse cōponit̄ sicut tressis: unde illd̄ hic dama

ē nō tressis agaso, & cētussis, ut cētū græcos curto cētusse licet. Deide in orbē torsit, cuiusmodi sūt utriq; motus & octauū globi & inferiorē. Vt & ipse & c. hoc Plato ita exp̄ssit εἰς κυκλωὶ σύναψασ αὐταῖσ' τεκὰι ἀλλήλαι σέντω κατὰντίκρου τῆσ' πρόσ βολῆσ καὶ τὰ κατὰ ταῦτα ἐν ταῦτῳ περιεγόμενῃ κίνησ' εἰ περιεγυῖτο εἰς ἑλὰβεν, chalcidius aut̄ hoc trāsfert, orbēq; orbi sic inferuit ut alter eorū aduerso alter obliquo circuitu rotarent̄, sensus est, planetarū orbē sic orbi inferuit octauæ sp̄æræ: ut ab eo singuli traherent̄ & uno motu illius oēs, sed Ciceronis uerba excutiamus, & ip̄æ subaudiēdū cōiūctiōes. Secū & inter se, secū qd̄ capitibus in orbē iūctis. Inter se uero & altera alteri eēt cōtinua. Ex cōmissura ex collatiōe quæ de loci spatio quod geminæ occupauerant lineæ ut duo orbis gignerētur. E regione essent sibi inuicē occurrētēs & in cōspectu, id enim e regione significat quod Plato inq; ἐντίκρου, Eorūq; motu, ordo est & sensus, undiq; est circūplexus eo motu ut anima circūferatur undiq; eo motu quo cuius est orbis quē mouet, Semper in eodē erat non huc & illuc trāsferebat̄: sed eodē semper in loco circūferebatur. Eodē, i. ad eandē mōtā. Motus ciebat̄ excitabatur non suo pte impulsu: sed superioris cæli, raptu. Exteriorē, i. globū aplani. Illū ip̄m octauū globū eiusdem naturæ, i. minime uarie: sed eiusdem semp rotationis & æqualis semper uelocitatis, & exterioris qd̄m circuli motū qui sūmus in aplani globo quē semp sibi similem fecit deus. Hūc, subaudi interiorē, hoc est planetarū. Alterius, i. diuersæ naturæ notauit, nam qui sub zodiaco erāt palnetes licet in orbem singuli ferant̄: diuersas tamen habent agitationes: dū aut̄ eleuātur aut depōnunt̄, tardius iterdū: iterdū icitatus ferri uident̄, præterea rapiūtur a sup̄mi globi motu ut tamē renitant̄ ut possunt interdū latius euagant̄, sæpe etiā præcurrere signa, sæpe ea manere: aliquādo subsistere, nōnunq; retrorsum meare putant̄. Eaq; q̄ erat eiusdem, hoc est globū aplanon. Detorsit latere in dextrā partem, i. ab oriente ad occidentem motū dedit, oriens enim cæli dextra pars est sicut occidens sinistra Aristotelis etiā testimonio, nā licet globosa eius figura sit tamē quia motus qui in oibus aialibus in dextra parte potior uiget ac etiā illinc sumit fere initiū in sinistraq; declinat ita in aplano quia ab oriente exordiū motus sumit & in occidentē terminat̄ illic dextrū: hic sinistra latus esse merito dixerimus. Hanc aut̄, subaudi planetarū. Cōtra, i. e cōtrario occidente in orientem ei motū dedit. Item a media linea detorsit, mediā lineā dicit quā uerbo græco iam pro recepto eo utentes diametron nominamus, est aut̄ diametros linea per mediū aliquod porrecta spatiū: sed hic zodiacū intelligendum dedit qui mediū firmamenti scidit spaciū sub quo ab occidente in orientem planetæ decurrūt. Sed principatū dedit superiori, nā supremus globus rotatu suo cæteros secū trahit, cōparatiuo aut̄ usus est quasi duæ tantum sint sp̄æræ: nō superlatiuo cum sint plures quod planetarū oīum globos pro uno acceperit quod aut̄ ita sit apud Platonem facile licet nobis intueri inquit κρῆτος δ' ἐδῶκεν τῆ ταῦτου καὶ οὐδίου περὶ φόρα, i. principatum aut̄ dedit ei quæ est eiusdē & similis circulationis, nam utcūq; una sit innumerabiles tamen circūagit stellas cum planetas singulos singulæ sp̄æræ circūferant. Quā solā indiuiduā reliquit, quia hūc aplanos peculiarem motū habet quē globus præter ipsam nullus. Interiorē, i. intra aplanon inclusam. Cum in sex partes cæli diuisisset, meminisse nos cōuenit quā supra animæ fecerit sectionē ut unum quidē latus ex duplicibus: alterq; uero triplicibus cōstituerit in quibus singulis lateribus terna eēt interualla, ad hāc ergo similitudinē depinxit animā ac septem circulos planetarū, eosdēq; musicis inter se distare uult interuallis ut secundū pythagorā motu harmoniaco uoluti orbis musicos edant sonos: quā obrem & ipse Plato in ultimo de republica libro sirenas singulis sidere globis & mellifluos cantus edere ait atq; ex imparibus octo sonis unum concordem sonū excitari, similis itaq; est cælo anima ut ratio quidē aplano: planetis uero irascibilitas & concupiscentia: quæ utcūq; motum suū habeant ratione tamen duce gubernantur sicut ipsi planetes aplano ab oriente ad occidentē quotquot eunt diebus rapiuntur: sed ipsas iam planetarum quas ait sectiones & musicas rationes metiamur, unam igitur portionem: & eam quidē minimam sumimus a terra ad lunam, cuius duplicem secūdā a luna ad mercurium quæ est diapasson: a quo ad Venerem sesquialteram quæ in musica est diapente, a Venere ad solem sesquitercia quæ & diatessaron, post quem mars qui ad uenerem triplam habet proportionem, id est diapasson & diapente post

martem iuppiter qui ad solem est duplus idest diapasson, ultimus saturnus qui ad martem est triplus. i. diapente & diapasson, a uenere porro ad lunā tripla proportio. i. diapente & diapasson, a sole autē ad lunā dis diapasson quæ est pportio q̄drupla, a mercurio ad solē diapasson, a sole ad iouē dupla est pportio hoc est diapasson, a marte ad iouē dupla ē epogdous, ultimus saturnus septē & uiginti partiū sectionē hēt, atq̄ septē sūt planetæ & luna minimā hēt portionē hoc ē nullā hīc pōt sectionē, ergo sex oīno sūt planetæ, sectionē q̄ ut aptius intelligat̄ figura hāc ipsā rē exprimamus quo pla-

netaz pportōes ad cōsonatiæ q̄s iter se iucē hēt oibus uel ēt iperitis inotescāt. Duplo & triplo iteruallo moueri ius sit qd̄ ex figura facile ē uideri. Cōtrariis iter se cursibz qd̄ hūc locū ita accipiūt ut oēs planetas cōtra firmamenti uolutionē ab occidēte i oriētē uerti significari uoluerit: sed tū nō dixisset iter se, alii uero q̄ ipōrū sit planetaz diuersa cōtrariāq̄ cōuersio iudē cursus sibi obuios efficiāt: qd̄ motus ecētrici uel ēt epycicli ab iustituto naturaliq̄ cursu eoz remorari uideant̄ icessū cuiusnā sane accedimus. Eoz at̄ triū fecit pares celeritates, sol siquidē & mercurius & uenus pari fere celeritate oēs uno ppe anno cursus suos cōficiūt. Sed q̄ tuor & iter se dispares & dissimiles triū reliquoz: nā sub aplano cōtinuus saturnus trigesimo āno ad sedis suæ regredit̄ p̄cipia: sub quo iuppiter, xii. circuli sui cursū ānis absoluit, sub iouē mars binis fere ānis i circulo cōuertit̄: luna uero q̄ oīum ultima ē: p̄xima autē nobis uicenis ac septenis diebz ac diei pte tertia eadē pagit̄ sp̄tia q̄ supiores, atq̄ Plato subiicit: qd̄ Cicero uertere neglexit εν λογω Δεφερομενουσ qd̄ chalcidius uertit: sed cū rōne motu hoc est utcunq̄ diuersi eēt motus cōtrariāq̄ agitates planetaz rōne tamē oia sūt cōsumata. Aīum. cū imortalē & rōnis p̄cipē creauerit aīam: ob hoc p̄ximā deo q̄ rōne & itelligētia utaf̄ q̄ ex dei i hoīem sūmo descēderit beneficio, Tū deniq̄, hoc dicit, aīam mūdi deus ita genuit: ut ei oē corporeū subiiceret ut id i tra cōpesceret ac a medio ipi us orsa ad extremas usq̄ pres circūfunderet: ut i tra atq̄ extra uitali uigore foueri cor-

pus ostēdat: qd̄ autē a medio effusa circūquaq̄ dicat̄ aīa qd̄ ita accipiūt nō ut a totius corpis medietate q̄si a cētro ad oēs circūferentias porrectis eq̄libus lineis: sed ex ea pte uitaliū mēbroz: quæ i tra ipm corpus undiq̄ cōcludit̄ quæq̄ in toto corpore p̄cipatū tenet: nō igifā medio corporis quæ terra est: sed a sole q̄ aīa est uigor uim suā p̄ uniuersum corpus circūfundit: si qdē imobilis terra: sol uero in motu semp̄ est: sicut nostris in corporibus ueter medietas imobilis semper est: cor autem semper in motu: ideoq̄ solem cordis uicem obtinere: sic quoq̄ animæ

De uniuersitate

nostræ motibus obsequitur corpus ut illi omnis mundus. Tum deniq; omne quod erat concretum atq; corporeū, atq; p. i. positū, nā qđ Plato inq; *σωματοει δασ* id trāsfert Cicero cōcretū atq; corporeū, q̄ figura sæpe utimur ut cū uno uerbo aliqd plane parz: & minus apte exp̄fisse uideamur: aliud subdamus: quo magis id innotescat. Substernebat, subiiciebat, Interiusq; faciebat, ut in toto corpore aia emereret, Mediæ mediū accōmodans copulabat hoc Plato inq; *και μεσον μεση ενναγαγων προσημοιωτην* q; chalcidius ita uertit mediūq; ap̄plicās mediæ modulamine apto iugabat. Mediæ igit aia mediū corpus accōmodās, i. cū harmonia qđ a cōponēs. Sic aius a medio p̄fectus a sole: uel luna sūmā uim motus ostēdēs, Extremitatē cæli octauū & nonū glo-

duplo & triplo interuallo moueri iussit contrariis inter se cursibus, eorū aut̄ trium fecit pares celeritates: sed quatuor & iter se dispares & dissimiles triū reliquorū, animū igit cum ille p̄creator mūdi deus ex sua mēte & diuinitate genuisset, tū deniq; omne quod erat cōcretū atq; corporeū substernebat animo iteriusq; faciebat atq; ita mediæ mediū accōmodās copulabat: sic animus a medio p̄fectus extremitatē cæli a suprema regione rotūdo ambitu circūiecit sese, q; ipse uersans diuinæ sempiternæ sapiētisq; uitæ iduxit exordiū & corpus qđ cæli spectabile effectū est: aius aut̄ oculorū effugit obtutū, est aut̄ aius ex oibus rōnis contentioisq; harmonia ut græce sempiternarū rez & sub itelligētiā cadetiū, cōpos & particeps quo nihil ab optimo & prætātissimo genitore melius p̄creatū: quippe qui ex eadē uictus alteraq; natura adiūcta materia tēperatiōe triū partiū p̄portione cōpacta se ipse conuersans cū materiā mutabilē arripuisset & cū rursus diuinā atq; simplicē per quā oīs mouet: discernitq; quid sit eiusdē generis, & quid alterius & cætera diiudicat quid cuiq; rei sit maxime aptū quid quoq; loco aut modo aut tēpo re cōtingat: quæq; distinctio sit iter ea quæ gignatur: & ea quæ sunt semp eadē, ratio aut̄ uera quæ uersat̄ in his quæ sunt semp eadē & in his quæ mutant cū in eodē & in altero mouent̄ ipsa p̄ sese & sine

bū si mō aliq; sit nonus, Suprema regione, q̄ cæli extremitas ē, Rotūdo ambitu circūiecit, in ambitū rotūdū uolui fecit, Se se, aium, Diuinus, quē ē mente diuina fluxisse supra ip̄e p̄fatus est, Sēpiternæ sapiētisq; uitæ iduxit exordiū, Plato aut̄ inq; *Δειαν αρχην ηρεατο απαυσου και ευφρονοσ βιου προς τον ενυπαντα χρονον* q; ad uerbū licet nobis ita efferre: diuinū exordiū cœpit indefessā: ac sapiētis uitæ i omne tempus: ut melior sit lectio diuinæ q̄ diuinus: ut sit diuinæ uitæ quam diuina anima cōplexa est, Sempiternæ quæ nunq; ut brutorū auimaliū inter morit̄, Sapiētisq; uitæ, quæ nullo mō trāsmutat̄, nā ea demū sapiētia ē: ut stoicis & pipatheticis placet quæ imutabilia diuinæq; cōiectat, Spectabile, qđ aspectari & cerni oculis possit cum aius ip̄e oculorū fugiat usū, Est aut̄ unus ex oibus, hic aius, Rōnis cōtentiōisq; harmoniā ut græce i, rōnalis & irrōnalis aia partis: unde nascunt̄ affectus ut græco

utamur uerbo harmonia: quoniā latinū nullū uerbū illi satis respōdet: est sane harmonia apra & cōcina p̄tū iter se ad totius absolutionē relatio, Plato autē hoc ita effert, *λογισμοϋ δευτεροϋσα και αρμονιασ*, i. rōnis aut̄ & harmoniæ p̄ticeps Cicero unus ex oibus inq; q; aius cætera facile excellat quæ & rōne & harmonia cōstare dep̄hēdant, ex idiuidua, n. & diuidua substātia cōstare qđ harmonia dixit, Sub itelligētiā cadetiū, qđ Plato inq; *των*, i. ut nūc loq; mur itelligibiliū cōpos & p̄ticeps qđ Plato uno ait uerbo *μετεχοϋσα* hoc est p̄ticeps uel cōpos, sed utq; maioris exp̄ssionis cā ponere maluit Cicero, Quippe q; ex eadē uictus alteraq; natura adiūcta materia: supra motū aia p̄ corpus ostēdit, hic motū quo ip̄a secū mouet docet: & totidē genera rez cognoscere quot ip̄a cōponat̄, Ex eadē, quæ idiuidua & imobilis sup̄ius a nobis dicta, Alteraq; natura, quæ diuidua & mutabilis,

Adiūcta materia, qđ Plato inq; *εκτενοϋσα*, quā alii eēntiā uocat̄ alii substātiā, ex his aut̄ tribus cōstare aiam iō dicit q; similia nō nisi a similibus cognoscant̄: aiamq; rez similitudines atq; dissimilitudines boni maliq; iō naturā tenere qđ ex horū p̄portioibus: medietatibus sexies ut ostēdimus scissis mūdani corporis imortalibusq; uiculis diuerso uarioq; mō coeūtibus uictus aius merito sciat oia ac suapte natura: diuina humanaq; bona & mala cōiectura & itelligētia consequitur in q̄ empedocles quoq; fuit snia cū inq; *γαιη μεν γαρ γαιαν οπωσαυνη, υδασι δυλωρα: περι δαι περα διον αταρ πυρι πυραιδηλον: σδρηνη δε σρηνηνει κοσδε τε νεκει λυγρω, Τεπερατιοε τριū partiū tribus cōplexis & cōtētis p̄tibus, ita Horatius, Tēperat archilochi musā pede mascula sapho, proportiōe cōpacta qđ Plato inq; *και αναλογον περι θεισα και ενυδθεισα*, i. p̄portioe scissa atq; cōpacta duplis, n. & triplicis iterialis scissa p̄portio eadē mediis deuicta est, Se ipse cōuersans circūuoluēs seip̄m meris oia,*

Cū materiā mutabilē arripuisset, nā uarias semp formas subit in nouasq; p̄mutat, Et cū rursus diuiduū atq; simplicē, subaudiēdū arripuisset est *αποκοινοϋ* dictū, Oīs mouet̄, mētis acie oia lustrat ut ip̄m nihil mūdani lateat, Quid sit eiusdē generis, i. cōsistēs ac imutabile: unde & animi sapiētia, Et qđ alterius, i. mutabile & uariū: unde prudētia, Et cætera diiudicat, uirtutes & uitia & huiusmodi alia diiudicat iudicio discernit, Quid cuiq; rei sit maxime aptū quæ oia prætāt prudētia, Quæq; distinctio sit inter ea quæ gignant̄ & ea quæ sunt semp eadē, Inter ea quæ nascunt̄ & occidūt uel manu sūt & extingunt̄: & quæ interitū nullū admittūt quæ doctē sapiētia aius oia cognoscit, Rō aut̄ uero, nō opinionis, Et in his quæ mutant̄, opiniones dicit, Cū in eodē in aplano, In altero, i. in planetis quarii sūt, Ip̄e p̄ se se, nullo adiuuātē mouet̄, Et sine ullo sono quod Plato inq; *ανευ φθογγου και ηχασ*, i. sine sono & fragore ideo adiecit ullo sub quo fragorē quoq; cōprehendit: ideo aut̄ sine ullo sono quod ratio motus in intimis mentis resideat penetrabilibus: uox autem ipsa cū corpore intereat,

Cum eandē partem attingit qua sensus cieri potest, hoc Plato ait, ὅταν μὴ ἀπορίτω αἰσθητὸν γινώσκῃ, cum circa sensibile gignit hoc est cū motus circa sensus sit, opinio igitur quæ mutabilis ut ipsi sunt planetes; ac aliquādo fallit. Orbis illius, generis alterius a plano dicitur: ac per hoc aīa diuinā partē, Immutatus & rectus, utpote cognitionē a diuinitate: quā possidet gignēs. Oīa aīo mētīq; denūciat, aīum & mētē p̄ eodē accipit lucretiano more q̄ inqt: primū animū dico mētē quē sæpe uocamus, interpretat̄, n. animū & mētē qd̄ plato ψυχὴν dixit, aīa, licet Augustinus in libro quē de spiritu & aīa inscripsit animū a mētē distinguat ut animū substantia ipsā uocet intelligētia: mētē uero q̄si animi acie. Aīo mētīq; denūciat diuinitas ibecilliori aīa parti aperit inde inqt opiniones firmæ ueræq; gignuntur, omittit qd̄ Plato inquit πιστοί, i. fideles: hoc dicit si semp̄ eadē intelligibi lēq; naturā suspexerit tum eius motus similis motui illius globi q̄ aplanos uocat hoc est sine errore circūactus: uerā firmā & fidelē ex diuino genere tum mētī gignit cognitionē, hūc locū sequit̄ apud Platonē de aīo tpeq; dispositio quā Cicero in latinū cōuertere forte negligēs ad aliū inferiorē transcendit locū ita ut duos ipse iſerat uersus: quo sequētia anteceditibus cōcine annectat in quies, cū autē in illis rebus uenit quæ manētes semper eadē hoc est in aplano. Nō sensus, sed intelligētia cōtinet qd̄ aīo tribuit ipsa diuinitas. Ita uim suā natura cōuertit ut mutabilia & incerta sub aplano collocaret: quæ sensus mouēt: & uariis motib; eēt obnoxia. Ut terrā lunæ cursus p̄xime ambiret, sane planetæ ordinē nō uno mō, oēs posuere, nā pythagoreo qd̄ ita collocarūt ut p̄ximū terræ globū lunæ ut ceteri fecerūt: sed post illū mercurii: tertio loco luciferi: quarto solis, inde martis: sexto iouis: ultimū aplanis uicinū stellis saturni, qd̄ sub aplano saturni sidus gelidā: ac rigētis naturæ primo collocarūt: sed multo illo inferiorē iouis circū: tertio martis: ideoq; huius ardore nimio & rigore saturni interiectū ambobus ex utroq; tēperatōe uocatū est: alii, n. iunonis: alii iſidis alii m̄ris deū appellauere, p̄ximū illi mercurii sidus a quosdā apollinis dictū, oīum uero nouissimū sidus terris familiarissimū lunæ, Aristoteles autē in eo quē de mūdo inscripsit libro quē apuleius primo, postea Boetius latinū fecit inqt, septē uero deoꝝ noībus illustres totidē orbibus affixæ sūt & gradatī sibimet sup̄lata ut sup̄iore inferior sit maior ac uicissim mutuis adhæsiōibus nexæ cōplexu illius cōtinet quæ nō erraticæ dē: hic phænonis qd̄ Boetius lucētis trāsfert globus quē saturnū appellamus: post quē phaethōis: secundus est quē iouē dicimus: & loco tertio pyroētis ut Boetius uertit igniti quē multi Herculis: plures martis stellā uocat, hāc sequit̄ stilbō: quē qd̄ apollinis ceteri mercurii, ut autē Boetius trāsfert sacꝝ mercurii nuncupat, qntus phosphorus ut Boetius lucifer iunonia imo ueneris stella cēfēt: deide solis orbis: & ultima oīum luna. Sacta mercurii stella, qd̄ Plato enūciat καὶ τοῦ ἱεροῦ περὶ οὐρανοῦ, i. qd̄ mercurii sacꝝ dicimus. Cursū habēt solis celeritate parē, nā ut supra memorauimus annuo spatio cursū oēs hi tres p̄xime memorati planetæ p̄ficiūt suū. Sed uim quādā cōtrariā, sūt q̄ hūc locū ita accipiat qd̄ cū sol ab oriētē ad occidētē semp̄ ferat sicut totus mouet mūdus cursū dū tamē suū anni spatio pagat: cuius cursus reuolutio cōtraria est mūdi reuolutiō: lucifer uero & mercurius cōtrarios semp̄ motus mūdi motui habeat, alii autē qd̄ in his stellis cōtrariā uim eē putēt: qd̄ solis p̄cessū cōprehēdūt mercurius & lucifer & iterdū eos remorātes sol cōprehēdat cū & ortus & occasus effulsiones & umbrationes mō mane: mō uespere patiant̄ mō p̄eūtes mō relictī: ut solē semp̄ comitent̄ unde & iure inqt eaq; cōuersatiōe quā inter se habēt lucifer mercurius sol. Alii, subaudi ab his tribus. Alios, subaudi exinde ut supra diximus. Quando igitur, hoc dicit, quoniā in unoquoq; siderē aptus & decēs ei motus cōparatus est. In q̄cōq; eoz, in quolibet eoz siderē quæ septē sub aplano eē diximus. Cursū decoz est adeptū, hic uerbū adeptū est impersonale oportet accipere. Ex qbus erat motus t̄pis cōfigurandus, i. unde t̄pis motū metimur: unde & apud nos traxisse nomē Varro existimauit, nā cū chrylippus: antipater: aristophanes: apollodorus & multi p̄terea alii dixerint mūdi in partes aliquot: motū diuisum: ac in primis solis lunæq; cōsiderari: ab eoz tenore tēperato t̄pis dici putat. Collocatisq; corporibus, datiui casus sūt accipiēda. Vinculis aīalibus, ablatiui sūt, hoc ergo dicit cū corpora collocata eēt globoz uitales inde nexus accessere: stellas autē ipsas aīales factas eē docet. Cū aīantia orta sūt, eaq; ipeo parere didicerūt, hoc dicit, cū planetæ in globis sūt suis collocati nō solū anima: uitaq; ut omnis ipse mūdus frui cōeperūt: sed etiā rōne: q̄ p̄t̄, n. rōne carēs quæ iubeant cognoscere, Tūc ex alterius naturæ motiōe qd̄ sit alterius: & qd̄ eiusdē motus sæpe iā dictū est ergo alterius motione, i. planetæ. Trāsuersa in eiusdē naturæ motum, i. obliquū cursum aduersum aplanon

De uniuersitate

facientia: nā ab occidente in oriētē cōmeant: cōtra aplanū cursū: & in obliquū ipsius rapiētis in occidentē glo-
bi. Incurrētia in eaq; hārentia atq; impedita: aggerit uerba cicero ad explicādā magis sniam: icurrentia igf. i. con-
tra aplanū motū euntia. In ea. cōtra aplanon. Hārentia. tardiora ppter motū in aduersū effecta. Atq; ipe-
dita. idē dicit sigdē a superiore facile ē quod itroclusū ē impediri: Cū alia maiorē lustrarent orbem: alia minorē.
uelocius. n. dimensū pagunt spaciū quā minore globo deferūtur: tardius uero quā maiore. Motu unius eius
demq; naturæ hoc ē aplanū. Quæ uelocissime mouebant ea celeritate uinci a tardioribus. & cū superabāt su-
perari uidebant sane cū planetaz corpa interiora sint: & ab exteriorē: ut sæpe iā diximus a plano rapiātur i mo-

motum incurrētia in eaq; hārentia atq; impedita cū alia maiorē
lustrarēt orbē: alia minorē tardiusq; maiorē celeriusq; minorē mo-
tu unius eiusdēq; naturæ q̄ uelocissime mouebant ea celeritate uin-
ci a tardioribus: & cū supabāt supari uidebant: oīs. n. orbis eoz q̄ si
facilitatis ī flexiōe uertebat: quā bifariā contrarie similis pcedentia
efficiebāt: ut qd̄ eēt tardissimū id pximū fieret celerrimo. atq; ut eēt
mēsurā quæ dā euidēs quæ in istis octo cursibus celeritates tardita-
tesque declararet. deus ipse solem quasi lumen accendit: ad secun-
dum supra terram ambitum ut quam maxime cælum oīs collu-
ceret. animātesq; q̄busuis esset doceri ab eodē motu: & ab eo quod
simile esset numerorum naturam uimq; cognoscerent. Nox igitur
& dies ad hanc modum & ob has generata causas unum circuitū
orbis efficit sapientissimum: atq; optimū: mensis autem quādo
luna lustro suo cursu solem consecuta ē. ānus ubi sol suū totū cōse-
cit & peragrauit orbē. Cæterorum autem siderum ambitus igno-
rantes homines præter admodum paucos neq; nomen appellant:

ppredicit fugere & ab eo supari q̄ rō i cæteris quoq; astris ē: quoq; dispar ē cursus. Oīs. n. orbis eoz q̄ si facilitatē i
flexione uertebat: qd̄ plato ελικα. i. idoneū ut flectat. In flexiōe igf. sunt duo uerba & hypodistole distinguē
dant. sit fēsus. dū flectit uel iter flectēdū: est ergo fēsus. sol exēpli cā pœne quotquot eunt dies unā cōficit flexio-
nē: quoniā cū ortu suo erūpit terrā ambiēs: nō ex eodē quo p̄ridie aut post̄ridie ortu supra n̄m euadit hemispe-
riū: sed nouos semp facit: ergo nouas reditegrat flexiōes a cācro ad capricornū: uel a capricorno ad cācrū: idē cæ-
teri faciūt planetæ. hoc ergo dicit motū quē planetæ suū īflectēdo faciliē habēt: ut pote naturalē uertit aplanos i
cōtrariū nouos quotidie gyros reditegrās. uide & subdit. Quā bifariā. i. i. duas pres oriētē & occidētē. Cōtrariæ
simul pcedētia: uno sigdē tpe motib; mouent cōtrariis: ut i oriētē motu suo iuehant: ad occidētē uero rapiant.

Ut qd̄ eēt tardissimū. suopte cursu. Id pximū fieret celerrimo: motu aplai. Atq; ut eēt mēsurā: subaudiēdū
cæli. Euidēs. p̄ta. Quæ i istis octo cursibus. septē planetaz: & aplai. Solē q̄ si lumē accēdit. hoc dicit tū pp mul-
tas uariāsq; cās: tū ut tātaz rex īeffabilis pulchritudo nulla obscuritate tegeret solē i scdo a terra globo colloca-
uit & q̄ si lumē accēdit: quo luminis ui fugeret qd̄ oia mūdi corpa & colōres ostēderet. Cælū. mūdus. Oib; colluceret. luminis solaris claritate splēdesceret. Aiantib; q̄busuis. q̄ uim ad capessendā disciplinā aliquā habe-
rent. Numeroz naturā uig; cognoscerēt. quā uī i tēporū spaciis hērent nūeri q̄bz diez & noctiū uices: & mēsis
genitura cognosceret: & āni cū sol ad diē uide exiuit reuertet nūero diez. ccclxv. & pte q̄ rta. uide factū: ut a doctis
simis uiris: & motuū cælestiū sollertia exercitissimis dies intercallaris gigni tellectus sit. ut ex q̄ rta illa portōe q̄ r-
to quoq; āno i unū collecta diei noctisq; spaciū absolui sētiret. Nox igf & dies ad hūc modū. & ob has generata
cās unū circuitū orbē efficit sapientissimū atq; optimū hūc locū pla. ita exp̄ssit. νυξ μεν ουν ημερατε γεγωνα ου-
τως και δια ταυτα η της μίας και φρονι μοτα της κύκλησεως περιδωσ. qd̄ ad uerbū ualeat. nox igf diezq;
generatus ad hūc modū & ob hæc: q̄ unius & prudētissimæ circuitōis ē orbis. fēsus at ē accessio solis lumine ex
oc̄taui globi cursu nox diezq; ortus ē: ut ip̄o sup terrā iuecto: dies: eodē sub terra latitāte nox gigneret. Sapiētis
simū. i. maximā hoib; sapiām ipartietē: aut puidētissime factū: nā pla. prudētissimū ut opior dixit qd̄ rerū hūa-
naz: q̄q; itereūt idagatix prudētia sit: nō dubiū igf uideri par ē p prudētissimo sapiētissimū: ut alias sæpe: posu-
isse Cic. Atq; optimū. hoc addit Cic. explicatōis cā. i. hoib; cōmodissimū. Mēsis. at subaudiēdū gēitus. Quā-
doluna lustro suo. i. circuitu. nā ē ubi lustz noies tps qnquēnale a luēdo. i. soluēdo qd̄ qnto quoq; āno uectiga-
lia & ulro tributa p cēsores soluebāt: ut apd̄ ouidiū illā. Tps ad hoc lustris bis iā mihi qnq; pactis. Oē fuit mufæ
carmē ferme meæ: lustz lupanar Plau. i. aūna. Liberis lustris studet. Lustz cubile feraz. Vir. Cū uitā i siluis iter
deserta feraz lustra domosq; traho. Suo cursu. solē cōsecuta ē tātū itra mēse ābitū: q̄tū sol uno āno circuit. An-
nus. subaudiēdū generatus. Suū. ubi signa duodeci oia circuit. Cæteroz at siderz. pter solē & lunā planetarū.
Præter admodū paucos: q̄ sūt eruditi. Neq; nomē appellāt: ut. n. dies ab octaui globi motu: a luna mēsis: qd̄ græ-
ce μηνών luna dicat. ānus uero a solis circuitu gignit: idq; ab oib; itelligit. ita nescit aut nomē nō hē trū annorū
spaciā a marte: neq; xii. a ioue: neq; xxx. a saturno: nā cæteri plāetæ hoc ē mercurius & uēus solis ppe cursū hēnt

Neque inter se quantum ab altero alter planetes distet. Itaque ut paucis absoluam, Quod rite dicitur tempus, quod ex astrologorum motu metimur: siquidem æquum quod principio caret & semper erit appellamus, Multitudine infinita, hoc plato Πληθειαν, inquit αμαχανον, quod est multitudine inexcogitabili, ergo multitudine infinita, i. quæ nunquam satis precipit quæ quoque loco sunt sidera uno in tempore aut diuerso collocata, Varietate admirabili admirabile habentes uarietate: quod plato inquit πεποικιλμενος δεσυσμαστος, i. uariatos aut mirifice, Perfectoque numero temporis cum sidera omnia suos cursus absoluerit, Absolutum perfectumque annum, improprie ut nunc loquimur: annum dixit: cum omnia sidera tamen non errantia: quod errantia ad ea redeunt loca: unde primum moueri coeperunt: quod temporis spatium sunt quod dicat annorum milia quindecim: sunt qui dicat septem.

Octo ambitus septem planetarum: & aplanis. Ad idem caput rerulerunt unde primum motum dedit deus. Permensus est, id est absoluit, Idem & semper sui similis orbis sunt qui hoc ita accipiunt: ut annus ab anno: mensis a mense, & a die dies non differt si modo cursum spectes: ita nec reparatum totius cæli cursum a priore forte differere: quidam uero idem & semper sui similis orbis in quo nihil interibit omnia consistent desinent fieri regum ortus & interitus: & labores humani nullum ortum sint habituri: aut finem in quo beata tum denique bonorum uita affutura, cui certe sententia magis accedat: quod hæc pythagorica opinio ab ægyptiis sumpta uideatur: & hermes in eadem fuisse sententia depræhendatur. Has igitur ob causas ut temporum

dimensionem cælestium rerum genituram & iteritum exhiberent. Quæ per cælum penetrantia, ergo planetarum. Solstitiali se & brumali ratione conuerterent, sane cum solis cursus binæ sint conuersiones quæ greci tropas uocant a cancro ad capricornum, & a capricorno ad cancerum iuniores philosophi utique solstitii nomen indiderunt: ut alterum capricorni: alterum canceri solstitium uocauerunt: quod in utroque signo sol consistere uideatur: & deinde retrorsum uertatur: quod autem solstitium quod canceri æstiuum: capricorni uero brumale nominauerunt sed ueteres solstitium cum sol a cancro redit cum non adiciatur quale sit fere uocant, ut Iuue, octogesima uidit solstitia, Hora, facit quod pænula solstitio, Virgilius, humida solstitia atque hyemes optate serenas agricolæ: nam inuenias etiam cum adiciatur brumale solis in capricorno solstitium dici: ut apud columellam sextodecimo calendæ ianuarii sol in capricornum transitum facit brumale solstitium: ut hipparco placet. Cum de altero solstitio idem dixerit, sexto calendæ iulias solstitium nec usque æstiuum sicut iuniores adiecit: quod ne apud alium quod glutine loquatur me legisse recolo: non ergo alienum quod quæ arbitretur: quod Cicero apud platonem tropas, conuersiones uertit: ita ut dicat solstitiali & brumali ratione conuerterent per solstitialis quod æstiuam, per brumale uero: quod per hiemem fit: astrologorum conuersionem nominasse solstitiali se: & brumali ratione conuerterent: aliam temporum rationem demonstrat.

Ut hoc ætali, demonstratis sensu platonis exprimit potiusque uerba quæ ait ἰνατοδε, Esse illi ætali quod sentimus, i. mundo quod supra in dei mente tantum fuisse significauit, sentimus igitur, ratione cognoscimus, nam inquit plato, τελεος και νοητα ζωω quod est absoluto ad intelligentiam conprehensibile ætali, Ad æternitatis imitationem, hoc plato expressit propositum ortum impressa ab illis quæ imitabatur effinxerat: supra de causis mundum generandi: & de eius creatione: de mundi anima & uariis ipsius motibus: hic uero animalium species omnium dinumerat cælestium: & elementariorum inquit: & cætera quidem, ordo autem est, effinxerat quidem cætera usque ad temporis ortum sensus est, nihil in mundo erat: quod desideraretur: quod usque ad temporis ortum peruenire oportuerit: & quæ cum genita erant illius æterni mundi cuius sæpe meminimus gerebant imaginem: & cætera quidem usque ad temporis ortum quæ uniuersum corpus in primis componebant, Impressa, mundo infixæ uisibilibus ex eo qui sola cognosci intelligentia potest, Ab illis, ab eis mundi partibus tantum intellectis, Quæ imitabatur, similitudine exprimebat, Effinxerat, formauerat: ut spectari cernique possent, Ex ea parte deficiebat, quod in eo priore mundo cuncta concluderat: in hoc autem nullum adhuc genitum esset animal, Ad propositum exemplar: ut cuncta quæ in exemplari fuerant completeretur, Imaginis, prioris mundi, Similitudo, ex eo edueta, Cogitauit, uoluit deus ubi plato inquit, Διανοηθεν δειν και το δεσχειν, id est cognouit oportere: & hoc complecti, Unum diuinum atque cælestis: ut sidera angelis, Alterum pennigerum, & aerium: ut uolucres, tertium terrestre, at plato inquit Τρι της δε ενδρον ειδος, id est tertium aquaticum genus,

De uniuersitate

Quartum diuine animationis: sed plato inquit, περὶ ὧν Δε καὶ χερσὶ αἰοῦ τεταρτου quod est: pedestre autē: ac terreste: quartū postea rediens plato ad id genus: quod in distributione ipsa primum fecerat, inquit τοῦ μεν οὐν ἑοῖου τὴν πλεῖσθην Δε καὶ ἐκτυροσ ἀπὴρφατο, hoc ē diuini igit primā spēm ex igne fecit: licet itaq; nobis cōiectare ciceronē: ut qdā alia ita hūc locū uertere in latinū neglexisse: nisi libra ioge tamē culpa p̄termisū uideat.

Diuinæ animatiōis plurimā qd' apud platonē ē: quoniā ea species ē numerosa. Maxime spēm faciebat, quā plato hic Cic. spēm. i topicis uero formā uertere maluit: cū sit idea diuina i reg: oīum dñtia cognitio: & rerum creāday generale signaculū: sed nō uidet icōgruū ne soli nos tātā rē definire uelle uideamur apd apuleiū sup hac

maxime speciē faciebat ex igne ita ut splēdidissimus eēt: & aspectu pulcherrimus. cumq; similem uniuersitatis natura efficere uellet ad uolubilitatem rotundauit comiteq; eum sapientia quā optimæ mētis effecit: circūq; cælum æqliter distribuit: ut hac uarietate distictū bene græci cosmō: nos lucētē mūdū noiaremus. dedit at dñis duo genera motus: unum qd' semp eēt in eodē æque et idem in oībus atq; uno modo celaret. alterū qd' antemouit in quā partē a cōuersione eiusdem et similis pelleretur, quinq; autem reliquis motibus orbem eum esse uoluit expertem immobilem & stantē ex quo genere ea sunt sidera quæ infixā cælo nō mouentur loco: quæ sunt animantia: eaque diuina ob eamque causam suis sedibus ihærent

re hic uerba referre: q̄ hoc pacto hēnt, neq; platonī placet artificū eē ideas utputa scuti aut lyra: neq; eorū q̄ sūt præter naturā: ut febris & bilis: neq; singularium ut platonis & aristotelis: nec minutissimay reg: ut situs & festucæ: neq; ad aliquid ut maioris & excellentis: sunt, n. ideae itelligentiæ æterni dei: & res pfectæ, & rursum q̄ sint ideae pbat. mūdus nō est casu factus: sed a quodā: nec hoc solū: sed ad qdā: id uero ad qd' factū ē: quid nam aliq' ē q̄ idea? q̄re sūt igr' ideae. Licet aut nobis intueri p spē ideā poni, i. p ea natura q̄ a rebus cunctis res singu-

las discerni distinguicq; facit. Faciebat ex igne: existimarunt enim multi igneas esse animas quod cum corpus destituat omnis calor extinguat: sed ea animæ qualitas nō substātia est nō nulli hoc ad sidera tātū referūt: ut sequēria satis uerba ostēdunt uerū ne id quidē fere admittitur. Cumq; similem uniuersitatis naturā efficere uellet, ut ubique ueniret: neq; aliq' i pte impugnaret & obluetaret. Ad uolubilitatē rotūdauit: rotūdā ei formam dedit q̄ circū terrā ferret immobilem. Comiteq; eum sapientia q̄ optimæ mētis effecit: ut cuncta deus sapientia sua cōposuerit, plato tamē φρονήσιν iquit, quod significat prudentiā. Optimæ mētis, i. electissimæ intelligentiæ: aut quæ nisi optima nō excogitaret. Circūq; cælum æqliter distribuit. Cælum undique æque circum dedit. Ut hac uarietate distictū bene græci cosmōn nos lucētē mūdū noiaremus, hoc plato inqt κοσμον αληθινον αὐτῶ πεποικιλμενον εἰναι καθολον, i. mūdū uerū sibi uariatū eē omnifariā κοσμῶ aut orno & splēdidum reddo significat. hæc igr' platonis uerba cicero satis existimauit trāsferre lucētē mundum: & nos a perfecta absolutaq; elegātia mūdū: cælū qdem haud dubie cælati argumēto diximus: ut iterptaf. M. Varro. Dedit aut diuinis, subaudiēdum aīalibus. Unū quod semp esset i eodē, hoc plato ait τὴν μὲν ἐν ταῦτα κατὰ ταῦτα περὶ τὸν αὐτῶν αἰ τὰ αὐτὰ εαυτῶ δι' ἀνοουμῶν, i. ut uerbū uerbo ipitius reddamus, unū qdē in eodē per eadē de iis ipis semp eadē sibi ferēte, sēsus at ē cū duos diuinis animantibus motus dederit. hūc qdem dedit quocirca se tātū circūagere q̄ deliberatiuo aīe motui similis eēt, hoc ergo dicit unū qd' semp esset in eodē æq; ut nulla ps motu a cæteris differret. Et idem in oībus: ut omnes circūferrent. Atq; uno modo celaret undiq; se uno eo motu circūambiens se contegeret: hoc est sollertia ingenti circūquaq; lustraret, alterum quod ante mouit, hoc plato ita expressit τὴν Δεῖσ τὸ προθεν ὑπο τῆσ ταυτου και ομοιου περιφορασ κρᾶτόμενων, id est alterum uero in aduersum ab eodem: & simili circūactione contentum, sensus uero est, alterum autem est genus: quo aplanas stellas ab oriente ad occidentem rapit inquit alterum quod ante mouit hoc est ab oriente: ut prouidentia rerum futurarum moueri uideantur, quærit autem aristoteles in secundo de cælo & mundo utrum in cælo sit dextrum & sinistrum: ante & pone, ante igitur in cælo est ab oriente sicut ex eo est dextrum: quod octauus globus qui cæteros suo motu mouet ab oriente in occidentem uergit, itaq; & occidens erit pone: sicut & cæli sinistrum est. In quam partem: anteriorē. Ac cōuersione, id est motu circūferendi. Eiusdem & similis aplanis, nam ut supra sæpe diximus eiusdem is dicitur motus qui in a plano est similis: utpote nullam inter mouendū habens differentiam. Pelleretur, motu excitaretur. Quinque autem reliquis motibus qui sunt loci præter circularē: & ante & pone motū ueluti abunde supra attigimus. Orbem eum, id est aplanon. Immobilem subaudi esse uoluit a cæteris motibus. Et stantem, ut nec ipse se moueret, nec ab alio moueretur, & emphase os gratia immobilem & stantem dixit aut stantem eminentem: sed subdit plato: quod a cicero p̄termisū est, ἵνα οἱ μαλιστα αὐτῶν ἐκασὸν γένοιτο ὡσ' ἀριστον, quod chalcidius ita uertit, ut uterque circulus esset i optimo beatissimoq; agitationis statu, sed ad uerbum ita exprimi potest, quo maxime ipsorum utrunq; esset effectur q̄ optimum, in his enim quāta sit absolutio & consumatio facile nobis licet intueri. Ex quo genere, i quo motuum genere. Ea sunt sidera quæ infixā cælo nō mouentur loco, plato autem ita reliquit ἕκαστὸν δὴ τῆσ αἰ τὶ ὡσ' γέγονεν ὡσ' ἀπλᾶν τῶν αστρῶν ζῶα θεία οντὰ και αἰδια και κατὰ ταυτα εν ταυτῶ σφερομενα αἰετῶν, id est ex qua sane causa fuerunt quæcunq; non errantia astra animantia diuina: quæ & æterna sunt: & per eadem in se redeuntia semper manent. Quæ infixā cælo non mouentur loco, in octauo globo defixa: nō ut planetæ q̄ p orbem suos uagātur. Ob eaque cām, quia aīantia diuina sunt, Inhærent, manēt infixā suis i orbibus,

Quæ autem uaga, i. planetæ septē. Mutabili rōne labunt: ut tpe multifarie nobis metiant. Iā uero terram altricē n̄am hūc locū pla. ita effert. $\Upsilon\eta\eta\ \Delta\epsilon\ \pi\rho\ \phi\omicron\eta\ \mu\epsilon\eta\ \eta\mu\epsilon\tau\epsilon\rho\omega\eta\ \epsilon\iota\lambda\omicron\mu\epsilon\eta\eta\eta\ \Delta\epsilon\ \tau\eta\eta\ \pi\epsilon\rho\iota\ \tau\omicron\eta\ \Delta\iota\alpha\ \pi\alpha\eta\tau\omicron\varsigma\ \pi\omicron\lambda\omicron\eta\ \tau\epsilon\tau\alpha\ \mu\epsilon\eta\omicron\eta\$, qđ ad uerbū ē. terrā uero altricē qđ em n̄am. Cōpræhensā at ab circū qđ explicato polo. iam uero terrā altricē n̄am. post cæli motus. iō de terra statim loqđ ut eā primū ortā ostēdat ad quā pōderosa cūcta deferant. sicut leuissima qđ in cælū se tollūt. Quæ trāsietto axe. i. mūdi cardine diametron itra polos ambos trās aliquē semp terræ locū immutāte. itaq; terra immobilis facta: utpote mūdi mediū qđ cētron uocat: aut certe factū est ne uagaret quo ut ipse ait cūcta sustineret: ē at axis lignū circū qđ uehicoloz rotæ uoluunt a cuius similitudine cæli axis nominatur

sup quo gemini circum cæli globos oēs uertūt. id etiā græci. unde nostrū inclinatū est uerbum $\sigma\phi\omicron\eta\ \mu\epsilon\eta\ \eta\mu\epsilon\tau\epsilon\rho\omega\eta$ uocat. Diei noctisq; effectricē. iō hoc dicit qđ sol orbem terræ iustrās supne euectus diē adducat: & ad occasū spectantiū uergēs iferne subiectus: quoniā terra solis radiis obstat: & ūbra sua cūcta obteget caliginē obruat: noctē dicat efficere. Eandē custodē antiq̄ssimā deoz uoluit eē. plato aut primā & antiq̄ssimā ait. nā post chaos: uel cū primū genitā hylen quā siluā dicimus: & aliquādo ipse quoq; cetero materiā uocat prima emicuit se terra phibeat: uel uti i libro qui de genitura deoz iscribit putat Hesiodus. Eoz qui itra cælū gignerent q cæli ābitu cōtegerent: nō q in globis aut cōsistūt. aut plane pferūt. Fulsiōes aut deoz. qđ plato inqđ $\chi\omicron\rho\epsilon\iota\sigma\ \Delta\epsilon\ \tau\omicron\upsilon\tau\omega\eta\ \alpha\upsilon\tau\omega\eta$. hoc ē choreas aut hoz ipoz. ē aut lōgum hipbatō. ē si qđ ordo. frustra suscipiat labor earū rez. posito sub oculis simulacro. si uerbis explicare cōuenit fulsiōes: & q sequūt. sēsus at ē. q sint uariū siderū status: ut in āgulos: aut triāgulos deductos. aut cū diu cōsistere uideat & retrorsū ire: & cū fulgere: & rur sū se occultare: aut cū icitato cursu ferri aut cū i oriēte: aut cū i occidēte uident & appeāt: aut cū portēdere aliqd i spiciant uel huiusmodi aliud frustra suscipit labor quādo eoz motus ab oculis remoti sunt disputātis. p̄terea hæc ad astronomū relegāda potiusq; a philosopho tractāda sūt. Fulsiōes a fulgeo qđ plato choreas uocat: qđ modulātū. & cōsonū cōficiant cursū: & toto cælo colluceāt. Et inter ipos cōcursiōes qđ inqđ. $\kappa\alpha\iota\ \pi\alpha\rho\alpha\beta\omicron\lambda\alpha\sigma\ \alpha\lambda\lambda\alpha\lambda\omega\eta$. i. sidez comitatus: sicut iuxta solē semp mercurius & lucifer. Conuersiōes quoq; i. circuitus quos astrologi qđā regradatōes uocat. Antecessiōes cur alii alios planetæ pcurrāt. Curq; inter se pene contingāt: cōtingere uideant cū tantū distēt. Qui p̄pe. i. qđ si. Cōtraria regiō: aut penes quos aut unū labunt: stellarū sane duplex ē copula. altera qđ cū q cādāt stellæ uel coeant eaz: cœtus significatio cōsiderat. altera uero copula p̄diametrō cū cōtraria regiōe distātes stellas utriusq; mediatē recta linea connectit alterius. quos defectus qđā qđā obstacula uocat qđ nobis i cælū suspiciētibus: inferioris obiecto superior stella tegat. Aut pone quos. p̄ aliquos

Quiq; t̄pibus a nostro aspectu oblitescant. hoc dicit ianis ē labor differere cur aliq̄ quādo stellæ lateāt quæ cū rur sū emicuerūt metus pl̄risq; icutiāt. has stellas cometas dici opinor. qđ aristoteles & pl̄risq; alii uapores in unū coactos glutinosos: ac leues ad ignis usq; regionē leuatos ibidēq; incēsos stellæ faciē p̄bere existimāt idq; tā diu quoad illi fuerit uapores absūpti. Sūt q stellā hāc astrocinō uocēt. quæ cū semel apparuerit: q̄ter lōgo aliq̄to iteruallo spectat nō tamē eis dē i locis: nēpe in cælo oli nūq̄ antea uisa emicuit stella q̄ chaldeoz uiris sapientissimis christi & piter dei in terris ortū cōmōstraret: quo mūera nō ut puero blādiētia sed deo cōueniētia offerret

Rur sūq; emerfi errorē icutiāt. qđ spectātibus e mari stellæ in cælū ad nos emergere uideant sūt q legāt horrorē incutiāt. i. mœtū neqd mali portendāt. itaq; plato ēr addit. $\sigma\eta\ \mu\epsilon\iota\alpha$. hoc ē signa ut ostēta eē p̄pe uideat. Rationis exptibus soli inquit metuēt qui rōnes nō tenēt astrologas. ūde illd̄ dat nobis intelligi nō stellas quidē facere q̄ eueniāt: sed futura q̄ si signis quibusdā p̄nūciare: ut steliæ nō sit metuēdus aduētus potiusq; cauēdū sigd̄ mali caligine oculis n̄is obiecta futuræ minus p̄uideat. Si uerbis ordo ē frustra suscipiat labor nullo eaz rerū posito sub oculis simulacro si uerbis explicare cōuenit. sēsus ē. si de hoz deoz motibus facere uerba cōueniat cū cerni oculis nullo mō possit frustra id faciēdi sumēt labor. Si explicare uerbis cōuenit. qđ si cōuenit nobis q̄pe qui nō de astrologia: sed philosophia disputamus. Habeāt hūc terminū. i. hæctenus dixisse satis sit. Reliquorū aut quos græci dæmonas appellāt. dæmon latine sciēs dicit. $\alpha\ \delta\alpha\iota\mu\omicron\varsigma$. quod scio & intelligo significat deriuatū. Nostri ut opinor laris: si mō hoc recte cōuersū uideri pōt. non absurdū mihi uideat apuleii de deo socratos: quorum dæmon bonus id est animus uirtute perfectus est: quem nostra lingua ut ego interpretor haud scio an bene certe quidem meo piculo poteris gen iū uocare: quoniā is deus q̄ est animus sui cuiusq; quis sit immortalis tamen quodāmō cū homine gignit: ut hæ preces qbus geniū præcamur ad coniūctionem nostram. nec

De uniuersitate

defunt qui uideantur mihi obtestari corpus atque animum duos nobis comprehendentes: quorum cōmunio & copulatio sumus & secundo signatu species dæmonum sit animus humanus exutus, & liber stipendiis uitæ corpore suo abiuratus, hunc uetere latina lingua reperio lemure distitatu, ex his ergo lemurebus qui posteriorum suorum curâ fortitus pacato & geto numine domum possidet lar dicit familiaris, q̄ uero propter aduersa uitæ merita nullis bonis sedibus i terra uagatōe: cæu quodâ exilio punif inane terriculamentū bonis hoibus, Cæteꝝ noxiū malis hunc plæriq̄ laruo phibent, cū uero icertū est q̄ cuiq̄ eoz̄ fortio euenit utrū lar sit an larua nomine manē deū nomināt: & honoris gr̄a dei uocabulū additū ē, merito iḡ inqt Cic. si mō hoc recte cōuersū uideri pōt cū distiguēdū eē uideat

bōus ne an malus aut neuter sit.

Et nosse & nūciare ortum eorum maius est q̄ ut p̄fiteri scribere nos audeamus, naturæ inqt dæmonū p̄ferre rōnem maioris ē laboris q̄ ut mens ferre humana possit, non aut qd̄ a philosophis aliena sit disputatio: sed qd̄ huiusmodi exquisitio aliq̄to sit altior q̄ quæ de reḡ natura disputat: si cut nobis q̄ reḡ naturā scrutari: & hūana cōiectare p̄soluimus.

& nosse & nunciare ortum eorum maius est quam ut profiteri scribere nos audeamus. Credendum nimirum est ueteribus: & priscis ut aiunt uiris: qui se de progenie deorum esse dicebant, itaque eoz̄ uocabula nobis prodiderunt, nosse autem generatores suos optime poterant: ac difficillime factum est a diis ortis fidem non habere quāquam nec argumentis nec rationibus certis eorum oratio confirmetur: sed quia de suis rebus notis uidentur loqui ueteri legimoriq̄ parendum est. Sic igitur ut ab his est traditum horum deo

Credendū nimirū ē ueteribus: & priscis ut aiūt uiris q̄ se de p̄genie deorū eē dicebāt, idē hic uidet plato siue potius timæus: qd̄ apuleius sensisset hoium aias dæmonas eē q̄ rō oīs paulo pluribus ē explicāda, nā cū mundi locū aiante desertū eē nullū credere æquum sit, & cæli globis stellæ tum fixæ tū errātes cōcessæ sint: ut nullus sit sine aiante globus & terris alia: alia uero aq̄ tributa sint aialia: ut ea p̄petuo icolant elemēta quoad natura ip̄a patit, ita q̄ in harmoniæ modū mediū occupēt spaciū ne qd̄quā ab aiantibus inane eēt necessario creata uideri possunt, Cū iḡ cæleste illud genus fuerit rōnale imortale: nullis obnoxiiū affectibus, i terris uero irrōnale: & rōnale qd̄ sed & mortale & affectibz̄ agitatū hō: par ēt fuit cū natura nulla unq̄ extrema sine medio faciat, i his quoq̄ mediū aliq̄d iueniri qd̄ & naturæ cælestis & terrenæ nō esset exp̄s, quodq̄ imortale qd̄ esset, sed p̄turbatōibz̄ obnoxiiū, cuiusmodi dæmonū natura esse perhibetur, itaq̄ ut diuina illa cæli numina ad dei optimi maximi nutū: ueneratiōe summa & acerrima itelligētia moueri credimus: ut rebus diuinis obsequiū fuggerūt: ita dei iusu humanis rebus opitulant: quā obrem utcūq̄ poetice plautus finxerit, non tamen apud ip̄sum absurde arcturus in fabula quæ rudens inscribitur inquit,

Noctu sum in cælo clarus atq̄ inter deos
Et inter mortales ambulo interdus
Et alia signa de cælo ad terram occidunt,
Qui est ip̄erator diuū: atq̄ hominum iupiter
Is nos pergentis aliū alia disperat
Qui facta hominum: mores, pietatem & fidem
Noscamus ut quēq̄ adiuuat opulētia
Qui falsas litis falsis testimonis.

Nomen arcturo est mihi.

Petunt quiq̄ in iure abiurant pecuniā
Eorum referimus nomina: excripta ad iouem
Quotidie ille scit quis hic quærat malum
Qui hic litem adipisci postulant periurio
Mali res falsas qui impetrant apud iudicem
Iterum ille eam rem iudicatam iudicat
Maiore multa multat: quā litem auferunt
Bonos in aliis tabulis excriptos habet

Recte i aliis igit tabulis hēt exscriptos: si qd̄ q̄ usui nobis sint it̄p̄tates: & dō p̄ces n̄ras cōminiscētes: & hoibz̄ dei uolūtate significātes ad nos postea op̄e diuinā p̄ferūt, quā obrē & dicti angeli sūt: it̄er quo sūt & mali dæmones ætherii: & aerii: quoz̄ corpa ut prisci uoluerē nec tātū ignis habēt ut sint p̄spicua, nec tātū terræ: ut eoz̄ q̄at tāgi soliditas: idissolubile tamē h̄re cōpagē cōcesserūt: quos hāc n̄ram icolere regionē certū ē, q̄ a græcis ἀδης, qd̄ sit caligine obsita appellata ē: iō augustinus i psalmoz̄ cōmētario inqt: Dracones & oēs abyssū: abyssū p̄funditates aquarū sunt, maria oīa uolubilis iste aer ad abyssū p̄tinet: ubi nubes: ubi uis uēt̄i: ubi tēpestates, ubi pluuia: coruscationes: tonitrua, niues, & q̄qd̄ uult deus sup̄ terrā fieri, & subiūgit paulo post, p̄pterea ad ista caliginosa loca, i ad hūc aerē tanq̄ ad carcerē dānatus ē diabolus de appatu sup̄iorz̄ āgeloz̄, huiusmodi iḡ dæmones in diuersas uer̄si figuras sæpe scælez̄ & impietatis sūt ultores, iuxta diuinæ iustitiæ s̄actiōē, & ultro plæriq̄ ēt ledūt, tāgun̄, n. ut qd̄ putāt, terrena libidine ex terræ uicinitate hāc quā & nos siluā iduti: qd̄ tamē nequaq̄ ueꝝ uidentur cū semp̄ i mutatōe crebrā sit: d̄mōes at̄ sint imortales, multi uero existimauēti p̄robz̄ hoium aias dæmonas eē, qd̄ minime plato ip̄e uoluit q̄ppe q̄ illa sua republica: tyrānoz̄ aias post mortē uoluit cruciari, qd̄ nisi a dæmonibz̄ fieri nō pōt, hic uero riæo disputate q̄ pythagoreus fuit pythagoræ seq̄ iniam cū igit credēdū nimirū ē ueteribz̄ & priscis ut aiūt uiris, i. q̄ i prioribus uixere sæculis q̄ se de p̄genie deorū eē dicebāt: pastores certe illi: & ignari sine ullo humanitatis studio qd̄ q̄ ueꝝ deū ignorarēt: q̄cūq̄ cōmoda & suauia erāt p̄ diis coluere, hinc saturnus: pallas ceres bacchus: & cæteri, post uero poetæ humanis affectibz̄ blādiētes ip̄is ip̄osuere noīa, & dei nomē ididerūt: usq̄ adeo ut hoiam illecebris turpissimissq̄ flagitiis deoz̄ noīa tribuerint: hinc uenus: quā circūuolat iocus & cupido ueneris uterq̄ filius q̄ postea opinio in reliq̄s p̄ter admodū paucos erroris qd̄ nebula & sacrilega ac nefāda creuit ignorātia, Quāq̄ nec argumētis, rōnibz̄ q̄ rei dubiæ fidē facerēt, Nec rōnibz̄ certis, i. de mōstratiōibus, sed q̄a de suis rebz̄ notis uident loq̄, subaudiēdū ueteres, Veteri legi moriq̄ parēdū ē, i. credēdū quod prisci illi maiores nostri sanxerunt, Salaciam a falso hoc est mari dictam: quam græci tethim uocant,

Ex his phorcyn, phorcys & phorcyn dicitur, unde phorcynidos ora medusæ apud lu canum.

Opem hanc græci rhean uocant. Ut utamur ueteri uerbo *ψαπία*: ita enim ueteres sunt locuti ueluti etiam Quintilianus ait, ut *p* progenie *ψαπίαν* dixerit, uerecunde itaq; eo utitur cicero iquiens ut utamur ueteri uerbo. Palam ostendunt, ut latere non possint. Quam, i. quantum ipsi uolunt nihil ultra capiētes, hic plato quo rei nouitate a fastidio lectionis, rege obcurissimam, quæ antecesserunt leuiter auditorē: & nihilominus cām suā psequatur & explicet regē omnium creatorem ad numina quæ creatat oīa facit cōcionātem hoc pacto. Attēdite, attentī auscultate. Nō sunt indissoluta, i. dissoluta me possūt. Oē colligatū: subaudi a me. Solui pōt, subaudi a me & ab alio nemine. Haud quaquā boni est, ad bonū minime p̄tinet. Ne unq̄ tamē, i. nec ob hoc tamen unq̄ tria ge-

nera, aëria aquatilia, terrestria, Absolutio, i. mūdi fabrica cōposita. Non tenebit si quæ restant prætermisero. Ex eodem mūdo. Nequid absit eorū quæ a me ipso affecta sint. Deorū uitam possint adæquare, ex hominibus diu effici possint. Ut deorū immortalium quasi gētiles esse debeāt ut de genere deorū futuri sint, quā ut proprie gētiles appellentur i cicerōis topicis ipso cicerone differēte exposuimus. Iure & lege, in aliquibus autē codicibus ē naturæ lege, apud platonē autē, αἰ Δικῆ, i. æterno iure. Initium status tradet a me ut consistant nec moriantur ipse efficiā: uos autē mortalia quæcūq; p̄pos comitantur præstabit. Ad id quod erit immortale, quod ipse uobis custodiendū tradidero. Partem atexitote mortālē: ut ex gemina componatur substantia immortalis quidē a me tradita mortali uero a uobis. Quos & uiuos alatis nutriatis donec uiuant.

Cōsumptos, morte præuētos. Sinu recipiatis, a terra quodē corpus excipit, aia uero definitū locū nō hēt nisi dei iussu: Deinde ad ipatorē reuertitur, hoc plato ita exprimit, καὶ ἀλλήν ἐπι τοῦ πρότερον κρατήρα, chalcidius uero trāsiert rursus cratera pponit, ex quo appet uerbi ambiguitatē effecisse ut cicero & chalcidius iter se dissentiret: nā cū dicat, græci κρατήρα sicut ἀρακτήρα nō paterā mō significātes: sed ēt ipatorē Ci. ipatorē uertit, ipatorē ut reor mūdi aīum accipiēs: quod oībus ipet aīalibus aut globū aplanō cuius motu cæteri ab oriēte i occidētē uertūt, sed p̄trāslationē uerbi platonē locutū certū est ac potius chalcidīo q̄ paterā uoluit itelligi accedo: utq; accedā platonis etiam quæ sequuntur uerba commonent, inquit enim, ἐν ὧ τῆν τοῦ πάντος ψυχῆν κεράννισμις γένεσις, idest in quo uniuersæ naturæ animam temperans permiscebat, cratera igitur dicit priorem, ut autem cicero transfert superiorē aīæ mixturā cuius primum fecit mentiōem, at ideo pateram uocauerit, quod cum a græcis κρατήρ ἀπο τοῦ κίρνασθαι, idest a miscendo: ita eam animam ex duplici consistare natura uoluerit: quæ eiusdē & quæ diuersi: idest indiuiduæ diuiduæq; substantiæ. Cæterum quodam in codice non imperatorem: sed temperationem a cicerone translatum cratera inueni: quam ciceronis fuisse non dubito sententiam & eam esse ueritatem lectionem ex his quæ dicta sunt cuius uel apertissimum esse potest. Omnem animam uniuersæ naturæ temperans permiscebat: ut non eius esset synceræ puritatis cuius erat primum: non enim anima quod tam candida & omni labe carens sit tot si luæ uiciis hæreere unquam potuisset: aut cum tam fragilibus corporis sensibus congruere. Superisq; mixturis reliquas fundens æquabat, hoc plato ita expressit, τὰ τῶν προθέν ὑπολοιῶν ἀκαταχρηστοῦ, i. his quæ prius reliqua perfundebat ut sit sensus: reliquas partes quæ hominem absoluant perfundebat his quas in diis esse supra docuimus. Reliquas, subaudi mixturas. Aequabat pro ut ipsa erant

animalia temperabat, ac moderabatur. Non ita in corrupta, id est non ea puritate prædita quando quidem in his animis qui mortalibus hærent corporibus non tam pura ratio sinceræq; intelligētia est sicut i cælestibus æque immortalibus, sed tū ira tū libidine, alioque aliquo affectu ita cōmouent: ut rō ipsa ab animi perturbationibus obrui uideat. Ut ea quæ semp idē, i. cælestes animæ quæ a nullo cōmouent affectu, A diis, ab angelis, Secundū sumebat, qd angeloz secūdo loco supra hoīem sūt animæ cōstitutæ. Atq; tertiu, ab aīa mūdi quæ tertiu supra hoīem locū obtinet, apud Platonē tamē illud a diis qd ponit Cicero nusq; est: ut aliter horz uerboz etiā possimus sensum accipere, mixta, n. natura ut supra diximus in lōgū primo secat: ut lineæ figurā hñe uideat secūdo eius

semper idem: sed a diis secundum sumebat: atque tertium: toto igitur omnino constituto sideribus parem numerum distribuit animorum: & singulos adiunxit ad singula atq; ita quasi in curz uniuersitatis imposuit commonstrauitque leges fatales: ac necessarias: & ostendit primum ortū unum fore omnibus: eūq; moderatū atq; constantem: nec ab ullo iminui, confatis aut & quasi sparsis animis fore uti certis interuallis oriret animal quod esset ad cultum deoz aptissimum, sed cum duplex eēt natura generis humani sic res habebant ut præstariū genus esset eorum qui essent futuri uiri, cum autem animis corpora cum necessitate miscuisset: cūq; ad corpora necessitate accessio fieret tū abcessio necesse erat sensū existere unū cōmunēq; oīum uehemētiore motu excitato coniunctoq; naturæ, deinde uoluptate & molestia mixtum amorem post iram & metū

aīa ac globi naturā: quæ eiusdē dī unde diuina oīa intelligentes sapiētes euadere dicunt, alterius uero naturæ pars sexties diuisa ē secūdo irrōnalē planetaz motū musicis: arithmetis: geometricisq; medietatibus exculptū: quo motu aīa uirtus dat intelligea quæ dī opinio unde nasci prudētiā cōstat, hac, n. nascentia: eadēq; occidētia metiri dicimur ex his duabus igit partibus intelligibilis sensibilibsq; aīa ē substātia: ut hūc ita locū accipere cōueniat. Secūdo sumebat, i. opinionē quæ supra corruptionē se cūdas atq; tertiu, i. intelligētiā quæ tertias tenet partes. Toto igit oīno cōstituto, cum totū in mundo absoluisset, Sideribus

parē aīoz totidē inqt aīaz genera quot & stellaz fecit. Atq; ita, quasi in curz uniuersitatis imposuit cōmonstrauitq; leges fatales: ac necessarias: In uehiculis inquit iposuit: ut oēm mūdi naturā cōsideraret quæq; puidētia diuina eēt cōstitutā. Leges fatales ac necessarias, quæ fatoz necessitate cōpellerēt & fieri aliquid cogeret, ex quodaf intelligi citra dei auxiliū ipsā nihil posse aīam sentire: aut intelligere qd diuinū sit. Leges fatales ac necessarias, sane hic tria spectare oportet qd in deo qd in nobis: & qd ex deo in nos descēdat. Ideo igit puidētia est, in nobis aut parēdi: & nō parendi deo quædā libertas: qd aut ab ipso deo uel ob benefacta præmio: uel ob delicta aiad uersione, in nos descēdit fatū, at cū ferme edictū & legē imposuerit deus si hoc fecerit sequitur illud, ac aliud sit lex aliud qd legē sequit, illud plane: qn statuit deus, lex dicit fati: ac necessitatis, quod aut legē sequit fatū siue necessitas dici debet. Cōmonstrauit igit inquit leges fatales ac necessarias sua cuiusq; duce cōsciētia nequid intēperanter, nequid iniuste ageret: quod si semel atq; itez humana quadā ibecillitate laberet: ut etiā ratione duce exurgeret plæzq; ignoscere deū cōsuesse, quin etiā quo magis aucta est humana ibecillitas eo ipensissime magis diuinam creuisse misericordiā credi par est, sin aut in uitioz gurgite ac cœno deuoluti sensus nunq; exurgāt fore ut animā merita pœna torq;ta ppetua, sicut igit qui cicercula semētē fecit piperis messem nō expectat, ita qui nil peccauit nil etiā metuit: sed tūa fore sperat omnia, at qui deliquit per singula horaz momēta sua ipm territate, ac ob cōmissa flagitia iudiciū ferēte sibi cōsciētia pœnas ante oculos uersari putat: scite igit inquit cōmonstrauit leges fatales ac necessarias: sane cū de fato multoz uariæ fuerint sentētia plura hic disputare omisimus: qd in Ciceronis libro de fato quos edidimus cōmētarios uetoz de fato sentētiis referferimus. Et ostēdit primū ortū & c. quonā ortus animæ aliquot concessit aīalibus ait primū quidē ortū esse eiusmodi: ut nulla uitii labe teneat ut una omnibus ad sibi uēdicandā uirtutē cōcesserit deus facultatē quā ab alio quopiā imminui noluerit. Cōfatis aut & qsi sparsis animis, i. cū animas seminasset & sparsisset & singulis stellas suas tradidisset. Vti certis interuallis, hoc dicit cū animas sparsisset uoluit certis tēpoz interuallis: quoniā ex hominibus alii nascunt alii quotidie intereūt, nasci hominē qui ad colendū in hac mūdi inferna parte aptus deū nosset: ac ueneraret: qd cæteris mortalibus facere animalibus posse cōcessum nō est: quæ nimiz ut deū nō nouerūt ita nihil delinquūt. Sed cū duplex maris & fœminæ futuri uiri unde uirilī oris fetus. Miscuisset, melius aut legē inseruisset, i. cum ita aīos corporibus infixisset sicut in frugū seminibus illud mediū germen in fixū est quo exēpto reliquū corpus nihil qd gignere. Cū necessitate, i. fato ut tā diu in corpore permaneret qd diu fati iuberet necessitas quæ aut a nobis aut extrinsecus ut iā dictū est uenit, at qui corpus hoc in torrētis morē pcepit labi quippe qd multi ex eo sūt meatus p quos humor spūsq; efferunt, meatus itaq; egerēdi p mō atq; magnitudine eoz natura fabricauit ut supflui humores cibi potusq; abiciant: & aduersū egestionis nimiz detrimēta reparēt fomenta tū cibo tū circūfusi aeris respiratiōe, ideo subiūgit, cūq; ad corpora necessitate accessio fieret tū abcessio alēdo corpus & noxia reiciēdo. Necesse erat, uita, n. aīalibus sine corporis sensu nimiz eē nulla pōt: quæ cū uita simul admittūt & morientia cū uita quoq; amittūt. Cōiūctoq; naturæ, nā quid eē cōiūctius naturæ pōt illo sensus motu qui uita necesse oīa cōquirīt. Vehemētiore motu, maiore affectu & animi perturbatione excitata ex corporis aīq; cōiūctōe a corpore exordiū capiēs aliquādo in ipso quoq; cōcludit dū lenis molliter ipm palpat corpus at uehemētiore ad rōnē usq; penetrat corpus uolētius qtiēdo. Cōiūctoq; naturæ offensa siquidē natura ad irā aut illecta ad cu

piditate uahementem comouetur, ob hoc subdit. Deinde uoluptatem &c. ex corporis inquit cum anima comouitione sensus: & sensu porrho uahemētiore uoluptas: cū corporis titillatiōi ad delectationē cōsentit aīa: qđ si atrocitate aliqua sensus exaspabit: sensumq; aīa cōsequitur a Cicerone molestia a qbusdā ægrimonia: a nonnullis dolor uocat iter utq; uero affectū amorē porrho collocat: qđ corpori cōseruādo uahemēter p̄sit tā uoluprate quā molestia e diuerso corpus affligētibus. Post. i. deide. Irā & metū subaudi existerē. Irā qđ quotiēs barbaro quodā mētis ardore aīa comouet aduersus quē piā. metū uero ubi corporis famæ periculum iminere credat: aut qđ simile aīa acriter ne id eueniat ulla cautiōis salubritate euitare posse minime cōfidit. Et reliquos motus

& ceteræ pturbatiōes quæ aut superiores sequuntur aut illis sūt contrariæ: de qbus abūde alibi disseruimus. Rōne rexerit, in meditullio. n. rō posita est: ut corporis affectus aut abiiciat: sed et que rōne: aut admittat: atq; intendat natura uel consuetudine uitiosa succedēte. Iuste uixerit, is recte inq; uixerit qui cohibuerit affectus. Deditur sū miserit: subiecerit. Iniuste, subaudi uixerit.

Curriculum uiuēdi, spatiū uitæ a natura cōcessū. Quo cū aptus fuerit cū quo animi q̄litate cōiunctus fuerit & est pythagoricum non platoniciū dogma: ut iā a nobis sæpe dictū: ut aīas dicat in cælū reuerti ad sidera qbus cum habuere similitudinē. cæterum nō Plato mō ac Socrates: Dionysiusq; academiæ p̄cipuus autor: sed cū & pleriq; alii tū Albertus alemanus in tertio de diuinatione somniōq; in ea fuere snia: ut dicerēt aīas in mūdū descendisse a similibus sibi stellis trahētes nobilitatē ac secūdū stellæ differētiās iter se iuicē humanis aīs intelligētiae: & iudicii fuisse uarietates aīaq; somnia a dæmonibus: uisiones uero ab angelis quos deos uocat ad hoīes puenire. Immoderate & itēperate, p̄ hāc sane uirtutē oēs nos accipe oportet. Cōuersionē, motū intelligētis aīæ uocat: eiusdē uero & unius simul inatā & isitā cū cōstituit aīa aliqd ut intelligat: hæc & n. uirtutes rōnalis aīæ sūt. cōuersionē uero uocat qđ a sensibus irrōnabilibus ad rōne se trāsferat isultatēq; cohibeat affectus unde uirtus nascit. Eiusdē & unius, quoniā cū una rō sit in diuersū a uariis trahit animi q̄litatibus atq; adeo cupiditatibus unius. i. simul hoc est qđ Plato inq; ομοιοῦν, i. similes. Quod tū eueniet, ut melior euadat. Cum illā, subaudi affectiōne. i. habitū ut Plato inq; habitus spēm.

Ex igne, ex his. n. q̄tuor elemētis uitia gignunt oīa quæ labe cū ad aīum usq; penetrauit mētēq; isedit diuturno inq; tpe abolēda est. id est qđ Virgilius inq; Donec lōga dies p̄fecto tpe orbe cōcretā exemit labē, pugq; relinq; Aetheriū sensum: atq; aurai simplicis ignē. Turbulēta. sine cōsilio. Et rōnis exptē, pecudibus cōsimilem. Depulerit ad postremū rōne duce superabit. Ad primā, quā a natura aīus iduerat. Quod cū ita, hoc Plato inq; Διαθεσ μόρε της ασ δε παντα αυτοις τα υτα ινα της επιτα ειηκακιασ εκασων ανατιοσ, quē locū chalcidius ita uertit: qbus cūctis fataliū legū pmulgationibus in istū modū patefactis & expositis nequa penes se deinceps ex reticētia noxæ resideret autoritas: sensus est. Leges tulit: ac dedit animis neq; in ipm deis culpa reice/ret si qđ forte fraudis & uitii euenisset, significat aut uitii nō ex decreto: ac dei uolūrate hoībus puenire: sed ipōz sua culpa condēnari. Designasset, i. fatōz leges tulisset. Se exēpto, qđ ipē nō eēt in causa deus. Fraudis aut uitii, i. si qđ poena dignū cōmississet aut in aliquod uitii incurrisset aīa, fraudē. n. poenā dixerūt ueteres. Vlpianus de edilitio ædicto excipit etiā ille qui capitalē fraudē admisit, capitalē fraudē admittere est tale aliqd delinquere p̄pter quod capite puniēdus sit. Veteres enim fraudē p̄ poena ponere solebāt. Omnē culpā causamq; cōmissi sceleris. Posuisset, in illo qui deliqueret collocasset. Aliosq; in terra, hoc dicit posteaq; leges animis fatales dedit, quo diximus pacto ipas q̄li sēminauit: alias qđ in terra alias in lunari globo, alias in aliis quæ sūt ad tēporis ut iā dictū significationē q̄li notæ in cælo a deo cōstitutæ ut in sole cæterisq; sideribus. Post aut fatiōne, postq; ita aīas p mundū sparserat. Diis ut ita dicā iunioribus hoc est stellis cōcessit, ut humana possent corpora effingere eo pacto ut nihil qđ ad uicturā ptinere uideret substantiā desideraret. Quātūq; eēt, primo, n. appetitus tradi debuit q diuidit in irā & cupiditatē sine qbus mortalis animantis corpus gubernari nō posse uideat. Item neq; artes aut iueniri aut augeri quæ ad uictū sunt necessariū accommodatæ, id est qđ ait & quæ sequētia eēt. Periuherēt, in corpora inducerēt. Et absoluerēt, utq; corpora his quidē perficerēt rebus: an illa ipsa quæ cūq; idu/ xissent, Deinde huic aīanti, i. homini. Principē se ducēq; præberet sidus, unde in corpus descēderat mortale,

& reliquos motus animi comites superiorum & his etiam contrarios dissidentes quos qui ratione rexit iuste uixerit: qui autem his se dedit iniuste: atq; ille qui recte & honeste curriculum uiuēdi a natura datum cōfecerit: ad illud astrum quo cum aptus fuerit reuertetur: qui autem imoderate & intemperate uixerit eum secūdus ortus in figuram muliebrem transferet: & si ne tum quidem finem uitiorum faciet: grauius etiam iactabitur: & in suis moribus simillimas figuras pecudum & ferarum transferetur neq; malorū terminū prius aspiciet q̄ illā sequi cœperit cōuersionē: quā habebit in se eiusdē & unius simul innatā & isitā quod tū eueniet cū illā quæ ex igne, aere: aqua: atq; terra turbulētā: & rōnis exptē isederit: deniq; rōne depulerit & ad primā atq; optimā affectiōne animi puenit. Quod cū ita designasset se si qđ postea fraudis aut uitii euenisset exēpto oēm culpam cāmq; posuisset: aliosq; in terra: alios in luna: alios in reliquis mūdi partes quæ sunt ad spatioz tpe significatiōne notæ cōstitutæ spargēs quasi serebat, post aut fatiōne eā diis: ut ita dicā: iunioribus pmisit ut corpora mortalia effingerēt q̄tūq; eēt reliquū ex humano aīo quod debet accedere id oē & quæ sequētia eēt pinueherēt & absoluerēt: deide huic aīanti p̄cipēq; se ducēq;

De uniuersitate

Vitamque eius, i. eum filii loco tutaretur. Pulcherrime regeret & gubernaret, illo appetitu & ratione quae ei ipse dedit deus. Nisi quatenus ipse, aius, Beneficiis, his naturae commodis ut sunt appetitus. Sua culpa, in aliquo uitae dedecus, plaberet: ac cum tam ad bonum quam ad malum se posset ob concessum ei uiuendi arbitrium: flectere blandimenta & falsa potius quam uera, promittere consectaret. Atque is quod deus inquit in quae omnia creauit in sua immobilis sententia permanebat.

Parētis, dei. Hūc, subaudi ordinē. Immortale principiū, animū, Mortalis aiantis, i. hoīs. Imitātes, illi quos supra deos in unoquoque sidere collocatos dixit. Particulas ignis, nra nrepe corpora ex quatuor notis principiis quae elementa uocamus consistere satis liquet: nam cum sit quiddam in his contiguū idemque solidū: quod sine terrena soliditate esse

praeberet uitamque eius pulcherrime regeret & gubernaret nisi quatenus ipse beneficiis sua culpa sibi aliquod miseriam quaereret atque is quod quae cuncta composuit consistenter in suo manebit statu: quae autem erant ab eo creati cum parētis ordinē cognouissent hunc sequebantur. itaque cum accepissent immortale principium mortalis aiantis imitantes genitorē & effectorem sui particulas ignis & terrae & aquae & aeris a mundo quas rursus redderet mutuabantur: easque iter se copulabant: haud iisdem uiculis quibus ipsi erant colligati, sed talibus quae cerni non possent propter paruitatem haereticibus crebris quasi cuneolis iniectis unum efficiebant ex omnibus corpus, itaque in eo influente atque effluente animi diuini ambitu illigabatur. itaque illi in flumine immerfi neque tenebant neque tenebantur: sed uimagna eum conferebant & conferebantur: ita totum aial mouebatur illud quod dicitur: sed imoderate & fortuito: ut sex motibus uerberetur: nam & ante & pone: ad laeuam & ad dextram: & sursum & deorsum: modo huc modo illuc. Sed si in splendore consedit: tum uel eadem species uel interdum imutata redditur cum ignis oculorum cum eo igne: qui est ob os offusus se confundit & contundit, dextra autem uidetur quae laeva sunt

non potest: porro cum sine calido: quod proprium ignis est uiuere nulla quatenus aians: nec itidem sine spiritu ac aere pro corpus labi continuo sanguinis possit: & denique cum sanguis & alii humores pro totum corpus inundet ut corpus aliat: quae ex ui aquae ut manifeste deprehendit exordium habent: non dubium quod in humano corpore ignis: aquae & terrae particulae esse cernantur. Haud iisdem uinculis, quibus ipsi erant colligati: quod Plato effert ουτοις αλυτοις οιο αυτοι ξυνει χοντο δεσμοιοις, i. non insolubilibus quibus ipsi uinciebatur nexibus, aius siquidem caelestium & quaequid in ipsis est corporis si modo aliquod est corpus insolubile a deo est uinculo compositum. Haereticibus, dēsis & spisse coeuntibus, Quasi cuneolis, i. corpusculorum iniectio ne: ut Diodorus uel similibus iter se astrictione: ut anaxagoras uel eorum multiformi & uaria implicatone ut democritus: & speusippus: uel tum discordia: tum concordia ut empedocles: ex quibus unum inquit efficiebatur: ex omnibus corpus efficiebatur subaudi caelestes. Atque in eo, subaudi corpore. Influente atque effluente, nam ut uita subleuetur fometa cibi & potus in corpusingere re fuit necesse: quae pro corpus fluitet: & rursus calore concoquente corporis absumentur substantia: ut dicat effluere: aut ideo effluit quod superflua e corpore emittat. Animi diuini, quod Plato αθανατου inquit, ψυχοις, i. immortalis animae.

Ambitum illigabat, i. corpus aium undique uallans: sed quoniam plurali numero Plato utitur, ut dicat περιδουοις, i. ambitus, sunt quos ambitus animi duos accipiat: & eos quod dicitur intelligentiam atque opinionem: quae sunt animae actiones, illigabat, continebat. Itaque illi, subaudiendum cuneoli & quasi clauis. In flumine, ubi Plato etiam multum dicit ut sit in multum flumem, flumem sylvam siue materiam uocat quod in fluminis more nusquam stetit: & incerta instabilisque nunquam fluere desinat. In flumine igitur, i. ad corpus conficiendum huiusmodi labile materiam in fluminis more neque uniuersi tenent quo fluat neque a materie ipsi quoque teneri quoniam in diuersum eunt decedat, aut certe neque tenent aiam: ut corpori perpetuo haereat: neque ipsa a corpore semper cohibetur. Sed uimagna eum, subaudi ambitum. Conferebant & conferebantur, conferebantur quod dicitur ad uitam adducebant nimiam corporis cogente idigentia: conferebant uero ad uitam salubritate euehebatur quod aiamque proprium munus esse uideatur, hoc tamen utrumque sine ui esse non potuit: quoniam nec sua animae uoluntate in uitam recidit: & labuntur: nec corporibus placet naturalis sibi rei ferre egestatem: utpote quae dissoluat & afflicter corpus: quod obruta ita inquit totum aial: mouebatur illud quod dicitur sede moderate & fortuito nimis quod potest mouere quaequid sine eo quod mouet: aut quod mouet sine eo quod mouet, atque mouet aia: mouetur autem corpus, utrumque igitur adesse oportuit. Sed imoderate, & fortuito: nam cum aius pura fere sit intelligentia: dum cogitat quae cum ratione fieri: administrarique possint: eadem huiusmodi motus uehat: quominus id ualeat efficere: ac deum in primis contemplantur, imoderate autem tum primum nascetur in fatibus in quibus puerilis illa simplicitas rationis ex parte sine modo ullo mouetur: & ut casus tulerit non ratione duce. Ita ut sex motibus uerberetur, agere animae sensu: ac cum quatuor contrariis elementorum qualitatibus componatur aial illis agit per omnes motus perterque per eum quae circum notat. Itaque mobilior puerilis aia ut stulti: & ingentior ob rationalem mentis ibecillitatem: deinde ob alia quae se sibi oblata ipsam agitat corpus. Modo huc modo illuc, Plato autem inquit και παντι κατα τουσ εε το προυσ πλανωμενα τροπει, hoc est & omnifaria pro omnia sex loca uaga ageret. Sed si in splendore consedit: tum uel eadem species uel interdum imutata redditur, a superiore loco ad huc transitum facit Cicero relinquit in medio quaedam a Platone disputata: tum de uisu: tum etiam de sensu factis habes ut opinor si possit ostendere mundi in homine perfectionem & quatenus uis sit philosophiae in qua probata totius suae disputationis per rationem conclusit, at quo superiora consequentibus non salebrose coniungant unum inserit uersiculum ingens: sed si in splendore consedit: tum uel eadem species, uel interdum imutata redditur, hoc dicit: si in aequo: aut speculo alioque corpore per speculo imago consedit: aliquando eadem species exprimitur: aliquando autem imutatur: quando autem id eueniat docet ingens, cum ignis oculorum cum eo igni quae est ob os offusus se confundit & contundit oem nepe luminosum ad naturam igneam proxime accendit, ad cuiusque uero rei uidebatur spiritum tria sunt necessaria, Idoneum ad cernendum oculi lumen: rei uidebatur color sese oculo

obiiciens. & aeris splendor. hoc ergo dicit imutata tum demum spes oculis reddi in speculis cum ignis ex oculo emicans se confundit cum eo igni & lumine: quod in speculo effundit ita ut in transversu eat: siquidem in varias confecta formas specula: uarias & diuersas edunt spes: nam ubi speculum dimidiati globi uel nauiculae habeat effigie: uel quoquo modo ut speculi plana & leuigata illa spes ita exurgat: ut surgente altera spectet tum altera imaginem suscipit alterius ita lumem confundens: atque contundens: ut quae dextra sint laeva uideantur. Quia contrariis partibus, quoniam quae dextra pars est in laeva surgit & laeva porrigit in dextram. Respondet autem, at cum lumina luminibus conuersa fuerit ut altere alteri opponat & occurrat: tum laeva laeuis inquit & dextra dextris respondet. Cum ea iter se non cohærescunt, hoc est non se aduersae: sed in transversu spectant.

Id fit, hoc est id in causa est. Cum speculorum laeuitas, pars illa propria & rege formas referens hic & illinc exurgit inde laeva in dextram & dextra in laeua transit. Supina etiam hora cernuntur depulsione, hoc dicit speculum si ita aduersum nos opponet: ut exurgenti late rura: altere supne: & altere inferne sese tollat: ut alterius altere latus spectet imagines: supinas inquit refert imagines: directus, n. uisus ad speculi supiora supinam cernit spem ad inferiori partem demitti.

Depulsione igitur luminum, cum a se depellere susceptum uidetur lumen. Quae subaudi depulsio.

Reddit, refert respicitur. Quae sunt supiora, quae natura profert superiora nobis ipsa offerentibus.

Atque haec omnia, quoniam cum de uisus uisus quae sensus est acerrimus corporis uocibus appellauit ut modo ignem: modo lumem uocarit ne quis putet substantiam corpoream aut hos sensus animae non corporis esse: dum inquit.

Atque haec omnia, subaudi quae de uisus primum. Adiuuat causas, id est omnia gignens dei actionibus se suggerunt. Rege causas, id est mundi opera. Quibus utitur ministeris deus, quibus sensibus deus utitur se ad culturam diuinam suggerentibus, hoc, n. deus ad animam quae creauit ad intelligentiam rege omnium usus est ministerio: ut uisum ei praestaret quo plura longae pulcherrima cognosceret corporis ita mole ligata. Cum optimi spem quoad fieri potest effecit, aialis inquit mortalibus quod possibile fuit: ut efficeret perfecti spem absoluit ut in ea nihil omnino animae desideraret ut ut res suas aperiret. Sed haec omnia atque plerumque non haec adiuuata causa, sed multi inquit putant non esse conuenientiam cum anima uiuendi causas adiuuata causa quae animam adiuuet utpote ipsius animae causae. Sed has ipsas esse omnium causas quae uim habeat frigoris & caloris: concretiois & liquoris, hoc dicit, sunt quae existimant nihil corpore esse uacuum, nihil quoque incorporeum esse cui corpus obtemperet: hoc est nullam in natura rege esse animam atque intelligentiam, ideo has ipsas esse causas omnium, omnia praestare, omnia sentire quae elementa nominamus. Frigoris, ut aqua & terra. Caloris, ut ignis & aer. Concretiois, id est astrictiois, ut terra & ignis.

Et liquoris, id est quae uim habeat effusionis, nam inquit Plato, Διόχροντα, sicut aer & aqua siquidem aer ut aqua humectus quae uim aliquando contraria pro corporum qualitate habet ut ignis, nam quo calore durefcit limus: eodem liquescit caera. Caerant autem omnia intelligentia atque ratione, haec uero elementa nullam prudentiam atque rationem admittunt. Quae intelligentia & ratio.

Nisi in animo, in hominis aut sublimioris animantis mente esse non potest. Anus autem, sensum omnem effugit oculos, id est nullo modo cerni spectarique potest. Neesse est, intelligentis sapientisque naturae primas causas congrere: hoc dicit quodque sapientiae amator fuerit dabit operam ut primas naturae causas primam cognitione assequatur, deinde reliquis: primas sane causas consilium & intelligentiam dicit quibus animus rationem facit: ac intelligere potest omnia. Deinde secundas causas earum rege quae necessario mouent alias ipse ab aliis mouentur irrationalis animae partem dicit in qua sunt motus qui erupunt tum in iram: tum in cupiditatem: nam cum ratio & intelligentia seipsam moueat ira certe: ac cupiditas & mouent corpus & ipsae ab irrationali quatuor appetitu, a ratione uero gubernantur & confirmantur, hos igitur inquit quae sapientiae exhibere uoluerit amator animae motus considerabit, id est intelligentiae & affectus: ac cum de his tractandum fuerit naturale seruabit ordinem: ut primo loco de anima differat: deinde de corpore inde de anima disputans de parte ea prius dicat quae mouet caetera: inde de illa quae ab alia mota & ipsa mouet alia: anima igitur motus si ratione duce regitur ordine carere non poterit: sin minus hoc est si temere & ut casus tulerit inconstanter & prurbae agat neesse est, itaque & de ea parte quae naturae ipsius ordine longae excellentissima esse uideat primo est disputaturus. Mouent alias, ut elementa quibus corpus constat. Ab aliis mouentur, ab effectibus, n. mouentur sensus. Separati, cum de altero disputauerimus de altero inde differamus. Pulcherrimae rege atque optimae: quod, n. pulchrius aut melius dici potest: eo quod consilio & ratione gubernantur. Vacantes prudentia, id est affectibus. Inconstantia prurbaeque efficiunt, nam quod inconstanter & prurbae uideri potest eo quod sine consilio furore quodam ira aut cupidinis commouet. Deinceps explicet, hic a nobis inquit gratia sit uisus utilitas in sequentibus tradet. De uniuersitate, de uniuersa rege natura:

De uniuersitate

de mūdo: sub oculoꝝ aspectū: cadere potuissent hoc est ne igenio quidē humano utcūq; acerrimo cōsiderari po-
tuisent nisi uisus ea sibi oia obtulisset. Tū mēsiū. q̄s luna fere cōficit cōuersiones. Annorūq; cōuersiones. a so-
lis ambitu q; planetæ ad eūdē semp locū cōuertunt. Machinatæ sūt. Platonis uerbo usus est: sed iā apud latinos

loꝝ qdē causis ut hērent eā uim quā nūc habēt satis ferme eē dictū
puto: maxima autē eorū utilitas donata humano generi deorū mu-
nere deiceps explicet. rez. n. optimarū cognitiōes nobis oculi attu-
lerūt. nā hęc quæ est habita de uniuersitate oīo a nobis haud unq̄
eēt iuēta: si neq; sidera: neq; sol: neq; cælū sub oculoꝝ aspectū cade-
re potuissent. nūc uero dies noctesq; oculis cognitæ. tū mensiū: an-
norūq; cōuersiones ad numerū machinatæ sunt & spatiū t̄pis dimē-
sæ sūt & ad quæstionē totius naturæ ipulerūt: q̄bus ex rebus philo-
sophiā adepti sumus. quo bono nullū optabilius: nullū præstātius
neq; datū est mortaliū generi deorū cōcessu: neq; munere dabitur.

recepto. Machinatæ. i. excogitatæ.
Et spatiū t̄pis. i. reliquorū siderū
cōuersiones nobis ēt t̄pis sp̄tia.
dimēsa sūt: ut supius ostēdū est.
Et ad q̄onē. cōmouerūt inq; ut
uniuersitatis naturā q̄reremus:
ut cū tā multa facile cerneremus
& causæ eorū nōdū aptæ eēt eas
iuestigaremus. Philosophiā. i.
rez oīum sciētiam quā ueteres
multis mōis diuiserūt. Quo bo-
no. subaudi phiā ait nihil p̄stati-
tius nihil cōmodius a deo datū
humano generi eē aut sp̄ri i po-
stere datū iri. FINIS.

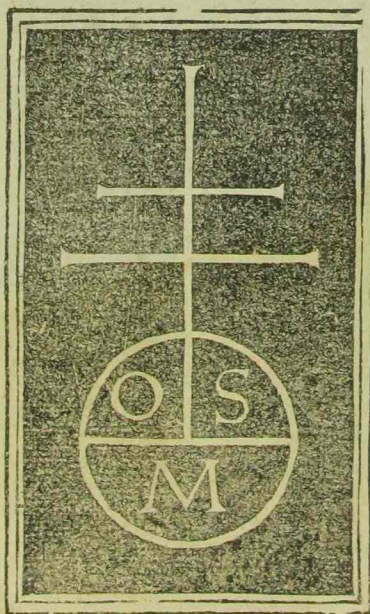

D hūc usq; locū uir lōge pitissime Hermolae Barbare q̄rum ad nos puenerit e timæo Platonis
euertit in latinū Cicero: sed credere etiā par est hāc de uniuersitate timæi apud Platonē ip̄m trās-
ferre disputationē dūtaxat uoluisse: qd̄ multa unde Plato dialogū ichoauit parui fecerit utpote
puulgata. hūc uero locū latinū facere uoluisse: quo in dicēdo fieret explicatio: quādoq; res diffi-
ciles & abstrusas: cuiusmodi totus hic ferme locus est uerbis cōseq; posse: q̄tā dicēdi uim q̄tāq; co-
piā in uerbis cōparet ip̄e satis in oratore: & q; de arte dicēdi nobis p̄cepta reliq̄rūt nō iniuria p̄ua-
dere conati sunt: siq; dē hūc potissimū & igenii uires & eloquētiā alicuius nobis licet itueri: quod cū facere Cicero
aggressus sit: satis habuit: locū perquā obscurū & reconditū e græco eloquentissimo nec sentētiis nec uerbis per-
uulgato in latinū conuertere: utcūq; multa sint quæ uerbis latinis exprimi non potuissent uisa sint: deniq; cum de
una hac re excellentissima & ipsius eloquentia digna disputasse sibi uisus sit in philosophiæ laudibus: quæ hāc co-
gnitionem præstiterit omnem quam cœperat disputationem concinnissime conclusit.

Ciceronis libellus de uniuersitate cū suo cōmētario a clarissimo uiro domino Georgio Valla Placētino cōpo-
sito: diligētissime p Bonetū Locatellū Venetiis ip̄pressus est. xvii. kalēdas augusti. M. cccclxxxii. Cui pecunias cæ-
teraq; huic operi necessaria suggessit nobilis uir, D. Octauianus Scotus cuius MODOETIÆ SCIVS character hic est.

Registrum

a	g
In hoc uolumine	Georgius ualla
Victoris pisani	ga dialectica
eloquentiæ	tum si quas
b	h
ant̄ necesse	modo abalienatio
trio quid in	ut supra
ad diu: & ad	iure postliminio
c	i
chynes arbitrabat̄	sylogismus
quit: quod	qd̄ parentū
cæsar̄is ptes	lūtate habēt
d	k
si ut sit apte	Cum aut̄
merosū: id	eius q̄onis
sermone. Ita	tatis quæstio
e	l
Ad magnificum	trica ita
etiā angelis	platonē quod tertiu
sui morbi	describendum simile
f	m
repugnātibus	ficientia: nam ab
sexus maximus	Quartum diuine
dentē loqui	desunt qui uideantur
	FINIS

notary

Faint, mirrored text from the reverse side of the page, appearing as bleed-through. The text is largely illegible due to its orientation and fading.

George ...
London ...
Printed ...

Index ...
Alphabetical ...
List of ...

